નમો તસ્સ ભગવતો અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સ

સંયુત્તનિકાયે

સળાયતનવગ્ગ-અટ્ઠકથા

૧. સળાયતનસંયુત્તં

૧. અનિચ્ચવગ્ગો

૧. અજ્ઝત્તાનિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૧. સળાયતનવગ્ગસ્સ પઠમે **ચક્ખુન્તિ** દ્વે ચક્ખૂનિ – ઞાણચક્ખુ ચેવ મંસચક્ખુ ચ. તત્થ **ઞાણચક્ખુ** પઞ્ચવિધં – બુદ્ધચક્ખુ, ધમ્મચક્ખુ, સમન્તચક્ખુ, દિબ્બચક્ખુ, પઞ્ઞાચક્ખૂતિ. તેસુ બુદ્ધચક્ખુ નામ આસયાનુસયઞાણઞ્ચેવ ઇન્દ્રિયપરોપરિયત્તઞાણઞ્ચ, યં – ‘‘બુદ્ધચક્ખુના લોકં વોલોકેન્તો’’તિ (મહાવ॰ ૯; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૩; ૨.૩૩૮) આગતં . ધમ્મચક્ખુ નામ હેટ્ઠિમા તયો મગ્ગા તીણિ ચ ફલાનિ, યં – ‘‘વિરજં વીતમલં ધમ્મચક્ખું ઉદપાદી’’તિ (મહાવ॰ ૧૬; મ॰ નિ॰ ૨.૩૯૫) આગતં. સમન્તચક્ખુ નામ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં, યં – ‘‘પાસાદમારુય્હ સમન્તચક્ખૂ’’તિ (મહાવ॰ ૮; મ॰ નિ॰ ૧.૨૮૨; ૨.૩૩૮) આગતં. દિબ્બચક્ખુ નામ આલોકફરણેન ઉપ્પન્નં ઞાણં, યં – ‘‘દિબ્બેન ચક્ખુના વિસુદ્ધેના’’તિ (પારા॰ ૧૩; મ॰ નિ॰ ૨.૩૪૧) આગતં. પઞ્ઞાચક્ખુ નામ ચતુસચ્ચપરિચ્છેદકઞાણં, યં – ‘‘ચક્ખું ઉદપાદી’’તિ (સ॰ નિ॰ ૫.૧૦૮૧; મહાવ॰ ૧૫) આગતં.

મંસચક્ખુપિ દુવિધં – સસમ્ભારચક્ખુ, પસાદચક્ખૂતિ. તેસુ ય્વાયં અક્ખિકૂપકે અક્ખિપટલેહિ પરિવારિતો મંસપિણ્ડો, યત્થ ચતસ્સો ધાતુયો વણ્ણગન્ધરસોજા સમ્ભવો જીવિતં ભાવો ચક્ખુપસાદો કાયપસાદોતિ સઙ્ખેપતો તેરસ સમ્ભારા હોન્તિ. વિત્થારતો પન ચતસ્સો ધાતુયો વણ્ણગન્ધરસોજા સમ્ભવોતિ ઇમે નવ ચતુસમુટ્ઠાનવસેન છત્તિંસ, જીવિતં ભાવો ચક્ખુપસાદો કાયપસાદોતિ ઇમે કમ્મસમુટ્ઠાના તાવ ચત્તારોતિ ચત્તારીસ સમ્ભારા હોન્તિ. ઇદં સસમ્ભારચક્ખુ નામ. યં પનેત્થ સેતમણ્ડલપરિચ્છિન્નેન કણ્હમણ્ડલેન પરિવારિતે દિટ્ઠિમણ્ડલે સન્નિવિટ્ઠં રૂપદસ્સનસમત્થં પસાદમત્તં, ઇદં પસાદચક્ખુ નામ. તસ્સ તતો પરેસઞ્ચ સોતાદીનં વિત્થારકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તાવ.

તત્થ યદિદં પસાદચક્ખુ, તં ગહેત્વા ભગવા – **ચક્ખું, ભિક્ખવે, અનિચ્ચન્તિ**આદિમાહ. તત્થ – ‘‘ચતૂહિ કારણેહિ અનિચ્ચં ઉદયબ્બયવન્તતાયા’’તિઆદિના નયેન વિત્થારકથા હેટ્ઠા પકાસિતાયેવ. **સોતમ્પિ** પસાદસોતમેવ અધિપ્પેતં, તથા **ઘાનજિવ્હાકાયા. મનો**તિ તેભૂમકસમ્મસનચારચિત્તં. ઇતિ ઇદં સુત્તં છસુ અજ્ઝત્તિકાયતનેસુ તીણિ લક્ખણાનિ દસ્સેત્વા કથિતે બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં.

૨-૩. અજ્ઝત્તદુક્ખસુત્તાદિવણ્ણના

૨-૩. દુતિયં દ્વે લક્ખણાનિ, તતિયં એકલક્ખણં દસ્સેત્વા કથિતે બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં. સેસાનિ પન તેહિ સલ્લક્ખિતાનિ વા એત્તકેનેવ વા સલ્લક્ખેસ્સન્તીતિ.

૪-૬. બાહિરાનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના

૪-૬. ચતુત્થે **રૂપગન્ધરસફોટ્ઠબ્બા** ચતુસમુટ્ઠાના, **સદ્દો** દ્વિસમુટ્ઠાનો, **ધમ્મા**તિ તેભૂમકધમ્મારમ્મણં. ઇદમ્પિ બાહિરેસુ છસુ આયતનેસુ તિલક્ખણં દસ્સેત્વા કથિતે બુજ્ઝનકાનં વસેન વુત્તં. પઞ્ચમે છટ્ઠે ચ દુતિયતતિયેસુ વુત્તસદિસોવ નયો.

૭-૧૨. અજ્ઝત્તાનિચ્ચાતીતાનાગતસુત્તાદિવણ્ણના

૭-૧૨. સત્તમાદીનિ અતીતાનાગતેસુ ચક્ખાદીસુ અનિચ્ચલક્ખણાદીનિ સલ્લક્ખેત્વા પચ્ચુપ્પન્નેસુ બલવગાહેન કિલમન્તાનં વસેન વુત્તાનિ. સેસં સબ્બત્થ હેટ્ઠા વુત્તનયમેવાતિ.

અનિચ્ચવગ્ગો પઠમો.

૨. યમકવગ્ગો

૧-૪. પઠમપુબ્બેસમ્બોધસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩-૧૬. યમકવગ્ગસ્સ પઠમદુતિયેસુ **અજ્ઝત્તિકાન**ન્તિ અજ્ઝત્તજ્ઝત્તવસેન અજ્ઝત્તિકાનં. સો પન નેસં અજ્ઝત્તિકભાવો છન્દરાગસ્સ અધિમત્તબલવતાય વેદિતબ્બો. મનુસ્સાનઞ્હિ અન્તોઘરં વિય છ અજ્ઝત્તિકાયતનાનિ, ઘરૂપચારં વિય છ બાહિરાયતનાનિ. યથા નેસં પુત્તદારધનધઞ્ઞપુણ્ણે અન્તોઘરે છન્દરાગો અધિમત્તબલવા હોતિ, તત્થ કસ્સચિ પવિસિતું ન દેન્તિ, અપ્પમત્તેન ભાજનસદ્દમત્તેનાપિ ''કિં એત''ન્તિ? વત્તારો ભવન્તિ. એવમેવં છસુ અજ્ઝત્તિકેસુ આયતનેસુ અધિમત્તબલવછન્દરાગોતિ. ઇતિ ઇમાય છન્દરાગબલવતાય તાનિ ''અજ્ઝત્તિકાની''તિ વુત્તાનિ. ઘરૂપચારે પન નો તથા બલવા હોતિ, તત્થ ચરન્તે મનુસ્સેપિ ચતુપ્પદાનિપિ ન સહસા નિવારેન્તિ. કિઞ્ચાપિ ન નિવારેન્તિ, અનિચ્છન્તા પન પસુપચ્છિમત્તમ્પિ ગહિતું ન દેન્તિ. ઇતિ નેસં તત્થ ન અધિમત્તબલવછન્દરાગો હોતિ. રૂપાદીસુપિ તથેવ ન અધિમત્તબલવછન્દરાગો, તસ્મા તાનિ ''બાહિરાની''તિ વુત્તાનિ. વિત્થારતો પન અજ્ઝત્તિકબાહિરકથા વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તાવ. સેસં દ્વીસુપિ સુત્તેસુ હેટ્ઠા વુત્તનયમેવ. તથા તતિયચતુત્થેસુ.

૫-૬. પઠમનોચેઅસ્સાદસુત્તાદિવણ્ણના

૧૭-૧૮. પઞ્ચમે **નિસ્સટા**તિ નિક્ખન્તા. **વિસઞ્ઞુત્તા**તિ નોસંયુત્તા. **વિપ્પમુત્તા**તિ નો અધિમુત્તા **વિમરિયાદીકતેન ચેતસા**તિ નિમ્મરિયાદીકતેન ચેતસા. યઞ્હિ કિલેસજાતં વા વટ્ટં વા અપ્પહીનં હોતિ, તેન સેખાનં ચિત્તં સમરિયાદીકતં નામ. યં પહીનં, તેન વિમરિયાદીકતં. ઇધ પન સબ્બસો કિલેસાનઞ્ચેવ વટ્ટસ્સ ચ પહીનત્તા વિમરિયાદીકતેન કિલેસવટ્ટમરિયાદં અતિક્કન્તેન ચિત્તેન વિહરિંસૂતિ અત્થો. છટ્ઠેપિ એસેવ નયો. છસુપિ પનેતેસુ સુત્તેસુ ચતુસચ્ચમેવ કથિતન્તિ વેદિતબ્બં.

૭-૧૦. પઠમાભિનન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૧૯-૨૨. સત્તમાદીસુ ચતૂસુ વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં. અનુપુબ્બકથા પન નેસં હેટ્ઠા વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બાતિ.

યમકવગ્ગો દુતિયો.

૩. સબ્બવગ્ગો

૧. સબ્બસુત્તવણ્ણના

૨૩. સબ્બવગ્ગસ્સ પઠમે **સબ્બં વો, ભિક્ખવે**તિ સબ્બં નામ ચતુબ્બિધં – સબ્બસબ્બં, આયતનસબ્બં, સક્કાયસબ્બં, પદેસસબ્બન્તિ. તત્થ –

> ‘‘ન તસ્સ અદ્દિટ્ઠમિધઅત્થિ કિઞ્ચિ,
> અથો અવિઞ્ઞાતમજાનિતબ્બં;
> સબ્બં અભિઞ્ઞાસિ યદત્થિ નેય્યં,
> તથાગતો તેન સમન્તચક્ખૂ’’તિ. (મહાનિ॰ ૧૫૬; ચૂળનિ॰ ધોતકમાણવપુચ્છાનિદ્દેસો ૩૨; પટિ॰ મ॰ ૧.૧૨૧) –

ઇદં સબ્બસબ્બં નામ. ‘‘સબ્બં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામિ, તં સુણાથા’’તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૪) ઇદં આયતનસબ્બં નામ. ‘‘સબ્બધમ્મમૂલપરિયાયં વો, ભિક્ખવે, દેસેસ્સામી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૧) ઇદં સક્કાયસબ્બં નામ. ‘‘સબ્બધમ્મેસુ વા પન પઠમસમન્નાહારો ઉપ્પજ્જતિ ચિત્તં મનો માનસં…પે॰… તજ્જામનોધાતૂ’’તિ ઇદં પદેસસબ્બં નામ. ઇતિ પઞ્ચારમ્મણમત્તં પદેસસબ્બં. તેભૂમકધમ્મા સક્કાયસબ્બં. ચતુભૂમકધમ્મા આયતનસબ્બં. યંકિઞ્ચિ નેય્યં સબ્બસબ્બં. પદેસસબ્બં સક્કાયસબ્બં ન પાપુણાતિ, સક્કાયસબ્બં આયતનસબ્બં ન પાપુણાતિ, આયતનસબ્બં સબ્બસબ્બં ન પાપુણાતિ. કસ્મા? સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણસ્સ અયં નામ ધમ્મો આરમ્મણં ન હોતીતિ નત્થિતાય. ઇમસ્મિં પન સુત્તે આયતનસબ્બં અધિપ્પેતં.

પચ્ચક્ખાયાતિ પટિક્ખિપિત્વા. **વાચાવત્થુકમેવસ્સા**તિ, વાચાય વત્તબ્બવત્થુમત્તકમેવ ભવેય્ય. ઇમાનિ પન દ્વાદસાયતનાનિ અતિક્કમિત્વા અયં નામ અઞ્ઞો સભાવધમ્મો અત્થીતિ દસ્સેતું ન સક્કુણેય્ય. **પુટ્ઠો ચ ન સમ્પાયેય્યા**તિ, ‘‘કતમં અઞ્ઞં સબ્બં નામા’’તિ? પુચ્છિતો, ‘‘ઇદં નામા’’તિ વચનેન સમ્પાદેતું ન સક્કુણેય્ય. **વિઘાતં આપજ્જેય્યા**તિ દુક્ખં આપજ્જેય્ય. **યથા તં, ભિક્ખવે, અવિસયસ્મિ**ન્તિ એત્થ **ત**ન્તિ નિપાતમત્તં. **યથા**તિ કારણવચનં, યસ્મા અવિસયે પુટ્ઠોતિ અત્થો. અવિસયસ્મિઞ્હિ સત્તાનં વિઘાતોવ હોતિ, કૂટાગારમત્તં સિલં સીસેન ઉક્ખિપિત્વા ગમ્ભીરે ઉદકે તરણં અવિસયો, તથા ચન્દિમસૂરિયાનં આકડ્ઢિત્વા પાતનં, તસ્મિં અવિસયે વાયમન્તો વિઘાતમેવ આપજ્જતિ, એવં ઇમસ્મિમ્પિ અવિસયે વિઘાતમેવ આપજ્જેય્યાતિ અધિપ્પાયો.

૨. પહાનસુત્તવણ્ણના

૨૪. દુતિયે **સબ્બપ્પહાનાયા**તિ સબ્બસ્સ પહાનાય. **ચક્ખુસમ્ફસ્સપચ્ચયા ઉપ્પજ્જતિ વેદયિત**ન્તિ ચક્ખુસમ્ફસ્સં મૂલપચ્ચયં કત્વા ઉપ્પન્ના સમ્પટિચ્છનસન્તીરણવોટ્ઠબ્બનજવનવેદના. ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તાય

પન વત્તબ્બમેવ નત્થિ. સોતદ્વારાદિવેદનાપચ્ચયાદીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **મનો**તિ ભવઙ્ગચિત્તં. **ધમ્મા**તિ આરમ્મણં. **મનોવિઞ્ઞાણ**ન્તિ સહાવજ્જનકજવનં. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ ભવઙ્ગસહજાતો સમ્ફસ્સો. **વેદયિત**ન્તિ સહાવજ્જનવેદનાય જવનવેદના. ભવઙ્ગસમ્પયુત્તાય પન વત્તબ્બમેવ નત્થિ. આવજ્જનં ભવઙ્ગતો અમોચેત્વા **મનો**તિ સહાવજ્જનેન ભવઙ્ગં દટ્ઠબ્બં. **ધમ્મા**તિ આરમ્મણં. **મનોવિઞ્ઞાણ**ન્તિ જવનવિઞ્ઞાણં. **મનોસમ્ફસ્સો**તિ ભવઙ્ગસહજાતો સમ્ફસ્સો. **વેદયિત**ન્તિ જવનસહજાતા વેદના. સહાવજ્જનેન ભવઙ્ગસહજાતાપિ વટ્ટતિયેવ. યા પનેત્થ દેસના અનુસિટ્ઠિઆણા, અયં પણ્ણત્તિ નામાતિ.

૩. અભિઞ્ઞાપરિઞ્ઞાપહાનસુત્તવણ્ણના

૨૫. તતિયે **સબ્બં અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞા પહાનાયા**તિ સબ્બં અભિજાનિત્વા પરિજાનિત્વા પજહનત્થાય. **અભિઞ્ઞા પરિઞ્ઞા પહાતબ્બ**ન્તિ અભિજાનિત્વા પરિજાનિત્વા પહાતબ્બં. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૪. પઠમઅપરિજાનનસુત્તવણ્ણના

૨૬. ચતુત્થે **અનભિજાનં અપરિજાનં અવિરાજયં અપ્પજહ**ન્તિ અનભિજાનન્તો અપરિજાનન્તો અવિરાજેન્તો અપ્પજહન્તો. એત્થ ચ **અવિરાજેન્તો**તિ અવિગચ્છાપેન્તો. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે તિસ્સોપિ પરિઞ્ઞા કથિતા હોન્તિ. ''અભિજાન''ન્તિ હિ વચનેન ઞાતપરિઞ્ઞા કથિતા, ''પરિજાન''ન્તિ વચનેન તીરણપરિઞ્ઞા, ''વિરાજયં પજહ''ન્તિ દ્વીહિ પહાનપરિઞ્ઞાતિ.

૫. દુતિયઅપરિજાનનસુત્તવણ્ણના

૨૭. પઞ્ચમે **ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બા ધમ્મા**તિ હેટ્ઠા ગહિતરૂપમેવ ગહેત્વા દસ્સેતિ. હેટ્ઠા વા આપાથગતં ગહિતં, ઇધ અનાપાથગતં. ઇદં પનેત્થ સન્નિટ્ઠાનં – હેટ્ઠા આપાથગતમ્પિ અનાપાથગતમ્પિ ગહિતમેવ, ઇધ પન ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તા તયો ખન્ધા. તે હિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન સહ વિઞ્ઞાતબ્બત્તા ''ચક્ખુવિઞ્ઞાણવિઞ્ઞાતબ્બા''તિ વુત્તા. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

૬. આદિત્તસુત્તવણ્ણના

૨૮. છટ્ઠે **ગયાસીસે**તિ ગયાગામસ્સ હિ અવિદૂરે ગયાતિ એકા પોક્ખરણીપિ અત્થિ નદીપિ, ગયાસીસનામકો હત્થિકુમ્ભસદિસો પિટ્ઠિપાસાણોપિ, યત્થ ભિક્ખુસહસ્સસ્સપિ ઓકાસો પહોતિ, ભગવા તત્થ વિહરતિ. તેન વુત્તં ''ગયાસીસે''તિ. **ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ તેસં સપ્પાયધમ્મદેસનં વિચિનિત્વા તં દેસેસ્સામીતિ આમન્તેસિ.

તત્રાયં અનુપુબ્બિકથા – ઇતો કિર દ્વાનવુતિકપ્પે મહિન્દો નામ રાજા અહોસિ. તસ્સ જેટ્ઠપુત્તો ફુસ્સો નામ. સો પૂરિતપારમી પચ્છિમભવિકસત્તો, પરિપાકગતે ઞાણે બોધિમણ્ડં આરુય્હ સબ્બઞ્ઞુતં પટિવિજ્ઝિ . રઞ્ઞો કનિટ્ઠપુત્તો તસ્સ અગ્ગસાવકો અહોસિ, પુરોહિતપુત્તો દુતિયસાવકો. રાજા ચિન્તેસિ – ''મય્હં જેટ્ઠપુત્તો નિક્ખમિત્વા બુદ્ધો જાતો, કનિટ્ઠપુત્તો અગ્ગસાવકો, પુરોહિતપુત્તો દુતિયસાવકો''તિ. સો ''અમ્હાકંયેવ બુદ્ધો, અમ્હાકં ધમ્મો, અમ્હાકં સઙ્ઘો''તિ વિહારં કારેત્વા વિહારદ્વારકોટ્ઠકતો યાવ અત્તનો ઘરદ્વારા ઉભતો વેળુભિત્તિકુટિકાહિ પરિક્ખિપિત્વા મત્થકે સુવણ્ણતારકખચિતસમોસરિતગન્ધદામમાલાદામવિતાનં બન્ધાપેત્વા હેટ્ઠા રજતવણ્ણં વાલુકં સન્થરિત્વા પુપ્ફાનિ વિકિરાપેત્વા તેન મગ્ગેન ભગવતો આગમનં કારેસિ.

સત્થા વિહારસ્મિંયેવ ઠિતો ચીવરં પારુપિત્વા અન્તોસાણિયાવ સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન રાજગેહં આગચ્છતિ, કતભત્તકિચ્ચો અન્તોસાણિયાવ ગચ્છતિ. કોચિ કટચ્છુભિક્ખામત્તમ્પિ દાતું ન લભતિ. તતો નાગરા ઉજ્ઝાયિંસુ, ''બુદ્ધો લોકે ઉપ્પન્નો, ન ચ મયં પુઞ્ઞાનિ કાતું લભામ. યથા હિ ચન્દિમસૂરિયા સબ્બેસં આલોકં કરોન્તિ, એવં બુદ્ધા નામ સબ્બેસં હિતત્થાય ઉપ્પજ્જન્તિ, અયં પન રાજા સબ્બેસં પુઞ્ઞચેતનં અત્તનોયેવ અન્તો પવેસેતી''તિ.

તસ્સ ચ રઞ્ઞો અઞ્ઞે તયો પુત્તા અત્થિ. નાગરા તેહિ સદ્ધિં એકતો હુત્વા સમ્મન્તયિંસુ, ''રાજકુલેહિ સદ્ધિં અટ્ટો નામ નત્થિ, એકં ઉપાયં કરોમા''તિ. તે પચ્ચન્તે ચોરે ઉટ્ઠાપેત્વા, ''કતિપયા ગામા પહટા''તિ સાસનં આહરાપેત્વા રઞ્ઞો આરોચયિંસુ. રાજા પુત્તે પક્કોસાપેત્વા''તાતા, અહં મહલ્લકો, ગચ્છથ ચોરે વૂપસમેથા''તિ પેસેસિ. પયુત્તચોરા ઇતો ચિતો ચ અવિપ્પકિરિત્વા તેસં સન્તિકમેવ આગચ્છિંસુ. તે અનાવાસે ગામે વાસેત્વા ''વૂપસમિતા ચોરા''તિ આગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા અટ્ઠંસુ.

રાજા તુટ્ઠો ''તાતા, વરં વો દેમી''તિ આહ. તે અધિવાસેત્વા ગન્ત્વા નાગરેહિ સદ્ધિં મન્તયિંસુ, ''રઞ્ઞા અમ્હાકં વરો દિન્નો. કિં ગણ્હામા''તિ? અય્યપુત્તા, તુમ્હાકં હત્થિઅસ્સાદયો ન દુલ્લભા , બુદ્ધરતનં પન દુલ્લભં, ન સબ્બકાલં ઉપ્પજ્જતિ, તુમ્હાકં જેટ્ઠભાતિકસ્સ ફુસ્સબુદ્ધસ્સ પટિજગ્ગનવરં ગણ્હથાતિ. તે ''એવં કરિસ્સામા''તિ નાગરાનં પટિસ્સુણિત્વા કતમસ્સુકમ્મા સુન્હાતા સુવિલિત્તા રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા, ''દેવ, નો વરં દેથા''તિ યાચિંસુ. કિં ગણ્હિસ્સથ તાતાતિ? દેવ, અમ્હાકં હત્થિઅસ્સાદીહિ અત્થો નત્થિ, જેટ્ઠભાતિકસ્સ નો ફુસ્સબુદ્ધસ્સ પટિજગ્ગનવરં દેથાતિ. ''અયં વરો ન સક્કા મયા જીવમાનેન દાતુ''ન્તિ દ્વે કણ્ણે પિદહિ. ''દેવ, ન તુમ્હે અમ્હેહિ બલક્કારેન વરં દાપિતા, તુમ્હેહિ અત્તનો રુચિયા તુટ્ઠેહિ દિન્નો. કિં, દેવ, રાજકુલસ્સ દ્વે કથા વટ્ટન્તી''તિ? સચ્ચવાદિતાય ભણિંસુ.

રાજા વિનિવત્તિતું અલભન્તો – ''તાતા, સત્ત સંવચ્છરે સત્ત માસે સત્ત ચ દિવસે ઉપટ્ઠહિત્વા તુમ્હાકં દસ્સામી''તિ આહ. ''સુન્દરં, દેવ, પાટિભોગં દેથા''તિ. ''કિસ્સ પાટિભોગં તાતા''તિ? ''એત્તકં કાલં અમરણપાટિભોગં દેવા''તિ. ''તાતા, અયુત્તં પાટિભોગં દાપેથ, ન સક્કા એવં પાટિભોગં દાતું, તિણગ્ગે ઉસ્સાવબિન્દુસદિસં સત્તાનં જીવિત''ન્તિ. ''નો ચે, દેવ, પાટિભોગં દેથ, મયં અન્તરા મતા કિં કુસલં કરિસ્સામા''તિ? ''તેન હિ, તાતા, છ સંવચ્છરાનિ દેથા''તિ. ''ન સક્કા, દેવા''તિ. ''તેન હિ પઞ્ચ, ચત્તારિ, તીણિ, દ્વે, એકં સંવચ્છરં દેથ''. ''સત્ત, છ માસે દેથ...પે॰... માસડ્ઢમત્તં દેથા''તિ. ''ન સક્કા, દેવા''તિ. ''તેન હિ સત્તદિવસમત્તં દેથા''તિ. ''સાધુ, દેવાતિ સત્ત દિવસે સમ્પટિચ્છિંસુ''. રાજા સત્ત સંવચ્છરે સત્ત માસે સત્ત દિવસે કત્તબ્બસક્કારં સત્તસુયેવ દિવસેસુ અકાસિ.

તતો પુત્તાનં વસનટ્ઠાનં સત્થારં પેસેતું અટ્ઠઉસભવિત્થતં મગ્ગં અલઙ્કારાપેસિ, મજ્ઝટ્ઠાને ચતુઉસભપ્પમાણં પદેસં હત્થીહિ મદ્દાપેત્વા કસિણમણ્ડલસદિસં કત્વા વાલુકાય સન્થરાપેત્વા પુપ્ફાભિકિણ્ણમકાસિ, તત્થ તત્થ કદલિયો ચ પુણ્ણઘટે ચ ઠપાપેત્વા ધજપટાકા ઉક્ખિપાપેસિ. ઉસભે ઉસભે પોક્ખરણિં ખણાપેસિ, અપરભાગે દ્વીસુ પસ્સેસુ ગન્ધમાલાપુપ્ફાપણે પસારાપેસિ. મજ્ઝટ્ઠાને ચતુઉસભવિત્થારસ્સ અલઙ્કતમગ્ગસ્સ ઉભોસુ પસ્સેસુ દ્વે દ્વે ઉસભવિત્થારે મગ્ગે ખાણુકણ્ટકે હરાપેત્વા દણ્ડદીપિકાયો કારાપેસિ. રાજપુત્તાપિ અત્તનો આણાપવત્તિટ્ઠાને સોળસઉસભમગ્ગં તથેવ અલઙ્કારાપેસું.

રાજા અત્તનો આણાપવત્તિટ્ઠાનસ્સ કેદારસીમં ગન્ત્વા સત્થારં વન્દિત્વા પરિદેવમાનો, ''તાતા, મય્હં દક્ખિણક્ખિં ઉપ્પાટેત્વા ગણ્હન્તા વિય ગચ્છથ, એવં ગણ્હિત્વા ગતા પન બુદ્ધાનં અનુચ્છવિકં કરેય્યાથ. મા

સુરાસોણ્ડા વિય પમત્તા વિચરિત્થા’’તિ આહ. તે ‘‘જાનિસ્સામ મયં, દેવા’’તિ સત્થારં ગહેત્વા ગતા, વિહારં કારેત્વા સત્થુ નિય્યાતેત્વા તત્થ સત્થારં પટિજગ્ગન્તા કાલેન થેરાસને, કાલેન મજ્ઝિમાસને, કાલેન સઙ્ઘનવકાસને તિટ્ઠન્તિ. દાનં ઉપપરિક્ખમાનાનં તિણ્ણમ્પિ જનાનં એકસદિસમેવ અહોસિ. તે ઉપકટ્ઠાય વસ્સૂપનાયિકાય ચિન્તયિંસુ – ‘‘કથં નુ ખો સત્થુ અજ્ઝાસયં ગણ્હેય્યામા’’તિ? અથ નેસં એતદહોસિ – ‘‘બુદ્ધા નામ ધમ્મગરુનો, ન આમિસગરુનો, સીલે પતિટ્ઠમાના મયં સત્થુ અજ્ઝાસયં ગહેતું સક્ખિસ્સામા’’તિ દાનસંવિધાયકે મનુસ્સે પક્કોસાપેત્વા, ‘‘તાતા, ઇમિનાવ નીહારેન યાગુભત્તખાદનીયાદીનિ સમ્પાદેન્તા દાનં પવત્તેથા’’તિ વત્વા દાનસંવિદહનપલિબોધં છિન્દિંસુ.

અથ નેસં જેટ્ઠભાતા પઞ્ચસતે પુરિસે આદાય દસસુ સીલેસુ પતિટ્ઠાય દ્વે કાસાયાનિ અચ્છાદેત્વા કપ્પિયં ઉદકં પરિભુઞ્જમાનો વાસં કપ્પેસિ. મજ્ઝિમો તીહિ, કનિટ્ઠો દ્વીહિ પુરિસસતેહિ સદ્ધિં તથેવ પટિપજ્જિ. તે યાવજીવં સત્થારં ઉપટ્ઠહિંસુ. સત્થા તેસંયેવ સન્તિકે પરિનિબ્બાયિ.

તેપિ કાલં કત્વા તતો પટ્ઠાય દ્વાનવુતિકપ્પે મનુસ્સલોકતો દેવલોકં, દેવલોકતો ચ મનુસ્સલોકં સંસરન્તા અમ્હાકં સત્થુકાલે દેવલોકા ચવિત્વા મનુસ્સલોકે નિબ્બત્તિંસુ. તેસં દાનગ્ગે બ્યાવટો મહાઅમચ્ચો અઙ્ગમગધાનં રાજા બિમ્બિસારો હુત્વા નિબ્બત્તિ. તે તસ્સેવ રઞ્ઞો રટ્ઠે બ્રાહ્મણમહાસાલકુલે નિબ્બત્તિંસુ. જેટ્ઠભાતા જેટ્ઠોવ જાતો, મજ્ઝિમકનિટ્ઠા મજ્ઝિમકનિટ્ઠાયેવ. યેપિ તેસં પરિવારમનુસ્સા, તે પરિવારમનુસ્સાવ જાતા. તે વુદ્ધિમન્વાય તયોપિ જના તં પુરિસસહસ્સં આદાય નિક્ખમિત્વા તાપસા હુત્વા ઉરુવેલાયં નદીતીરેયેવ વસિંસુ. અઙ્ગમગધવાસિનો માસે માસે તેસં મહાસક્કારં અભિહરન્તિ.

અથ અમ્હાકં બોધિસત્તો કતાભિનિક્ખમનો અનુપુબ્બેન સબ્બઞ્ઞુતં પત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો યસાદયો કુલપુત્તે વિનેત્વા સટ્ઠિ અરહન્તે ધમ્મદેસનત્થાય દિસાસુ ઉય્યોજેત્વા સયં પત્તચીવરમાદાય – ‘‘તે તયો જટિલભાતિકે દમેસ્સામી’’તિ ઉરુવેલં ગન્ત્વા અનેકેહિ પાટિહારિયસતેહિ તેસં દિટ્ઠિં ભિન્દિત્વા તે પબ્બાજેસિ. સો તં ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરં સમણસહસ્સં આદાય ગયાસીસં ગન્ત્વા તેહિ પરિવારિતો નિસીદિત્વા, – ‘‘કતરા નુ ખો એતેસં ધમ્મકથા સપ્પાયા’’તિ ચિન્તેન્તો, ‘‘ઇમે સાયંપાતં અગ્ગિં પરિચરન્તિ. ઇમેસં દ્વાદસાયતનાનિ આદિત્તાનિ સમ્પજ્જલિતાનિ વિય કત્વા દેસેસ્સામિ, એવં ઇમે અરહત્તં પાપુણિતું સક્ખિસ્સન્તી’’તિ સન્નિટ્ઠાનમકાસિ. અથ નેસં તથા ધમ્મં દેસેતું ઇમં આદિત્તપરિયાયં અભાસિ. તેન વુત્તં – ‘‘ભિક્ખૂ આમન્તેસીતિ તેસં સપ્પાયધમ્મદેસનં વિચિનિત્વા તં દેસેસ્સામીતિ આમન્તેસી’’તિ. તત્થ **આદિત્ત**ન્તિ પદિત્તં સમ્પજ્જલિતં. સેસં વુત્તનયમેવ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે દુક્ખલક્ખણં કથિતં.

૭. અદ્ધભૂતસુત્તવણ્ણના

૨૯. સત્તમે **અદ્ધભૂત**ન્તિ અધિભૂતં અજ્ઝોત્થટં, ઉપદ્દુતન્તિ અત્થો. ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે દુક્ખલક્ખણમેવ કથિતં.

૮. સમુગ્ઘાતસારુપ્પસુત્તવણ્ણના

૩૦. અટ્ઠમે **સબ્બમઞ્ઞિતસમુગ્ઘાતસારુપ્પ**ન્તિ સબ્બેસં તણ્હામાનદિટ્ઠિમઞ્ઞિતાનં સમુગ્ઘાતાય અનુચ્છવિકં. **ઇધ**ાતિ ઇમસ્મિં સાસને. **ચક્ખું ન મઞ્ઞતી**તિ ચક્ખું અહન્તિ વા મમન્તિ વા પરોતિ વા પરસ્સાતિ વા ન મઞ્ઞતિ. **ચક્ખુસ્મિં ન મઞ્ઞતી**તિ અહં ચક્ખુસ્મિં, મમ કિઞ્ચનપલિબોધો ચક્ખુસ્મિં પરો ચક્ખુસ્મિં, પરસ્સ કિઞ્ચનપલિબોધો

ચક્ખુસ્મિન્તિ ન મઞ્ઞતિ. **ચક્ખુતો ન મઞ્ઞતી**તિ અહં ચક્ખુતો નિગ્ગતો, મમ કિઞ્ચનપલિબોધો ચક્ખુતો નિગ્ગતો, પરો ચક્ખુતો નિગ્ગતો, પરસ્સ કિઞ્ચનપલિબોધો ચક્ખુતો નિગ્ગતોતિ એવમ્પિ ન મઞ્ઞતિ, તણ્હામાનદિટ્ઠિમઞ્ઞનાનં એકમ્પિ ન ઉપ્પાદેતીતિ અત્થો. **ચક્ખું મેતિ ન મઞ્ઞતી**તિ મમ ચક્ખૂતિ ન મઞ્ઞતિ, મમત્તભૂતં તણ્હામઞ્ઞનં ન ઉપ્પાદેતીતિ અત્થો. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે ચતુચત્તાલીસાય ઠાનેસુ અરહત્તં પાપેત્વા વિપસ્સના કથિતા.

૯. પઠમસમુગ્ઘાતસપ્પાયસુત્તવણ્ણના

૩૧. નવમે **સમુગ્ઘાતસપ્પાયા**તિ સમુગ્ઘાતસ્સ ઉપકારભૂતા. **તતો તં હોતિ અઞ્ઞથા**તિ તતો તં અઞ્ઞેનાકારેન હોતિ. **અઞ્ઞથાભાવી ભવસત્તો લોકો ભવમેવાભિનન્દતી**તિ અઞ્ઞથાભાવં વિપરિણામં ઉપગમનેન અઞ્ઞથાભાવી હુત્વાપિ ભવેસુ સત્તો લગ્ગો લગિતો પલિબુદ્ધો અયં લોકો ભવંયેવ અભિનન્દતિ. **યાવતા, ભિક્ખવે, ખન્ધધાતુઆયતન**ન્તિ, ભિક્ખવે, યત્તકં ઇદં ખન્ધા ચ ધાતુયો ચ આયતનાનિ ચાતિ ખન્ધધાતુઆયતનં. **તમ્પિ ન મઞ્ઞતી**તિ સબ્બમ્પિ ન મઞ્ઞતીતિ હેટ્ઠા ગહિતમેવ સંકડ્ઢિત્વા પુન દસ્સેતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે અટ્ઠચત્તાલીસાય ઠાનેસુ અરહત્તં પાપેત્વા વિપસ્સના કથિતા.

૧૦. દુતિયસમુગ્ઘાતસપ્પાયસુત્તવણ્ણના

૩૨. દસમે **એતં મમા**તિઆદીહિ તીહિ તીહિ પદેહિ તણ્હામાનદિટ્ઠિગાહે દસ્સેત્વા તિપરિવટ્ટનયેન દેસના કતા. પટિપાટિયા પન તીસુપિ ઇમેસુ સુત્તેસુ સહ વિપસ્સનાય ચત્તારોપિ મગ્ગા કથિતાતિ.

સબ્બવગ્ગો તતિયો.

૪. જાતિધમ્મવગ્ગવણ્ણના

૩૩-૪૨. જાતિધમ્મવગ્ગે **જાતિધમ્મ**ન્તિ જાયનધમ્મં નિબ્બત્તનસભાવં. **જરાધમ્મ**ન્તિ જીરણસભાવં. **બ્યાધિધમ્મ**ન્તિ બ્યાધિનો ઉપ્પત્તિપચ્ચયભાવેન બ્યાધિસભાવં. **મરણધમ્મ**ન્તિ મરણસભાવં . **સોકધમ્મ**ન્તિ સોકસ્સ ઉપ્પત્તિપચ્ચયભાવેન સોકસભાવં. **સંકિલેસિકધમ્મ**ન્તિ સંકિલેસિકસભાવં. **ખયધમ્મ**ન્તિ ખયગમનસભાવં. **વયધમ્મા**દીસુપિ એસેવ નયોતિ.

જાતિધમ્મવગ્ગો ચતુત્થો.

૫. સબ્બઅનિચ્ચવગ્ગવણ્ણના

૪૩-૫૨. અનિચ્ચવગ્ગે **અભિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ પદે ઞાતપરિઞ્ઞા આગતા, ઇતરા પન દ્વે ગહિતાયેવાતિ વેદિતબ્બા. **પરિઞ્ઞેય્યપહાતબ્બ**પદેસુપિ તીરણપહાનપરિઞ્ઞાવ આગતા, ઇતરાપિ પન દ્વે ગહિતાયેવાતિ વેદિતબ્બા. **સચ્છિકાતબ્બ**ન્તિ પચ્ચક્ખં કાતબ્બં. **અભિઞ્ઞાપરિઞ્ઞેય્ય**ન્તિ ઇધાપિ પહાનપરિઞ્ઞા અવુત્તાપિ ગહિતાયેવાતિ વેદિતબ્બા. **ઉપદ્દુત**ન્તિ અનેકગ્ગટ્ઠેન. **ઉપસ્સટ્ઠ**ન્તિ ઉપહતટ્ઠેન. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ.

સબ્બઅનિચ્ચવગ્ગો પઞ્ચમો.

૬. અવિજ્જાવગ્ગવણ્ણના

૫૩-૬૨. અવિજ્જાવગ્ગે **અવિજ્જા**તિ ચતૂસુ સચ્ચેસુ અઞ્ઞાણં. **વિજ્જા**તિ અરહત્તમગ્ગવિજ્જા. **અનિચ્ચતો જાનતો પસ્સતો**તિ દુક્ખાનત્તવસેનાપિ જાનતો પસ્સતો પહીયતિયેવ, ઇદં પન અનિચ્ચવસેન કથિતે બુજ્ઝનકપુગ્ગલસ્સ અજ્ઝાસયેન વુત્તં. એસેવ નયો સબ્બત્થ. અપિ ચેત્થ **સંયોજના**તિ દસ સંયોજનાનિ. **આસવા**તિ ચત્તારો આસવા. **અનુસયા**તિ સત્ત અનુસયા. **સબ્બુપાદાનપરિઞ્ઞાયા**તિ સબ્બેસં ચતુન્નમ્પિ ઉપાદાનાનં તીહિ પરિઞ્ઞાહિ પરિજાનનત્થાય. **પરિયાદાનાયા**તિ ખેપનત્થાય. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

અવિજ્જાવગ્ગો છટ્ઠો.

૭. મિગજાલવગ્ગો

૧. પઠમમિગજાલસુત્તવણ્ણના

૬૩. મિગજાલવગ્ગસ્સ પઠમે **ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યા**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન પસ્સિતબ્બા. **સોતવિઞ્ઞેય્યા**દીસુપિ એસેવ નયો. **ઇટ્ઠા**તિ પરિયિટ્ઠા વા હોન્તુ મા વા, ઇટ્ઠારમ્મણભૂતાતિ અત્થો. **કન્તા**તિ કમનીયા. **મનાપા**તિ મનવડ્ઢનકા. **પિયરૂપા**તિ પિયજાતિકા. **કામૂપસંહિતા**તિ આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પજ્જમાનેન કામેન ઉપસંહિતા **રજનીયા**તિ રઞ્જનીયા, રાગુપ્પત્તિકારણભૂતાતિ અત્થો. **નન્દી**તિ તણ્હાનન્દી. **સંયોગો**તિ સંયોજનં. **નન્દિસંયોજનસંયુત્તો**તિ નન્દીબન્ધનેન બદ્ધો. **અરઞ્ઞવનપત્થાની**તિ અરઞ્ઞાનિ ચ વનપત્થાનિ ચ. તત્થ કિઞ્ચાપિ અભિધમ્મે નિપ્પરિયાયેન ‘‘નિક્ખમિત્વા બહિ ઇન્દખીલા સબ્બમેતં અરઞ્ઞ’’ન્તિ (વિભ॰ ૫૨૯) વુત્તં, તથાપિ યં તં ‘‘પઞ્ચધનુસતિકં પચ્છિમ’’ન્તિ (પારા॰ ૬૫૪) અરઞ્ઞકઙ્ગનિપ્ફાદકં સેનાસનં વુત્તં, તદેવ અધિપ્પેતન્તિ વેદિતબ્બં. **વનપત્થ**ન્તિ ગામન્તં અતિક્કમિત્વા મનુસ્સાનં અનુપચારટ્ઠાનં, યત્થ ન કસીયતિ ન વપીયતિ. વુત્તમ્પિ ચેતં –

> ‘‘વનપત્થન્તિ દૂરાનમેતં સેનાસનાનં અધિવચનં. વનપત્થન્તિ વનસણ્ડાનમેતં, વનપત્થન્તિ ભિંસનકાનમેતં, વનપત્થન્તિ સલોમહંસાનમેતં, વનપત્થન્તિ પરિયન્તાનમેતં, વનપત્થન્તિ અમનુસ્સૂપચારાનં સેનાસનાનમેતં અધિવચન’’ન્તિ (વિભ॰ ૫૩૧).

એત્થ ચ પરિયન્તાનન્તિ ઇમં એકં પરિયાયં ઠપેત્વા સેસપરિયાયેહિ વનપત્થાનિ વેદિતબ્બાનિ. **પન્તાની**તિ પરિયન્તાનિ અતિદૂરાનિ. **અપ્પસદ્દાની**તિ ઉદુક્ખલમુસલદારકસદ્દાદીનં અભાવેન અપ્પસદ્દાનિ. **અપ્પનિગ્ઘોસાની**તિ તેસં તેસં નિન્નાદમહાનિગ્ઘોસસ્સ અભાવેન અપ્પનિગ્ઘોસાનિ. **વિજનવાતાની**તિ સઞ્ચરણજનસ્સ સરીરવાતવિરહિતાનિ. **મનુસ્સરાહસ્સેય્યકાની**તિ મનુસ્સાનં રહોકમ્મસ્સ અનુચ્છવિકાનિ. **પટિસલ્લાનસારુપ્પાની**તિ નિલીયનસારુપ્પાનિ.

૨. દુતિયમિગજાલસુત્તવણ્ણના

૬૪. દુતિયે **નન્દિનિરોધા દુક્ખનિરોધો**તિ તણ્હાનન્દિયા નિરોધેન વટ્ટદુક્ખસ્સ નિરોધો.

૩-૫. પઠમસમિદ્ધિમારપઞ્હાસુત્તાદિવણ્ણના

૬૫-૬૭. તતિયે **સમિદ્ધી**તિ અત્તભાવસ્સ સમિદ્ધતાય એવં લદ્ધનામો. તસ્સ કિર થેરસ્સ અત્તભાવો અભિરૂપો અહોસિ પાસાદિકો, ઉક્ખિત્તમાલાપુટો વિય અલઙ્કતમાલાગબ્ભો વિય ચ સબ્બાકારપારિપૂરિયા સમિદ્ધો. તસ્મા સમિદ્ધિત્વેવ સઙ્ખં ગતો. **મારો**તિ મરણં પુચ્છતિ. **મારપઞ્ઞત્તી**તિ મારોતિ પઞ્ઞત્તિ નામં નામધેય્યં. **અત્થિ તત્થ મારો વા મારપઞ્ઞત્તિ વા**તિ તત્થ મરણં વા મરણન્તિ ઇદં નામં વા અત્થીતિ દસ્સેતિ. ચતુત્થં ઉત્તાનમેવ, તથા પઞ્ચમં.

૬. સમિદ્ધિલોકપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૬૮. છટ્ઠે **લોકો**તિ લુજ્જનપલુજ્જનટ્ઠેન લોકો. ઇતિ મિગજાલત્થેરસ્સ આયાચનસુત્તતો પટ્ઠાય પઞ્ચસુપિ સુત્તેસુ વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં.

૭. ઉપસેનઆસીવિસસુત્તવણ્ણના

૬૯. સત્તમે **સીતવને**તિ એવંનામકે સુસાનવને. **સપ્પસોણ્ડિકપબ્ભારે**તિ સપ્પફણસદિસતાય એવંલદ્ધનામે પબ્ભારે. **ઉપસેનસ્સા**તિ ધમ્મસેનાપતિનો કનિટ્ઠભાતિકઉપસેનત્થેરસ્સ. **આસીવિસો પતિતો હોતી**તિ થેરો કિર કતભત્તકિચ્ચો મહાચીવરં ગહેત્વા લેણચ્છાયાય મન્દમન્દેન વાતપાનવાતેન બીજિયમાનો નિસીદિત્વા દુપટ્ટનિવાસને સૂચિકમ્મં કરોતિ. તસ્મિં ખણે લેણચ્છદને દ્વે આસીવિસપોતકા કીળન્તિ. તેસુ એકો પતિત્વા થેરસ્સ અંસકૂટે અવત્થાસિ. સો ચ કુટ્ઠવિસો હોતિ. તસ્મા પતિતટ્ઠાનતો પટ્ઠાય થેરસ્સ કાયે દીપસિખા વિય વટ્ટિં પરિયાદિયમાનમેવસ્સ વિસં ઓતિણ્ણં. થેરો વિસસ્સ તથાગમનં દિસ્વા કિઞ્ચાપિ તં પતિતમત્તમેવ યથાપરિચ્છેદેન ગતં, અત્તનો પન ઇદ્ધિબલેન ''અયં અત્તભાવો લેણે મા વિનસ્સતૂ''તિ અધિટ્ઠહિત્વા ભિક્ખૂ આમન્તેસિ. **પુરાયં કાયો ઇધેવ વિકિરતી**તિ યાવ ન વિકિરતિ, તાવ નં બહિદ્ધા નીહરથાતિ અત્થો. **અઞ્ઞથત્ત**ન્તિ અઞ્ઞથાભાવં. **ઇન્દ્રિયાનં વા વિપરિણામ**ન્તિ ચક્ખુસોતાદીનં ઇન્દ્રિયાનં પકતિવિજહનભાવં. **તત્થેવ વિકિરી**તિ બહિ નીહરિત્વા ઠપિતટ્ઠાને મઞ્ચકસ્મિંયેવ વિકિરિ.

૮. ઉપવાણસન્દિટ્ઠિકસુત્તવણ્ણના

૭૦. અટ્ઠમે **રૂપપ્પટિસંવેદી**તિ નીલપીતાદિભેદં આરમ્મણં વવત્થાપેન્તો રૂપં પટિસંવિદિતં કરોતિ, તસ્મા રૂપપ્પટિસંવેદી નામ હોતિ. **રૂપરાગપ્પટિસંવેદી**તિ કિલેસસ્સ અત્થિભાવેનેવ પન રૂપરાગં પટિસંવિદિતં કરોતિ નામ, તસ્મા રૂપરાગપ્પટિસંવેદીતિ વુચ્ચતિ. **સન્દિટ્ઠિકો**તિઆદીનિ વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તત્થાનેવ. **નો ચ રૂપરાગપ્પટિસંવેદી**તિ કિલેસસ્સ નત્થિભાવેનેવ ન રૂપરાગં પટિસંવિદિતં કરોતિ નામ, તસ્મા ''નો ચ રૂપરાગપ્પટિસંવેદી''તિ વુચ્ચતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે સેખાસેખાનં પચ્ચવેક્ખણા કથિતા.

૯. પઠમછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૭૧. નવમે **ફસ્સાયતનાન**ન્તિ ફસ્સાકરાનં. **અવુસિત**ન્તિ અવુટ્ઠં. **આરકા**તિ દૂરે. **એત્થાહં, ભન્તે, અનસ્સસ**ન્તિ, ભન્તે, અહં એત્થ અનસ્સસિં, નટ્ઠો નામ અહન્તિ વદતિ. ભગવા – ''અયં ભિક્ખુ 'અહં નામ ઇમસ્મિં સાસને નટ્ઠો'તિ વદતિ, કિન્નુ ખ્વસ્સ અઞ્ઞેસુ ધાતુકમ્મટ્ઠાન-કસિણકમ્મટ્ઠાનાદીસુ અભિયોગો અત્થી''તિ ચિન્તેત્વા, તમ્પિ

અપસ્સન્તો – ‘‘કતરં નુ ખો કમ્મટ્ઠાનં ઇમસ્સ સપ્પાયં ભવિસ્સતી’’તિ ચિન્તેસિ. તતો ‘‘આયતનકમ્મટ્ઠાનમેવ સપ્પાય’’ન્તિ દિસ્વા તં કથેન્તો **તં કિં મઞ્ઞસિ ભિક્ખૂ**તિઆદિમાહ. **સાધૂ**તિ તસ્સ બ્યાકરણે સમ્પહંસનં. **એસેવન્તો દુક્ખસ્સા**તિ અયમેવ વટ્ટદુક્ખસ્સન્તો પરિચ્છેદો, નિબ્બાનન્તિ અત્થો.

૧૦. દુતિયછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૭૨. દસમે **અનસ્સસ**ન્તિ નસ્સિસં, નટ્ઠો નામમ્હિ ઇચ્ચેવ અત્થો. **આયતિં અપુનબ્ભવાયા**તિ એત્થ આયતિં અપુનબ્ભવો નામ નિબ્બાનં, નિબ્બાનત્થાય પહીનં ભવિસ્સતીતિ અત્થો.

૧૧. તતિયછફસ્સાયતનસુત્તવણ્ણના

૭૩. એકાદસમે **અનસ્સસ**ન્તિ નટ્ઠો, **પનસ્સસ**ન્તિ અતિનટ્ઠો. સેસં વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બન્તિ.

મિગજાલવગ્ગો સત્તમો.

૮. ગિલાનવગ્ગો

૧-૫. પઠમગિલાનસુત્તાદિવણ્ણના

૭૪-૭૮. ગિલાનવગ્ગસ્સ પઠમે **અમુકસ્મિ**ન્તિ અસુકસ્મિં. અયમેવ વા પાઠો. **અપ્પઞ્ઞાતો**તિ અઞ્ઞાતો અપાકટો. નવોપિ હિ કોચિ પઞ્ઞાતો હોતિ રાહુલત્થેરો વિય સુમનસામણેરો વિય ચ, અયં પન નવો ચેવ અપઞ્ઞાતો ચ. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવાતિ. તથા ઇતો પરેસુ ચતૂસુ.

૬. પઠમઅવિજ્જાપહાનસુત્તવણ્ણના

૭૯. છટ્ઠે **અનિચ્ચતો જાનતો**તિ દુક્ખાનત્તવસેન જાનતોપિ પહીયતિયેવ, ઇદં પન અનિચ્ચલક્ખણં દસ્સેત્વા વુત્તે બુજ્ઝનકસ્સ અજ્ઝાસયેન વુત્તં.

૭. દુતિયઅવિજ્જાપહાનસુત્તવણ્ણના

૮૦. સત્તમે **સબ્બે ધમ્મા**તિ સબ્બે તેભૂમકધમ્મા. **નાલં અભિનિવેસાયા**તિ અભિનિવેસપરામાસગ્ગાહેન ગણ્હિતું ન યુત્તા. **સબ્બનિમિત્તાની**તિ સબ્બાનિ સઙ્ખારનિમિત્તાનિ. **અઞ્ઞતો પસ્સતી**તિ યથા અપરિઞ્ઞાતાભિનિવેસો જનો પસ્સતિ, તતો અઞ્ઞતો પસ્સતિ. અપરિઞ્ઞાતાભિનિવેસો હિ જનો સબ્બનિમિત્તાનિપિ અત્તતો પસ્સતિ. પરિઞ્ઞાતાભિનિવેસો પન અનત્તતો પસ્સતિ, નો અત્તતોતિ એવં ઇમસ્મિં સુત્તે અનત્તલક્ખણમેવ કથિતં.

૮. સમ્બહુલભિક્ખુસુત્તવણ્ણના

૮૧. અટ્ઠમે **ઇધ નો**તિ એત્થ **નો**-કારો નિપાતમત્તમેવ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવ. કેવલં ઇધ દુક્ખલક્ખણં કથિતન્તિ વેદિતબ્બં.

૯. લોકપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૮૨. નવમે **લુજ્જતી**તિ પલુજ્જતિ ભિજ્જતિ. ઇધ અનિચ્ચલક્ખણં કથિતં.

૧૦. ફગ્ગુનપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૮૩. દસમે **છિન્નપપઞ્ચે**તિ તણ્હાપપઞ્ચસ્સ છિન્નત્તા છિન્નપપઞ્ચે. **છિન્નવટુમે**તિ તણ્હાવટુમસ્સેવ છિન્નત્તા છિન્નવટુમે. કિં પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ? અતિક્કન્તબુદ્ધેહિ પરિહરિતાનિ ચક્ખુસોતાદીનિ પુચ્છામીતિ પુચ્છતિ. અથ વા સચે મગ્ગો ભાવિતેપિ અનાગતે ચક્ખુસોતાદિવટ્ટં વડ્ઢેય્ય, તં પુચ્છામીતિ પુચ્છતીતિ.

ગિલાનવગ્ગો અટ્ઠમો.

૯. છન્નવગ્ગો

૧. પલોકધમ્મસુત્તવણ્ણના

૮૪. છન્નવગ્ગસ્સ પઠમે **પલોકધમ્મ**ન્તિ ભિજ્જનકસભાવં. એવમેત્થ અનિચ્ચલક્ખણમેવ કથિતં.

૨. સુઞ્ઞતલોકસુત્તવણ્ણના

૮૫. દુતિયે **અત્તનિયેના**તિ અત્તનો સન્તકેન પરિક્ખારેન. એવમેત્થ અનત્તલક્ખણમેવ કથિતં.

૩. સંખિત્તધમ્મસુત્તવણ્ણના

૮૬. તતિયં ખન્ધિયવગ્ગે આનન્દોવાદે (સં॰ નિ॰ ૩.૮૩) વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં.

૪. છન્નસુત્તવણ્ણના

૮૭. ચતુત્થે **છન્નો**તિ એવંનામકો થેરો, ન અભિનિક્ખમનં નિક્ખન્તથેરો. **પટિસલ્લાના**તિ ફલસમાપત્તિતો. **ગિલાનપુચ્છકા**તિ ગિલાનુપટ્ઠાકા. ગિલાનુપટ્ઠાનં નામ બુદ્ધપસત્થં બુદ્ધવણ્ણિતં, તસ્મા એવમાહ. **સીસવેઠં દદેય્યા**તિ સીસે વેઠનં સીસવેઠં, તઞ્ચ દદેય્ય. **સત્થ**ન્તિ જીવિતહારકસત્થં. **નાવકઙ્ખામી**તિ ન ઇચ્છામિ. **પરિચિણ્ણો**તિ પરિચરિતો. **મનાપેના**તિ મનવડ્ઢનકેન કાયકમ્માદિના. એત્થ ચ સત્ત સેખા પરિચરન્તિ નામ, અરહા પરિચારી નામ, ભગવા પરિચિણ્ણો નામ.

એતઞ્હિ, આવુસો, સાવકસ્સ પતિરૂપન્તિ, આવુસો, સાવકસ્સ નામ એતં અનુચ્છવિકં. **અનુપવજ્જ**ન્તિ અપ્પવત્તિકં અપ્પટિસન્ધિકં. **પુચ્છાવુસો સારિપુત્ત, સુત્વા વેદિસ્સામા**તિ અયં સાવકપવારણા નામ. **એતં મમા**તિઆદીનિ તણ્હામાનદિટ્ઠિગ્ગાહવસેન વુત્તાનિ. **નિરોધં દિસ્વા**તિ ખયવયં ઞત્વા. **નેતં મમ, નેસોહમસ્મિ, ન મેસો અત્તાતિ સમનુપસ્સામી**તિ અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ સમનુપસ્સામિ. એત્તકેસુ ઠાનેસુ છન્નત્થેરો સારિપુત્તત્થેરેન પુચ્છિતં પઞ્હં અરહત્તે પક્ખિપિત્વા કથેસિ. સારિપુત્તત્થેરો પન તસ્સ પુથુજ્જનભાવં ઞત્વાપિ તં ''પુથુજ્જનો''તિ વા ''ખીણાસવો''તિ વા અવત્વા તુણ્હીયેવ અહોસિ. ચુન્દત્થેરો પનસ્સ પુથુજ્જનભાવં સઞ્ઞાપેસ્સામીતિ ચિન્તેત્વા ઓવાદં અદાસિ.

તત્થ **તસ્મા**તિ યસ્મા મારણન્તિકં વેદનં અધિવાસેતું અસક્કોન્તો સત્થં આહરામીતિ વદતિ, તસ્મા પુથુજ્જનો આયસ્મા, તેન ઇદમ્પિ મનસિકરોહીતિ દીપેતિ. યસ્મા વા છન્નં આયતનાનં નિરોધં દિસ્વા ચક્ખાદીનિ તિણ્ણં ગાહાનં વસેન ન સમનુપસ્સામીતિ વદસિ. તસ્મા ઇદમ્પિ તસ્સ ભગવતો સાસનં આયસ્મતા મનસિકાતબ્બન્તિપિ પુથુજ્જનભાવમેવ દીપેન્તો વદતિ. **નિચ્ચકપ્પન્તિ** નિચ્ચકાલં. **નિસ્સિતસ્સા**તિ તણ્હામાનદિટ્ઠીહિ નિસ્સિતસ્સ. **ચલિતન્તિ** વિપ્ફન્દિતં હોતિ. યથયિદં આયસ્મતો ઉપ્પન્નં વેદનં અધિવાસેતું અસક્કોન્તસ્સ ''અહં વેદયામિ, મમ વેદના''તિ અપ્પહીનગ્ગાહસ્સ ઇદાનિ વિપ્ફન્દિતં હોતિ, ઇમિનાપિ નં ''પુથુજ્જનોવ ત્વ''ન્તિ વદતિ.

પસ્સદ્ધીતિ કાયચિત્તપસ્સદ્ધિ, કિલેસપસ્સદ્ધિ નામ હોતીતિ અત્થો. **નતિયા**તિ તણ્હાનતિયા. **અસતી**તિ ભવત્થાય આલયનિકન્તિપરિયુટ્ઠાને અસતિ. **આગતિગતિ ન હોતી**તિ પટિસન્ધિવસેન આગતિ નામ, ચુતિવસેન ગમનં નામ ન હોતિ. **ચુતૂપપાતો**તિ ચવનવસેન ચુતિ, ઉપપજ્જનવસેન ઉપપાતો. **નેવિધ ન હુરં ન ઉભયમન્તરેના**તિ ન ઇધલોકે ન પરલોકે ન ઉભયત્થ હોતિ. **એસેવન્તો દુક્ખસ્સા**તિ વટ્ટદુક્ખકિલેસદુક્ખસ્સ અયમેવ અન્તો અયં પરિચ્છેદો પરિવટુમભાવો હોતિ. અયમેવ હિ એત્થ અત્થો. યે પન ''ઉભયમન્તરેના''તિ વચનં ગહેત્વા અન્તરાભવં ઇચ્છન્તિ, તેસં વચનં નિરત્થકં. અન્તરાભવસ્સ હિ ભાવો અભિધમ્મે પટિક્ખિત્તોયેવ. ''અન્તરેના''તિ વચનં પન વિકપ્પન્તરદીપનં. તસ્મા અયમેત્થ અત્થો – નેવ ઇધ ન હુરં, અપરો વિકપ્પો ન ઉભયન્તિ.

સત્થં આહરેસીતિ જીવિતહારકસત્થં આહરિ, આહરિત્વા કણ્ઠનાળં છિન્દિ. અથસ્સ તસ્મિં ખણે મરણભયં ઓક્કમિ, ગતિનિમિત્તં ઉપટ્ઠાસિ. સો અત્તનો પુથુજ્જનભાવં ઞત્વા, સંવિગ્ગચિત્તો વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા, સઙ્ખારે પરિગ્ગણ્હન્તો અરહત્તં પત્વા, સમસીસી હુત્વા પરિનિબ્બુતો. **સમ્મુખાયેવ અનુપવજ્જતા બ્યાકતા**તિ કિઞ્ચાપિ ઇદં થેરસ્સ પુથુજ્જનકાલે બ્યાકરણં હોતિ; એતેન પન બ્યાકરણેન અનન્તરાયમસ્સ પરિનિબ્બાનં અહોસિ. તસ્મા ભગવા તદેવ બ્યાકરણં ગહેત્વા કથેસિ.

ઉપવજ્જકુલાનીતિ ઉપસઙ્કમિતબ્બકુલાનિ. ઇમિના થેરો, ''ભન્તે, એવં ઉપટ્ઠાકેસુ ચ ઉપટ્ઠાયિકાસુ ચ વિજ્જમાનાસુ સો ભિક્ખુ તુમ્હાકં સાસને પરિનિબ્બાયિસ્સતી''તિ પુબ્બભાગપટિપત્તિયં કુલસંસગ્ગદોસં દસ્સેન્તો પુચ્છતિ. અથસ્સ ભગવા કુલેસુ સંસગ્ગાભાવં દીપેન્તો **હોન્તિ હેતે સારિપુત્તા**તિઆદિમાહ. ઇમસ્મિં કિર ઠાને થેરસ્સ કુલેસુ અસંસટ્ઠભાવો પાકટો અહોસિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

૫-૬. પુણ્ણસુત્તાદિવણ્ણના

૮૮-૮૯. પઞ્ચમે **તઞ્ચે**તિ તં ચક્ખુઞ્ચેવ રૂપઞ્ચ. **નન્દિસમુદયા દુક્ખસમુદયો**તિ તણ્હાય સમોધાનેન પઞ્ચક્ખન્ધદુક્ખસ્સ સમોધાનં હોતિ. ઇતિ છસુ દ્વારેસુ ''નન્દિસમુદયા દુક્ખસમુદયો''તિ ઇમિના દ્વિન્નં સચ્ચાનં વસેન વટ્ટં મત્થકં પાપેત્વા દસ્સેસિ. દુતિયનયે **નિરોધો મગ્ગો**તિ દ્વિન્નં સચ્ચાનં વસેન વિવટ્ટં મત્થકં પાપેત્વા દસ્સેસિ. **ઇમિના ત્વં પુણ્ણા**તિ પાટિયેક્કો અનુસન્ધિ. એવં તાવ વટ્ટવિવટ્ટવસેન દેસનં અરહત્તે પક્ખિપિત્વા ઇદાનિ પુણ્ણત્થેરં સત્તસુ ઠાનેસુ સીહનાદં નદાપેતું **ઇમિના ત્વન્તિ**આદિમાહ.

ચણ્ડાતિ દુટ્ઠા કિબ્બિસા. **ફરુસા**તિ કક્ખળા **અક્કોસિસ્સન્તી**તિ દસહિ અક્કોસવત્થૂહિ અક્કોસિસ્સન્તિ. **પરિભાસિસ્સન્તી**તિ ''કિં સમણો નામ ત્વં, ઇદઞ્ચિદઞ્ચ તે કરિસ્સામા''તિ તજ્જેસ્સન્તિ. **એવમેત્થા**તિ એવં મય્હં એત્થ ભવિસ્સતિ. **દણ્ડેના**તિ ચતુહત્થદણ્ડેન વા ખદિરદણ્ડેન વા ઘટિકમુગ્ગરેન વા. **સત્થેના**તિ એકતોધારાદિના સત્થેન.

સત્થહારકં પરિયેસન્તીતિ જીવિતહારકસત્થં પરિયેસન્તિ. ઇદં થેરો તતિયપારાજિકવત્થુસ્મિં અસુભકથં સુત્વા અત્તભાવેન જિગુચ્છન્તાનં ભિક્ખૂનં સત્થહારકપરિયેસનં સન્ધાયાહ. **દમૂપસમેના**તિ એત્થ **દમો**તિ ઇન્દ્રિયસંવરાદીનં એતં નામં.

“સચ્ચેન દન્તો દમસા ઉપેતો,
વેદન્તગૂ વુસિતબ્રહ્મચરિયો”તિ. (સં॰ નિ॰ ૧.૧૯૫; સુ॰ નિ॰ ૪૬૭) –

એત્થ હિ ઇન્દ્રિયસંવરો દમોતિ વુત્તો. “યદિ સચ્ચા દમા ચાગા, ખન્ત્યા ભિય્યોધ વિજ્જતી”તિ (સુ॰ નિ॰ ૧૯૧; સં॰ નિ॰ ૧.૨૪૬) એત્થ પઞ્ઞા દમોતિ વુત્તા. “દાનેન દમેન સંયમેન સચ્ચવજ્જેના”તિ (દી॰ નિ॰ ૧.૧૬૫; મ॰ નિ॰ ૨.૨૨૬) એત્થ ઉપોસથકમ્મં દમોતિ વુત્તં. ઇમસ્મિં પન સુત્તે ખન્તિ દમોતિ વેદિતબ્બો. **ઉપસમો**તિ તસ્સેવ વેવચનં.

અથ ખો આયસ્મા પુણ્ણોતિ કો પનેસ પુણ્ણો, કસ્મા ચ પનેત્થ ગન્તુકામો અહોસીતિ? સુનાપરન્તવાસિકો એવ એસ, સાવત્થિયં પન અસપ્પાયવિહારં સલ્લક્ખેત્વા તત્થ ગન્તુકામો અહોસિ.

તત્રાયં અનુપ્પુબ્બિકથા – સુનાપરન્તરટ્ઠે કિર એકસ્મિં વાણિજગામે એતે દ્વે ભાતરો. તેસુ કદાચિ જેટ્ઠો પઞ્ચ સકટસતાનિ ગહેત્વા જનપદં ગન્ત્વા ભણ્ડં આહરતિ, કદાચિ કનિટ્ઠો. ઇમસ્મિં પન સમયે કનિટ્ઠં ઘરે ઠપેત્વા, જેટ્ઠભાતિકો પઞ્ચ સકટસતાનિ ગહેત્વા, જનપદચારિકં ચરન્તો અનુપુબ્બેન સાવત્થિં પત્વા, જેતવનસ્સ નાતિદૂરે સકટસત્થં નિવેસેત્વા ભુત્તપાતરાસો પરિજનપરિવુતો ફાસુકટ્ઠાને નિસીદિ.

તેન ચ સમયેન સાવત્થિવાસિનો ભુત્તપાતરાસા ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય સુદ્ધુત્તરાસઙ્ગા ગન્ધપુપ્ફાદિહત્થા યેન બુદ્ધો, યેન ધમ્મો, યેન સઙ્ઘો, તન્નિન્ના તપ્પોણા તપ્પબ્ભારા હુત્વા, દક્ખિણદ્વારેન નિક્ખમિત્વા જેતવનં ગચ્છન્તિ. સો તે દિસ્વા “કહં ઇમે ગચ્છન્તી”તિ એકં મનુસ્સં પુચ્છિ. કિં ત્વં, અય્યો, ન જાનાસિ? લોકે બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘરતનાનિ નામ ઉપ્પન્નાનિ, ઇચ્ચેસો મહાજનો સત્થુ સન્તિકં ધમ્મકથં સોતું ગચ્છતીતિ. તસ્સ “બુદ્ધો”તિ વચનં છવિચમ્માદીનિ છિન્દિત્વા અટ્ઠિમિઞ્જં આહચ્ચ અટ્ઠાસિ. સો અત્તનો પરિજનપરિવુતો તાય પરિસાય સદ્ધિં વિહારં ગન્ત્વા, સત્થુ મધુરસ્સરેન ધમ્મં દેસેન્તસ્સ પરિસપરિયન્તે ઠિતો, ધમ્મં સુત્વા પબ્બજ્જાય ચિત્તં ઉપ્પાદેસિ. અથ તથાગતેન કાલં વિદિત્વા પરિસાય ઉય્યોજિતાય સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા, વન્દિત્વા, સ્વાતનાય નિમન્તેત્વા, દુતિયદિવસે મણ્ડપં કારેત્વા, આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા, બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા, ભુત્તપાતરાસો ઉપોસથઙ્ગાનિ અધિટ્ઠાય ભણ્ડાગારિકં પક્કોસાપેત્વા, “એત્તકં ધનં વિસ્સજ્જિતં, એત્તકં ધનં ન વિસ્સજ્જિત”ન્તિ સબ્બં આચિક્ખિત્વા, “ઇમં સાપતેય્યં મય્હં કનિટ્ઠસ્સ દેહી”તિ સબ્બં નિય્યાતેત્વા, સત્થુ સન્તિકે પબ્બજિત્વા, કમ્મટ્ઠાનપરાયણો અહોસિ.

અથસ્સ કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તસ્સ કમ્મટ્ઠાનં ન ઉપટ્ઠાતિ. તતો ચિન્તેસિ – “અયં જનપદો મય્હં અસપ્પાયો, યંનૂનાહં સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વા સકરટ્ઠમેવ ગચ્છેય્ય”ન્તિ. અથ પુબ્બણ્હસમયે પિણ્ડાય ચરિત્વા, સાયન્હે પટિસલ્લાના વુટ્ઠહિત્વા, ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિત્વા, કમ્મટ્ઠાનં કથાપેત્વા, સત્ત સીહનાદે નદિત્વા, પક્કામિ. તેન વુત્તં, “અથ ખો આયસ્મા પુણ્ણો…પે॰… વિહરતી”તિ.

કત્થ પનાયં વિહાસીતિ? ચતૂસુ ઠાનેસુ વિહાસિ. સુનાપરન્તરટ્ઠં તાવ પવિસિત્વા ચ **અબ્બુહત્થપબ્બતં** નામ પત્વા વાણિજગામં પિણ્ડાય પાવિસિ. અથ નં કનિટ્ઠભાતા સઞ્જાનિત્વા ભિક્ખં દત્વા, ‘‘ભન્તે, અઞ્ઞત્થ અગન્ત્વા ઇધેવ વસથા’’તિ પટિઞ્ઞં કારેત્વા તત્થેવ વસાપેસિ.

તતો **સમુદ્દગિરિવિહારં** નામ અગમાસિ. તત્થ અયકન્તપાસાણેહિ પરિચ્છિન્દિત્વા કતચઙ્કમો અત્થિ, કોચિ તં ચઙ્કમિતું સમત્થો નામ નત્થિ. તત્થ સમુદ્દવીચિયો આગન્ત્વા અયકન્તપાસાણેસુ પહરિત્વા મહાસદ્દં કરોન્તિ. થેરો ‘‘કમ્મટ્ઠાનં મનસિકરોન્તાનં ફાસુવિહારો હોતૂ’’તિ સમુદ્દં નિસ્સદ્દં કત્વા અધિટ્ઠાસિ.

તતો **માતુલગિરિં** નામ અગમાસિ. તત્થપિ સકુણસઙ્ઘો ઉસ્સન્નો રત્તિઞ્ચ દિવા ચ સદ્દો એકાબદ્ધોવ અહોસિ. થેરો ‘‘ઇદં ઠાનં ન ફાસુક’’ન્તિ તતો **મકુલકારામવિહારં** નામ ગતો. સો વાણિજગામસ્સ નાતિદૂરો નચ્ચાસન્નો ગમનાગમનસમ્પન્નો વિવિત્તો અપ્પસદ્દો. થેરો ‘‘ઇમં ઠાનં ફાસુક’’ન્તિ તત્થ રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનચઙ્કમનાદીનિ કારેત્વા વસ્સં ઉપગચ્છિ. એવં ચતૂસુ ઠાનેસુ વિહાસિ.

અથેકદિવસં તસ્મિંયેવ અન્તોવસ્સે પઞ્ચ વાણિજસતાનિ ‘‘પરસમુદ્દં ગચ્છામા’’તિ નાવાય ભણ્ડં પક્ખિપિંસુ. નાવારોહનદિવસે થેરસ્સ કનિટ્ઠભાતા થેરં ભોજેત્વા, થેરસ્સ સન્તિકે સિક્ખાપદાનિ ગહેત્વા, વન્દિત્વા, ‘‘ભન્તે, સમુદ્દો નામ અસદ્ધેય્યો અનેકન્તરાયો, અમ્હે આવજ્જેય્યાથા’’તિ વત્વા નાવં આરુહિ. નાવા ઉત્તમજવેન ગચ્છમાના અઞ્ઞતરં દીપકં પાપુણિ. મનુસ્સા ‘‘પાતરાસં કરિસ્સામા’’તિ દીપકે ઉત્તિણ્ણા. તસ્મિં પન દીપકે અઞ્ઞં કિઞ્ચિ નત્થિ, ચન્દનવનમેવ અહોસિ.

અથેકો વાસિયા રુક્ખં આકોટેત્વા લોહિતચન્દનભાવં ઞત્વા આહ – ‘‘ભો, મયં લાભત્થાય પરસમુદ્દં ગચ્છામ, ઇતો ચ ઉત્તરિ લાભો નામ નત્થિ, ચતુરઙ્ગુલમત્તા ઘટિકા સતસહસ્સં અગ્ઘતિ. હારેતબ્બયુત્તકં ભણ્ડં હારેત્વા ચન્દનસ્સ પૂરેસ્સામા’’તિ તે તથા કરિંસુ . ચન્દનવને અધિવત્થા અમનુસ્સા કુજ્ઝિત્વા, ‘‘ઇમેહિ અમ્હાકં ચન્દનવનં નાસિતં ઘાતેસ્સામ ને’’તિ ચિન્તેત્વા – ‘‘ઇધેવ ઘાતિતેસુ સબ્બં એકકુણપં ભવિસ્સતિ, સમુદ્દમજ્ઝે નેસં નાવં ઓસીદેસ્સામા’’તિ આહંસુ. અથ નેસં નાવં આરુય્હ મુહુત્તં ગતકાલેયેવ ઉપ્પાતિકં ઉટ્ઠપેત્વા સયમ્પિ તે અમનુસ્સા ભયાનકાનિ રૂપાનિ દસ્સયિંસુ. ભીતા મનુસ્સા અત્તનો અત્તનો દેવતાનં નમસ્સન્તિ. થેરસ્સ કનિટ્ઠો ચૂળપુણ્ણકુટુમ્બિકો ‘‘મય્હં ભાતા અવસ્સયો હોતૂ’’તિ થેરસ્સ નમસ્સમાનો અટ્ઠાસિ.

થેરોપિ કિર તસ્મિંયેવ ખણે આવજ્જેત્વા, તેસં બ્યસનુપ્પત્તિં ઞત્વા, વેહાસં ઉપ્પતિત્વા, અભિમુખો અટ્ઠાસિ. અમનુસ્સા થેરં દિસ્વાવ ‘‘અય્યો પુણ્ણત્થેરો એતી’’તિ અપક્કમિંસુ, ઉપ્પાતિકં સન્નિસીદિ. થેરો ‘‘મા ભાયથા’’તિ તે અસ્સાસેત્વા ‘‘કહં ગન્તુકામત્થા’’તિ પુચ્છિ. ભન્તે, અમ્હાકં સકટ્ઠાનમેવ ગચ્છામાતિ. થેરો નાવઙ્ગણે અક્કમિત્વા ‘‘એતેસં ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગચ્છતૂ’’તિ અધિટ્ઠાસિ. વાણિજા સકટ્ઠાનં ગન્ત્વા, તં પવત્તિં પુત્તદારસ્સ આરોચેત્વા, ‘‘એથ થેરં સરણં ગચ્છામા’’તિ પઞ્ચસતાપિ અત્તનો પઞ્ચહિ માતુગામસતેહિ સદ્ધિં તીસુ સરણેસુ પતિટ્ઠાય ઉપાસકત્તં પટિવેદેસું. તતો નાવાય ભણ્ડં ઓતારેત્વા થેરસ્સ એકં કોટ્ઠાસં કત્વા, ‘‘અયં, ભન્તે, તુમ્હાકં કોટ્ઠાસો’’તિ આહંસુ. થેરો મય્હં વિસું કોટ્ઠાસકિચ્ચં નત્થિ. સત્થા પન તુમ્હેહિ દિટ્ઠપુબ્બોતિ. ન દિટ્ઠપુબ્બો, ભન્તેતિ. તેન હિ ઇમિના સત્થુ મણ્ડલમાળં કરોથ. એવં સત્થારં પસ્સિસ્સથાતિ. તે સાધુ, ભન્તેતિ. તેન ચ કોટ્ઠાસેન અત્તનો ચ કોટ્ઠાસેહિ મણ્ડલમાળં કાતું આરભિંસુ.

સત્થાપિ કિર તં આરદ્ધકાલતો પટ્ઠાય પરિભોગં અકાસિ. આરક્ખમનુસ્સા રત્તિં ઓભાસં દિસ્વા, ''મહેસક્ખા દેવતા અત્થી''તિ સઞ્ઞં કરિંસુ. ઉપાસકા મણ્ડલમાળઞ્ચ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ સેનાસનાનિ નિટ્ઠાપેત્વા દાનસમ્ભારં સજ્જેત્વા, ''કતં, ભન્તે, અમ્હેહિ અત્તનો કિચ્ચં, સત્થારં પક્કોસથા''તિ થેરસ્સ આરોચેસું. થેરો સાયન્હસમયે ઇદ્ધિયા સાવત્થિં ગન્ત્વા, ''ભન્તે, વાણિજગામવાસિનો તુમ્હે દટ્ઠુકામા , તેસં અનુકમ્પં કરોથા''તિ ભગવન્તં યાચિ. ભગવા અધિવાસેસિ. થેરો સકટ્ઠાનમેવ પચ્ચાગતો.

ભગવાપિ આનન્દત્થેરં આમન્તેસિ, ''આનન્દ, સ્વે સુનાપરન્તે વાણિજગામે પિણ્ડાય ચરિસ્સામ, ત્વં એકૂનપઞ્ચસતાનં ભિક્ખૂનં સલાકં દેહી''તિ. થેરો ''સાધુ, ભન્તે''તિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ તમત્થં આરોચેત્વા, ''આકાસચારી ભિક્ખૂ સલાકં ગણ્હન્તૂ''તિ આહ. તંદિવસં કુણ્ડધાનત્થેરો પઠમં સલાકં અગ્ગહેસિ. વાણિજગામવાસિનોપિ ''સ્વે કિર સત્થા આગમિસ્સતી''તિ ગામમજ્ઝે મણ્ડપં કત્વા દાનગ્ગં સજ્જયિંસુ. ભગવા પાતોવ સરીરપટિજગ્ગનં કત્વા, ગન્ધકુટિં પવિસિત્વા, ફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા, નિસીદિ. સક્કસ્સ પણ્ડુકમ્બલસિલાસનં ઉણ્હં અહોસિ. સો ''કિં ઇદ''ન્તિ આવજ્જેત્વા સત્થુ સુનાપરન્તગમનં દિસ્વા, વિસ્સકમ્મં આમન્તેસિ, ''તાત, અજ્જ ભગવા તિંસમત્તાનિ યોજનસતાનિ પિણ્ડચારં ગમિસ્સતિ. પઞ્ચ કૂટાગારસતાનિ માપેત્વા જેતવનદ્વારકોટ્ઠકમત્થકે ગમનસજ્જાનિ કત્વા ઠપેહી''તિ. સો તથા અકાસિ. ભગવતો કૂટાગારં ચતુમુખં અહોસિ, દ્વિન્નં અગ્ગસાવકાનં દ્વિમુખાનિ, સેસાનિ એકમુખાનિ, સત્થા ગન્ધકુટિતો નિક્ખમિત્વા પટિપાટિયા ઠપિતકૂટાગારેસુ ધુરકૂટાગારં પાવિસિ. દ્વે અગ્ગસાવકે આદિં કત્વા એકૂનપઞ્ચભિક્ખુસતાનિપિ કૂટાગારગતાનિ અહેસું. એકં તુચ્છં કૂટાગારં અહોસિ, પઞ્ચપિ કૂટાગારસતાનિ આકાસે ઉપ્પત્તિંસુ.

સત્થા **સચ્ચબન્ધપબ્બતં** નામ પત્વા કૂટાગારં આકાસે ઠપેસિ. તસ્મિં પબ્બતે સચ્ચબન્ધો નામ મિચ્છાદિટ્ઠિકતાપસો મહાજનં મિચ્છાદિટ્ઠિં ઉગ્ગણ્હાપેન્તો લાભગ્ગયસગ્ગપ્પત્તો હુત્વા વસતિ, અબ્ભન્તરે ચસ્સ અન્તોચાટિયં પદીપો વિય અરહત્તફલસ્સ ઉપનિસ્સયો જલતિ. તં દિસ્વા ''ધમ્મમસ્સ કથેસ્સામી''તિ ગન્ત્વા ધમ્મં દેસેસિ. તાપસો દેસનાપરિયોસાને અરહત્તં પાપુણિ. મગ્ગેનેવસ્સ અભિઞ્ઞા આગતા. સો એહિભિક્ખુ હુત્વા ઇદ્ધિમયપત્તચીવરધરો તુચ્છકૂટાગારં પાવિસિ.

ભગવા કૂટાગારગતેહિ પઞ્ચહિ ભિક્ખુસતેહિ સદ્ધિં વાણિજગામં ગન્ત્વા, કૂટાગારાનિ અદિસ્સમાનકાનિ કત્વા, વાણિજગામં પાવિસિ. વાણિજા બુદ્ધપ્પમુખસ્સ સઙ્ઘસ્સ મહાદાનં દત્વા સત્થારં મકુલકારામં નયિંસુ. સત્થા મણ્ડલમાળં પાવિસિ. મહાજનો યાવ સત્થા ભત્તદરથં પટિપ્પસ્સમ્ભેતિ, તાવ પાતરાસં કત્વા ઉપોસથઙ્ગાનિ સમાદાય બહું ગન્ધઞ્ચ પુપ્ફઞ્ચ આદાય ધમ્મસ્સવનત્થાય આરામં પચ્ચાગમાસિ. સત્થા ધમ્મં દેસેસિ. મહાજનસ્સ બન્ધનમોક્ખો જાતો, મહન્તં બુદ્ધકોલાહલં અહોસિ.

સત્થા મહાજનસ્સ સઙ્ગહત્થાય સત્તાહં તત્થેવ વસિ, અરુણં પન મહાગન્ધકુટિયંયેવ ઉટ્ઠપેસિ. સત્તાહમ્પિ ધમ્મદેસનાપરિયોસાને ચતુરાસીતિયા પાણસહસ્સાનં ધમ્માભિસમયો અહોસિ. તત્થ સત્તાહં વસિત્વા, વાણિજગામે પિણ્ડાય ચરિત્વા, ''ત્વં ઇધેવ વસાહી''તિ પુણ્ણત્થેરં નિવત્તેત્વા અન્તરે **નમ્મદાનદી** નામ અત્થિ, તસ્સા તીરં અગમાસિ. નમ્મદા નાગરાજા સત્થુ પચ્ચુગ્ગમનં કત્વા, નાગભવનં પવેસેત્વા, તિણ્ણં રતનાનં સક્કારં અકાસિ. સત્થા તસ્સ ધમ્મં કથેત્વા નાગભવના નિક્ખમિ. સો ''મય્હં, ભન્તે, પરિચરિતબ્બં દેથા''તિ યાચિ. ભગવા નમ્મદાનદીતીરે પદચેતિયં દસ્સેસિ. તં વીચીસુ આગતાસુ પિધીયતિ, ગતાસુ વિવરીયતિ. મહાસક્કારપત્તં અહોસિ. સત્થા તતો નિક્ખમિત્વા સચ્ચબન્ધપબ્બતં ગન્ત્વા સચ્ચબન્ધં આહ – ''તયા મહાજનો અપાયમગ્ગે

ઓતારિતો. ત્વં ઇધેવ વસિત્વા, એતેસં લદ્ધિં વિસ્સજ્જાપેત્વા, નિબ્બાનમગ્ગે પતિટ્ઠાપેહી’’તિ. સોપિ પરિચરિતબ્બં યાચિ. સત્થા ધનપિટ્ઠિપાસાણે અલ્લમત્તિકપિણ્ડમ્હિ લઞ્છનં વિય પદચેતિયં દસ્સેસિ. તતો જેતવનમેવ ગતો. એતમત્થં સન્ધાય **તેનેવ અન્તરવસ્સેના**તિઆદિ વુત્તં.

પરિનિબ્બાયીતિ અનુપાદિસેસાય નિબ્બાનધાતુયા પરિનિબ્બાયિ. મહાજનો થેરસ્સ સત્ત દિવસાનિ સરીરપૂજં કત્વા, બહૂનિ ગન્ધકટ્ઠાનિ સમોધાનેત્વા, સરીરં ઝાપેત્વા ધાતુયો આદાય ચેતિયં અકાસિ. **સમ્બહુલા ભિક્ખૂ**તિ થેરસ્સ આળાહનટ્ઠાને ઠિતભિક્ખૂ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ. છટ્ઠં ઉત્તાનમેવ.

૭-૮. પઠમએજાસુત્તાદિવણ્ણના

૯૦-૯૧. સત્તમે **એજા**તિ તણ્હા. સા હિ ચલનટ્ઠેન એજાતિ વુચ્ચતિ. સાવ આબાધનટ્ઠેન **રોગો**, અન્તો દુસ્સનટ્ઠેન **ગણ્ડો**, નિકન્તનટ્ઠેન **સલ્લં**. **તસ્મા**તિ યસ્મા એજા રોગો ચેવ ગણ્ડો ચ સલ્લઞ્ચ, તસ્મા. **ચક્ખું ન મઞ્ઞેય્યા**તિઆદિ વુત્તનયમેવ, ઇધાપિ સબ્બં હેટ્ઠા ગહિતમેવ સંકડ્ઢિત્વા દસ્સિતં. અટ્ઠમં વુત્તનયમેવ.

૯-૧૦. પઠમદ્વયસુત્તાદિવણ્ણના

૯૨-૯૩. નવમે **દ્વયન્તિ** દ્વે દ્વે કોટ્ઠાસે. દસમે **ઇત્થેતં દ્વયન્તિ** એવમેતં દ્વયં. **ચલઞ્ચેવ બ્યથઞ્ચા**તિ અત્તનો સભાવેન અસણ્ઠહનતો ચલતિ ચેવ બ્યથતિ ચ. **યોપિ હેતુ યોપિ પચ્ચયો**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસ્સ વત્થારમ્મણં હેતુ ચેવ પચ્ચયો ચ. **કુતો નિચ્ચં ભવિસ્સતી**તિ કેન કારણેન નિચ્ચં ભવિસ્સતિ. યથા પન દાસસ્સ દાસિયા કુચ્છિસ્મિં જાતો પુત્તો પરોવ દાસો હોતિ, એવં અનિચ્ચમેવ હોતીતિ અત્થો. **સઙ્ગતી**તિ સહગતિ. **સન્નિપાતો**તિ એકતો સન્નિપતનં. **સમવાયો**તિ એકતો સમાગમો. **અયં વુચ્ચતિ ચક્ખુસમ્ફસ્સો**તિ ઇમિના સઙ્ગતિસન્નિપાતસમવાયસઙ્ખાતેન પચ્ચયેન ઉપ્પન્નત્તા પચ્ચયનામેનેવ સઙ્ગતિ સન્નિપાતો સમવાયોતિ અયં વુચ્ચતિ ચક્ખુસમ્ફસ્સો.

સોપિ હેતૂતિ ફસ્સસ્સ વત્થુ આરમ્મણં સહજાતા તયો ખન્ધાતિ અયં હેતુ. **ફુટ્ઠો**તિ ઉપયોગત્થે પચ્ચત્તં, ફસ્સેન ફુટ્ઠમેવ ગોચરં વેદના વેદેતિ, ચેતના ચેતેતિ, સઞ્ઞા સઞ્જાનાતીતિ અત્થો. ફુટ્ઠોતિ વા ફસ્સસમઙ્ગીપુગ્ગલો , ફસ્સેન ફુટ્ઠારમ્મણમેવ વેદનાદીહિ વેદેતિ ચેતેતિ સઞ્જાનાતીતિપિ વુત્તં હોતિ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે સમતિંસક્ખન્ધા કથિતા હોન્તિ. કથં? ચક્ખુદ્વારે તાવ વત્થુ ચેવ આરમ્મણઞ્ચ રૂપક્ખન્ધો, ફુટ્ઠો વેદેતીતિ વેદનાક્ખન્ધો, ચેતેતીતિ સઙ્ખારક્ખન્ધો, સઞ્જાનાતીતિ સઞ્ઞાક્ખન્ધો, વિજાનાતીતિ વિઞ્ઞાણક્ખન્ધોતિ. સેસદ્વારેસુપિ એસેવ નયો. મનોદ્વારેપિ હિ વત્થુરૂપં એકન્તતો રૂપક્ખન્ધો, રૂપે પન આરમ્મણે સતિ આરમ્મણમ્પિ રૂપક્ખન્ધોતિ છ પઞ્ચકાતિંસ હોન્તિ. સઙ્ખેપેન પનેતે છસુપિ દ્વારેસુ પઞ્ચેવ ખન્ધાતિ સપચ્ચયે પઞ્ચક્ખન્ધે અનિચ્ચાતિ વિત્થારેત્વા વુચ્ચમાને બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન ઇદં સુત્તં દેસિતન્તિ.

છન્નવગ્ગો નવમો.

૧૦. સળવગ્ગો

૧. અદન્તઅગુત્તવણ્ણના

૯૪. સળવગ્ગસ્સ પઠમે **અદન્તા**તિ અદમિતા. **અગુત્તા**તિ અગોપિતા. **અરક્ખિતા**તિ ન રક્ખિતા. **અસંવુતા**તિ અપિહિતા. **દુક્ખાધિવાહા હોન્તી**તિ નેરયિકાદિભેદં અધિકદુક્ખં આવહનકા હોન્તિ. **સુખાધિવાહા હોન્તી**તિ ઝાનમગ્ગફલપભેદં અધિકસુખં આવહનકા હોન્તિ. અધિવહાતિપિ પાઠો, એસેવત્થો.

સળેવાતિ છ એવ. **અસંવુતો યત્થ દુક્ખં નિગચ્છતી**તિ યેસુ આયતનેસુ સંવરવિરહિતો દુક્ખં પાપુણાતિ. **તેસઞ્ચ યે સંવરણં અવેદિસુ**ન્તિ યે તેસં આયતનાનં સંવરં વિન્દિંસુ પટિલભિંસુ. **વિહરન્તાનવસ્સુતા**તિ વિહરન્તિ અનવસ્સુતા અતિન્તા.

અસાદિતઞ્ચ સાદુન્તિ અસ્સાદવન્તઞ્ચ મધુરઞ્ચ. **ફસ્સદ્વયં સુખદુક્ખે ઉપેક્ખે**તિ સુખફસ્સઞ્ચ દુક્ખફસ્સઞ્ચાતિ ઇદં ફસ્સદ્વયં ઉપેક્ખે, ઉપેક્ખામેવેત્થ ઉપ્પાદેય્યાતિ અત્થો. ફસ્સદ્વયં સુખદુક્ખં ઉપેક્ખોતિ વા પાઠો, ફસ્સહેતુકં સુખદુક્ખં ઉપેક્ખો, સુખે અનુરોધં દુક્ખે ચ વિરોધં અનુપ્પાદેન્તો ઉપેક્ખકો ભવેય્યાતિપિ અત્થો. **અનાનુરુદ્ધો અવિરુદ્ધો કેનચી**તિ કેનચિ સદ્ધિં નેવ અનુરુદ્ધો ન વિરુદ્ધો ભવેય્ય.

પપઞ્ચસઞ્ઞાતિ કિલેસસઞ્ઞાય પપઞ્ચસઞ્ઞા નામ હુત્વા. **ઇતરીતરા નરા**તિ લામકસત્તા **પપઞ્ચયન્તા ઉપયન્તી**તિ પપઞ્ચયમાના વટ્ટં ઉપગચ્છન્તિ. **સઞ્ઞિનો**તિ સસઞ્ઞા સત્તા. **મનોમયં ગેહસિતઞ્ચ સબ્બ**ન્તિ સબ્બમેવ પઞ્ચકામગુણગેહનિસ્સિતં મનોમયં વિતક્કં. **પનુજ્જા**તિ પનુદિત્વા નીહરિત્વા. **નેક્ખમ્મસિતં ઇરીયતી**તિ દબ્બજાતિકો ભિક્ખુ નેક્ખમ્મસિતં ઇરિયેન ઇરીયતિ.

છસ્સુ યદા સુભાવિતોતિ છસુ આરમ્મણેસુ યદા સુટ્ઠુ ભાવિતો. **ફુટ્ઠસ્સ ચિત્તં ન વિકમ્પતે ક્વચી**તિ સુખફસ્સેન વા દુક્ખફસ્સેન વા ફુટ્ઠસ્સ કિસ્મિઞ્ચિ ચિત્તં ન કમ્પતિ ન વેધતિ. **ભવત્થ જાતિમરણસ્સ પારગા**તિ જાતિમરણાનં પારં નિબ્બાનં ગમકા હોથ.

૨. માલુક્યપુત્તસુત્તવણ્ણના

૯૫. દુતિયે **માલુક્યપુત્તો**તિ માલુક્યબ્રાહ્મણિયા પુત્તો. **એત્થા**તિ એતસ્મિં તવ ઓવાદાયાચને. ઇમિના થેરં અપસાદેતિપિ ઉસ્સાદેતિપિ. કથં? અયં કિર દહરકાલે રૂપાદીસુ પમજ્જિત્વા પચ્છા મહલ્લકકાલે અરઞ્ઞવાસં પત્થેન્તો કમ્મટ્ઠાનં યાચતિ. અથ ભગવા ''એત્થ દહરે કિં વક્ખામ? માલુક્યપુત્તો વિય તુમ્હેપિ તરુણકાલે પમજ્જિત્વા મહલ્લકકાલે અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કરેય્યાથા''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ભણન્તો થેરં અપસાદેતિ નામ.

યસ્મા પન થેરો મહલ્લકકાલેપિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કાતુકામો, તસ્મા ભગવા ''એત્થ દહરે કિં વક્ખામ? અયં અમ્હાકં માલુક્યપુત્તો મહલ્લકકાલેપિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા સમણધમ્મં કત્તુકામો કમ્મટ્ઠાનં યાચતિ, તુમ્હે નામ તરુણકાલેપિ વીરિયં ન કરોથા''તિ ઇમિના અધિપ્પાયેન ભણન્તો થેરં ઉસ્સાદેતિ નામ.

યત્ર હિ નામાતિ યો નામ. **કિઞ્ચાપાહ**ન્તિ કિઞ્ચાપિ ''અહં મહલ્લકો''તિ ઞાતં. યદિ અહં મહલ્લકો, મહલ્લકો સમાનોપિ સક્ખિસ્સામિ સમણધમ્મં કાતું, દેસેતુ મે, ભન્તે, ભગવાતિ અધિપ્પાયેન મહલ્લકભાવં અનુજાનન્તો ઓવાદઞ્ચ પસંસન્તો એવમાહ.

અદિટ્ઠા અદિટ્ઠપુબ્બાતિ ઇમસ્મિં અત્તભાવે અદિટ્ઠા અતીતેપિ અદિટ્ઠપુબ્બા. **ન ચ પસ્સસી**તિ એતરહિપિ ન પસ્સસિ. **ન ચ તે હોતિ પસ્સેય્ય**ન્તિ એવં સમન્નાહારોપિ તે યત્થ નત્થિ, અપિ નુ તે તત્થ છન્દાદયો ઉપ્પજ્જેય્યુન્તિ પુચ્છતિ.

દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તન્તિ રૂપાયતને ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તં ભવિસ્સતિ. ચક્ખુવિઞ્ઞાણઞ્હિ રૂપે રૂપમત્તમેવ પસ્સતિ, ન નિચ્ચાદિસભાવં, ઇતિ સેસવિઞ્ઞાણેહિપિ મે એત્થ દિટ્ઠમત્તમેવ ચિત્તં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. અથ વા દિટ્ઠે દિટ્ઠં નામ ચક્ખુવિઞ્ઞાણં, રૂપે રૂપવિજાનનન્તિ અત્થો. **મત્તા**તિ પમાણં, દિટ્ઠં મત્તા અસ્સાતિ દિટ્ઠમત્તં, ચિત્તં, ચક્ખુવિઞ્ઞાણમત્તમેવ મે ચિત્તં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા આપાથગતરૂપે ચક્ખુવિઞ્ઞાણં ન રજ્જતિ ન દુસ્સતિ ન મુય્હતિ, એવં રાગાદિવિરહેન ચક્ખુવિઞ્ઞાણમત્તમેવ જવનં ભવિસ્સતિ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણપમાણેનેવ જવનં ઠપેસ્સામીતિ. અથ વા દિટ્ઠં નામ ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન દિટ્ઠરૂપં, દિટ્ઠે દિટ્ઠમત્તં નામ તત્થેવ ઉપ્પન્નં સમ્પટિચ્છનસન્તીરણવોટ્ઠબ્બનસઙ્ખાતં ચિત્તત્તયં. યથા તં ન રજ્જતિ, ન દુસ્સતિ, ન મુય્હતિ, એવં આપાથગતે રૂપે તેનેવ સમ્પટિચ્છનાદિપ્પમાણેન જવનં ઉપ્પાદેસ્સામિ, નાહં તં પમાણં અતિક્કમિત્વા રજ્જનાદિવસેન ઉપ્પજ્જિતું દસ્સામીતિ અયમેત્થ અત્થો. એસેવ નયો **સુતમુતેસુ**.

વિઞ્ઞાતે વિઞ્ઞાતમત્તન્તિ એત્થ પન વિઞ્ઞાતં નામ મનોદ્વારાવજ્જનેન વિઞ્ઞાતારમ્મણં, તસ્મિં વિઞ્ઞાતે વિઞ્ઞાતમત્તન્તિ આવજ્જનપમાણં. યથા આવજ્જનેન ન રજ્જતિ ન દુસ્સતિ ન મુય્હતિ, એવં રજ્જનાદિવસેન ઉપ્પજ્જિતું અદત્વા આવજ્જનપમાણેનેવ ચિત્તં ઠપેસ્સામીતિ અયમેત્થ અત્થો.

યતોતિ યદા. **તતો**તિ તદા. **ન તેના**તિ તેન રાગેન વા રત્તો, દોસેન વા દુટ્ઠો, મોહેન વા મૂળ્હો ન ભવિસ્સતિ. **તતો ત્વં માલુક્યપુત્ત ન તત્થા**તિ યદા ત્વં તેન રાગેન વા દોસમોહેહિ વા રત્તો વા દુટ્ઠો વા મૂળ્હો વા ન ભવિસ્સસિ, તદા ત્વં ન તત્થ તસ્મિં દિટ્ઠે વા સુતમુતવિઞ્ઞાતે વા પટિબદ્ધો અલ્લીનો પતિટ્ઠિતો નામ ભવિસ્સસિ. **નેવિધા**તિઆદિ વુત્તત્થમેવ.

સતિ મુટ્ઠાતિ સતિ નટ્ઠા. **તઞ્ચ અજ્ઝોસા**તિ તં આરમ્મણં ગિલિત્વા. **અભિજ્ઝા ચ વિહેસા ચા**તિ અભિજ્ઝાય ચ વિહિંસાય ચ. અથ વા ''તસ્સ વડ્ઢન્તી''તિ પદેનાપિ સદ્ધિં યોજેતબ્બં, અભિજ્ઝા ચ વિહેસા ચાતિ ઇમેપિ દ્વે ધમ્મા તસ્સ વડ્ઢન્તીતિ અત્થો.

ચિત્તમસ્સૂપહઞ્ઞતીતિ અભિજ્ઝાવિહેસાહિ અસ્સ ચિત્તં ઉપહઞ્ઞતિ. **આચિનતો**તિ આચિનન્તસ્સ. **આરા નિબ્બાન વુચ્ચતી**તિ એવરૂપસ્સ પુગ્ગલસ્સ નિબ્બાનં નામ દૂરે પવુચ્ચતિ. **ઘત્વા**તિ ઘાયિત્વા. **ભોત્વા**તિ ભુત્વા સાયિત્વા લેહિત્વા. **ફુસ્સા**તિ ફુસિત્વા. **પટિસ્સતો**તિ પટિસ્સતિસઙ્ખાતાય સતિયા યુત્તો. **સેવતો ચાપિ વેદન**ન્તિ ચતુમગ્ગસમ્પયુત્તં નિબ્બત્તિતલોકુત્તરવેદનં સેવન્તસ્સ. **ખીયતી**તિ ખયં ગચ્છતિ. કિં તં? દુક્ખમ્પિ કિલેસજાતમ્પિ. **અઞ્ઞતરો**તિ અસીતિયા મહાસાવકાનં અબ્ભન્તરો એકો. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે ગાથાહિપિ વટ્ટવિવટ્ટમેવ કથિતં.

૩. પરિહાનધમ્મસુત્તવણ્ણના

૯૬. તતિયે **પરિહાનધમ્મ**ન્તિ પરિહાનસભાવં. **અભિભાયતનાની**તિ અભિભવિતાનિ આયતનાનિ. **સરસઙ્કપ્પા**તિ એત્થ સરન્તીતિ સરા, ધાવન્તીતિ અત્થો. સરા ચ તે સઙ્કપ્પા ચ **સરસઙ્કપ્પા. સંયોજનિયા**તિ બન્ધનિયા બન્ધનસ્સ પચ્ચયભૂતા. **તઞ્ચે ભિક્ખૂ**તિ તં એવં ઉપ્પન્નં કિલેસજાતં, તં વા આરમ્મણં. **અધિવાસેતી**તિ

ચિત્તે આરોપેત્વા વાસેતિ. **નપ્પજહતી**તિ છન્દરાગપ્પહાનેન ન પજહતિ. એવં સબ્બપદેહિ યોજેતબ્બં. **અભિભાયતનઞ્હેતં વુત્તં ભગવતા**તિ એતં બુદ્ધેન ભગવતા અભિભવિતં આયતનન્તિ કથિતં. ઇધ ધમ્મં પુચ્છિત્વા વિભજન્તેન પુગ્ગલેન ધમ્મો દસ્સિતો.

૪. પમાદવિહારીસુત્તવણ્ણના

૯૭. ચતુત્થે **અસંવુતસ્સા**તિ અપિહિતસ્સ ન પિદહિત્વા સઞ્છાદિત્વા ઠપિતસ્સ. **બ્યાસિઞ્ચતી**તિ વિઆસિઞ્ચતિ, કિલેસતિન્તં હુત્વા વત્તતિ. **પામોજ્જ**ન્તિ દુબ્બલપીતિ. **પીતી**તિ બલવપીતિ. **પસ્સદ્ધી**તિ દરથપસ્સદ્ધિ. **ધમ્મા ન પાતુભવન્તી**તિ સમથવિપસ્સનાધમ્મા ન ઉપ્પજ્જન્તિ. ઇમસ્મિં સુત્તે પુગ્ગલં પુચ્છિત્વા વિભજન્તેન ધમ્મેન પુગ્ગલો દસ્સિતો.

૫. સંવરસુત્તવણ્ણના

૯૮. પઞ્ચમે **કથઞ્ચ, ભિક્ખવે, અસંવરો**તિ ઇદં મગ્ગકુસલસ્સ વામં મુઞ્ચિત્વા દક્ખિણં ગણ્હેય્યાસીતિ પઠમં પહાતબ્બમગ્ગક્ખાનં વિય ઉદ્દેસક્કમેન અવત્વા દેસનાકુસલતાય પઠમં પહાતબ્બધમ્મક્ખાનવસેન વુત્તન્તિ વેદિતબ્બં. ઇધ ધમ્મં પુચ્છિત્વા ધમ્મોવ વિભત્તો.

૬. સમાધિસુત્તવણ્ણના

૯૯. છટ્ઠે **સમાધિ**ન્તિ ચિત્તેકગ્ગતં. ઇદઞ્હિ સુત્તં ચિત્તેકગ્ગતાય પરિહાયમાને દિસ્વા, ‘‘ઇમેસં ચિત્તેકગ્ગતં લભન્તાનં કમ્મટ્ઠાનં ફાતિં ગમિસ્સતી’’તિ ઞત્વા કથિતં.

૭. પટિસલ્લાનસુત્તવણ્ણના

૧૦૦. સત્તમે **પટિસલ્લાન**ન્તિ કાયવિવેકં. ઇદઞ્હિ સુત્તં કાયવિવેકેન પરિહાયમાને દિસ્વા, ‘‘ઇમેસં કાયવિવેકં લભન્તાનં કમ્મટ્ઠાનં ફાતિં ગમિસ્સતી’’તિ ઞત્વા કથિતં.

૮-૯. પઠમનતુમ્હાકંસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૧-૧૦૨. અટ્ઠમં ઉપમાય પરિવારેત્વા કથિતે બુજ્ઝનકાનં, નવમં સુદ્ધિકવસેનેવ બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તં. અત્થો પન ઉભયત્થાપિ ખન્ધિયવગ્ગે વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બો.

૧૦. ઉદકસુત્તવણ્ણના

૧૦૩. દસમે **ઉદકો સુદ**ન્તિ એત્થ **સુદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. **ઉદકો**તિ તસ્સ નામં. **ઇદં જાતુ વેદગૂ**તિ એત્થ **ઇદ**ન્તિ નિપાતમત્તં. અથ વા ઇદં મમ વચનં સુણાથાતિ દીપેન્તો એવમાહ. **જાતુ વેદગૂ**તિ અહં એકંસેનેવ વેદગૂ, વેદસઙ્ખાતેન ઞાણેન નેય્યેસુ ગતો, વેદં વા ગતો અધિગતો, પણ્ડિતોહમસ્મીતિ અત્થો. **સબ્બજી**તિ એકંસેન સબ્બવટ્ટં જિનિત્વા અભિભવિત્વા ઠિતોસ્મીતિ વદતિ. **અપલિખતં ગણ્ડમૂલ**ન્તિ અપલિખતં દુક્ખમૂલં. **પલિખણિ**ન્તિ પલિખતં મયા, ખનિત્વા ઠિતોસ્મીતિ દીપેતિ.

માતાપેત્તિકસમ્ભવસ્સાતિ માતિતો ચ પિતિતો ચ નિબ્બત્તેન માતાપેત્તિકેન સુક્કસોણિતેન સમ્ભૂતસ્સ. **ઓદનકુમ્માસૂપચયસ્સા**તિ ઓદનેન ચેવ કુમ્માસેન ચ ઉપચિતસ્સ વડ્ઢિતસ્સ. **અનિચ્ચુચ્છાદનપરિમદ્દનભેદનવિદ્ધંસનધમ્મસ્સા**તિ એત્થ અયં કાયો હુત્વા અભાવટ્ઠેન અનિચ્ચધમ્મો , દુગ્ગન્ધવિઘાતત્થાય તનુવિલેપનેન ઉચ્છાદનધમ્મો, અઙ્ગપચ્ચઙ્ગાબાધવિનોદનત્થાય ખુદ્દકસમ્બાહનેન પરિમદ્દનધમ્મો, દહરકાલે વા ઊરૂસુ સયાપેત્વા ગબ્ભવાસેન દુસ્સણ્ઠિતાનં તેસં તેસં અઙ્ગાનં સણ્ઠાનસમ્પાદનત્થં અઞ્છનપીળનાદીનં વસેન પરિમદ્દનધમ્મો, એવં પરિહરિતોપિ ચ ભેદનવિદ્ધંસનધમ્મો ભિજ્જતિ ચેવ વિકિરતિ ચ, એવં સભાવોતિ અત્થો.

તત્થ માતાપેત્તિકસમ્ભવઓદનકુમ્માસૂપચયપરિમદ્દનપદેહિ વડ્ઢિ કથિતા, અનિચ્ચભેદનવિદ્ધંસનપદેહિ પરિહાનિ. પુરિમેહિ વા તીહિ સમુદયો, પચ્છિમેહિ અત્થઙ્ગમોતિ. એવં ચાતુમહાભૂતિકસ્સ કાયસ્સ વડ્ઢિપરિહાનિનિબ્બત્તિભેદા દસ્સિતા. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

સળવગ્ગો દસમો.

દુતિયો પણ્ણાસકો.

૧૧. યોગક્ખેમિવગ્ગો

૧. યોગક્ખેમિસુત્તવણ્ણના

૧૦૪. યોગક્ખેમિવગ્ગસ્સ પઠમે **યોગક્ખેમિપરિયાય**ન્તિ ચતૂહિ યોગેહિ ખેમિનો કારણભૂતં. **ધમ્મપરિયાય**ન્તિ ધમ્મકારણં. **અક્ખાસિ યોગ**ન્તિ યુત્તિં કથેસિ. **તસ્મા**તિ કસ્મા? કિં અક્ખાતત્તા, ઉદાહુ પહીનત્તાતિ? પહીનત્તા. ન હિ અક્ખાનેન યોગક્ખેમિ નામ હોતિ.

૨-૧૦. ઉપાદાયસુત્તાદિવણ્ણના

૧૦૫-૧૧૩. દુતિયે વેદનાસુખદુક્ખં કથિતં, તં પન વિપાકસુખદુક્ખં વટ્ટતિ. તતિયે **દુક્ખસ્સા**તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ. ચતુત્થે **લોકસ્સા**તિ સઙ્ખારલોકસ્સ. પઞ્ચમાદીસુ યં વત્તબ્બં સિયા, તં ખન્ધિયવગ્ગે વુત્તનયમેવ.

યોગક્ખેમિવગ્ગો એકાદસમો.

૧૨. લોકકામગુણવગ્ગો

૧-૨. પઠમમારપાસસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૪-૧૧૫. લોકકામગુણવગ્ગસ્સ પઠમે **આવાસગતો**તિ વસનટ્ઠાનં ગતો. **મારસ્સ વસં ગતો**તિ તિવિધસ્સાપિ મારસ્સ વસં ગતો. **પટિમુક્ક'સ્સ મારપાસો**તિ અસ્સ ગીવાય મારપાસો પટિમુક્કો પવેસિતો. દુતિયં ઉત્તાનમેવ.

૩. લોકન્તગમનસુત્તવણ્ણના

૧૧૬. તતિયે **લોકસ્સા**તિ ચક્કવાળલોકસ્સ. **લોકસ્સ અન્ત**ન્તિ સઙ્ખારલોકસ્સ અન્તં. **વિહારં પાવિસી**તિ ''મયિ વિહારં પવિટ્ઠે ઇમે ભિક્ખૂ, ઇમં ઉદ્દેસં આનન્દં પુચ્છિસ્સન્તિ, સો ચ તેસં મમ સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણેન સંસન્દિત્વા કથેસ્સતિ. તતો નં થોમેસ્સામિ, મમ થોમનં સુત્વા ભિક્ખૂ આનન્દં ઉપસઙ્કમિતબ્બં, વચનઞ્ચસ્સ સોતબ્બં સદ્ધાતબ્બં મઞ્ઞિસ્સન્તિ, તં નેસં ભવિસ્સતિ દીઘરત્તં હિતાય સુખાયા''તિ ચિન્તેત્વા સંખિત્તેન ભાસિતસ્સ વિત્થારેન અત્થં અવિભજિત્વાવ નિસિન્નાસને અન્તરહિતો ગન્ધકુટિયં પાતુરહોસિ. તેન વુત્તં ''ઉટ્ઠાયાસના વિહારં પાવિસી''તિ.

સત્થુ ચેવ સંવણ્ણિતોતિ સત્થારા ચ પસત્થો. **વિઞ્ઞૂન**ન્તિ ઇદમ્પિ કરણત્થે સામિવચનં, પણ્ડિતેહિ સબ્રહ્મચારીહિ ચ સમ્ભાવિતોતિ અત્થો. **પહોતી**તિ સક્કોતિ. **અતિક્કમ્મેવ મૂલં અતિક્કમ્મેવ ખન્ધ**ન્તિ સારો નામ મૂલે વા ખન્ધે વા ભવેય્ય, તમ્પિ અતિક્કમિત્વાતિ અત્થો. **એવંસમ્પદમિદ**ન્તિ એવંસમ્પત્તિકં, ઈદિસન્તિ અત્થો. **અતિસિત્વા**તિ અતિક્કમિત્વા. **જાનં જાનાતી**તિ જાનિતબ્બમેવ જાનાતિ. **પસ્સં પસ્સતી**તિ પસ્સિતબ્બમેવ પસ્સતિ. યથા વા એકચ્ચો વિપરીતં ગણ્હન્તો જાનન્તોપિ ન જાનાતિ, પસ્સન્તોપિ ન પસ્સતિ, ન એવં ભગવા. ભગવા પન જાનન્તો જાનાતિ, પસ્સન્તો પસ્સતિયેવ. સ્વાયં દસ્સનપરિણાયકટ્ઠેન **ચક્ખુભૂતો**. વિદિતકરણટ્ઠેન **ઞાણભૂતો** . અવિપરીતસભાવટ્ઠેન પરિયત્તિધમ્મપવત્તનતો વા હદયેન ચિન્તેત્વા વાચાય નિચ્છારિતધમ્મમયોતિ **ધમ્મભૂતો**. સેટ્ઠટ્ઠેન **બ્રહ્મભૂતો**. અથ વા ચક્ખુ વિય ભૂતોતિ ચક્ખુભૂતો. એવમેતેસુ પદેસુ અત્થો વેદિતબ્બો. સ્વાયં ધમ્મસ્સ વત્તનતો **વત્તા**. પવત્તનતો **પવત્તા**. અત્થં નીહરિત્વા નીહરિત્વા દસ્સનસમત્થતાય **અત્થસ્સ નિન્નેતા**. અમતાધિગમાય પટિપત્તિં દેસેતીતિ **અમતસ્સ દાતા**.

અગરું કરિત્વાતિ પુનપ્પુનં યાચાપેન્તોપિ હિ ગરું કરોતિ નામ. અત્તનો સેક્ખપટિસમ્ભિદાઞાણે ઠત્વા સિનેરુપાદતો વાલિકં ઉદ્ધરમાનો વિય દુબ્બિઞ્ઞેય્યં કત્વા કથેન્તોપિ ગરું કરોતિયેવ નામ. એવં અકત્વા અમ્હે પુનપ્પુનં અયાચાપેત્વા સુવિઞ્ઞેય્યમ્પિ નો કત્વા કથેહીતિ વુત્તં હોતિ.

યં ખો વોતિ યં ખો તુમ્હાકં. **ચક્ખુના ખો, આવુસો, લોકસ્મિં લોકસઞ્ઞી હોતિ લોકમાની**તિ ચક્ખુઞ્હિ લોકે અપ્પહીનદિટ્ઠિ પુથુજ્જનો સત્તલોકવસેન લોકોતિ સઞ્જાનાતિ ચેવ મઞ્ઞતિ ચ, તથા ચક્કવાળલોકવસેન. ન હિ અઞ્ઞત્ર ચક્ખાદીહિ દ્વાદસાયતનેહિ તસ્સ સા સઞ્ઞા વા માનો વા ઉપ્પજ્જતિ. તેન વુત્તં, ''ચક્ખુના ખો, આવુસો, લોકસ્મિં લોકસઞ્ઞી હોતિ લોકમાની''તિ. ઇમસ્સ ચ લોકસ્સ ગમનેન અન્તો નામ ઞાતું વા દટ્ઠું વા પત્તું વા ન સક્કા. લુજ્જનટ્ઠેન પન તસ્સેવ ચક્ખાદિભેદસ્સ લોકસ્સ નિબ્બાનસઙ્ખાતં અન્તં અપ્પત્વા વટ્ટદુક્ખસ્સ અન્તકિરિયા નામ નત્થીતિ વેદિતબ્બા.

એવં પઞ્હં વિસ્સજ્જેત્વા ઇદાનિ ''સાવકેન પઞ્હો કથિતોતિ મા નિક્કઙ્ખા અહુવત્થ, અયં ભગવા સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણતુલં ગહેત્વા નિસિન્નો. ઇચ્છમાના તમેવ ઉપસઙ્કમિત્વા નિક્કઙ્ખા હોથા''તિ ઉય્યોજેન્તો **આકઙ્ખમાના પના**તિઆદિમાહ.

ઇમેહિ આકારેહીતિ ઇમેહિ કારણેહિ ચક્કવાળલોકસ્સ અન્તાભાવકારણેહિ ચેવ સઙ્ખારલોકસ્સ અન્તાપત્તિકારણેહિ ચ. **ઇમેહિ પદેહી**તિ ઇમેહિ અક્ખરસમ્પિણ્ડનેહિ. **બ્યઞ્જનેહી**તિ પાટિયેક્કઅક્ખરેહિ.

પણ્ડિતોતિ પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો. ચતૂહિ કારણેહિ પણ્ડિતો ધાતુકુસલો આયતનકુસલો પચ્ચયાકારકુસલો કારણાકારણકુસલોતિ. **મહાપઞ્ઞો**તિ મહન્તે અત્થે મહન્તે ધમ્મે મહન્તા નિરુત્તિયો મહન્તાનિ પટિભાનાનિ

પટિગ્ગણ્હનસમત્થતાય મહાપઞ્ઞાય સમન્નાગતો. **યથા તં આનન્દેના**તિ યથા આનન્દેન બ્યાકતં, તં સન્ધાય વુત્તં. યથા આનન્દેન તં બ્યાકતં, અહમ્પિ તં એવમેવ બ્યાકરેય્યન્તિ અત્થો.

૪. કામગુણસુત્તવણ્ણના

૧૧૭. ચતુત્થે **યે મે**તિ યે મમ. **ચેતસો સમ્ફુટ્ઠપુબ્બા**તિ ચિત્તેન અનુભૂતપુબ્બા. **તત્ર મે ચિત્તં બહુલં ગચ્છમાનં ગચ્છેય્યા**તિ તેસુ પાસાદત્તયતિવિધનાટકાદિભેદસમ્પત્તિવસેન અનુભૂતપુબ્બેસુ પઞ્ચસુ કામગુણેસુ બહૂસુ વારેસુ ઉપ્પજ્જમાનં ઉપ્પજ્જેય્યાતિ દીપેતિ. **પચ્ચુપ્પન્નેસુ વા**તિ ઇધ પધાનચરિયકાલે છબ્બસ્સાનિ સુપુપ્ફિતવનસણ્ડજાતાનં દિજગણાદીનં વસેન દિટ્ઠસુતાદિભેદં મનોરમારમ્મણં કામગુણં કત્વા દસ્સેન્તો ‘‘એવરૂપેસુ પચ્ચુપ્પન્નેસુ વા બહુલં ઉપ્પજ્જેય્યા’’તિ દસ્સેતિ. **અપ્પં વા અનાગતેસૂ**તિ અનાગતે ‘‘મેત્તેય્યો નામ બુદ્ધો ભવિસ્સતિ, સઙ્ખો નામ રાજા, કેતુમતી નામ રાજધાની’’તિઆદિવસેન (દી॰ નિ॰ ૩.૧૦૬) પરિત્તકમેવ અનાગતેસુ કામગુણેસુ ઉપ્પજ્જેય્યાતિ દસ્સેતિ. **તત્ર મે અત્તરૂપેના**તિ તત્ર મયા અત્તનો હિતકામજાતિકેન. **અપ્પમાદો**તિ સાતચ્ચકિરિયા પઞ્ચસુ કામગુણેસુ ચિત્તસ્સ અવોસ્સગ્ગો. **સતી**તિ આરમ્મણપરિગ્ગાહિતસતિ. **આરક્ખો**તિ અયં અપ્પમાદો ચ સતિ ચ ચેતસો આરક્ખો કરણીયો, એવં મે અહોસીતિ દસ્સેતિ, આરક્ખત્થાય ઇમે દ્વે ધમ્મા કાતબ્બાતિ વુત્તં હોતિ.

તસ્માતિહ, ભિક્ખવે, સે આયતને વેદિતબ્બેતિ યસ્મા ચેતસો આરક્ખત્થાય અપ્પમાદો ચ સતિ ચ કાતબ્બા, યસ્મા તસ્મિં આયતને વિદિતે અપ્પમાદેન વા સતિયા વા કાતબ્બં નત્થિ, તસ્મા સે આયતને વેદિતબ્બે, તં કારણં જાનિતબ્બન્તિ અત્થો. **સળાયતનનિરોધ**ન્તિ સળાયતનનિરોધો વુચ્ચતિ નિબ્બાનં, તં સન્ધાય ભાસિતન્તિ અત્થો. નિબ્બાનસ્મિઞ્હિ ચક્ખુઆદીનિ ચેવ નિરુજ્ઝન્તિ રૂપસઞ્ઞાદયો ચ નિરુજ્ઝન્તીતિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

૫-૬. સક્કપઞ્હસુત્તાદિવણ્ણના

૧૧૮-૧૧૯. પઞ્ચમે **દિટ્ઠેવ ધમ્મે**તિ ઇમસ્મિંયેવ અત્તભાવે. **પરિનિબ્બાયન્તી**તિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બાયન્તિ. **તન્નિસ્સિતં વિઞ્ઞાણં હોતી**તિ તણ્હાનિસ્સિતં કમ્મવિઞ્ઞાણં હોતિ . **તદુપાદાન**ન્તિ તંગહણં, તણ્હાગહણેન સહગતં વિઞ્ઞાણં હોતીતિ અત્થો. છટ્ઠં ઉત્તાનમેવ.

૭. સારિપુત્તસદ્ધિવિહારિકસુત્તવણ્ણના

૧૨૦. સત્તમે **સન્તાનેસ્સતી**તિ ઘટેસ્સતિ, યોગવિચ્છેદમસ્સ પાપુણિતું ન દસ્સતિ.

૮. રાહુલોવાદસુત્તવણ્ણના

૧૨૧. અટ્ઠમે **વિમુત્તિપરિપાચનિયા**તિ વિમુત્તિં પરિપાચેન્તીતિ વિમુત્તિપરિપાચનિયા. **ધમ્મા**તિ પન્નરસ ધમ્મા, તે સદ્ધિન્દ્રિયાદીનં વિસુદ્ધિકરણવસેન વેદિતબ્બા. વુત્તઞ્હેતં –

> ‘‘અસ્સદ્ધે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, સદ્ધે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, પસાદનીયે સુત્તન્તે પચ્ચવેક્ખતો, ઇમેહિ તીહાકારેહિ સદ્ધિન્દ્રિયં વિસુજ્ઝતિ. કુસીતે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, આરદ્ધવીરિયે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, સમ્મપ્પધાને પચ્ચવેક્ખતો, ઇમેહિ તીહાકારેહિ વીરિયિન્દ્રિયં

વિસુજ્ઝતિ. મુટ્ઠસ્સતી પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, ઉપટ્ઠિતસ્સતી પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો , સતિપટ્ઠાને પચ્ચવેક્ખતો, ઇમેહિ તીહાકારેહિ સતિન્દ્રિયં વિસુજ્ઝતિ. અસમાહિતે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, સમાહિતે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, ઝાનવિમોક્ખે પચ્ચવેક્ખતો, ઇમેહિ તીહાકારેહિ સમાધિન્દ્રિયં વિસુજ્ઝતિ. દુપ્પઞ્ઞે પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, પઞ્ઞવન્તે પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો, ગમ્ભીરઞાણચરિયં પચ્ચવેક્ખતો, ઇમેહિ તીહાકારેહિ પઞ્ઞિન્દ્રિયં વિસુજ્ઝતિ. ઇતિ ઇમે પઞ્ચ પુગ્ગલે પરિવજ્જયતો, પઞ્ચ પુગ્ગલે સેવતો ભજતો પયિરુપાસતો , પઞ્ચ સુત્તન્તે પચ્ચવેક્ખતો, ઇમેહિ પન્નરસહિ આકારેહિ ઇમાનિ પઞ્ચિન્દ્રિયાનિ વિસુજ્ઝન્તી''તિ (પટિ॰ મ॰ ૧.૧૮૪).

અપરેપિ પન્નરસ ધમ્મા વિમુત્તિપરિપાચનિયા – સદ્ધાપઞ્ચમાનિ ઇન્દ્રિયાનિ, અનિચ્ચસઞ્ઞા, અનિચ્ચે દુક્ખસઞ્ઞા, દુક્ખે અનત્તસઞ્ઞા, પહાનસઞ્ઞા, વિરાગસઞ્ઞાતિ ઇમા પઞ્ચ નિબ્બેધભાગિયા સઞ્ઞા, મેઘિયત્થેરસ્સ કથિતા કલ્યાણમિત્તતાદયો પઞ્ચ ધમ્માતિ (ઉદા॰ ૩૧). કાય પન વેલાય ભગવતો એતદહોસીતિ? પચ્ચૂસસમયે લોકં વોલોકેન્તસ્સ.

અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાનીતિ આયસ્મતા રાહુલેન પદુમુત્તરસ્સ ભગવતો પાદમૂલે પાલિતનાગરાજકાલે પત્થનં પટ્ઠપેન્તેન સદ્ધિં પત્થનં પટ્ઠપિતદેવતાસુ પન કાચિ ભૂમટ્ઠકા દેવતા, કાચિ અન્તલિક્ખટ્ઠકા, કાચિ ચાતુમહારાજિકા, કાચિ દેવલોકે, કાચિ બ્રહ્મલોકે નિબ્બત્તા. ઇમસ્મિં પન દિવસે સબ્બાપિ તા એકટ્ઠાને અન્ધવનસ્મિંયેવ સન્નિપતિતા, તા સન્ધાયાહ – ''અનેકાનિ દેવતાસહસ્સાની''તિ. **ધમ્મચક્ખુન્તિ** ઇમસ્મિં સુત્તે ચત્તારો ચ મગ્ગા ચત્તારિ ચ ફલાનિ ધમ્મચક્ખુન્તિ વેદિતબ્બાનિ. તત્થ હિ કાચિ દેવતા સોતાપન્ના અહેસું, કાચિ સકદાગામી, અનાગામી, ખીણાસવા. તાસઞ્ચ પન દેવતાનં એત્તકાતિ ગણનવસેન પરિચ્છેદો નત્થિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવ.

૯-૧૦. સંયોજનિયધમ્મસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૨-૧૨૩. નવમદસમાનિ ઇટ્ઠારમ્મણવસેન કથિયમાને બુજ્ઝનકાનં વસેન વુત્તાનીતિ.

લોકકામગુણવગ્ગો દ્વાદસમો.

૧૩. ગહપતિવગ્ગો

૧-૩. વેસાલીસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૪-૧૨૬. ગહપતિવગ્ગસ્સ પઠમે **ઉગ્ગો**તિ પણીતદાયકાનં અગ્ગઉગ્ગો, સો ભગવતા ''એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવકાનં પણીતદાયકાનં યદિદં ઉગ્ગો ગહપતી''તિ એવં એતદગ્ગે ઠપિતો. સેસમેતેસુ ચેવ દ્વીસુ, તતિયે ચ વુત્તત્થમેવ.

૪-૫. ભારદ્વાજસુત્તાદિવણ્ણના

૧૨૭-૧૨૮. ચતુત્થે પિણ્ડં ઉલમાનો પરિયેસમાનો પબ્બજિતોતિ **પિણ્ડોલો**. સો કિર પરિજિણ્ણભોગો બ્રાહ્મણો અહોસિ. અથ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ લાભસક્કારં દિસ્વા પિણ્ડત્થાય નિક્ખમિત્વા પબ્બજિતો. સો મહન્તં કપલ્લપત્તં ગહેત્વા

ચરતિ, તેન કપલ્લપૂરં યાગું પિવતિ, કપલ્લપૂરે પૂવે ખાદતિ, કપલ્લપૂરં ભત્તં ભુઞ્જતિ. અથસ્સ મહગ્ઘસભાવં સત્થુ આરોચયિંસુ. સત્થા તસ્સ પત્તત્થવિકં નાનુજાનિ. હેટ્ઠામઞ્ચે પત્તં નિક્કુજ્જિત્વા ઠપેતિ. સો ઠપેન્તોપિ ઘંસન્તોવ પણામેત્વા ઠપેતિ, ગણ્હન્તોપિ ઘંસન્તોવ આકડ્ઢિત્વા ગણ્હાતિ. તં ગચ્છન્તે કાલે ઘંસનેન પરિક્ખીણં નાળિકોદનમત્તમેવ ગણ્હનકં જાતં. તતો સત્થુ આરોચેસું, અથસ્સ સત્થા પત્તત્થવિકં અનુજાનિ. થેરો અપરેન સમયેન ઇન્દ્રિયભાવનં ભાવેત્વા અગ્ગફલે અરહત્તે પતિટ્ઠાસિ. ઇતિ સો પિણ્ડત્થાય પબ્બજિતત્તા પિણ્ડોલો, ગોત્તેન પન ભારદ્વાજોતિ ઉભયં એકતો કત્વા **પિણ્ડોલભારદ્વાજો**તિ વુચ્ચતિ.

ઉપસઙ્કમીતિ ઉગ્ગતુગ્ગતેહિ મહાઅમચ્ચેહિ પરિવુતો ઉપસઙ્કમિ. થેરો કિર એકદિવસં સાવત્થિયં પિણ્ડાય ચરિત્વા કતભત્તકિચ્ચો નિદાઘસમયે સીતઠાને દિવાવિહારં નિસીદિસ્સામીતિ આકાસેન ગન્ત્વા ગઙ્ગાતીરે ઉદેનસ્સ રઞ્ઞો ઉદપાનં નામ ઉય્યાનં અત્થિ, તત્થ પવિસિત્વા અઞ્ઞતરસ્મિં રુક્ખમૂલે દિવાવિહારં નિસીદિ સીતેન ઉદકવાતેન બીજિયમાનો.

ઉદેનોપિ ખો નામ રાજા સત્તાહં મહાપાનં પિવિત્વા સત્તમે દિવસે ઉય્યાનં પટિજગ્ગાપેત્વા મહાજનપરિવારો ઉય્યાનં ગન્ત્વા મઙ્ગલસિલાપટ્ટે અત્થતાય સેય્યાય નિપજ્જિ. તસ્સ એકા પરિચારિકા પાદે સમ્બાહમાના નિસિન્ના. રાજા કમેન નિદ્દં ઓક્કમિ. તસ્મિં નિદ્દં ઓક્કન્તે નાટકિત્થિયો ''યસ્સત્થાય મયં ગીતાદીનિ પયોજેય્યામ, સો નિદ્દં ઉપગતો, ન ચ નિદ્દાકાલે મહાસદ્દં કાતું વટ્ટતી''તિ અત્તનો અત્તનો તૂરિયાનિ ઠપેત્વા ઉય્યાનં પક્કન્તા. તા તત્થ તત્થ ફલાફલાનિ ખાદમાના પુપ્ફાનિ પિળન્ધમાના વિચરન્તિયો થેરં દિસ્વા ''મા સદ્દં કરિત્થા''તિ અઞ્ઞમઞ્ઞં નિવારયમાના વન્દિત્વા નિસીદિંસુ. થેરો ''ઇસ્સા પહાતબ્બા, મચ્છેરં વિનોદેતબ્બ''ન્તિઆદિના નયેન તાસં અનુરૂપં ધમ્મકથં કથેસિ.

સાપિ ખો રઞ્ઞો પાદે સમ્બાહમાના નિસિન્ના ઇત્થી પાદે ચાલેત્વા રાજાનં પબોધેસિ. સો ''કહં તા ગતા''તિ પુચ્છિ. કિં તાસં તુમ્હેહિ? તા એકં સમણં પરિવારેત્વા નિસિન્નાતિ. રાજા કુદ્ધો ઉદ્ધને પક્ખિત્તલોણં વિય તટતટાયમાનો ઉટ્ઠહિત્વા ''તમ્બકિપિલ્લિકાહિ નં ખાદાપેસ્સામી''તિ ગચ્છન્તો એકસ્મિં અસોકરુક્ખે તમ્બકિપિલ્લિકાનં પુટં દિસ્વા હત્થેનાકડ્ઢિત્વા સાખં ગણ્હિતું નાસક્ખિ. કિપિલ્લિકપુટો છિજ્જિત્વા રઞ્ઞો સીસે પતિ, સકલસરીરં સાલિથુસેહિ પરિકિણ્ણં વિય દણ્ડદીપિકાહિ ડય્હમાનં વિય ચ અહોસિ. થેરો રઞ્ઞો પદુટ્ઠભાવં ઞત્વા ઇદ્ધિયા આકાસં પક્ખન્દિ. તાપિ ઇત્થિયો ઉટ્ઠાય રઞ્ઞો સન્તિકં ગન્ત્વા સરીરં પુઞ્છન્તિયો વિય ભૂમિયં પતિતપતિતા કિપિલ્લિકાયો ગહેત્વા સરીરે ખિપમાના સબ્બા મુખસત્તીહિ વિજ્ઝિંસુ – ''કિં નામેતં, અઞ્ઞે રાજાનો પબ્બજિતે દિસ્વા વન્દન્તિ, પઞ્હં પુચ્છન્તિ, અયં પન રાજા કિપિલ્લિકપુટં સીસે ભિન્દિતુકામો જાતો''તિ.

રાજા અત્તનો અપરાધં દિસ્વા ઉય્યાનપાલં પક્કોસાપેત્વા પુચ્છિ – ''કિં એસ પબ્બજિતો? અઞ્ઞેસુપિ દિવસેસુ ઇધ આગચ્છતી''તિ? આમ, દેવાતિ. ઇધ ત્વં આગતદિવસે મય્હં આરોચેય્યાસીતિ. થેરોપિ કતિપાહેનેવ પુન આગન્ત્વા રુક્ખમૂલે નિસીદિ. ઉય્યાનપાલો દિસ્વા – ''મહન્તો મે અયં પણ્ણાકારો''તિ વેગેન ગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા ઉટ્ઠહિત્વા સઙ્ખપણવાદિસદ્દં નિવારેત્વા ઉગ્ગતુગ્ગતેહિ અમચ્ચેહિ સદ્ધિં ઉય્યાનં અગમાસિ. તેન વુત્તં ''ઉપસઙ્કમી''તિ.

અનિકીળિતાવિનો કામેસૂતિ યા કામેસુ કામકીળા, તં અકીળિતપુબ્બા, અપરિભુત્તકામાતિ અત્થો. **અદ્ધાનઞ્ચ આપાદેન્તી**તિ પવેણિં પટિપાદેન્તિ, દીઘરત્તં અનુબન્ધાપેન્તિ. **માતુમત્તીસૂ**તિ માતુપમાણાસુ. લોકસ્મિઞ્હિ માતા

ભગિની ધીતાતિ ઇદં તિવિધં ગરુકારમ્મણં નામ , ઇતિ ગરુકારમ્મણે ઉપનિબન્ધં ચિત્તં વિમોચેતું ન લભતીતિ દસ્સેન્તો એવમાહ. અથસ્સ તેન પઞ્હેન ચિત્તં અનોતરન્તં દિસ્વા ભગવતા પટિકૂલમનસિકારવસેન ચિત્તૂપનિબન્ધનત્થં વુત્તં દ્વત્તિંસાકારકમ્મટ્ઠાનં કથેસિ.

અભાવિતકાયાતિ અભાવિતપઞ્ચદ્વારિકકાયા. **તેસં તં દુક્કરં હોતી**તિ તેસં તં અસુભકમ્મટ્ઠાનં ભાવેતું દુક્કરં હોતિ. ઇતિસ્સ ઇમિનાપિ ચિત્તં અનોતરન્તં દિસ્વા ઇન્દ્રિયસંવરસીલં કથેસિ . ઇન્દ્રિયસંવરસ્મિઞ્હિ ઉપનિબન્ધચિત્તં વિહેઠેતું ન લભતિ. રાજા તં સુત્વા તત્થ ઓતિણ્ણચિત્તો **અચ્છરિયં, ભો ભારદ્વાજા**તિઆદિમાહ.

અરક્ખિતેનેવ કાયેનાતિઆદીસુ હત્થપાદે કીળાપેન્તો ગીવં પરિવત્તેન્તો કાયં ન રક્ખતિ નામ, નાનપ્પકારં દુટ્ઠુલ્લં કથેન્તો વચનં ન રક્ખતિ નામ, કામવિતક્કાદયો વિતક્કેન્તો ચિત્તં ન રક્ખતિ નામ. **રક્ખિતેનેવ કાયેના**તિઆદીસુ વુત્તવિપરિયાયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

અતિવિય મં તસ્મિં સમયે લોભધમ્મા પરિસહન્તીતિ મં તસ્મિં સમયે અતિક્કમિત્વા લોભો અધિભવતીતિ અત્થો. **ઉપટ્ઠિતાય સતિયા**તિ કાયગતાય સતિયા સુપટ્ઠિતાય. **ન મં તથા તસ્મિં સમયે**તિ તસ્મિં સમયે મં યથા પુબ્બે, ન તથા લોભો અતિક્કમિત્વા ઉપ્પજ્જતીતિ અત્થો. **પરિસહન્તી**તિ પદસ્સ ઉપ્પજ્જન્તીતિપિ અત્થોયેવ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે તયો કાયા કથિતા. કથં ? ‘‘ઇમમેવ કાય’’ન્તિ એત્થ હિ કરજકાયો કથિતો, ‘‘ભાવિતકાયો’’તિ એત્થ પઞ્ચદ્વારિકકાયો, ‘‘રક્ખિતેનેવ કાયેના’’તિ એત્થ ચોપનકાયો, કાયવિઞ્ઞત્તીતિ અત્થો. પઞ્ચમં ઉત્તાનમેવ.

૬. ઘોસિતસુત્તવણ્ણના

૧૨૯. છટ્ઠે **રૂપા ચ મનાપા**તિ રૂપા ચ મનાપા સંવિજ્જન્તિ. **ચક્ખુવિઞ્ઞાણઞ્ચા**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણઞ્ચ સંવિજ્જતિ. **સુખવેદનિયં ફસ્સ**ન્તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણસમ્પયુત્તં ઉપનિસ્સયવસેન જવનકાલે સુખવેદનાય પચ્ચયભૂતં ફસ્સં. **સુખા વેદના**તિ એકં ફસ્સં પટિચ્ચ જવનવસેન સુખવેદના ઉપ્પજ્જતિ. સેસપદેસુપિ એસેવ નયો.

ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે તેવીસતિ ધાતુયો કથિતા. કથં? એત્થ હિ ચક્ખુપસાદો ચક્ખુધાતુ, તસ્સ આરમ્મણં રૂપધાતુ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણં વિઞ્ઞાણધાતુ, ચક્ખુવિઞ્ઞાણધાતુયા સહજાતા તયો ખન્ધા ધમ્મધાતુ, એવં પઞ્ચસુ દ્વારેસુ ચતુન્નં ચતુન્નં વસેન વીસતિ. મનોદ્વારે ‘‘મનોધાતૂ’’તિ આવજ્જનચિત્તં ગહિતં, આરમ્મણઞ્ચેવ હદયવત્થુ ચ ધમ્મધાતુ, વત્થુનિસ્સિતં મનોવિઞ્ઞાણધાતૂતિ એવં તેવીસતિ હોન્તિ. એવં તેવીસતિયા ધાતૂનં વસેન ધાતુનાનત્તં વુત્તં ભગવતાતિ દસ્સેતિ.

૭-૮. હાલિદ્દિકાનિસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૦-૧૩૧. સત્તમે **મનાપં ઇત્થેતન્તિ પજાનાતી**તિ યં અનેન મનાપં રૂપં દિટ્ઠં, તં ઇત્થેતન્તિ એવમેતં મનાપમેવ તન્તિ પજાનાતિ. **ચક્ખુવિઞ્ઞાણં સુખવેદનિયઞ્ચ ફસ્સં પટિચ્ચા**તિ ચક્ખુવિઞ્ઞાણઞ્ચેવ, યો ચ ઉપનિસ્સયકોટિયા વા અનન્તરકોટિયા વા સમનન્તરકોટિયા વા સમ્પયુત્તકોટિયા વા સુખવેદનાય પચ્ચયો ફસ્સો, તં સુખવેદનિયં ફસ્સઞ્ચ પટિચ્ચ ઉપ્પજ્જતિ સુખવેદનાતિ. એસ નયો સબ્બત્થ. ઇતિ ઇમેસુ દ્વીસુ સુત્તેસુ કિરિયામનોવિઞ્ઞાણધાતુ આવજ્જનકિચ્ચા, મનોધાતુયેવ વા સમાના મનોધાતુનામેન વુત્તાતિ વેદિતબ્બા. અટ્ઠમં ઉત્તાનમેવ.

૯. લોહિચ્ચસુત્તવણ્ણના

૧૩૨. નવમે **મક્કરકતે**તિ એવંનામકે નગરે **અરઞ્ઞકુટિકાયન્તિ** અરઞ્ઞે કતાય પાટિયેક્કાય કુટિયં, ન વિહારપચ્ચન્તકુટિયં. **માણવકા**તિ યેપિ તત્થ મહલ્લકા, તે મહલ્લકકાલેપિ અન્તેવાસિકતાય માણવકાત્વેવ વુત્તા. **તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ પાતો સિપ્પં ઉગ્ગણ્હિત્વા સાયં ''આચરિયસ્સ કટ્ઠાનિ આહરિસ્સામા''તિ અરઞ્ઞં પવિસિત્વા વિચરન્તા યેન સા કુટિકા, તેનુપસઙ્કમિંસુ. **પરિતો પરિતો કુટિકાયા**તિ તસ્સા કુટિકાય સમન્તતો સમન્તતો. **સેલેય્યકાની**તિ અઞ્ઞમઞ્ઞસ્સ પિટ્ઠિં ગહેત્વા લઙ્ઘિત્વા ઇતો ચિતો ચઙ્કમનકીળનાનિ.

મુણ્ડકાતિઆદીસુ મુણ્ડે મુણ્ડાતિ, સમણે ચ સમણાતિ વત્તું વટ્ટેય્ય, ઇમે પન હીળેન્તા ''મુણ્ડકા સમણકા''તિ આહંસુ. **ઇબ્ભા**તિ ગહપતિકા. **કણ્હા**તિ કણ્હા, કાળકાતિ અત્થો. **બન્ધુપાદાપચ્ચા**તિ એત્થ **બન્ધૂ**તિ બ્રહ્મા અધિપ્પેતો. તઞ્હિ બ્રાહ્મણા પિતામહોતિ વોહરન્તિ. પાદાનં અપચ્ચા પાદાપચ્ચા, બ્રહ્મુનો પિટ્ઠિપાદતો જાતાતિ અધિપ્પાયો. તેસં કિર અયં લદ્ધિ ''બ્રાહ્મણા બ્રહ્મુનો મુખતો નિક્ખન્તા, ખત્તિયા ઉરતો, વેસ્સા નાભિતો, સુદ્દા જાણુતો, સમણા પિટ્ઠિપાદતો''તિ. **ભરતકાનન્તિ** કુટિમ્બિકાનં. કુટિમ્બિકા હિ યસ્મા રટ્ઠં ભરન્તિ, તસ્મા ભરતાતિ વુચ્ચન્તિ. ઇમે પન પરિભવં કત્વા વદમાના ''ભરતકાન''ન્તિ આહંસુ.

વિહારા નિક્ખમિત્વાતિ ''રત્તિટ્ઠકાપરિચ્છન્ને રજતપટ્ટસન્નિભસમવિપ્પકિણ્ણવાલિકે રમણીયે પરિવેણે કટ્ઠકલાપે બન્ધિત્વા ખિપમાના વાલિકં આલુળેત્વા, હત્થેન હત્થં આદાય પણ્ણકુટિં પરિયાયન્તા 'ઇમે ઇમેસં ભરતકાનં સક્કતા, ઇમે ઇમેસં ભરતકાનં સક્કતા'તિ પુનપ્પુનં વિરવન્તા અતિવિય ઇમે માણવકા કીળં કરોન્તિ, વિહારે ભિક્ખૂનં અત્થિભાવમ્પિ ન જાનન્તિ, દસ્સેસ્સામિ નેસં ભિક્ખૂનં અત્થિભાવ''ન્તિ ચિન્તેત્વા પણ્ણકુટિતો નિક્ખમિ.

સીલુત્તમા પુબ્બતરા અહેસુન્તિ ગુણવન્તાનં ગુણે કથિતે નિગ્ગુણાનં ગુણાભાવો પાકટોવ ભવિસ્સતીતિ પોરાણકબ્રાહ્મણાનં ગુણે કથેન્તો એવમાહ. તત્થ **સીલુત્તમા**તિ સીલજેટ્ઠકા. સીલઞ્હિ તેસં ઉત્તમં, ન જાતિગોત્તં. **યે પુરાણં સરન્તી**તિ યે પોરાણકં બ્રાહ્મણધમ્મં સરન્તિ. **અભિભુય્ય કોધન્તિ** કોધં અભિભવિત્વા તેસં દ્વારાનિ સુગુત્તાનિ સુરક્ખિતાનિ અહેસું. **ધમ્મે ચ ઝાને ચ રતા**તિ દસવિધે કુસલકમ્મપથધમ્મે અટ્ઠસમાપત્તિઝાનેસુ ચ રતા.

એવં પોરાણાનં ગુણં કથેત્વા અથેતરહિ બ્રાહ્મણાનં માનં નિમ્મદ્દેન્તો **ઇમે ચ વોક્કમ્મ જપામસે**તિઆદિમાહ. તત્થ **વોક્કમ્મા**તિ એતેહિ ગુણેહિ અપક્કમિત્વા. **જપામસે**તિ મયં જપામ સજ્ઝાયામાતિ એત્તકેનેવ બ્રાહ્મણમ્હાતિ મઞ્ઞમાના બ્રાહ્મણા મયન્તિ ઇમિના ગોત્તેન મત્તા હુત્વા **વિસમં ચરન્તિ**, વિસમાનિ કાયકમ્માદીનિ કરોન્તીતિ અત્થો. **પુથુઅત્તદણ્ડા**તિ પુથુ અત્તા દણ્ડા એતેહીતિ પુથુઅત્તદણ્ડા, ગહિતનાનાવિધદણ્ડાતિ અત્થો. **સતણ્હાતણ્હેસૂ**તિ સતણ્હનિત્તણ્હેસુ. **અગુત્તદ્વારસ્સ ભવન્તિ મોઘા**તિ અસંવુતદ્વારસ્સ સબ્બેપિ વતસમાદાના મોઘા ભવન્તીતિ દીપેતિ. યથા કિન્તિ? **સુપિનેવ લદ્ધં પુરિસસ્સ વિત્તન્તિ** યથા સુપિને પુરિસસ્સ લદ્ધં મણિમુત્તાદિનાનાવિધં વિત્તં મોઘં હોતિ, પબુજ્ઝિત્વા કિઞ્ચિ ન પસ્સતિ, એવં મોઘા ભવન્તીતિ અત્થો.

અનાસકાતિ એકાહદ્વીહાદિવસેન અનાહારકા. **થણ્ડિલસાયિકા ચા**તિ હરિતકુસસન્થતે ભૂમિભાગે સયનં, **પાતો સિનાનઞ્ચ તયો ચ વેદા**તિ પાતોવ ઉદકં પવિસિત્વા ન્હાનઞ્ચેવ તયો ચ વેદા. **ખરાજિનં જટા પઙ્કો**તિ ખરસમ્ફસ્સં અજિનચમ્મઞ્ચેવ જટાકલાપો ચ પઙ્કો ચ, પઙ્કો નામ દન્તમલં. **મન્તા સીલબ્બતં તપો**તિ મન્તા ચ અજસીલગોસીલસઙ્ખાતં સીલં અજવતગોવતસઙ્ખાતં વતઞ્ચ. અયં ઇદાનિ બ્રાહ્મણાનં તપોતિ વદતિ. **કુહના વઙ્કદણ્ડા ચા**તિ પટિચ્છન્નકૂપો વિય પટિચ્છન્નદોસં કોહઞ્ઞઞ્ચેવ વઙ્કદણ્ડો, ચ ઉદુમ્બરપલાસબેળુવરુક્ખાનં અઞ્ઞતરતો

ગહિતં વઙ્કદણ્ડઞ્ચાતિ અત્થો. **ઉદકાચમનાનિ ચા**તિ ઉદકેન મુખપરિમજ્જનાનિ. **વણ્ણા એતે બ્રાહ્મણાનન્તિ** એતે બ્રાહ્મણાનં પરિક્ખારભણ્ડકવણ્ણાતિ દસ્સેતિ. **કત કિઞ્ચિક્ખભાવના**તિ કતા કિઞ્ચિક્ખભાવના. અયમેવ વા પાઠો, આમિસકિઞ્ચિક્ખસ્સ વડ્ઢનત્થાય કતન્તિ અત્થો.

એવં એતરહિ બ્રાહ્મણાનં માનં નિમ્મદ્દિત્વા પુન પોરાણકબ્રાહ્મણાનં વણ્ણં કથેન્તો **ચિત્તઞ્ચ સુસમાહિત**ન્તિઆદિમાહ. તત્થ **સુસમાહિત**ન્તિ તેસં બ્રાહ્મણાનં ચિત્તં ઉપચારપ્પનાસમાધીહિ સુસમાહિતં અહોસીતિ દસ્સેતિ. **અખિલ**ન્તિ મુદુ અથદ્ધં. **સો મગ્ગો બ્રહ્મપત્તિયા**તિ સો સેટ્ઠપત્તિયા મગ્ગો, તુમ્હે પન કિં બ્રાહ્મણા નામાતિ દીપેન્તો એવમાહ.

આગમંસુ નુ ખ્વિધાતિ આગમંસુ નુ ખો ઇધ. **અધિમુચ્ચતી**તિ કિલેસવસેન અધિમુત્તો ગિદ્ધો હોતિ. **બ્યાપજ્જતી**તિ બ્યાપાદવસેન પૂતિચિત્તં હોતિ. **પરિત્તચેતસો**તિ અનુપટ્ઠિતસતિતાય સંકિલેસચિત્તેન પરિત્તચિત્તો. **ચેતોવિમુત્તિ**ન્તિ ફલસમાધિં. **પઞ્ઞાવિમુત્તિ**ન્તિ ફલપઞ્ઞં. **અપ્પમાણચેતસો**તિ ઉપટ્ઠિતસતિતાય નિક્કિલેસચિત્તેન અપ્પમાણચિત્તો.

૧૦. વેરહચ્ચાનિસુત્તવણ્ણના

૧૩૩. દસમે **કામણ્ડાય**ન્તિ એવંનામકે નગરે. **યગ્ઘે**તિ ચોદનત્થે નિપાતો. સેસં ઉત્તાનમેવાતિ.

ગહપતિવગ્ગો તેરસમો.

૧૪. દેવદહવગ્ગો

૧. દેવદહસુત્તવણ્ણના

૧૩૪. દેવદહવગ્ગસ્સ પઠમે **દેવદહ**ન્તિ નપુંસકલિઙ્ગેન લદ્ધનામો નિગમો. **મનોરમા**તિ મનં રમયન્તા, મનાપાતિ અત્થો. **અમનોરમા**તિ અમનાપા.

૨. ખણસુત્તવણ્ણના

૧૩૫. દુતિયે **છફસ્સાયતનિકા નામા**તિ વિસું છફસ્સાયતનિકા નામ નિરયા નત્થિ. સબ્બેસુપિ હિ એકતિંસમહાનિરયેસુ છદ્વારફસ્સાયતનપઞ્ઞત્તિ હોતિયેવ. ઇદં પન અવીચિમહાનિરયં સન્ધાય વુત્તં. **સગ્ગા**તિ ઇધાપિ તાવતિંસપુરમેવ અધિપ્પેતં. કામાવચરદેવલોકે પન એકસ્મિમ્પિ છફસ્સાયતનપઞ્ઞત્તિયા અભાવો નામ નત્થિ. ઇમિના કિં દીપેતિ? નિરયે એકન્તદુક્ખસમપ્પિતભાવેન, દેવલોકે ચ એકન્તસુખસમપ્પિતત્તા એકન્તખિડ્ડારતિવસેન ઉપ્પન્નપમાદેન મગ્ગબ્રહ્મચરિયવાસં વસિતું ન સક્કા. મનુસ્સલોકો પન વોકિણ્ણસુખદુક્ખો, ઇધેવ અપાયોપિ સગ્ગોપિ પઞ્ઞાયતિ. અયં મગ્ગબ્રહ્મચરિયસ્સ કમ્મભૂમિ નામ, સા તુમ્હેહિ લદ્ધા. તસ્મા યે વો ઇમે માનુસ્સકા ખન્ધા લદ્ધા, તે વો લાભા. યઞ્ચ વો ઇદં મનુસ્સત્તં લદ્ધં, પટિલદ્ધો વો બ્રહ્મચરિયવાસસ્સ ખણો સમયોતિ. વુત્તમ્પિ હેતં પોરાણેહિ –

‘‘અયં કમ્મભૂમિ ઇધ મગ્ગભાવના,

ઠાનાનિ સંવેજનિયા બહૂ ઇધ;
સંવેગસંવેજનિયેસુ વત્થુસુ,
સંવેગજાતોવ પયુઞ્જ યોનિસો''તિ.

૩. પઠમરૂપારામસુત્તવણ્ણના

૧૩૬. તતિયે **રૂપસમ્મુદિતા**તિ રૂપે સમ્મુદિતા પમોદિતા. **દુક્ખા**તિ દુક્ખિતા. **સુખો**તિ નિબ્બાનસુખેન સુખિતો. **કેવલા**તિ સકલા. **યાવતત્થીતિ વુચ્ચતી**તિ યત્તકા અત્થીતિ વુચ્ચતિ. **એતે વો**તિ એત્થ વો-કારો નિપાતમત્તં. **પચ્ચનીકમિદં હોતિ, સબ્બલોકેન પસ્સત**ન્તિ યં ઇદં પસ્સન્તાનં પણ્ડિતાનં દસ્સનં, તં સબ્બલોકેન પચ્ચનીકં હોતિ વિરુદ્ધં. લોકો હિ પઞ્ચક્ખન્ધે નિચ્ચા સુખા અત્તા સુભાતિ મઞ્ઞતિ, પણ્ડિતા અનિચ્ચા દુક્ખા અનત્તા અસુભાતિ. **સુખતો આહૂ**તિ સુખન્તિ કથેન્તિ. **સુખતો વિદૂ**તિ સુખન્તિ જાનન્તિ. સબ્બમેતં નિબ્બાનમેવ સન્ધાય વુત્તં.

સમ્મૂળ્હેત્થાતિ એત્થ નિબ્બાને સમ્મૂળ્હા. **અવિદ્દસૂ**તિ બાલા. સબ્બેપિ હિ છન્નવુતિપાસણ્ડિનો ''નિબ્બાનં પાપુણિસ્સામા''તિ સઞ્ઞિનો હોન્તિ, તે પન ''નિબ્બાનં નામ ઇદ''ન્તિપિ ન જાનન્તિ. **નિવુતાન**ન્તિ કિલેસનીવરણેન નિવુતાનં પરિયોનદ્ધાનં. **અન્ધકારો અપસ્સત**ન્તિ અપસ્સન્તાનં અન્ધકારો હોતિ. કિં તં એવં હોતિ? નિબ્બાનં વા નિબ્બાનદસ્સનં વા અપસ્સન્તાનઞ્હિ બાલાનં નિબ્બાનમ્પિ નિબ્બાનદસ્સનમ્પિ કાળમેઘઅવચ્છાદિતં વિય ચન્દમણ્ડલં કટાહેન પટિકુજ્જિતપત્તો વિય ચ નિચ્ચકાલં તમો ચેવ અન્ધકારો ચ સમ્પજ્જતિ.

સતઞ્ચ વિવટં હોતિ, આલોકો પસ્સતામિવાતિ સતઞ્ચ સપ્પુરિસાનં પઞ્ઞાદસ્સનેન પસ્સન્તાનં નિબ્બાનં આલોકો વિય વિવટં હોતિ. **સન્તિકે ન વિજાનન્તિ, મગા ધમ્મસ્સ અકોવિદા**તિ યં અત્તનો સરીરે કેસે વા લોમાદીસુ વા અઞ્ઞતરકોટ્ઠાસં પરિચ્છિન્દિત્વા અનન્તરમેવ અધિગન્તબ્બતો અત્તનો વા ખન્ધાનં નિરોધમગ્ગતો સન્તિકે નિબ્બાનં. તં એવં સન્તિકે સમાનમ્પિ મગ્ગભૂતા જના મગ્ગામગ્ગધમ્મસ્સ ચતુસચ્ચધમ્મસ્સ વા અકોવિદા ન જાનન્તિ.

મારધેય્યાનુપન્નેહીતિ તેભૂમકવટ્ટં મારસ્સ નિવાસટ્ઠાનં અનુપન્નેહિ. **કો નુ અઞ્ઞત્ર અરિયેભી**તિ ઠપેત્વા અરિયે કો નુ અઞ્ઞો નિબ્બાનપદં જાનિતું અરહતિ. **સમ્મદઞ્ઞાય પરિનિબ્બન્તી**તિ અરહત્તપઞ્ઞાય સમ્મા જાનિત્વા અનન્તરમેવ અનાસવા હુત્વા કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બન્તિ. અથ વા સમ્મદઞ્ઞાય અનાસવા હુત્વા અન્તે ખન્ધપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બાયન્તિ.

૪-૧૨. દુતિયરૂપારામસુત્તાદિવણ્ણના

૧૩૭-૧૪૫. ચતુત્થં સુદ્ધિકં કત્વા દેસિયમાને બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં. પઞ્ચમાદીનિ તથા તથા બુજ્ઝન્તાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તાનિ. અત્થો પન તેસં પાકટોયેવાતિ.

દેવદહવગ્ગો ચુદ્દસમો.

૧૫. નવપુરાણવગ્ગો

૧. કમ્મનિરોધસુત્તવણ્ણના

૧૪૬. નવપુરાણવગ્ગસ્સ પઠમે **નવપુરાણાની**તિ નવાનિ ચ પુરાણાનિ ચ. **ચક્ખુ, ભિક્ખવે, પુરાણકમ્મ**ન્તિ ન ચક્ખુ પુરાણં, કમ્મમેવ પુરાણં, કમ્મતો પન નિબ્બત્તત્તા પચ્ચયનામેન એવં વુત્તં. **અભિસઙ્ખત**ન્તિ પચ્ચયેહિ અભિસમાગન્ત્વા કતં. **અભિસઞ્ચેતયિત**ન્તિ ચેતનાય પકપ્પિતં. **વેદનિયં દટ્ઠબ્બ**ન્તિ વેદનાય વત્થૂતિ પસ્સિતબ્બં. **નિરોધા વિમુત્તિં ફુસતી**તિ ઇમસ્સ તિવિધસ્સ કમ્મસ્સ નિરોધેન વિમુત્તિં ફુસતિ. **અયં વુચ્ચતી**તિ અયં તસ્સા વિમુત્તિયા આરમ્મણભૂતો નિરોધો કમ્મનિરોધોતિ વુચ્ચતિ. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે પુબ્બભાગવિપસ્સના કથિતા.

૨-૫. અનિચ્ચનિબ્બાનસપ્પાયસુત્તાદિવણ્ણના

૧૪૭-૧૫૦. દુતિયે **નિબ્બાનસપ્પાય**ન્તિ નિબ્બાનસ્સ સપ્પાયં ઉપકારપટિપદં. તતિયાદીસુપિ એસેવ નયો. પટિપાટિયા પન ચતૂસુપિ એતેસુ સુત્તેસુ સહ વિપસ્સનાય ચત્તારો મગ્ગા કથિતા.

૬-૭. અન્તેવાસિકસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૧-૧૫૨. છટ્ઠે **અનન્તેવાસિક**ન્તિ અન્તો વસનકકિલેસવિરહિતં. **અનાચરિયક**ન્તિ આચરણકકિલેસવિરહિતં. **અન્તસ્સ વસન્તી**તિ અન્તો અસ્સ વસન્તિ. **તે નં સમુદાચરન્તી**તિ તે એતં અધિભવન્તિ અજ્ઝોત્થરન્તિ સિક્ખાપેન્તિ વા. ‘‘એવં વેજ્જકમ્મં કરોહિ, એવં દૂતકમ્મ’’ન્તિ ઇતિ સિક્ખાપનસઙ્ખાતેન સમુદાચરણત્થેનસ્સ તે આચરિયા નામ હોન્તિ, તેહિ આચરિયેહિ સાચરિયકોતિ વુચ્ચતિ. સેસમેત્થ વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બં. સત્તમં હેટ્ઠા કથિતનયમેવ.

૮. અત્થિનુખોપરિયાયસુત્તવણ્ણના

૧૫૩. અટ્ઠમે **યં પરિયાયં આગમ્મા**તિ યં કારણં આગમ્મ. **અઞ્ઞત્રેવ સદ્ધાયા**તિ વિના સદ્ધાય સદ્ધં અપનેત્વા. એત્થ ચ સદ્ધાતિ ન પચ્ચક્ખા સદ્ધા. યો પન પરસ્સ એવં કિર એવં કિરાતિ કથેન્તસ્સ સુત્વા ઉપ્પન્નો સદ્દહનાકારો, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **રુચિ**આદીસુપિ રુચાપેત્વા ખમાપેત્વા અત્થેતન્તિ ગહણાકારો **રુચિ** નામ, એવં કિર ભવિસ્સતીતિ અનુસ્સવનં **અનુસ્સવો**, નિસીદિત્વા એકં કારણં ચિન્તેન્તસ્સ કારણં ઉપટ્ઠાતિ, એવં ઉપટ્ઠિતસ્સ અત્થેતન્તિ ગહણં **આકારપરિવિતક્કો** નામ, કારણવિતક્કોતિ અત્થો. કારણં ચિન્તેન્તસ્સ પાપિકા લદ્ધિ ઉપ્પજ્જતિ, તં અત્થેસાતિ ગહણાકારો **દિટ્ઠિનિજ્ઝાનક્ખન્તિ** નામ. **અઞ્ઞં બ્યાકરેય્યા**તિ ઇમાનિ પઞ્ચ ઠાનાનિ મુઞ્ચિત્વા અરહત્તં બ્યાકરેય્ય. ઇમસ્મિં સુત્તે સેખાસેખાનં પચ્ચવેક્ખણા કથિતા.

૯-૧૦. ઇન્દ્રિયસમ્પન્નસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૪-૧૫૫. નવમે **ઇન્દ્રિયસમ્પન્નો**તિ પરિપુણ્ણિન્દ્રિયો. તત્થ યેન છ ઇન્દ્રિયાનિ સમ્મસિત્વા અરહત્તં પત્તં, સો તેહિ નિબ્બિસેવનેહિ ઇન્દ્રિયેહિ સમન્નાગતત્તા, ચક્ખાદીનિ વા છ ઇન્દ્રિયાનિ સમ્મસન્તસ્સ ઉપ્પન્નેહિ સદ્ધાદીહિ ઇન્દ્રિયેહિ સમન્નાગતત્તા પરિપુણ્ણિન્દ્રિયો નામ હોતિ, તં સન્ધાય ભગવા **ચક્ખુન્દ્રિયે ચે**તિઆદિના નયેન દેસનં વિત્થારેત્વા **એત્તાવતા ખો ભિક્ખુ ઇન્દ્રિયસમ્પન્નો હોતી**તિ આહ. દસમં હેટ્ઠા વુત્તનયમેવાતિ.

નવપુરાણવગ્ગો પઞ્ચદસમો.

તતિયો પણ્ણાસકો.

૧૬. નન્દિક્ખયવગ્ગો

૧-૪. અજ્ઝત્તનન્દિક્ખયસુત્તાદિવણ્ણના

૧૫૬-૧૫૯. નન્દિક્ખયવગ્ગસ્સ પઠમે **નન્દિક્ખયા રાગક્ખયો, રાગક્ખયા નન્દિક્ખયો**તિ નન્દિયા ચ રાગસ્સ ચ અત્થતો એકત્તા વુત્તં. **સુવિમુત્ત**ન્તિ અરહત્તફલવિમુત્તિવસેન સુટ્ઠુ વિમુત્તં. સેસમેત્થ દુતિયાદીસુ ચ ઉત્તાનમેવ.

૫-૬. જીવકમ્બવનસમાધિસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૦-૧૬૧. પઞ્ચમં સમાધિવિકલાનં, છટ્ઠં પટિસલ્લાનવિકલાનં ચિત્તેકગ્ગતઞ્ચ કાયવિવેકઞ્ચ લભન્તાનં એતેસં કમ્મટ્ઠાનં ફાતિં ગમિસ્સતીતિ ઞત્વા કથિતં. તત્થ **ઓક્ખાયતી**તિ (પચ્ચક્ખાયતિ) પઞ્ઞાયતિ પાકટં હોતિ. ઇતિ દ્વીસુપિ એતેસુ સહ વિપસ્સનાય ચત્તારો મગ્ગા કથિતા.

૭-૯. કોટ્ઠિકઅનિચ્ચસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૨-૧૬૪. સત્તમાદીસુ તીસુ થેરસ્સ વિમુત્તિપરિપાચનિયા ધમ્માવ કથિતા.

૧૦-૧૨. મિચ્છાદિટ્ઠિપહાનસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૫-૧૬૭. દસમાદીનિ તીણિ પાટિયેક્કેન પુગ્ગલજ્ઝાસયવસેન વુત્તાનિ. તેસં અત્થો વુત્તનયેનેવ વેદિતબ્બોતિ.

નન્દિક્ખયવગ્ગો સોલસમો.

૧૭. સટ્ઠિપેય્યાલવગ્ગો

૧-૬૦. અજ્ઝત્તઅનિચ્ચછન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૧૬૮-૨૨૭. તદનન્તરો સટ્ઠિપેય્યાલો નામ હોતિ, સો ઉત્તાનત્થોવ. યાનિ પનેત્થ સટ્ઠિ સુત્તાનિ વુત્તાનિ, તાનિ ''છન્દો પહાતબ્બો''તિ એવં તસ્સ તસ્સેવ પદસ્સ વસેન બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તાનિ. ઇતિ સબ્બાનિ તાનિ પાટિયેક્કેન પુગ્ગલજ્ઝાસયવસેન કથિતાનિ. એકેકસુત્તપરિયોસાને ચેત્થ સટ્ઠિ સટ્ઠિ ભિક્ખૂ અરહત્તં પત્તાતિ.

સટ્ઠિપેય્યાલવગ્ગો.

૧૮. સમુદ્દવગ્ગો

૧. પઠમસમુદ્દસુત્તવણ્ણના

૨૨૮. સમુદ્દવગ્ગસ્સ પઠમે **ચક્ખુ, ભિક્ખવે, પુરિસસ્સ સમુદ્દો**તિ યદિ દુપ્પૂરણટ્ઠેન યદિ વા સમુદ્દનટ્ઠેન સમુદ્દો, ચક્ખુમેવ સમુદ્દો. તસ્સ હિ પથવિતો યાવ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકા નીલાદિઆરમ્મણં સમોસરન્તં પરિપુણ્ણભાવં કાતું ન સક્કોતિ, એવં દુપ્પૂરણટ્ઠેનપિ સમુદ્દો. ચક્ખુ ચ તેસુ તેસુ નીલાદીસુ આરમ્મણેસુ સમુદ્દતિ, અસંવુતં હુત્વા ઓસરમાનં કિલેસુપ્પત્તિયા કારણભાવેન સદોસગમનેન ગચ્છતીતિ સમુદ્દનટ્ઠેનપિ સમુદ્દો. **તસ્સ રૂપમયો વેગો**તિ સમુદ્દસ્સ અપ્પમાણો ઊમિમયો વેગો વિય તસ્સાપિ ચક્ખુસમુદ્દસ્સ સમોસરન્તસ્સ નીલાદિભેદસ્સ આરમ્મણસ્સ વસેન અપ્પમેય્યો રૂપમયો વેગો વેદિતબ્બો. **યો તં રૂપમયં વેગં સહતી**તિ યો તં ચક્ખુસમુદ્દે સમોસટં રૂપમયં વેગં, મનાપે રૂપે રાગં, અમનાપે દોસં, અસમપેક્ખિતે મોહન્તિ એવં રાગાદિકિલેસે અનુપ્પાદેન્તો ઉપેક્ખકભાવેન સહતિ.

સઊમિન્તિઆદીસુ કિલેસઊમીહિ **સઊમિં**. કિલેસાવટ્ટેહિ **સાવટ્ટં**. કિલેસગાહેહિ **સગાહં** . કિલેસરક્ખસેહિ **સરક્ખસં**. કોધૂપાયાસસ્સ ચ વસેન **સઊમિં**. વુતઞ્હેતં ‘‘ઊમિભયન્તિ ખો, ભિક્ખવે, કોધૂપાયાસસ્સેતં અધિવચન’’ન્તિ (ઇતિવુ॰ ૧૦૯; મ॰ નિ॰ ૨.૧૬૨; અ॰ નિ॰ ૪.૧૨૨). કામગુણવસેન **સાવટ્ટં**. વુતઞ્હેતં ‘‘આવટ્ટગ્ગાહોતિ ખો, ભિક્ખવે, પઞ્ચન્નેતં કામગુણાનં અધિવચન’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૪.૨૪૧). માતુગામવસેન **સગાહં સરક્ખસં**. વુત્તઞ્હેતં ‘‘ગાહરક્ખસોતિ ખો, ભિક્ખવે, માતુગામસ્સેતં અધિવચન’’ન્તિ (ઇતિવુ॰ ૧૦૯). સેસવારેસુપિ એસેવ નયો. **સભયં દુત્તરં અચ્ચતરી**તિ ઊમિભયેન સભયં દુરતિક્કમં અતિક્કમિ. **લોકન્તગૂ**તિ સઙ્ખારલોકસ્સ અન્તં ગતો. **પારગતોતિ વુચ્ચતી**તિ નિબ્બાનં ગતોતિ કથીયતિ.

૨-૩. દુતિયસમુદ્દસુત્તાદિવણ્ણના

૨૨૯-૨૩૦. દુતિયે **સમુદ્દો**તિ સમુદ્દનટ્ઠેન સમુદ્દો, કિલેદનટ્ઠેન તેમનટ્ઠેનાતિ વુત્તં હોતિ. **યેભુય્યેના**તિ ઠપેત્વા અરિયસાવકે. **સમુન્ના**તિ કિલિન્ના તિન્તા નિમુગ્ગા. **તન્તાકુલકજાતા**તિઆદિ હેટ્ઠા વિત્થારિતમેવ. **મચ્ચુજહો**તિ તયો મચ્ચૂ જહિત્વા ઠિતો. **નિરુપધી**તિ તીહિ ઉપધીહિ અનુપધિ. **અપુનબ્ભવાયા**તિ નિબ્બાનત્થાય. **અમોહયી મચ્ચુરાજ**ન્તિ યથા તસ્સ ગતિં ન જાનાતિ, એવં મચ્ચુરાજાનં મોહેત્વા ગતો. તતિયં વુત્તનયમેવ.

૪-૬. ખીરરુક્ખોપમસુત્તાદિવણ્ણના

૨૩૧-૨૩૩. ચતુત્થે અપ્પહીનટ્ઠેન **અત્થિ**, તેનેવાહ **સો અપ્પહીનો**તિ. **પરિત્તા**તિ, પબ્બતમત્તમ્પિ રૂપં અનિટ્ઠં અરજનીયં પરિત્તં નામ હોતિ, એવરૂપાપિસ્સ રૂપા ચિત્તં પરિયાદિયન્તીતિ દસ્સેતિ. **કો પન વાદો અધિમત્તાન**ન્તિ ઇટ્ઠારમ્મણં પનસ્સ રજનીયં વત્થુ ચિત્તં પરિયાદિયતીતિ એત્થ કા કથા? એત્થ ચ નખપિટ્ઠિપમાણમ્પિ મણિમુત્તાદિ રજનીયં વત્થુ અધિમત્તારમ્મણમેવાતિ વેદિતબ્બં. **દહરો**તિઆદીનિ તીણિપિ અઞ્ઞમઞ્ઞવેવચનાનેવ. **આભિન્દેય્યા**તિ પહરેય્ય પદાલેય્ય વા. પઞ્ચમે **તદુભય**ન્તિ તં ઉભયં. છટ્ઠં ઉત્તાનમેવ.

૭. ઉદાયીસુત્તવણ્ણના

૨૩૪. સત્તમે **અનેકપરિયાયેના**તિ અનેકેહિ કારણેહિ. **ઇતિપાય**ન્તિ ઇતિપિ અયં. ઇમસ્મિં સુત્તે અનિચ્ચેન અનત્તલક્ખણં કથિતં.

૮. આદિત્તપરિયાયસુત્તવણ્ણના

૨૩૫. અટ્ઠમે **અનુબ્યઞ્જનસો નિમિત્તગ્ગાહો**તિ ''હત્થા સોભના પાદા સોભના''તિ એવં અનુબ્યઞ્જનવસેન નિમિત્તગ્ગાહો. નિમિત્તગ્ગાહોતિ હિ સંસન્દેત્વા ગહણં, અનુબ્યઞ્જનગ્ગાહોતિ વિભત્તિગહણં. નિમિત્તગ્ગાહો કુમ્ભીલસદિસો સબ્બમેવ ગણ્હાતિ, અનુબ્યઞ્જનગ્ગાહો રત્તપાસદિસો વિભજિત્વા હત્થપાદાદીસુ તં તં કોટ્ઠાસં. ઇમે પન દ્વે ગાહા એકજવનવારેપિ લબ્ભન્તિ, નાનાજવનવારે વત્તબ્બમેવ નત્થિ.

નિમિત્તસ્સાદગથિતન્તિ નિમિત્તસ્સાદેન ગન્થિતં બદ્ધં. **વિઞ્ઞાણ**ન્તિ કમ્મવિઞ્ઞાણં. **તસ્મિં ચે સમયે કાલં કરેય્યા**તિ ન કોચિ સંકિલિટ્ઠેન ચિત્તેન કાલં કરોન્તો નામ અત્થિ. સબ્બસત્તાનઞ્હિ ભવઙ્ગેનેવ કાલકિરિયા હોતિ. કિલેસભયં પન દસ્સેન્તો એવમાહ. સમયવસેન વા એવં વુત્તં. ચક્ખુદ્વારસ્મિઞ્હિ આપાથગતે આરમ્મણે રત્તચિત્તં વા દુટ્ઠચિત્તં વા મૂળ્હચિત્તં વા આરમ્મણરસં અનુભવિત્વા ભવઙ્ગં ઓતરતિ, ભવઙ્ગે ઠત્વા કાલકિરિયં કરોતિ. તસ્મિં સમયે કાલં કરોન્તસ્સ દ્વેવ ગતિયો પાટિકઙ્ખા, ઇમસ્સ સમયસ્સ વસેનેતં વુત્તં.

ઇમં ખ્વાહં, ભિક્ખવે, આદીનવન્તિ ઇમં અનેકાનિ વસ્સસતસહસ્સાનિ નિરયે અનુભવિતબ્બં દુક્ખં સમ્પસ્સમાનો એવં વદામિ તત્તાય અયોસલાકાય અક્ખીનિ અઞ્જાપેતુકામોતિ. ઇમિના નયેન સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો. **અયોસઙ્કુના**તિ અયસૂલેન. **સમ્પલિમટ્ઠ**ન્તિ દ્વેપિ કણ્ણચ્છિદ્દાનિ વિનિવિજ્ઝિત્વા પથવિયં આકોટનવસેન સમ્પલિમટ્ઠં.

તતિયવારે **સમ્પલિમટ્ઠ**ન્તિ નખચ્છેદનં પવેસેત્વા ઉક્ખિપિત્વા સહધુનટ્ઠેન છિન્દિત્વા પાતનવસેન સમ્પલિમટ્ઠં. ચતુત્થવારે **સમ્પલિમટ્ઠ**ન્તિ બન્ધનમૂલં છેત્વા પાતનવસેન સમ્પલિમટ્ઠં. પઞ્ચમવારે **સમ્પલિમટ્ઠ**ન્તિ તિખિણાય સત્તિયા કાયપસાદં ઉપ્પાટેત્વા પતનવસેન સમ્પલિમટ્ઠં. **સત્તિયા**તિ એત્થ મહતી દણ્ડકવાસિ વેદિતબ્બા. **સોત્ત**ન્તિ નિપજ્જિત્વા નિદ્દોક્કમનં. **યથારૂપાનં વિતક્કાનં વસં ગતો સઙ્ઘં ભિન્દેય્યા**તિ ઇમિના વિતક્કાનં યાવ સઙ્ઘભેદા પાપકમ્માવહનતા દસ્સિતા. સેસમેત્થ ઉત્તાનમેવ.

૯-૧૦. પઠમહત્થપાદોપમસુત્તાદિવણ્ણના

૨૩૬-૨૩૭. નવમે **હત્થેસુ, ભિક્ખવે, સતી**તિ હત્થેસુ વિજ્જમાનેસુ. દસમે **ન હોતી**તિ વુચ્ચમાને બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયવસેન વુત્તં. દ્વીસુપિ ચેતેસુ વિપાકસુખદુક્ખમેવ દસ્સેત્વા વટ્ટવિવટ્ટં કથિતન્તિ.

સમુદ્દવગ્ગો નિટ્ઠિતો.

૧૯. આસીવિસવગ્ગો

૧. આસીવિસોપમસુત્તવણ્ણના

૨૩૮. આસીવિસવગ્ગસ્સ પઠમે **ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ એકચારિકદ્વિચારિકતિચારિકચતુચારિકપઞ્ચચારિકે સભાગવુત્તિનો કારકે યુત્તપયુત્તે સબ્બેપિ દુક્ખલક્ખણકમ્મટ્ઠાનિકે પરિવારેત્વા નિસિન્ને યોગાવચરે ભિક્ખૂ આમન્તેસિ. ઇદઞ્હિ સુત્તં પુગ્ગલજ્ઝાસયેન વુત્તં. પુગ્ગલેસુપિ વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂનં દિસાવાસિકાનં દુક્ખલક્ખણકમ્મટ્ઠાનિકાનં ઉપટ્ઠાનવેલાય આગન્ત્વા સત્થારં પરિવારેત્વા નિસિન્નાનં વસેન વુત્તં. એવં સન્તેપિ ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂઆદીનં ચતુન્નમ્પિ પુગ્ગલાનં પચ્ચયભૂતમેવેતં. ઉગ્ઘટિતઞ્ઞૂ પુગ્ગલો હિ ઇમસ્સ સુત્તસ્સ માતિકાનિક્ખેપેનેવ અરહત્તં પાપુણિસ્સતિ, વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ માતિકાય વિત્થારભાજનેન, નેય્યપુગ્ગલો ઇમમેવ સુત્તં

સજ્ઝાયન્તો પરિપુચ્છન્તો યોનિસો મનસિકરોન્તો કલ્યાણમિત્તે સેવન્તો ભજન્તો પયિરુપાસન્તો અરહત્તં પાપુણિસ્સતિ. પદપરમસ્સેતં સુત્તં અનાગતે વાસના ભવિસ્સતીતિ એવં સબ્બેસમ્પિ ઉપકારભાવં ઞત્વા ભગવા સિનેરું ઉક્ખિપન્તો વિય આકાસં વિત્થારેન્તો વિય ચક્કવાળપબ્બતં કમ્પેન્તો વિય ચ મહન્તેન ઉસ્સાહેન **સેય્યથાપિ**, **ભિક્ખવે**તિ ઇમં આસીવિસોપમસુત્તં આરભિ.

તત્થ **ચત્તારો આસીવિસા**તિ કટ્ઠમુખો, પૂતિમુખો, અગ્ગિમુખો, સત્થમુખોતિ ઇમે ચત્તારો. તેસુ કટ્ઠમુખેન દટ્ઠસ્સ સકલસરીરં સુક્ખકટ્ઠં વિય થદ્ધં હોતિ, સન્ધિપબ્બેસુ અધિમત્તં અયસૂલસમપ્પિતં વિય તિટ્ઠતિ. પૂતિમુખેન દટ્ઠસ્સ પક્કપૂતિપનસં વિય વિપુબ્બકભાવં આપજ્જિત્વા પગ્ઘરતિ , ચઙ્ગવારે પક્ખિત્તઉદકં વિય હોતિ. અગ્ગિમુખેન દટ્ઠસ્સ સકલસરીરં ઝાયિત્વા ભસ્મમુટ્ઠિ વિય થુસમુટ્ઠિ વિય ચ વિપ્પકિરીયતિ. સત્તમુખેન દટ્ઠસ્સ સકલસરીરં ભિજ્જતિ, અસનિપાતટ્ઠાનં વિય મહાનિખાદનેન ખતસન્ધિમુખં વિય ચ હોતિ. એવં વિસવસેન વિભત્તા ચત્તારો આસીવિસા.

વિસવેગવિકારેન પનેતે સોળસ હોન્તિ. કટ્ઠમુખો હિ દટ્ઠવિસો, દિટ્ઠવિસો, ફુટ્ઠવિસો, વાતવિસોતિ ચતુબ્બિધો હોતિ. તેન હિ દટ્ઠમ્પિ દિટ્ઠમ્પિ ફુટ્ઠમ્પિ તસ્સ વાતેન પહટમ્પિ સરીરં વુત્તપ્પકારેન થદ્ધં હોતિ. સેસેસુપિ એસેવ નયોતિ. એવં વિસવેગવિકારવસેન સોળસ હોન્તિ.

પુન પુગ્ગલપણ્ણત્તિવસેન ચતુસટ્ઠિ હોન્તિ. કથં? કટ્ઠમુખેસુ તાવ દટ્ઠવિસો ચ આગતવિસો નો ઘોરવિસો, ઘોરવિસો નો આગતવિસો, આગતવિસો ચેવ ઘોરવિસો ચ, નેવાગતવિસો ન ઘોરવિસોતિ ચતુબ્બિધો હોતિ. તત્થ યસ્સ વિસં સમ્પજ્જલિતતિણુક્કાય અગ્ગિ વિય સીઘં અભિરુહિત્વા અક્ખીનિ ગહેત્વા ખન્ધં ગહેત્વા સીસં ગહેત્વા ઠિતન્તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ મણિસપ્પાદીનં વિસં વિય, મન્તં પન પરિવત્તેત્વા કણ્ણવાતં દત્વા દણ્ડકેન પહટમત્તે ઓતરિત્વા દટ્ઠટ્ઠાનેયેવ તિટ્ઠતિ, અયં આગતવિસો નો ઘોરવિસો નામ. યસ્સ પન વિસં સણિકં અભિરુહતિ, આરુળ્હારુળ્હટ્ઠાને પન અયં સીતઉદકં વિય હોતિ ઉદકસપ્પાદીનં વિસં વિય, દ્વાદસવસ્સચ્ચયેનાપિ કણ્ણપિટ્ઠિખન્ધપિટ્ઠિકાદીસુ ગણ્ડપિળકાદિવસેન પઞ્ઞાયતિ, મન્તપરિવત્તનાદીસુ ચ કયિરમાનાસુ સીઘં ન ઓતરતિ, અયં ઘોરવિસો નો આગતવિસો નામ. યસ્સ પન વિસં સીઘં અભિરુહતિ, ન સીઘં ઓતરતિ અનેળકસપ્પાદીનં વિસં વિય, અયં આગતવિસો ચેવ ઘોરવિસો ચ. યસ્સ પન વિસં મન્દં હોતિ, ઓતારિયમાનમ્પિ સુખેનેવ ઓતરતિ નીલસપ્પધમ્મનિસપ્પાદીનં વિસં વિય, અયં નેવાગતવિસો ન ઘોરવિસો નામ. ઇમિના ઉપાયેન કટ્ઠમુખે દટ્ઠવિસાદયો પૂતિમુખાદીસુ ચ દટ્ઠવિસાદયો વેદિતબ્બાતિ. એવં પુગ્ગલપણ્ણત્તિવસેન ચતુસટ્ઠિ.

તેસુ ''અણ્ડજા નાગા''તિઆદિના (સં॰ નિ॰ ૩.૩૪૨-૩૪૪) યોનિવસેન એકેકં ચતુધા વિભજિત્વા છપણ્ણાસાધિકાનિ દ્વે સતાનિ હોન્તિ. તે જલજાથલજાતિ દ્વિગુણિતા દ્વાદસાધિકાનિ પઞ્ચસતાનિ હોન્તિ, તે કામરૂપઅકામરૂપાનં વસેન દ્વિગુણિતા ચતુવીસાધિકસહસ્સસઙ્ખા હોન્તિ. પુન ગતમગ્ગસ્સ પટિલોમતો સંખિપ્પમાના કટ્ઠમુખાદિવસેન ચત્તારોવ હોન્તીતિ. તે સન્ધાય ભગવા ''સેય્યથાપિ, ભિક્ખવે, ચત્તારો આસીવિસા''તિ આહ. કુલવસેન હિ એતે ગહિતા.

તત્થ **આસીવિસા**તિ આસિત્તવિસાતિપિ આસીવિસા, અસિતવિસાતિપિ આસીવિસા, અસિસદિસવિસાતિપિ આસીવિસા. **આસિત્તવિસા**તિ સકલકાયે આસિઞ્ચિત્વા વિય ઠપિતવિસા, પરસ્સ ચ અત્તનો સરીરે ચ

આસિઞ્ચનવિસાતિ અત્થો. **અસિતવિસા**તિ યં યં એતેહિ અસિતં હોતિ પરિભુત્તં, તં તં વિસમેવ સમ્પજ્જતિ, તસ્મા અસિતં વિસં હોતિ એતેસન્તિ આસીવિસા. **અસિસદિસવિસા**તિ અસિવિય તિખિણં પરમમ્મચ્છેદનસમત્થં વિસં એતેસન્તિ આસીવિસાતિ એવમેત્થ વચનત્થો વેદિતબ્બો. **ઉગ્ગતેજા**તિ ઉગ્ગતતેજા બલવતેજા. **ઘોરવિસા**તિ દુન્નિમ્મદ્દનવિસા.

એવં વદેય્યુન્તિ પટિજગ્ગાપનત્થં એવં વદેય્યું. રાજાનો હિ આસીવિસે ગાહાપેત્વા – ''તથારૂપે ચોરે વા એતેહિ ડંસાપેત્વા મારેસ્સામ, નગરૂપરોધકાલે પરસેનાય વા તં ખિપિસ્સામ, પરબલં નિમ્મદ્દેતું અસક્કોન્તા સુભોજનં ભુઞ્જિત્વા વરસયનં આરુય્હ એતેહિ અત્તાનં ડંસાપેત્વા સત્તૂનં વસં અનાગચ્છન્તા અત્તનો રુચિયા મરિસ્સામા''તિ આસીવિસે જગ્ગાપેન્તિ. તે યં ચોરં સહસાવ મારેતું ન ઇચ્છન્તિ, ''એવમેતે દીઘરત્તં દુક્ખપ્પત્તો હુત્વા મરિસ્સન્તી''તિ ઇચ્છન્તા તં પુરિસં એવં વદન્તિ **ઇમે તે અમ્ભો પુરિસ ચત્તારો આસીવિસા**તિ.

તત્થ **કાલેન કાલ**ન્તિ કાલે કાલે. **સંવેસેતબ્બા**તિ નિપજ્જાપેતબ્બા. **અઞ્ઞતરો વા અઞ્ઞતરો વા**તિ કટ્ઠમુખાદીસુ યો કોચિ. **યં તે અમ્ભો પુરિસ કરણીયં, તં કરોહી**તિ ઇદં અત્થચરકસ્સ વચનં વેદિતબ્બં. તસ્સ કિર પુરિસસ્સ એવં આસીવિસે પટિપાદેત્વા 'અયં વો ઉપટ્ઠાકો'તિ ચતૂસુ પેળાસુ ઠપિતાનં આસીવિસાનં આરોચેન્તિ. અથેકો નિક્ખમિત્વા આગમ્મ તસ્સ પુરિસસ્સ દક્ખિણપાદાનુસારેન અભિરુહિત્વા દક્ખિણહત્થં મણિબન્ધતો પટ્ઠાય વેઠેત્વા દક્ખિણકણ્ણસોતમૂલે ફણં કત્વા સુસૂતિ કરોન્તો નિપજ્જિ. અપરો વામપાદાનુસારેન અભિરુહિત્વા તથેવ વામહત્થં વેઠેત્વા વામકણ્ણસોતમૂલે ફણં કત્વા સુસૂતિ કરોન્તો નિપજ્જિ, તતિયો નિક્ખમિત્વા અભિમુખં અભિરુહિત્વા કુચ્છિં વેઠેત્વા ગલવાટકમૂલે ફણં કત્વા સુસૂતિ કરોન્તો નિપજ્જિ, ચતુત્થો પિટ્ઠિભાગેન અભિરુહિત્વા ગીવં વેઠેત્વા ઉપરિમુદ્ધનિ ફણં ઠપેત્વા સુસૂતિ કરોન્તો નિપજ્જિ.

એવં ચતૂસુ આસીવિસેસુ સરીરટ્ઠકેસુયેવ જાતેસુ એકો તસ્સ પુરિસસ્સ અત્થચરકપુરિસો તં દિસ્વા ''કિં તે, ભો પુરિસ, લદ્ધ''ન્તિ, પુચ્છિ. તતો તેન ''ઇમે મે, ભો, હત્થેસુ હત્થકટકં વિય બાહાસુ કેયૂરં વિય કુચ્છિમ્હિ કુચ્છિવેઠનસાટકો વિય કણ્ણેસુ કણ્ણચૂળિકા વિય ગલે મુત્તાવલિયો વિય સીસે સીસપસાધનં વિય કેચિ અલઙ્કારવિસેસા રઞ્ઞા દિન્ના''તિ વુત્તે સો આહ – ''ભો અન્ધબાલ, મા એવં મઞ્ઞિત્થ 'રઞ્ઞા મે તુટ્ઠેનેતં પસાધનં દિન્ન'ન્તિ. ત્વં રઞ્ઞો આગુચારી ચોરો, ઇમે ચ ચત્તારો આસીવિસા દુરુપટ્ઠાહા દુપ્પટિજગ્ગિયા, એકસ્મિં ઉટ્ઠાતુકામે એકો ન્હાયિતુકામો હોતિ, એકસ્મિં ન્હાયિતુકામે એકો ભુઞ્જિતુકામો, એકસ્મિં ભુઞ્જિતુકામે એકો નિપજ્જિતુકામો. તેસુ યસ્સેવ ઇચ્છા ન પૂરતિ, સો તત્થેવ ડંસિત્વા મારેતી''તિ. અત્થિ પન, ભો, એવં સન્તે કોચિ સોત્થિમગ્ગોતિ? આમ, રાજપુરિસાનં વિક્ખિત્તભાવં ઞત્વા પલાયનં સોત્થિભાવોતિ વત્વા ''યં તે કરણીયં, તં કરોહી''તિ વદેય્ય.

તં સુત્વા ઇતરો ચતુન્નં આસીવિસાનં પમાદક્ખણં રાજપુરિસેહિ ચ પવિવિત્તં દિસ્વા, વામહત્થેન દક્ખિણહત્થં વેઠેત્વા, દક્ખિણકણ્ણચૂળિકાય ફણં ઠપેત્વા, સયિતાસીવિસસ્સ સરીરં પરિમજ્જન્તો વિય સણિકં તં અપનેત્વા, એતેનેવ ઉપાયેન સેસેપિ અપનેત્વા તેસં ભીતો પલાયેય્ય. અથ નં તે આસીવિસા ''અયં અમ્હાકં રઞ્ઞા ઉપટ્ઠાકો દિન્નો''તિ અનુબન્ધમાના આગચ્છેય્યું. ઇદં સન્ધાય **અથ ખો સો, ભિક્ખવે, પુરિસો ભીતો ચતુન્નં આસીવિસાનં... પે॰... પલાયેથા**તિ વુત્તં.

તસ્મિં પન પુરિસે એવં આગતમગ્ગં ઓલોકેત્વા ઓલોકેત્વા પલાયન્તે રાજા ''પલાતો સો પુરિસો''તિ સુત્વા ''કો નુ ખો તં અનુબન્ધિત્વા ઘાતેતું સક્ખિસ્સતી''તિ વિચિનન્તો તસ્સેવ પચ્ચત્થિકે પઞ્ચ જને લભિત્વા ''ગચ્છથ

નં અનુબન્ધિત્વા ઘાતેથા''તિ પેસેય્ય. અથસ્સ અત્થચરા પુરિસા તં પવત્તિં ગત્વા આરોચેય્યું. સો ભિય્યોસોમત્તાય ભીતો પલાયેથ. ઇમમત્થં સન્ધાય **તમેનં એવં વદેય્યુ**ન્તિઆદિ વુત્તં.

છટ્ઠો અન્તરચરો વધકોતિ ''પઠમં આસીવિસેહિ અનુબદ્ધો ઇતો ચિતો ચ તે વઞ્ચેન્તો પલાયિ, ઇદાનિ પઞ્ચહિ પચ્ચત્થિકેહિ અનુબદ્ધો સુટ્ઠુતરં પલાયતિ, ન સક્કા સો એવં ગહેતું, ઉપલાળનાય પન સક્કા, તસ્મા દહરકાલતો પટ્ઠાય એકતો ખાદિત્વા ચ પિવિત્વા ચ સન્થવં અન્તરચરં વધકમસ્સ પેસેથા''તિ અમચ્ચેહિ વુત્તેન રઞ્ઞા પરિયેસિત્વા પેસિતો અન્તરચરો વધકો.

સો પસ્સેય્ય સુઞ્ઞં ગામન્તિ નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો પદં ધાયિત્વા ધાયિત્વા વેગેનાગચ્છન્તે ચત્તારો આસીવિસે પઞ્ચ વધકે પચ્ચત્થિકે છટ્ઠઞ્ચ અન્તરચરં વધકં ''નિવત્ત ભો, મા પલાયિ, પુત્તદારેન સદ્ધિં કામે પરિભુઞ્જન્તો સુખં વસિસ્સસી''તિ વત્વા આગચ્છન્તં દિસ્વા, ભિય્યોસોમત્તાય યેન વા તેન વા પલાયન્તો પચ્ચન્તરટ્ઠે અભિમુખગતં એકં છકુટિકં સુઞ્ઞં ગામં પસ્સેય્ય. **રિત્તકઞ્ઞેવ પવિસેય્યા**તિ ધનધઞ્ઞમઞ્ચપીઠાદીહિ વિરહિતત્તા રિત્તકઞ્ઞેવ પવિસેય્ય. **તુચ્છકં સુઞ્ઞક**ન્તિ એતસ્સેવ વેવચનં. **પરિમસેય્યા**તિ ''સચે પાનીયં ભવિસ્સતિ, પિવિસ્સામિ, સચે ભત્તં ભવિસ્સતિ, ભુઞ્જિસ્સામી''તિ ભાજનં વિવરિત્વા હત્થં અન્તો પવેસેત્વા પરિમસેય્ય.

તમેનં એવં વદેય્યુન્તિ છન્નં ઘરાનં એકઘરેપિ કિઞ્ચિ અલભિત્વા ગામમજ્ઝે એકો સન્દચ્છાયો રુક્ખો અત્થિ, તત્થ વટ્ટફલકં અત્થતં દિસ્વા, ''ઇધ તાવ નિસીદિસ્સામી''તિ ગન્ત્વા, તત્થ નિસિન્નં મન્દમન્દેન વાતેન બીજિયમાનં તત્તકમત્તમ્પિ સુખં સન્તતો અસ્સાદયમાનં, તમેનં પુરિસં કેચિદેવ અત્થચરકા બહિ પવત્તિં ગત્વા આગતા એવં વદેય્યું. **ઇદાનિ અમ્ભો પુરિસા**તિ અમ્ભો, પુરિસ, ઇદાનિ. **ચોરા ગામઘાતકા**તિ ''યદેવેત્થ લભિસ્સામ, તં ગણ્હિસ્સામ વા ઘાતેસ્સામ વા''તિ આગતા છ ગામઘાતકચોરા.

ઉદકણ્ણવન્તિ ગમ્ભીરં પુથુલં ઉદકં. ગમ્ભીરમ્પિ હિ અપુથુલં, પુથુલં વા અગમ્ભીરં, ન અણ્ણવોતિ વુચ્ચતિ, યમ્પન ગમ્ભીરઞ્ચ પુથુલઞ્ચ, તસ્સેવેતં નામં. **સાસઙ્કં સપ્પટિભય**ન્તિ ચતુન્નં આસીવિસાનં પઞ્ચન્નં વધકાનં છટ્ઠસ્સ અન્તરચરસ્સ છન્નઞ્ચ ગામઘાતકચોરાનં વસેન સાસઙ્કં સપ્પટિભયં. **ખેમં અપ્પટિભય**ન્તિ તેસંયેવ આસીવિસાદીનં અભાવેન ખેમઞ્ચ નિબ્ભયઞ્ચ વિચિત્રઉય્યાનવરં બહ્વન્નપાનં દેવનગરસદિસં. **ન ચસ્સ નાવા સન્તારણી**તિ ''ઇમાય નાવાય ઓરિમતીરતો પરતીરં ગમિસ્સન્તી''તિ એવં ઠપિતા ચ સન્તારણી નાવા ન ભવેય્ય. **ઉત્તરસેતુ વા**તિ રુક્ખસેતુ-જઙ્ઘસેતુ-સકટસેતૂનં અઞ્ઞતરો ઉત્તરસેતુ વા ન ભવેય્ય. **તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણો**તિ ન ખો એસ બ્રાહ્મણો. કસ્મા નં બ્રાહ્મણોતિ આહ? એત્તકાનં પચ્ચત્થિકાનં બાહિતત્તા, દેસનં વા વિનિવત્તેન્તો એકં ખીણાસવબ્રાહ્મણં દસ્સેતુમ્પિ એવમાહ.

તસ્મિં પન એવં ઉત્તિણ્ણે ચત્તારો આસીવિસા ''ન લદ્ધો વતાસિ અમ્હેહિ, અજ્જ તે મુરુમુરાય જીવિતં ખાદિત્વા છડ્ડેય્યામ''. પઞ્ચ પચ્ચત્થિકા ''ન લદ્ધો વતાસિ અમ્હેહિ, અજ્જ તે પરિવારેત્વા અઙ્ગમઙ્ગાનિ છિન્દિત્વા રઞ્ઞો સન્તિકં ગતા સતં વા સહસ્સં વા લભેય્યામ''. છટ્ઠો અન્તરચરો ''ન લદ્ધો વતાસિ મયા, અજ્જ તે ફલિકવણ્ણેન અસિના સીસં છિન્દિત્વા, સેનાપતિટ્ઠાનં લભિત્વા સમ્પત્તિં અનુભવેય્યં''. છ ચોરા ''ન લદ્ધો વતાસિ અમ્હેહિ, અજ્જ તે વિવિધાનિ કમ્મકારણાનિ કારેત્વા બહુધનં આહરાપેસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા, ઉદકણ્ણવં ઓતરિતું અસક્કોન્તા રઞ્ઞો આણાય કોપિતત્તા પરતો ગન્તુમ્પિ અવિસહન્તા તત્થેવ સુસ્સિત્વા મરેય્યું.

ઉપમા ખો મ્યાયન્તિ એત્થ એવં આદિતો પટ્ઠાય ઓપમ્મસંસન્દનં વેદિતબ્બં – રાજા વિય હિ કમ્મં દટ્ઠબ્બં, રાજાપરાધિકપુરિસો વિય વટ્ટનિસ્સિતો પુથુજ્જનો. ચત્તારો આસીવિસા વિય ચત્તારિ મહાભૂતાનિ, રઞ્ઞો તસ્સ ચત્તારો આસીવિસે પટિચ્છાપિતકાલો વિય કમ્મુના પુથુજ્જનસ્સ પટિસન્ધિક્ખણેયેવ ચતુન્નં મહાભૂતાનં દિન્નકાલો. ‘‘ઇમેસં આસીવિસાનં પમાદક્ખણે રાજપુરિસાનઞ્ચ વિવિત્તક્ખણે નિક્ખમિત્વા યં તે અમ્ભો, પુરિસ, કરણીયં, તં કરોહી’’તિ વચનેન ‘‘પલાયસ્સૂ’’તિ વુત્તકાલો વિય સત્થારા ઇમસ્સ ભિક્ખુનો મહાભૂતકમ્મટ્ઠાનં કથેત્વા ‘‘ઇમેસુ ચતૂસુ મહાભૂતેસુ નિબ્બિન્દ વિરજ્જ, એવં વટ્ટતો પરિમુચ્ચિસ્સસી’’તિ કથિતકાલો, તસ્સ પુરિસસ્સ અત્થચરકવચનં સુત્વા ચતુન્નં આસીવિસાનં પમાદક્ખણે રાજપુરિસાનઞ્ચ વિવિત્તક્ખણે નિક્ખમિત્વા યેન વા તેન વા પલાયનં વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો સત્થુ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં લભિત્વા મહાભૂતાસીવિસેહિ પરિમુચ્ચનત્થાય ઞાણપલાયનેન પલાયનં.

ઇદાનિ **ચતુન્નેતં મહાભૂતાનં અધિવચનં પથવીધાતુયા આપોધાતુયા**તિઆદીસુ ચતુમહાભૂતકથા ચ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધકથા ચ આયતનકથા ચ વિસુદ્ધિમગ્ગે વિત્થારિતનયેનેવ વેદિતબ્બા. એત્થ ચ કટ્ઠમુખઆસીવિસો વિય પથવીધાતુ દટ્ઠબ્બા, પૂતિમુખઅગ્ગિમુખસત્થમુખા વિય સેસધાતુયો. યથેવ હિ કટ્ઠમુખેન દટ્ઠસ્સ સકલકાયો થદ્ધો હોતિ, એવં પથવીધાતુપકોપેનાપિ. યથા ચ પૂતિમુખાદીહિ દટ્ઠસ્સ પગ્ઘરતિ ચેવ ઝાયતિ ચ છિજ્જતિ ચ, એવં આપોધાતુતેજોધાતુવાયોધાતુપકોપેનાપીતિ. તેનાહુ અટ્ઠકથાચરિયા –

‘‘પત્થદ્ધો ભવતી કાયો, દટ્ઠો કટ્ઠમુખેન વા;
પથવીધાતુપકોપેન, હોતિ કટ્ઠમુખેવ સો.

‘‘પૂતિકો ભવતી કાયો, દટ્ઠો પૂતિમુખેન વા;
આપોધાતુપકોપેન, હોતિ પૂતિમુખેવ સો.

‘‘સન્તત્તો ભવતી કાયો, દટ્ઠો અગ્ગિમુખેન વા;
તેજોધાતુપકોપેન, હોતિ અગ્ગિમુખેવ સો.

‘‘સઞ્છિન્નો ભવતી કાયો, દટ્ઠો સત્થમુખેન વા;
વાયોધાતુપકોપેન, હોતિ સત્થમુખેવ સો’’તિ. –

એવં તાવેત્થ વિસેસતો સદિસભાવો વેદિતબ્બો.

અવિસેસતો પન આસયતો વિસવેગવિકારતો અનત્થગ્ગહણતો દુરુપટ્ઠાનતો દુરાસદતો અકતઞ્ઞુતતો અવિસેસકારિતો અનન્તદોસૂપદ્દવતોતિ ઇમેહિ કારણેહિ એતેસં આસીવિસસદિસતા વેદિતબ્બા. તત્થ **આસયતો**તિ આસીવિસાનઞ્હિ વમ્મિકો આસયો, તત્થેવ તે વસન્તિ. મહાભૂતાનમ્પિ કાયવમ્મિકો આસયો . આસીવિસાનઞ્ચ રુક્ખસુસિરતિણપણ્ણગહનસઙ્કારટ્ઠાનાનિપિ આસયો. એતેસુપિ હિ તે વસન્તિ. મહાભૂતાનમ્પિ કાયસુસિરં કાયગહનં કાયસઙ્કારટ્ઠાનં આસયોતિ. એવં તાવ આસયતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

વિસવેગવિકારતોતિ આસીવિસા હિ કુલવસેન કટ્ઠમુખાદિભેદતો ચત્તારો. તત્થ એકેકો વિસવિકારતો વિભજ્જમાનો દટ્ઠવિસાદિવસેન ચતુબ્બિધો હોતિ. મહાભૂતાનિપિ પચ્ચત્તલક્ખણવસેન પથવીઆદિભેદતો ચત્તારિ.

એત્થ એકેકં કમ્મસમુટ્ઠાનાદિવસેન ચતુબ્બિધં હોતિ. એવં વિસવેગવિકારતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

અનત્થગ્ગહણતોતિ આસીવિસે ગણ્હન્તા પઞ્ચ અનત્થે ગણ્હન્તિ – દુગ્ગન્ધં ગણ્હન્તિ, અસુચિં ગણ્હન્તિ, બ્યાધિં ગણ્હન્તિ, વિસં ગણ્હન્તિ, મરણં ગણ્હન્તિ. મહાભૂતાનિપિ ગણ્હન્તા પઞ્ચ અનત્થે ગણ્હન્તિ – દુગ્ગન્ધં ગણ્હન્તિ, અસુચિં ગણ્હન્તિ, બ્યાધિં ગણ્હન્તિ, જરં ગણ્હન્તિ, મરણં ગણ્હન્તિ. તેનાહુ પોરાણા –

''યેકેચિ સપ્પં ગણ્હન્તિ, મીળ્હલિત્તં મહાવિસં;
પઞ્ચ ગણ્હન્તુનત્થાનિ, લોકે સપ્પાભિનન્દિનો.

''દુગ્ગન્ધં અસુચિં બ્યાધિં, વિસં મરણપઞ્ચમં;
અનત્થા હોન્તિ પઞ્ચેતે, મીળ્હલિત્તે ભુજઙ્ગમે.

''એવમેવં અકુસલા, અન્ધબાલપુથુજ્જના;
પઞ્ચ ગણ્હન્તુનત્થાનિ, ભવે જાતાભિનન્દિનો.

''દુગ્ગન્ધં અસુચિં બ્યાધિં, જરં મરણપઞ્ચમં;
અનત્થા હોન્તિ પઞ્ચેતે, મીળ્હલિત્તેવ પન્નગે''તિ. –

એવં અનત્થગ્ગહણતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

દુરુપટ્ઠાનતોતિ તે આસીવિસા દુરુપટ્ઠાના, એકસ્મિં ઉટ્ઠાતુકામે એકો ન્હાયિતુકામો હોતિ , તસ્મિં ન્હાયિતુકામે અપરો ભુઞ્જિતુકામો, તસ્મિં ભુઞ્જિતુકામે અઞ્ઞો નિપજ્જિતુકામો હોતિ. તેસુ યસ્સ યસ્સેવ અજ્ઝાસયો ન પૂરતિ, સો તત્થેવ ડંસિત્વા મારેતિ. ઇમેહિ પન આસીવિસેહિ ભૂતાનેવ દુરુપટ્ઠાનતરાનિ. પથવીધાતુયા હિ ભેસજ્જે કયિરમાને આપોધાતુ કુપ્પતિ, તસ્સેવ ભેસજ્જં કરોન્તસ્સ તેજોધાતૂતિ એવં એકિસ્સા ભેસજ્જે કયિરમાને અપરા કુપ્પન્તીતિ. એવં દુરુપટ્ઠાનતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

દુરાસદતોતિ દુરાસદા હિ આસીવિસા, ગેહસ્સ પુરિમભાગે આસીવિસં દિસ્વા પચ્છિમભાગેન પલાયન્તિ, પચ્છિમભાગે દિસ્વા પુરિમભાગેન, ગેહમજ્ઝે દિસ્વા ગબ્ભં પવિસન્તિ, ગબ્ભે દિસ્વા મઞ્ચપીઠં અભિરુહન્તિ. મહાભૂતાનિ તતોપિ દુરાસદતરાનિ. તથારૂપેન હિ કુટ્ઠરોગેન કુટ્ઠસ્સ કણ્ણનાસાદીનિ છિન્દિત્વા પતન્તિ, સરીરં સમ્ફુટતિ નીલમક્ખિકા પરિવારેન્તિ, સરીરગન્ધો દૂરતોવ ઉબ્બાહતિ. તં પુરિસં અક્કોસમાનમ્પિ પરિદેવમાનમ્પિ નેવ રોસવસેન, ન કારુઞ્ઞેન, ઉપસઙ્કમિતું સક્કોન્તિ, નાસિકં પિદહિત્વા ખેળં પાતેન્તા દૂરતોવ નં વિવજ્જેન્તિ. એવં અઞ્ઞેસમ્પિ ભગન્દરકુચ્છિરોગવાતરોગાદીનં બીભચ્છજેગુચ્છભાવકરાનઞ્ચ રોગાનં વસેન અયમેવત્થો વિભાવેતબ્બોતિ. એવં દુરાસદતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

અકતઞ્ઞુતતોતિ આસીવિસા હિ અકતઞ્ઞુનો હોન્તિ, ન્હાપિયમાનાપિ ભોજિયમાનાપિ ગન્ધમાલાદીહિ પૂજિયમાનાપિ પેળાયં પક્ખિપિત્વા પરિહરિયમાનાપિ ઓતારમેવ ગવેસન્તિ. યત્થ ઓતારં લભન્તિ, તત્થેવ નં ડંસિત્વા મારેન્તિ. આસીવિસેહિપિ મહાભૂતાનેવ અકતઞ્ઞુતરાનિ. એતેસઞ્હિ કતં નામ નત્થિ, સીતેન વા ઉણ્હેન વા નિમ્મલેન જલેન ન્હાપિયમાનાનિપિ ગન્ધમાલાદીહિ સક્કરિયમાનાનિપિ મુદુવત્થમુદુસયનમુદુયાનાદીહિ

પરિહરિયમાનાનિપિ, વરભોજનં ભોજિયમાનાનિપિ, વરપાનં પાયાપિયમાનાનિપિ ઓતારમેવ ગવેસન્તિ. યત્થ ઓતારં લભન્તિ, તત્થેવ કુપ્પિત્વા અનયબ્યસનં પાપેન્તીતિ. એવં અકતઞ્ઞુતતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

અવિસેસકારિતોતિ આસીવિસા હિ ''અયં ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા''તિ વિસેસં ન કરોન્તિ, સમ્પત્તસમ્પત્તમેવ ડંસિત્વા મારેન્તિ. મહાભૂતાનિપિ ''અયં ખત્તિયો વા બ્રાહ્મણો વા વેસ્સો વા સુદ્દો વા ગહટ્ઠો વા પબ્બજિતો વા દેવો વા મનુસ્સો વા મારો વા બ્રહ્મા વા નિગ્ગુણો વા સગુણો વા''તિ વિસેસં ન કરોન્તિ . યદિ હિ નેસં ''અયં ગુણવા''તિ લજ્જા ઉપ્પજ્જેય્ય, સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલે તથાગતે લજ્જં ઉપ્પાદેય્યું. અથાપિ નેસં ''અયં મહાપઞ્ઞો અયં મહિદ્ધિકો અયં ધુતવાદો''તિઆદિના નયેન લજ્જા ઉપ્પજ્જેય્ય, ધમ્મસેનાપતિસારિપુત્તત્થેરાદીસુ લજ્જં ઉપ્પાદેય્યું. અથાપિ નેસં ''અયં નિગ્ગુણો દારુણો થદ્ધો''તિ ભયં ઉપ્પજ્જેય્ય, સદેવકે લોકે નિગ્ગુણથદ્ધદારુણાનં અગ્ગસ્સ દેવદત્તસ્સ છન્નં વા સત્થારાનં ભાયેય્યું, ન ચ લજ્જન્તિ ન ચ ભાયન્તિ, કુપ્પિત્વા યંકિઞ્ચિ અનયબ્યસનં આપાદેન્તિયેવ. એવં અવિસેસકારિતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

અનન્તદોસૂપદ્દવતોતિ આસીવિસે નિસ્સાય ઉપ્પજ્જનકાનઞ્હિ દોસૂપદ્દવાનં પમાણં નત્થિ. તથા હેતે ડંસિત્વા કાણમ્પિ કરોન્તિ ખુજ્જમ્પિ પીઠસપ્પિમ્પિ એકપક્ખલમ્પીતિ એવં અપરિમાણં વિપ્પકારં દસ્સેન્તિ. ભૂતાનિપિ કુપ્પિતાનિ ન કાણાદિભાવેસુ ન કિઞ્ચિ વિપ્પકારં ન કરોન્તિ, અપ્પમાણો એતેસં દોસૂપદ્દવોતિ. એવં અનન્તદોસૂપદ્દવતો સદિસતા વેદિતબ્બા.

ઇદાનેત્થ ચતુમહાભૂતવસેન યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથેતબ્બં સિયા, તં વિસુદ્ધિમગ્ગે ચતુધાતુવવત્થાનનિદ્દેસે કથિતમેવ.

પઞ્ચ વધકા પચ્ચત્થિકાતિ ખો ભિક્ખવે પઞ્ચન્નેતં ઉપાદાનક્ખન્ધાનં અધિવચનન્તિ એત્થ દ્વીહિ આકારેહિ ખન્ધાનં વધકપચ્ચત્થિકસદિસતા વેદિતબ્બા. ખન્ધા હિ અઞ્ઞમઞ્ઞઞ્ચ વધેન્તિ, તેસુ ચ સન્તેસુ વધો નામ પઞ્ઞાયતિ. કથં? રૂપં તાવ રૂપમ્પિ વધેતિ અરૂપમ્પિ, તથા અરૂપં અરૂપમ્પિ વધેતિ રૂપમ્પિ. કથં? અયઞ્હિ પથવીધાતુ ભિજ્જમાના ઇતરા તિસ્સો ધાતુયો ગહેત્વાવ ભિજ્જતિ, આપોધાતુઆદીસુપિ એસેવ નયો, એવં તાવ રૂપં રૂપમેવ વધેતિ. રૂપક્ખન્ધો પન ભિજ્જમાનો ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધે ગહેત્વાવ ભિજ્જતિ, એવં રૂપં અરૂપમ્પિ વધેતિ. વેદનાક્ખન્ધોપિ ભિજ્જમાનો સઞ્ઞાસઙ્ખારવિઞ્ઞાણક્ખન્ધે ગહેત્વાવ ભિજ્જતિ. સઞ્ઞાક્ખન્ધાદીસુપિ એસેવ નયો. એવં અરૂપં અરૂપમેવ વધેતિ. ચુતિક્ખણે પન ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધા ભિજ્જમાના વત્થુરૂપમ્પિ ગહેત્વાવ ભિજ્જન્તિ, એવં અરૂપં રૂપમ્પિ વધેતિ. એવં તાવ અઞ્ઞમઞ્ઞં વધેન્તીતિ વધકા. યત્થ પન ખન્ધા અત્થિ, તત્થ છેદનભેદનવધબન્ધનાદયો હોન્તિ, ન અઞ્ઞત્થાતિ. એવં ખન્ધેસુ સન્તેસુ વધો પઞ્ઞાયતીતિપિ વધકા.

ઇદાનિ પઞ્ચક્ખન્ધે રૂપારૂપવસેન દ્વે કોટ્ઠાસે કત્વા, રૂપવસેન વા નામવસેન વા રૂપપરિગ્ગહં આદિં કત્વા, યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથેતબ્બં સિયા તમ્પિ વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતમેવ.

છટ્ઠો અન્તરચરો વધકો ઉક્ખિત્તાસિકોતિ ખો, ભિક્ખવે, નન્દીરાગસ્સેતં અધિવચનન્તિ એત્થ દ્વીહાકારેહિ નન્દીરાગસ્સ ઉક્ખિત્તાસિકવધકસદિસતા વેદિતબ્બા પઞ્ઞાસિરપાતનતો ચ યોનિસમ્પટિપાદનતો ચ. કથં? ચક્ખુદ્વારસ્મિઞ્હિ ઇટ્ઠારમ્મણે આપાથગતે તં આરમ્મણં નિસ્સાય લોભો ઉપ્પજ્જતિ, એત્તાવતા પઞ્ઞાસીસં પતિતં નામ હોતિ, સોતદ્વારાદીસુપિ એસેવ નયો. એવં તાવ પઞ્ઞાસિરપાતનતો સદિસતા વેદિતબ્બા. નન્દીરાગો પનેસ

અણ્ડજાદિભેદા ચતસ્સો યોનિયો ઉપનેતિ. તસ્સ યોનિઉપગમનમૂલકાનિ પઞ્ચવીસતિ મહાભયાનિ દ્વત્તિંસ કમ્મકારણાનિ ચ આગતાનેવ હોન્તીતિ એવં યોનિસમ્પટિપાદનતોપિસ્સ ઉક્ખિત્તાસિકવધકસદિસતા વેદિતબ્બા.

ઇતિ નન્દીરાગવસેનાપિ એકસ્સ ભિક્ખુનો કમ્મટ્ઠાનં કથિતમેવ હોતિ. કથં? અયઞ્હિ નન્દીરાગો સઙ્ખારક્ખન્ધો, તં સઙ્ખારક્ખન્ધોતિ વવત્થપેત્વા તંસમ્પયુત્તા વેદના વેદનાક્ખન્ધો, સઞ્ઞા સઞ્ઞાક્ખન્ધો, ચિત્તં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો, તેસં વત્થારમ્મણં રૂપક્ખન્ધોતિ, એવં પઞ્ચક્ખન્ધે વવત્થપેતિ. ઇદાનિ તે પઞ્ચક્ખન્ધે નામરૂપવસેન વવત્થપેત્વા, તેસં પચ્ચયપરિયેસનતો પટ્ઠાય વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા, અનુપુબ્બેન એકો અરહત્તં પાપુણાતીતિ એવં નન્દીરાગવસેન કમ્મટ્ઠાનં કથિતં હોતિ.

છન્નં અજ્ઝત્તિકાયતનાનં સુઞ્ઞગામેન સદિસતા પાળિયંયેવ આગતા. અયં પનેત્થ કમ્મટ્ઠાનનયો – યથા ચ તે છ ચોરા છકુટિકં સુઞ્ઞં ગામં પવિસિત્વા અપરાપરં વિચરન્તા કિઞ્ચિ અલભિત્વા ગામેન અનત્થિકા હોન્તિ, એવમેવં ભિક્ખુ છસુ અજ્ઝત્તિકાયતનેસુ અભિનિવિસિત્વા વિચિનન્તો ''અહ''ન્તિ વા ''મમ''ન્તિ વા ગહેતબ્બં કિઞ્ચિ અદિસ્વા તેહિ અનત્થિકો હોતિ. સો ''વિપસ્સનં પટ્ઠપેસ્સામી''તિ ઉપાદારૂપકમ્મટ્ઠાનવસેન ચક્ખુપસાદાદયો પરિગ્ગહેત્વા ''અયં રૂપક્ખન્ધો''તિ વવત્થપેતિ, મનાયતનં ''અરૂપક્ખન્ધો''તિ. ઇતિ સબ્બાનિપેતાનિ નામઞ્ચેવ રૂપઞ્ચાતિ નામરૂપવસેન વવત્થપેત્વા, તેસં પચ્ચયં પરિયેસિત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા , સઙ્ખારે સમ્મસન્તો અનુપુબ્બેન અરહત્તે પતિટ્ઠાતિ. ઇદં એકસ્સ ભિક્ખુનો યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથિતં હોતિ.

ઇદાનિ બાહિરાનં ગામઘાતકચોરેહિ સદિસતં દસ્સેન્તો **ચોરા ગામઘાતકાતિ ખો**તિઆદિમાહ. તત્થ **મનાપામનાપેસૂ**તિ કરણત્થે ભુમ્મં, મનાપામનાપેહીતિ અત્થો. તત્થ ચોરેસુ ગામં હનન્તેસુ પઞ્ચ કિચ્ચાનિ વત્તન્તિ – ચોરા તાવ ગામં પરિવારેત્વા ઠિતા અગ્ગિં દત્વા કટકટસદ્દં ઉટ્ઠાપેન્તિ, તતો મનુસ્સા હત્થસારં ગહેત્વા બહિ નિક્ખમન્તિ. તતો તેહિ સદ્ધિં ભણ્ડકસ્સ કારણા હત્થપરામાસં કરોન્તિ. કેચિ પનેત્થ પહારં પાપુણન્તિ, કેચિ પહારટ્ઠાને પતન્તિ, અવસેસે પન અરોગજને બન્ધિત્વા અત્તનો વસનટ્ઠાનં નેત્વા રજ્જુબન્ધનાદીહિ બન્ધિત્વા દાસપરિભોગેન પરિભુઞ્જન્તિ.

તત્થ ગામઘાતકચોરાનં ગામં પરિવારેત્વા અગ્ગિદાનં વિય છસુ દ્વારેસુ આરમ્મણે આપાથગતે કિલેસપરિળાહુપ્પત્તિ વેદિતબ્બા, હત્થસારં આદાય બહિ નિક્ખમનં વિય. તઙ્ખણે કુસલધમ્મં પહાય અકુસલસમઙ્ગિતા, ભણ્ડકસ્સ કારણા હત્થપરામસનાપજ્જનં વિય દુક્કટદુબ્ભાસિતપાચિત્તિયથુલ્લચ્ચયાનં આપજ્જનકાલો, પહારલદ્ધકાલો વિય સઙ્ઘાદિસેસં આપજ્જનકાલો, પહારં લદ્ધા પન પહારટ્ઠાને પતિતકાલો વિય પારાજિકં આપજ્જિત્વા અસ્સમણકાલો, અવસેસજનસ્સ બન્ધિત્વા વસનટ્ઠાનં નેત્વા દાસપરિભોગેન પરિભુઞ્જનકાલો વિય તમેવ આરમ્મણં નિસ્સાય સબ્બેસં પસ્સન્તાનંયેવ ચૂળસીલમજ્ઝિમસીલમહાસીલાનિ ભિન્દિત્વા સિક્ખં પચ્ચક્ખાય ગિહિભાવં આપજ્જનકાલો. તત્રસ્સ પુત્તદારં પોસેન્તસ્સ સન્દિટ્ઠિકો દુક્ખક્ખન્ધો વેદિતબ્બો, કાલં કત્વા અપાયે નિબ્બત્તસ્સ સમ્પરાયિકો.

ઇમાનિપિ બાહિરાયતનાનિ એકસ્સ ભિક્ખુનો કમ્મટ્ઠાનવસેનેવ કથિતાનિ. એત્થ હિ રૂપાદીનિ ચત્તારિ ઉપાદારૂપાનિ, ફોટ્ઠબ્બાયતનં તિસ્સો ધાતુયો, ધમ્માયતને આપોધાતુયા સદ્ધિં તા ચતસ્સોતિ ઇમાનિ ચત્તારિ ભૂતાનિ, તેસં પરિચ્છેદવસેન આકાસધાતુ, લહુતાદિવસેન લહુતાદયોતિ એવમિદં સબ્બમ્પિ ભૂતુપાદાયરૂપં

રૂપક્ખન્ધો, તદારમ્મણા વેદનાદયો ચત્તારો અરૂપક્ખન્ધા. તત્થ ''રૂપક્ખન્ધો રૂપં, ચત્તારો અરૂપિનો ખન્ધા નામ''ન્તિ. નામરૂપં વવત્થપેત્વા પુરિમનયેનેવ પટિપજ્જન્તસ્સ યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં કથિતં હોતિ.

ઓઘાનન્તિ એત્થ દુરુત્તરણટ્ઠો ઓઘટ્ઠો. એતે હિ ''સીલસંવરં પૂરેત્વા અરહત્તં પાપુણિસ્સામી''તિ અજ્ઝાસયં સમુટ્ઠાપેત્વા કલ્યાણમિત્તે નિસ્સાય સમ્મા વાયમન્તેન તરિતબ્બા, યેન વા તેન વા દુરુત્તરા. ઇમિના દુરુત્તરણટ્ઠેન ઓઘાતિ વુચ્ચન્તિ. તેપિ એકસ્સ ભિક્ખુનો કમ્મટ્ઠાનવસેન કથિતા. ચત્તારોપિ હિ એતે એકો સઙ્ખારક્ખન્ધો વાતિ. સેસં નન્દીરાગે વુત્તનયેનેવ યોજેત્વા વિત્થારેતબ્બં.

સક્કાયસ્સેતં અધિવચનન્તિ, સક્કાયોપિ હિ આસીવિસાદીહિ ઉદકણ્ણવસ્સ ઓરિમતીરં વિય ચતુમહાભૂતાદીહિ સાસઙ્કો સપ્પટિભયો, સોપિ એકસ્સ ભિક્ખુનો કમ્મટ્ઠાનવસેનેવ કથિતો. સક્કાયો હિ તેભૂમકપઞ્ચક્ખન્ધા, તે ચ સમાસતો નામરૂપમેવાતિ. એવમેત્થ નામરૂપવવત્થાનં આદિં કત્વા યાવ અરહત્તા કમ્મટ્ઠાનં વિત્થારેતબ્બન્તિ.

નિબ્બાનસ્સેતં અધિવચનન્તિ નિબ્બાનઞ્હિ ઉદકણ્ણવસ્સ પારિમતીરં વિય ચતુમહાભૂતાદીહિ ખેમં અપ્પટિભયં. **વીરિયારમ્ભસ્સેતં અધિવચન**ન્તિ એત્થ ચિત્તકિરિયદસ્સનત્થં હેટ્ઠા વુત્તવાયામમેવ વીરિયન્તિ ગણ્હિત્વા દસ્સેતિ. **તિણ્ણો પારઙ્ગતો**તિ તરિત્વા પારં ગતો.

તત્થ યથા સાસઙ્કઓરિમતીરે ઠિતેન ઉદકણ્ણવં તરિતુકામેન કતિપાહં વસિત્વા સણિકં નાવં સજ્જેત્વા ઉદકકીળં કીળન્તેન વિય ન નાવા અભિરુહિતબ્બા. એવં કરોન્તો હિ અનારુળ્હોવ બ્યસનં પાપુણાતિ. એવમેવ કિલેસણ્ણવં તરિતુકામેન ''તરુણો તાવમ્હિ, મહલ્લકકાલે અટ્ઠઙ્ગિકમગ્ગકુલ્લં બન્ધિસ્સામી''તિ પપઞ્ચો ન કાતબ્બો . એવં કરોન્તો હિ મહલ્લકકાલં અપત્વાપિ વિનાસં પાપુણાતિ, પત્વાપિ કાતું ન સક્કોતિ. ભદ્દેકરત્તાદીનિ પન અનુસ્સરિત્વા વેગેનેવ અયં અરિયમગ્ગકુલ્લો બન્ધિતબ્બો.

યથા ચ કુલ્લં બન્ધન્તસ્સ હત્થપાદપારિપૂરિ ઇચ્છિતબ્બા. કુણ્ઠપાદો હિ ખઞ્જપાદો વા પતિટ્ઠાતું ન સક્કોતિ, ફણહત્થકાદયો તિણપણ્ણાદીનિ ગહેતું ન સક્કોન્તિ. એવમિમમ્પિ અરિયમગ્ગકુલ્લં બન્ધન્તસ્સ સીલપાદાનઞ્ચેવ સદ્ધાહત્થસ્સ ચ પારિપૂરિ ઇચ્છિતબ્બા. ન હિ દુસ્સીલો અસ્સદ્ધો સાસને અપ્પતિટ્ઠિતો પટિપત્તિં અસ્સદ્દહન્તો અરિયમગ્ગકુલ્લં બન્ધિતું સક્કોતિ. યથા ચ પરિપુણ્ણહત્થપાદોપિ દુબ્બલો બ્યાધિપીળિતો કુલ્લં બન્ધિતું ન સક્કોતિ, થામસમ્પન્નોવ સક્કોતિ, એવં સીલવા સદ્ધોપિ અલસો કુસીતો ઇમં મગ્ગકુલ્લં બન્ધિતું ન સક્કોતિ , આરદ્ધવીરિયોવ સક્કોતીતિ ઇમં બન્ધિતુકામેન આરદ્ધવીરિયેન ભવિતબ્બં. યથા સો પુરિસો કુલ્લં બન્ધિત્વા તીરે ઠત્વા યોજનવિત્થારં ઉદકણ્ણવં ''અયં મયા પચ્ચત્તપુરિસકારં નિસ્સાય નિત્થરિતબ્બો''તિ માનસં બન્ધતિ, એવં યોગિનાપિ ચઙ્કમા ઓરુય્હ ''અજ્જ મયા ચતુમગ્ગવજ્ઝં કિલેસણ્ણવં તરિત્વા અરહત્તે પતિટ્ઠાતબ્બ''ન્તિ માનસં બન્ધિતબ્બં.

યથા ચ સો પુરિસો કુલ્લં નિસ્સાય ઉદકણ્ણવં તરન્તો ગાવુતમત્તં ગન્ત્વા નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''એકકોટ્ઠાસં અતિક્કન્તોમ્હિ, અઞ્ઞે તયો સેસા''તિ જાનાતિ, અપરમ્પિ ગાવુતમત્તં ગન્ત્વા નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''દ્વે અતિક્કન્તોમ્હિ, દ્વે સેસા''તિ જાનાતિ, અપરમ્પિ ગાવુતમત્તં ગન્ત્વા નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''તયો અતિક્કન્તોમ્હિ, એકો સેસો''તિ જાનાતિ, તમ્પિ અતિક્કમ્મ નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''ચત્તારોપિ મે કોટ્ઠાસા અતિક્કન્તા''તિ જાનાતિ, તઞ્ચ કુલ્લં પાદેન અક્કમિત્વા સોતાભિમુખં ખિપિત્વા ઉત્તરિત્વા તીરે તિટ્ઠતિ. એવં અયમ્પિ ભિક્ખુ અરિયમગ્ગકુલ્લં

નિસ્સાય કિલેસણ્ણવં તરન્તો સોતાપત્તિમગ્ગેન પઠમમગ્ગવજ્ઝે કિલેસે તરિત્વા મગ્ગાનન્તરે ફલે ઠિતો પચ્ચવેક્ખણઞાણેન નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''ચતુમગ્ગવજ્ઝાનં મે કિલેસાનં એકો કોટ્ઠાસો પહીનો , ઇતરે તયો સેસા''તિ જાનાતિ. પુન તથેવ ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગાનિ સમોધાનેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો સકદાગામિમગ્ગેન દુતિયમગ્ગવજ્ઝે કિલેસે તરિત્વા મગ્ગાનન્તરે ફલે ઠિતો પચ્ચવેક્ખણઞાણેન નિવત્તિત્વા, ઓલોકેન્તો ''ચતુમગ્ગવજ્ઝાનં મે કિલેસાનં દ્વે કોટ્ઠાસા પહીના , ઇતરે દ્વે સેસા''તિ જાનાતિ. પુન તથેવ ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગાનિ સમોધાનેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો અનાગામિમગ્ગેન તતિયમગ્ગવજ્ઝે કિલેસે તરિત્વા મગ્ગાનન્તરે ફલે ઠિતો પચ્ચવેક્ખણઞાણેન નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''ચતુમગ્ગવજ્ઝાનં મે કિલેસાનં તયો કોટ્ઠાસા પહીના, એકો સેસો''તિ જાનાતિ. પુન તથેવ ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગાનિ સમોધાનેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો અરહત્તમગ્ગેન ચતુત્થમગ્ગવજ્ઝે કિલેસે તરિત્વા મગ્ગાનન્તરે ફલે ઠિતો પચ્ચવેક્ખણઞાણેન નિવત્તિત્વા ઓલોકેન્તો ''સબ્બકિલેસા મે પહીના''તિ જાનાતિ.

યથા સો પુરિસો તં કુલ્લં સોતે પવાહેત્વા ઉત્તરિત્વા થલે ઠિતો નગરં પવિસિત્વા ઉપરિપાસાદવરગતો ''એત્તકેન વતમ્હિ અનત્થેન મુત્તો''તિ એકગ્ગચિત્તો તુટ્ઠમાનસો નિસીદતિ, એવં તસ્મિંયેવ વા આસને અઞ્ઞેસુ વા રત્તિટ્ઠાનદિવાટ્ઠાનાદીસુ યત્થ કત્થચિ નિસિન્નો ''એત્તકેન વતમ્હિ અનત્થેન મુત્તો''તિ નિબ્બાનારમ્મણં ફલસમાપત્તિં અપ્પેત્વા એકગ્ગચિત્તો તુટ્ઠમાનસો નિસીદતિ. ઇદં વા સન્ધાય વુત્તં **તિણ્ણો પારઙ્ગતો થલે તિટ્ઠતિ બ્રાહ્મણોતિ ખો, ભિક્ખવે, અરહતો એતં અધિવચનન્**તિ. એવં તાવેત્થ નાનાકમ્મટ્ઠાનાનિ કથિતાનિ, સમોધાનેત્વા પન સબ્બાનિપિ એકમેવ કત્વા દસ્સેતબ્બાનિ. એકં કત્વા દસ્સેન્તેનાપિ પઞ્ચક્ખન્ધવસેનેવ વિનિવત્તેતબ્બાનિ.

કથં? એત્થ હિ ચત્તારિ મહાભૂતાનિ અજ્ઝત્તિકાનિ પઞ્ચાયતનાનિ બાહિરાનિ પઞ્ચાયતનાનિ ધમ્માયતને પન્નરસ સુખુમરૂપાનિ સક્કાયસ્સ એકદેસોતિ અયં રૂપક્ખન્ધો, મનાયતનં વિઞ્ઞાણક્ખન્ધો ધમ્માયતનેકદેસો ચત્તારો ઓઘા સક્કાયેકદેસોતિ ઇમે ચત્તારો અરૂપિનો ખન્ધા. તત્થ રૂપક્ખન્ધો રૂપં, ચત્તારો અરૂપિનો ખન્ધા નામન્તિ ઇદં નામરૂપં. તસ્સ નન્દીરાગો કામોઘો ભવોઘો ધમ્માયતનેકદેસો સક્કાયેકદેસોતિ ઇમે પચ્ચયા. ઇતિ સપ્પચ્ચયં નામરૂપં વવત્થપેતિ નામ. સપ્પચ્ચયં નામરૂપં વવત્થપેત્વા તિલક્ખણં આરોપેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા સઙ્ખારે સમ્મસન્તો અરહત્તં પાપુણાતીતિ ઇદં એકસ્સ ભિક્ખુનો નિય્યાનમુખં.

તત્થ ચત્તારો મહાભૂતા પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધા અજ્ઝત્તિકબાહિરાનિ એકાદસાયતનાનિ ધમ્માયતનેકદેસો દિટ્ઠોઘો અવિજ્જોઘો સક્કાયેકદેસોતિ ઇદં દુક્ખસચ્ચં, નન્દીરાગો ધમ્માયતનેકદેસો કામોઘો ભવોઘો સક્કાયેકદેસોતિ ઇદં સમુદયસચ્ચં, પારિમતીરસઙ્ખાતં નિબ્બાનં નિરોધસચ્ચં, અરિયમગ્ગો મગ્ગસચ્ચં. તત્થ દ્વે સચ્ચાનિ વટ્ટં, દ્વે વિવટ્ટં, દ્વે લોકિયાનિ, દ્વે લોકુત્તરાનીતિ ચત્તારિ સચ્ચાનિ સોળસહાકારેહિ સટ્ઠિનયસહસ્સેહિ વિભજિત્વા દસ્સેતબ્બાનીતિ. દેસનાપરિયોસાને વિપઞ્ચિતઞ્ઞૂ પઞ્ચસતા ભિક્ખૂ અરહત્તે પતિટ્ઠહિંસુ. સુત્તં પન દુક્ખલક્ખણવસેન કથિતં.

૨. રથોપમસુત્તવણ્ણના

૨૩૯. દુતિયે **સુખસોમનસ્સબહુલો**તિ કાયિકસુખઞ્ચેવ ચેતસિકસોમનસ્સઞ્ચ બહુલં અસ્સાતિ સુખસોમનસ્સબહુલો. **યોનિ ચસ્સ આરદ્ધા હોતી**તિ કારણઞ્ચસ્સ પરિપુણ્ણં હોતિ. **આસવાનં ખયાયા**તિ ઇધ આસવક્ખયોતિ અરહત્તમગ્ગો અધિપ્પેતો, તદત્થાયાતિ અત્થો. **ઓધસ્તપતોદો**તિ રથમજ્ઝે તિરિયં ઠપિતપતોદો. **યેનિચ્છક**ન્તિ યેન દિસાભાગેન ઇચ્છતિ. **યદિચ્છક**ન્તિ યં યં ગમનં ઇચ્છતિ. **સારેય્યા**તિ પેસેય્ય. **પચ્ચાસારેય્યા**તિ

પટિવિનિવત્તેય્ય. **આરક્ખાયા**તિ રક્ખણત્થાય. **સંયમાયા**તિ વેગનિગ્ગહણત્થાય. **દમાયા**તિ નિબ્બિસેવનત્થાય. **ઉપસમાયા**તિ કિલેસૂપસમત્થાય.

એવમેવ ખોતિ એત્થ યથા અકુસલસ્સ સારથિનો અદન્તે સિન્ધવે યોજેત્વા વિસમમગ્ગેન રથં પેસેન્તસ્સ ચક્કાનિપિ ભિજ્જન્તિ, અક્ખોપિ સિન્ધવાનઞ્ચ ખુરા, અત્તનાપિ અનયબ્યસનં પાપુણાતિ, ન ચ ઇચ્છિતિચ્છિતેન ગમનેન સારેતું સક્કોતિ ; એવં છસુ ઇન્દ્રિયેસુ અગુત્તદ્વારો ભિક્ખુ ન ઇચ્છિતિચ્છિતં સમણરતિં અનુભવિતું સક્કોતિ. યથા પન છેકો સારથિ દન્તે સિન્ધવે યોજેત્વા, સમે ભૂમિભાગે રથં ઓતારેત્વા રસ્મિયો ગહેત્વા, સિન્ધવાનં ખુરેસુ સતિં ઠપેત્વા, પતોદં આદાય નિબ્બિસેવને કત્વા, પેસેન્તો ઇચ્છિતિચ્છિતેન ગમનેન સારેતિ. એવમેવ છસુ ઇન્દ્રિયેસુ ગુત્તદ્વારો ભિક્ખુ ઇમસ્મિં સાસને ઇચ્છિતિચ્છિતં સમણરતિં અનુભોતિ, સચે અનિચ્ચાનુપસ્સનાભિમુખં ઞાણં પેસેતુકામો હોતિ, તદભિમુખં ઞાણં ગચ્છતિ. દુક્ખાનુપસ્સનાદીસુપિ એસેવ નયો.

ભોજને મત્તઞ્ઞૂતિ ભોજનમ્હિ પમાણઞ્ઞૂ. તત્થ દ્વે પમાણાનિ – પટિગ્ગહણપમાણઞ્ચ પરિભોગપમાણઞ્ચ. તત્થ પટિગ્ગહણપમાણે દાયકસ્સ વસો વેદિતબ્બો, દેય્યધમ્મસ્સ વસો વેદિતબ્બો, અત્તનો થામો જાનિતબ્બો. એવરૂપો હિ ભિક્ખુ સચે દેય્યધમ્મો બહુકો હોતિ, દાયકો અપ્પં દાતુકામો, દાયકસ્સ વસેન અપ્પં ગણ્હાતિ. દેય્યધમ્મો અપ્પો, દાયકો બહું દાતુકામો, દેય્યધમ્મસ્સ વસેન અપ્પં ગણ્હાતિ. દેય્યધમ્મોપિ બહુ, દાયકોપિ બહું દાતુકામો, અત્તનો થામં ઞત્વા પમાણેન ગણ્હાતિ. સો તાય પટિગ્ગહણે મત્તઞ્ઞુતાય અનુપ્પન્નઞ્ચ લાભં ઉપ્પાદેતિ, ઉપ્પન્નઞ્ચ થાવરં કરોતિ ધમ્મિકતિસ્સમહારાજકાલે **સત્તવસ્સિકો સામણેરો** વિય.

રઞ્ઞો કિર પઞ્ચહિ સકટસતેહિ ગુળં આહરિંસુ. રાજા ''મનાપો પણ્ણાકારો, અય્યેહિ વિના ન ખાદિસ્સામા''તિ અટ્ઠતેય્યાનિ સકટસતાનિ મહાવિહારં પેસેત્વા સયમ્પિ ભુત્તપાતરાસો અગમાસિ. ભેરિયા પહટાય દ્વાદસ ભિક્ખુસહસ્સાનિ સન્નિપતિંસુ. રાજા એકમન્તે ઠિતો આરામિકં પક્કોસાપેત્વા આહ – ''રઞ્ઞો નામ દાને પત્તપૂરોવ પમાણં, ગહિતભાજનં પૂરેત્વાવ દેહિ, સચે કોચિ મત્તપટિગ્ગહણે ઠિતો ન ગણ્હાતિ, મય્હં આરોચેય્યાસી''તિ.

અથેકો મહાથેરો ''મહાબોધિમહાચેતિયાનિ વન્દિસ્સામી''તિ ચેતિયપબ્બતા આગન્ત્વા, વિહારં પવિસન્તો મહામણ્ડપટ્ઠાને ભિક્ખૂ ગુળં ગણ્હન્તે દિસ્વા પચ્છતો આગચ્છન્તં સામણેરં આહ, ''નત્થિ તે ગુળેન અત્થો''તિ. ''આમ, ભન્તે, નત્થી''તિ. સામણેર મયં મગ્ગકિલન્તા, એકેન કપિટ્ઠફલમત્તેન પિણ્ડકેન અમ્હાકં અત્થોતિ. સામણેરો થાલકં નીહરિત્વા થેરસ્સ વસ્સગ્ગપટિપાટિયં અટ્ઠાસિ. આરામિકો ગહણમાનં પૂરેત્વા ઉક્ખિપિ, સામણેરો અઙ્ગુલિં ચાલેસિ. તાત સામણેર, રાજકુલાનં દાને ભાજનપૂરમેવ પમાણં, થાલકપૂરં ગણ્હાહીતિ. આમ, ઉપાસક, રાજાનો નામ મહજ્ઝાસયા હોન્તિ, અમ્હાકં પન ઉપજ્ઝાયસ્સ એત્તકેનેવ અત્થોતિ.

રાજા તસ્સ કથં સુત્વા, ''કિં ભો સામણેરો ભણતી''તિ? તસ્સ સન્તિકં ગતો. આરામિકો આહ – ''સામિ, સામણેરસ્સ ભાજનં ખુદ્દકં, બહું ન ગણ્હાતી''તિ. રાજા આહ, ''આનીતભાજનં પૂરેત્વા ગણ્હથ, ભન્તે''તિ. મહારાજ, રાજાનો નામ મહજ્ઝાસયા હોન્તિ , ઉક્ખિત્તભાજનં પૂરેત્વાવ દાતુકામા, અમ્હાકં પન ઉપજ્ઝાયસ્સ એત્તકેનેવ અત્થોતિ. રાજા ચિન્તેસિ – ''અયં સત્તવસ્સિકદારકો, અજ્જાપિસ્સ મુખતો ખીરગન્ધો ન મુચ્ચતિ, ગહેત્વા કુટે વા કુટુમ્બે વા પૂરેત્વા સ્વેપિ પુનદિવસેપિ ખાદિસ્સામાતિ ન વદતિ, સક્કા બુદ્ધસાસનં પરિગ્ગહેતુ''ન્તિ પુરિસે આણાપેસિ, ''ભો, પસન્નોમ્હિ સામણેરસ્સ, ઇતરાનિપિ અટ્ઠતેય્યાનિ સકટસતાનિ આનેત્વા સઘંસ્સ દેથા''તિ.

સોયેવ પન રાજા એકદિવસં તિત્તિરમંસં ખાદિતુકામો ચિન્તેસિ – ‘‘સચે અહં અઙ્ગારપક્કં તિત્તિરમંસં ખાદિતુકામોસ્મીતિ અઞ્ઞસ્સ કથેસ્સામિ, સમન્તા યોજનટ્ઠાને તિત્તિરસમુગ્ઘાતં કરિસ્સન્તી’’તિ ઉપ્પન્નં પિપાસં અધિવાસેન્તો તીણિ સંવચ્છરાનિ વીતિનામેસિ. અથસ્સ કણ્ણેસુ પુબ્બો સણ્ઠાસિ, સો અધિવાસેતું અસક્કોન્તો ‘‘અત્થિ નુ ખો, ભો, અમ્હાકં કોચિ ઉપટ્ઠાકુપાસકો સીલરક્ખકો’’તિ પુચ્છિ . આમ, દેવ, અત્થિ, તિસ્સો નામ સો અખણ્ડસીલં રક્ખતીતિ. અથ નં વીમંસિતુકામો પક્કોસાપેસિ. સો આગન્ત્વા રાજાનં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. તતો નં આહ – ‘‘ત્વં, તાત, તિસ્સો નામા’’તિ? ‘‘આમ દેવા’’તિ. તેન હિ ગચ્છાતિ. તસ્મિં ગતે એકં કુક્કુટં આહરાપેત્વા એકં પુરિસં આણાપેસિ, ‘‘ગચ્છ તિસ્સં વદાહિ, ઇમં તીહિ પાકેહિ પચિત્વા અમ્હાકં ઉપટ્ઠાપેહી’’તિ. સો ગન્ત્વા તથા અવોચ. સો આહ – ‘‘સચે, ભો, અયં મતકો અસ્સ, યથા જાનામિ, તથા પચિત્વા ઉપટ્ઠહેય્યં. પાણાતિપાતં પનાહં ન કરોમી’’તિ. સો આગન્ત્વા રઞ્ઞો આરોચેસિ.

રાજા પુન ‘‘એકવારં ગચ્છા’’તિ પેસેસિ. સો ગન્ત્વા, ‘‘ભો, રાજુપટ્ઠાનં નામ ભારિયં, મા એવં કરિ, પુનપિ સીલં સક્કા સમાદાતું, પચેત’’ન્તિ આહ. અથ નં તિસ્સો અવોચ, ‘‘ભો, એકસ્મિં નામ અત્તભાવે ધુવં એકં મરણં, નાહં પાણાતિપાતં કરિસ્સામી’’તિ. સો પુનપિ રઞ્ઞો આરોચેસિ. રાજા તતિયમ્પિ પેસેત્વા અસમ્પટિચ્છન્તં પક્કોસાપેત્વા અત્તના પુચ્છિ. રઞ્ઞોપિ તથેવ પટિવચનં અદાસિ. અથ રાજા પુરિસે આણાપેસિ, ‘‘અયં રઞ્ઞો આણં કોપેતિ, ગચ્છથેતસ્સ આઘાતનભણ્ડિકાયં ઠપેત્વા, સીસં છિન્દથા’’તિ. રહો ચ પન નેસં સઞ્ઞમદાસિ – ‘‘ઇમં સન્તજ્જયમાના નેત્વા સીસમસ્સ આઘાતનભણ્ડિકાયં ઠપેત્વા આગન્ત્વા મય્હં આરોચેથા’’તિ.

તે તં આઘાતનભણ્ડિકાયં નિપજ્જાપેત્વા તમસ્સ કુક્કુટં હત્થેસુ ઠપયિંસુ. સો તં હદયે ઠપેત્વા ‘‘અહં, તાત, મમ જીવિતં તુય્હં દેમિ, તવ જીવિતં અહં ગણ્હામિ, ત્વં નિબ્ભયો ગચ્છા’’તિ વિસ્સજ્જેસિ. કુક્કુટો પક્ખે પપ્ફોટેત્વા આકાસેન ગન્ત્વા વટરુક્ખે નિલીયિ. તસ્સ કુક્કુટસ્સ અભયદિન્નટ્ઠાનં કુક્કુટગિરિ નામ જાતં.

રાજા તં પવત્તિં સુત્વા અમચ્ચપુત્તં પક્કોસાપેત્વા સબ્બાભરણેહિ અલઙ્કરિત્વા આહ – ‘‘તાત, મયા ત્વં એતદત્થમેવ વીમંસિતો, મય્હં તિત્તિરમંસં ખાદિતુકામસ્સ તીણિ સંવચ્છરાનિ અતિક્કન્તાનિ, સક્ખિસ્સસિ મે તિકોટિપરિસુદ્ધં કત્વા ઉપટ્ઠાપેતુ’’ન્તિ. ‘‘એતં નામ, દેવ, મય્હં કમ્મ’’ન્તિ નિક્ખમિત્વા દ્વારન્તરે ઠિતો એકં પુરિસં પાતોવ તયો તિત્તિરે ગહેત્વા પવિસન્તં દિસ્વા, દ્વે કહાપણે દત્વા તિત્તિરે આદાય પરિસોધેત્વા, જીરકાદીહિ વાસેત્વા, અઙ્ગારેસુ સુપક્કે પચિત્વા રઞ્ઞો ઉપટ્ઠાપેસિ. રાજા મહાતલે સિરીપલ્લઙ્કે નિસિન્નોવ એકં ગહેત્વા થોકં છિન્દિત્વા મુખે પક્ખિપિ, તાવદેવસ્સ સત્તરસહરણીસહસ્સાનિ ફરિત્વા અટ્ઠાસિ.

તસ્મિં સમયે ભિક્ખુસઙ્ઘં સરિત્વા, ‘‘માદિસો નામ પથવિસ્સરો રાજા તિત્તિરમંસં ખાદિતુકામો તીણિ સંવચ્છરાનિ ન લભિ, અપચ્ચમાનો ભિક્ખુસઙ્ઘો કુતો લભિસ્સતી’’તિ? મુખે પક્ખિત્તક્ખણ્ડં ભૂમિયં છડ્ડેસિ. અમચ્ચપુત્તો જણ્ણુકેહિ પતિત્વા મુખેન ગણ્હિ. રાજા ‘‘અપેહિ, તાત, જાનામહં તવ નિદ્દોસભાવં, ઇમિના નામ કારણેન મયા એતં છડ્ડિત’’ન્તિ કથેત્વા, ‘‘સેસકં તથેવ સઙ્ગોપેત્વા ઠપેહી’’તિ આહ.

પુનદિવસે રાજકુલૂપકો થેરો પિણ્ડાય પાવિસિ. અમચ્ચપુત્તો તં દિસ્વા પત્તં ગહેત્વા રાજગેહં પવેસેસિ. અઞ્ઞતરો વુડ્ઢપબ્બજિતોપિ થેરસ્સ પચ્છાસમણો વિય હુત્વા અનુબન્ધન્તો પાવિસિ. થેરો ‘‘રઞ્ઞા પક્કોસાપિતભિક્ખુ ભવિસ્સતી’’તિ પમજ્જિ. અમચ્ચપુત્તોપિ ‘‘થેરસ્સ ઉપટ્ઠાકો ભવિસ્સતી’’તિ પમાદં આપજ્જિ. તેસં નિસીદાપેત્વા યાગું અદંસુ. યાગુયા પીતાય રાજા તિત્તિરે ઉપનેસિ. થેરો એકં ગણ્હિ, ઇતરોપિ એકં ગણ્હિ.

રાજા ''અનુભાગો અત્થિ, અનાપુચ્છિત્વા ખાદિતું ન યુત્ત''ન્તિ મહાથેરં આપુચ્છિ. થેરો હત્થં પિદહિ, મહલ્લકત્થેરો સમ્પટિચ્છિ. રાજા અનત્તમનો હુત્વા કતભત્તકિચ્ચં થેરં પત્તં આદાય અનુગચ્છન્તો આહ – ''ભન્તે, કુલગેહં આગચ્છન્તેહિ ઉગ્ગહિતવત્તં ભિક્ખું ગહેત્વા આગન્તું વટ્ટતી''તિ. થેરો તસ્મિં ખણે અઞ્ઞાસિ ''ન એસ રઞ્ઞા પક્કોસાપિતો''તિ.

પુનદિવસે ઉપટ્ઠાકસામણેરં ગહેત્વા પાવિસિ. રાજા તદાપિ ચાગુયા પીતાય તિત્તિરે ઉપનામેસિ. થેરો એકં અગ્ગહેસિ, સામણેરો અઙ્ગુલિં ચાલેત્વા મજ્ઝે છિન્દાપેત્વા એકકોટ્ઠાસમેવ અગ્ગહેસિ. રાજા તં કોટ્ઠાસં મહાથેરસ્સ ઉપનામેસિ. મહાથેરો હત્થં પિદહિ, સામણેરોપિ પિદહિ. રાજા અવિદૂરે નિસીદિત્વા ખણ્ડાખણ્ડં છિન્દિત્વા ખાદન્તો ''ઉગ્ગહિતવત્તે નિસ્સાય દિયડ્ઢતિત્તિરે ખાદિતું લભિમ્હા''તિ આહ. તસ્સ મંસે ખાદિતમત્તેવ કણ્ણેહિ પુબ્બો નિક્ખમિ. તતો મુખં વિક્ખાલેત્વા સામણેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ''પસન્નોસ્મિ, તાત, અટ્ઠ તે ધુવભત્તાનિ દેમી''તિ આહ. અહં, મહારાજ, ઉપજ્ઝાયસ્સ દમ્મીતિ. અપરાનિ અટ્ઠ દેમીતિ. તાનિ અમ્હાકં આચરિયસ્સ દમ્મીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દેમીતિ. તાનિ સમાનુપજ્ઝાયાનં દમ્મીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દેમીતિ. તાનિ ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ દમ્મીતિ. અપરાનિપિ અટ્ઠ દેમીતિ. સામણેરો અધિવાસેસિ. એવં પટિગ્ગહણમત્તં જાનન્તો અનુપ્પન્નઞ્ચેવ લાભં ઉપ્પાદેતિ, ઉપ્પન્નઞ્ચ થાવરં કરોતિ. ઇદં પટિગ્ગહણપમાણં નામ. તત્થ પરિભોગપમાણં પચ્ચવેક્ખણપયોજનં, ''ઇદમત્થિયં ભોજનં ભુઞ્જામી''તિ પન પચ્ચવેક્ખિતપરિભોગસ્સેવ પયોજનત્તા પરિભોગપમાણંયેવ નામ, તં ઇધ અધિપ્પેતં. તેનેવ **પટિસઙ્ખા યોનિસો**તિઆદિમાહ, ઇતરમ્પિ પન વટ્ટતિયેવ.

સીહસેય્યન્તિ એત્થ કામભોગિસેય્યા, પેતસેય્યા, સીહસેય્યા, તથાગતસેય્યાતિ ચતસ્સો સેય્યા. તત્થ ''યેભુય્યેન, ભિક્ખવે, કામભોગી વામેન પસ્સેન સેન્તી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૪૬) અયં **કામભોગિસેય્યા**. તેસઞ્હિ યેભુય્યેન દક્ખિણપસ્સેન સયાનો નામ નત્થિ.

''યેભુય્યેન , ભિક્ખવે, પેતા ઉત્તાના સેન્તી''તિ (અ॰ નિ॰ ૪.૨૪૬) અયં **પેતસેય્યા**. પેતા હિ અપ્પમંસલોહિતત્તા અટ્ઠિસઙ્ઘાટજટિતા એકેન પસ્સેન સયિતું ન સક્કોન્તિ, ઉત્તાનાવ સયન્તિ.

''યેભુય્યેન, ભિક્ખવે, સીહો મિગરાજા નઙ્ગુટ્ઠં અન્તરસત્થિમ્હિ અનુપક્ખિપિત્વા દક્ખિણેન પસ્સેન સયતી''તિ અયં **સીહસેય્યા**. તેજુસ્સદત્તા હિ સીહો મિગરાજા દ્વે પુરિમપાદે એકસ્મિં, પચ્છિમપાદે એકસ્મિં ઠાને ઠપેત્વા નઙ્ગુટ્ઠં અન્તરસત્થિમ્હિ પક્ખિપિત્વા પુરિમપાદપચ્છિમપાદનઙ્ગુટ્ઠાનં ઠિતોકાસં સલ્લક્ખેત્વા દ્વિન્નં પુરિમપાદાનં મત્થકે સીસં ઠપેત્વા સયતિ , દિવસમ્પિ સયિત્વા પબુજ્ઝમાનો ન ઉત્રસન્તો પબુજ્ઝતિ, સીસં પન ઉક્ખિપિત્વા પુરિમપાદાદીનં ઠિતોકાસં સલ્લક્ખેતિ. સચે કિઞ્ચિ ઠાનં વિજહિત્વા ઠિતં હોતિ, ''નયિદં તુય્હં જાતિયા સૂરભાવસ્સ ચ અનુરૂપ''ન્તિ અનત્તમનો હુત્વા તત્થેવ સયતિ, ન ગોચરાય પક્કમતિ. અવિજહિત્વા ઠિતે પન ''તુય્હં જાતિયા ચ સૂરભાવસ્સ ચ અનુરૂપમિદ''ન્તિ હટ્ઠતુટ્ઠો ઉટ્ઠાય સીહવિજમ્ભિતં વિજમ્ભિત્વા કેસરભારં વિધુનિત્વા તિક્ખત્તું સીહનાદં નદિત્વા ગોચરાય પક્કમતિ.

ચતુત્થજ્ઝાનસેય્યા પન **તથાગતસેય્યા**તિ વુચ્ચતિ. તાસુ ઇધ સીહસેય્યા આગતા. અયઞ્હિ તેજુસ્સદઇરિયાપથત્તા ઉત્તમસેય્યા નામ.

પાદે પાદન્તિ દક્ખિણપાદે વામપાદં. **અચ્ચાધાયા**તિ અતિઆધાય, ઈસકં અતિક્કમ્મ ઠપેત્વા. ગોપ્ફકેન હિ ગોપ્ફકે, જાણુના વા જાણુમ્હિ સઙ્ઘટ્ટિયમાને અભિણ્હં વેદના ઉપ્પજ્જતિ, ચિત્તં એકગ્ગં ન હોતિ, સેય્યા અફાસુકા

હોતિ. યથા પન ન સઙ્ઘટ્ટેતિ, એવં અતિક્કમ્મ ઠપિતે વેદના નુપ્પજ્જતિ, ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ, સેય્યા ફાસુકા હોતિ. તસ્મા એવં સેય્યં કપ્પેતિ.

સતો સમ્પજાનોતિ સતિયા ચેવ સમ્પજઞ્ઞેન ચ સમન્નાગતો. કથં નિદ્દાયન્તો સતો સમ્પજાનો હોતીતિ? સતિસમ્પજઞ્ઞસ્સ અપ્પહાનેન. અયઞ્હિ દિવસઞ્ચેવ સકલયામઞ્ચ આવરણીયેહિ ધમ્મેહિ ચિત્તં પરિસોધેત્વા પઠમયામાવસાને ચઙ્કમા ઓરુય્હ પાદે ધોવન્તોપિ મૂલકમ્મટ્ઠાનં અવિજહન્તોવ ધોવતિ, તં અવિજહન્તોવ દ્વારં વિવરતિ, મઞ્ચે નિસીદતિ, અવિજહન્તોવ નિદ્દં ઓક્કમતિ. પબુજ્ઝન્તો પન મૂલકમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વાવ પબુજ્ઝતિ. એવં નિદ્દં ઓક્કમન્તોપિ સતો સમ્પજાનો હોતિ. એવં પન ઞાણધાતુકન્તિ ન રોચયિંસુ.

વુત્તનયેન પનેસ ચિત્તં પરિસોધેત્વા પઠમયામાવસાને ''ઉપાદિન્નકં સરીરં નિદ્દાય સમસ્સાસેસ્સામી''તિ ચઙ્કમા ઓરુય્હ મૂલકમ્મટ્ઠાનં અવિજહન્તોવ પાદે ધોવતિ, દ્વારં વિવરતિ, મઞ્ચે પન નિસીદિત્વા મૂલકમ્મટ્ઠાનં પહાય, ''ખન્ધાવ ખન્ધેસુ, ધાતુયોવ ધાતૂસુ પટિહઞ્ઞન્તી''તિ સેનાસનં પચ્ચવેક્ખન્તો કમેન નિદ્દં ઓક્કમતિ, પબુજ્ઝન્તો પન મૂલકમ્મટ્ઠાનં ગહેત્વાવ પબુજ્ઝતિ. એવં નિદ્દં ઓક્કમન્તોપિ સતો સમ્પજાનો નામ હોતીતિ વેદિતબ્બો.

ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે તિવઙ્ગિકા પુબ્બભાગવિપસ્સનાવ કથિતા. એત્તકેનેવ પન વોસાનં અનાપજ્જિત્વા તાનેવ ઇન્દ્રિયબલબોજ્ઝઙ્ગાનિ સમોધાનેત્વા વિપસ્સનં વડ્ઢેત્વા ભિક્ખુ અરહત્તં પાપુણાતીતિ. એવં યાવ અરહત્તા દેસના કથેતબ્બા.

૩. કુમ્મોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૦. તતિયે **કુમ્મો**તિ અટ્ઠિકુમ્મો. **કચ્છપો**તિ તસ્સેવ વેવચનં. **અનુનદીતીરે**તિ નદિયા અનુતીરે. **ગોચરપસુતો**તિ ''સચે કિઞ્ચિ ફલાફલં લભિસ્સામિ, ખાદિસ્સામી''તિ ગોચરત્થાય પસુતો ઉસ્સુક્કો તન્નિબન્ધો. **સમોદહિત્વા**તિ સમુગ્ગે વિય પક્ખિપિત્વા. **સઙ્કસાયતી**તિ અચ્છતિ. **સમોદહ**ન્તિ સમોદહન્તો ઠપેન્તો. ઇદં વુત્તં હોતિ – યથા કુમ્મો અઙ્ગાનિ સકે કપાલે સમોદહન્તો સિઙ્ગાલસ્સ ઓતારં ન દેતિ, ન ચ નં સિઙ્ગાલો પસહતિ, એવં ભિક્ખુ અત્તનો મનોવિતક્કે સકે આરમ્મણકપાલે સમોદહન્તો કિલેસમારસ્સ ઓતારં ન દેતિ, ન ચ નં મારો પસહતિ.

અનિસ્સિતોતિ તણ્હાદિટ્ઠિનિસ્સયેહિ અનિસ્સિતો. **અઞ્ઞમહેઠયાનો**તિ અઞ્ઞં કઞ્ચિ પુગ્ગલં અવિહેઠેન્તો. **પરિનિબ્બુતો**તિ કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. **નૂપવદેય્ય કઞ્ચી**તિ અઞ્ઞં કઞ્ચિ પુગ્ગલં સીલવિપત્તિયા વા આચારવિપત્તિયા વા અત્તાનં ઉક્કંસેતુકામતાય વા પરં વમ્ભેતુકામતાય વા ન ઉપવદેય્ય, અઞ્ઞદત્થુ પઞ્ચ ધમ્મે અજ્ઝત્તં ઉપટ્ઠપેત્વા, ''કાલેન વક્ખામિ, નો અકાલેન, ભૂતેન વક્ખામિ , નો અભૂતેન, સણ્હેન વક્ખામિ, નો ફરુસેન, અત્થસંહિતેન વક્ખામિ, નો અનત્થસંહિતેન, મેત્તચિત્તો વક્ખામિ, નો દોસન્તરો''તિ એવં ઉલ્લુમ્પનસભાવસણ્ઠિતેનેવ ચિત્તેન વિહરતિ.

૪. પઠમદારુક્ખન્ધોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૧. ચતુત્થે **અદ્દસા**તિ ગઙ્ગાતીરે પઞ્ઞત્તવરબુદ્ધાસને નિસિન્નો અદ્દસ. **વુય્હમાન**ન્તિ ચતુરસ્સં તચ્છેત્વા પબ્બતન્તરે ઠપિતં વાતાતપેન સુપરિસુક્ખં પાવુસ્સકે મેઘે વસ્સન્તે ઉદકેન ઉપ્લવિત્વા અનુપુબ્બેન ગઙ્ગાય નદિયા સોતે પતિતં તેન સોતેન વુય્હમાનં. **ભિક્ખૂ આમન્તેસી**તિ ''ઇમિના દારુક્ખન્ધેન સદિસં કત્વા મમ સાસને

સદ્ધાપબ્બજિતં કુલપુત્તં દસ્સેસ્સામી''તિ ધમ્મં દેસેતુકામતાય આમન્તેસિ. **અમું મહન્તં દારુક્ખન્ધં ગઙ્ગાય નદિયા સોતેન વુય્હમાનન્તિ** ઇદં પન અટ્ઠદોસવિમુત્તત્તા સોતપટિપન્નસ્સ દારુક્ખન્ધસ્સ અપરે સમુદ્દપત્તિયા અન્તરાયકરે અટ્ઠ દોસે દસ્સેતું આરભિ.

તત્રસ્સ એવં અટ્ઠદોસવિમુત્તતા વેદિતબ્બા – એકો હિ ગઙ્ગાય નદિયા અવિદૂરે પબ્બતતલે જાતો નાનાવલ્લીહિ પલિવેઠિતો પણ્ડુપલાસતં આપજ્જિત્વા ઉપચિકાદીહિ ખજ્જમાનો તસ્મિંયેવ ઠાને અપણ્ણત્તિકભાવં ગચ્છતિ, અયં દારુક્ખન્ધો ગઙ્ગં ઓતરિત્વા વઙ્કટ્ઠાનેસુ વિલાસમાનો સાગરં પત્વા મણિવણ્ણે ઊમિપિટ્ઠે સોભિતું ન લભતિ.

અપરો ગઙ્ગાતીરે બહિમૂલો અન્તોસાખો હુત્વા જાતો, અયં કિઞ્ચાપિ કાલેન કાલં ઓલમ્બિનીહિ સાખાહિ ઉદકં ફુસતિ, બહિમૂલત્તા પન ગઙ્ગં ઓતરિત્વા વઙ્કટ્ઠાનેસુ વિલાસમાનો સાગરં પત્વા મણિવણ્ણે ઊમિપિટ્ઠે સોભિતું ન લભતિ.

અપરો મજ્ઝે ગઙ્ગાય જાતો, દળ્હમૂલેન પન સુપ્પતિટ્ઠિતો, બહિ ચસ્સ ગતા વઙ્કસાખા નાનાવલ્લીહિ આબદ્ધા, અયમ્પિ દળ્હમૂલત્તા બહિદ્ધા વલ્લીહિ આબદ્ધત્તા ચ ગઙ્ગં ઓતરિત્વા...પે॰... સોભિતું ન લભતિ.

અપરો પતિતટ્ઠાનેયેવ વાલિકાય ઓત્થટો પૂતિભાવં આપજ્જતિ, અયમ્પિ ગઙ્ગં ઓતરિત્વા...પે॰... ન લભતિ.

અપરો દ્વિન્નં પાસાણાનં અન્તરે જાતત્તા, સુનિખાતો વિય નિચ્ચલો ઠિતો, આગતાગતં ઉદકં દ્વિધા ફાલેતિ, અયં પાસાણન્તરે સુટ્ઠુ પતિટ્ઠિતત્તા ગઙ્ગં ઓતરિત્વા...પે॰... ન લભતિ.

અપરો અબ્ભોકાસટ્ઠાને નભં પૂરેત્વા વલ્લીહિ આબદ્ધો ઠિતો. એકં દ્વે સંવચ્છરે અતિક્કમિત્વા આગતે મહોઘે સકિં વા દ્વિક્ખત્તું વા તેમેતિ, અયમ્પિ નભં પૂરેત્વા ઠિતતાય ચેવ એકસ્સ વા દ્વિન્નં વા સંવચ્છરાનં અચ્ચયેન સકિં વા દ્વિક્ખત્તું વા તેમનતાય ચ ગઙ્ગં ઓતરિત્વા...પે॰... ન લભતિ.

અપરોપિ મજ્ઝે ગઙ્ગાય દીપકે જાતો મુદુક્ખન્ધસાખો ઓઘે આગતે અનુસોતં નિપજ્જિત્વા, ઉદકે ગતે સીસં ઉક્ખિપિત્વા, નચ્ચન્તો વિય તિટ્ઠતિ. યસ્સત્થાય સાગરો ગઙ્ગં એવં વિય વદતિ, ''ભોતિ ગઙ્ગે ત્વં મય્હં ચન્દનસારસલળસારાદીનિ નાનાદારૂનિ આહરસિ, દારુક્ખન્ધં પન નાહરસી''તિ. સુલભો એસ, દેવ, પુનવારે જાનિસ્સામીતિ. પુનવારે તમ્બવણ્ણેન ઉદકેન આલિઙ્ગમાના વિય આગચ્છતિ. સોપિ તથેવ અનુસોતં નિપજ્જિત્વા, ઉદકે ગતે સીસં ઉક્ખિપિત્વા, નચ્ચન્તો વિય તિટ્ઠતિ. અયં અત્તનો મુદુતાય ગઙ્ગં ઓતરિત્વા...પે॰... ન લભતિ.

અપરો ગઙ્ગાય નદિયા તિરિયં પતિતો વાલિકાય ઓત્થરિતો અન્તરસેતુ વિય બહૂનં પચ્ચયો જાતો, ઉભોસુ તીરેસુ વેળુનળકરઞ્જકકુધાદયો ઉપ્લવિત્વા તત્થેવ લગ્ગન્તિ. તથા નાનાવિધા ગચ્છા વુય્હમાના ભિન્નમુસલભિન્નસુપ્પઅહિકુક્કુરહત્થિઅસ્સાદિકુણપાનિપિ તત્થેવ લગ્ગન્તિ. મહાગઙ્ગાપિ નં આસજ્જ ભિજ્જિત્વા દ્વિધા ગચ્છતિ, મચ્છકચ્છપકુમ્ભીલમકરાદયોપિ તત્થેવ વાસં કપ્પેન્તિ. અયમ્પિ તિરિયં પતિત્વા મહાજનસ્સ પચ્ચયત્તકતભાવેન ગઙ્ગં ઓતરિત્વા વઙ્કટ્ઠાનેસુ વિલાસમાનો સાગરં પત્વા મણિવણ્ણે ઊમિપિટ્ઠે સોભિતું ન લભતિ.

ઇતિ ભગવા ઇમેહિ અટ્ઠહિ દોસેહિ વિમુત્તત્તા સોતપટિપન્નસ્સ દારુક્ખન્ધસ્સ અપરે સમુદ્દપત્તિયા અન્તરાયકરે અટ્ઠ દોસે દસ્સેતું **અમું મહન્તં દારુક્ખન્ધં ગઙ્ગાય નદિયા સોતેન વુય્હમાનન્તિ**આદિમાહ. તત્થ **ન થલે**

ઉસ્સીદિસ્સતીતિ થલં નાભિરુહિસ્સતિ. **ન મનુસ્સગ્ગાહો ગહેસ્સતી**તિ ''મહા વતાયં દારુક્ખન્ધો''તિ દિસ્વા, ઉળુમ્પેન તરમાના ગન્ત્વા, ગોપાનસીઆદીનં અત્થાય મનુસ્સા ન ગણ્હિસ્સન્તિ. **ન અમનુસ્સગ્ગાહો ગહેસ્સતી**તિ ''મહગ્ઘો અયં ચન્દનસારો, વિમાનદ્વારે નં ઠપેસ્સામા''તિ મઞ્ઞમાના ન અમનુસ્સા ગણ્હિસ્સન્તિ.

એવમેવ ખોતિ એત્થ સદ્ધિં બાહિરેહિ અટ્ઠહિ દોસેહિ એવં ઓપમ્મસંસન્દનં વેદિતબ્બં – ગઙ્ગાય અવિદૂરે પબ્બતતલે જાતો તત્થેવ ઉપચિકાદીહિ ખજ્જમાનો અપણ્ણત્તિકભાવં ગતદારુક્ખન્ધો વિય હિ ''નત્થિ દિન્ન''ન્તિઆદિકાય મિચ્છાદિટ્ઠિયા સમન્નાગતો પુગ્ગલો વેદિતબ્બો. અયઞ્હિ સાસનસ્સ દૂરીભૂતત્તા અરિયમગ્ગં ઓરુય્હ સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

ગઙ્ગાતીરે બહિમૂલો અન્તોસાખો હુત્વા જાતો વિય અચ્છિન્નગિહિબન્ધનો સમણકુટિમ્બિકપુગ્ગલો દટ્ઠબ્બો. અયઞ્હિ ''ચિત્તં નામેતં અનિબદ્ધં, 'સમણોમ્હી'તિ વદન્તોવ ગિહી હોતિ, 'ગિહીમ્હી'તિ વદન્તોવ સમણો હોતિ. કો જાનિસ્સતિ, કિં ભવિસ્સતી''તિ? મહલ્લકકાલે પબ્બજન્તોપિ ગિહિબન્ધનં ન વિસ્સજ્જેતિ. મહલ્લકપબ્બજિતાનઞ્ચ સમ્પત્તિ નામ નત્થિ. તસ્સ સચે ચીવરં પાપુણાતિ, અન્તચ્છિન્નકં વા જિણ્ણદુબ્બણ્ણં વા પાપુણાતિ. સેનાસનમ્પિ વિહારપચ્ચન્તે પણ્ણસાલા વા મણ્ડપો વા પાપુણાતિ. પિણ્ડાય ચરન્તેનાપિ પુત્તનત્તકાનં દારકાનં પચ્છતો ચરિતબ્બં હોતિ, પરિયન્તે નિસીદિતબ્બં હોતિ. તેન સો દુક્ખી દુમ્મનો અસ્સૂનિ મુઞ્ચન્તો, ''અત્થિ મે કુલસન્તકં ધનં, કપ્પતિ નુ ખો તં ખાદન્તેન જીવિતુ''ન્તિ ચિન્તેત્વા એકં વિનયધરં પુચ્છતિ – ''કિં, ભન્તે આચરિય, અત્તનો સન્તકં વિચારેત્વા ખાદિતું કપ્પતિ, નો કપ્પતી''તિ? ''નત્થેત્થ દોસો, કપ્પતેત''ન્તિ. સો અત્તનો ભજમાનકે કતિપયે દુબ્બચે દુરાચારે ભિક્ખૂ ગહેત્વા, સાયન્હસમયે અન્તોગામં ગન્ત્વા, ગામમજ્ઝે ઠિતો ગામિકે પક્કોસાપેત્વા, ''અમ્હાકં પયોગતો ઉટ્ઠિતં આયં કસ્સ દેથા''તિ આહ. ભન્તે, તુમ્હે પબ્બજિતા, મયં કસ્સ દસ્સામાતિ? કિં પબ્બજિતાનં અત્તનો સન્તકં ન વટ્ટતીતિ? કુદ્દાલ-પિટકં ગહેત્વા, ખેત્તમરિયાદબન્ધનાદીનિ કરોન્તો નાનાપ્પકારં પુબ્બણ્ણાપરણ્ણઞ્ચેવ ફલાફલે ચ સઙ્ગણ્હિત્વા, હેમન્તગિમ્હવસ્સાનેસુ યં યં ઇચ્છતિ, તં તં પચાપેત્વા ખાદન્તો સમણકુટુમ્બિકો હુત્વા જીવતિ. કેવલમસ્સ પઞ્ચચૂળકેન દારકેન સદ્ધિં પાદપરિચારિકાવ એકા નત્થિ. અયં પુગ્ગલો કિઞ્ચાપિ ઓલમ્બિનીહિ સાખાહિ ઉદકં કુસમાનો અન્તોસાખો રુક્ખો વિય ચેતિયઙ્ગણબોધિયઙ્ગણાદીસુ ભિક્ખૂનં કાયસામગ્ગિં દેતિ, ગિહિબન્ધનસ્સ પન અચ્છિન્નતાય બહિમૂલત્તા અરિયમગ્ગં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

ગઙ્ગાય મજ્ઝે જાતો બહિદ્ધા વલ્લીહિ આબદ્ધવઙ્કસાખા વિય સઙ્ઘસન્તકં નિસ્સાય જીવમાનો ભિન્નાજીવપુગ્ગલો દટ્ઠબ્બો. એકચ્ચો ગિહિબન્ધનં પહાય પબ્બજન્તોપિ સારુપ્પટ્ઠાને પબ્બજ્જં ન લભતિ. પબ્બજ્જા હિ નામેસા પટિસન્ધિગ્ગહણસદિસા. યથા મનુસ્સા યત્થ પટિસન્ધિં ગણ્હન્તિ, તેસંયેવ કુલાનં આચારં સિક્ખન્તિ, એવં ભિક્ખૂપિ યેસં સન્તિકે પબ્બજન્તિ, તેસંયેવ આચારં ગણ્હન્તિ. તસ્મા એકચ્ચો અસારુપ્પટ્ઠાને પબ્બજિત્વા ઓવાદાનુસાસનીઉદ્દેસપરિપુચ્છાદીહિ પરિબાહિરો હુત્વા પાતોવ મુણ્ડઘટં ગહેત્વા ઉદકતિત્થં ગચ્છતિ, આચરિયુપજ્ઝાયાનં ભત્તત્થાય ખન્ધે પત્તં કત્વા ભત્તસાલં ગચ્છતિ, દુબ્બચસામણેરેહિ સદ્ધિં નાનાકીળં કીળતિ, આરામિકદારકેહિ સંસટ્ઠો વિહરતિ.

સો દહરભિક્ખુકાલે અત્તનો અનુરૂપેહિ દહરભિક્ખૂહિ ચેવ આરામિકેહિ ચ સદ્ધિં સઙ્ઘભોગં ગન્ત્વા, ''અયં ખીણાસવેહિ અસુકરઞ્ઞો સન્તિકા પટિગ્ગાહિતસઙ્ઘભોગો, તુમ્હે સઙ્ઘસ્સ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ ન દેથ, ન હિ તુમ્હાકં પવત્તિં સુત્વા રાજા વા રાજમહામત્તા વા અત્તમના ભવિસ્સન્તિ, એથ દાનિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોથા''તિ કુદ્દાલ-પિટકાનિ ગાહાપેત્વા

હેટ્ઠા તળાકમાતિકાસુ કત્તબ્બકિચ્ચાનિ કારાપેત્વા બહું પુબ્બણ્ણાપરણ્ણં વિહારં પવેસેત્વા આરામિકેહિ અત્તનો ઉપકારભાવં સઙ્ઘસ્સ આરોચાપેતિ. સઙ્ઘો ''અયં દહરો બહૂપકારો, ઇમસ્સ સતં વા દ્વિસતં વા દેથા''તિ દાપેતિ. ઇતિ સો ઇતો ચિતો ચ સઙ્ઘસન્તકેનેવ વડ્ઢન્તો બહિદ્ધા એકવીસતિવિધાહિ અનેસનાહિ બદ્ધો અરિયમગ્ગં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

પતિતટ્ઠાનેયેવ વાલિકાય ઓત્થરિત્વા પૂતિભાવં આપાદિતરુક્ખો વિય આલસિયમહગ્ઘસો વેદિતબ્બો. એવરૂપઞ્હિ પુગ્ગલં આમિસચક્ખું પચ્ચયલોલં વિસ્સટ્ઠઆચરિયુપજ્ઝાયવત્તં ઉદ્દેસપરિપુચ્છાયોનિસોમનસિકારવજ્જિતં સન્ધાય પઞ્ચ નીવરણાનિ અત્થતો એવં વદન્તિ – ''ભો, કસ્સ સન્તિકં ગચ્છામા''તિ? અથ થિનમિદ્ધં ઉટ્ઠાય એવમાહ – ''કિં ન પસ્સથ? એસો અસુકવિહારવાસી કુસીતપુગ્ગલો અસુકં નામ ગામં ગન્ત્વા યાગુમત્થકે યાગું, પૂવમત્થકે પૂવં, ભત્તમત્થકે ભત્તં અજ્ઝોહરિત્વા વિહારં આગમ્મ વિસ્સટ્ઠસબ્બવત્તો ઉદ્દેસાદિવિરહિતો મઞ્ચં ઉપગચ્છન્તો મય્હં ઓકાસં કરોતી''તિ.

તતો કામચ્છન્દનીવરણં ઉટ્ઠાયાહ – ''ભો, તવ ઓકાસે કતે મય્હં કતોવ હોતિ, ઇદાનેવ સો નિદ્દાયિત્વા કિલેસાનુરઞ્જિતોવ પબુજ્ઝિત્વા કામવિતક્કં વિતક્કેસ્સતી''તિ. તતો બ્યાપાદનીવરણં ઉટ્ઠાયાહ – ''તુમ્હાકં ઓકાસે કતે મય્હં કતોવ હોતિ. ઇદાનેવ નિદ્દાયિત્વા વુટ્ઠિતો 'વત્તપટિવત્તં કરોહી'તિ વુચ્ચમાનો, 'ભો, ઇમે અત્તનો કમ્મં અકત્વા અમ્હેસુ બ્યાવટા'તિ નાનપ્પકારં ફરુસવચનં વદન્તો અક્ખીનિ નીહરિત્વા વિચરિસ્સતી''તિ. તતો ઉદ્ધચ્ચનીવરણં ઉટ્ઠાયાહ – ''તુમ્હાકં ઓકાસે કતે મય્હં કતોવ હોતિ, કુસીતો નામ વાતાહતો અગ્ગિક્ખન્ધો વિય ઉદ્ધતો હોતી''તિ. અથ કુકુચ્ચનીવરણં ઉટ્ઠાયાહ – ''તુમ્હાકં ઓકાસે કતે મય્હં કતોવ હોતિ, કુસીતો નામ કુક્કુચ્ચપકતોવ હોતિ, અકપ્પિયે કપ્પિયસઞ્ઞં કપ્પિયે ચ અકપ્પિયસઞ્ઞં ઉપ્પાદેતી''તિ. અથ વિચિકિચ્છાનીવરણં ઉટ્ઠાયાહ – ''તુમ્હાકં ઓકાસે કતે મય્હં કતોવ હોતિ. એવરૂપો હિ અટ્ઠસુ ઠાનેસુ મહાવિચિકિચ્છં ઉપ્પાદેસી''તિ. એવં આલસિયમહગ્ઘસં પઞ્ચ નીવરણાનિ ચણ્ડસુનખાદયો વિય સિઙ્ગચ્છિન્નં જરગ્ગવં અજ્ઝોત્થરિત્વા ગણ્હન્તિ. સોપિ અરિયમગ્ગસોતં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

દ્વિન્નં પાસાણાનં અન્તરે નિખાતમૂલાકારેન ઠિતરુક્ખો વિય દિટ્ઠિં ઉપ્પાદેત્વા ઠિતો દિટ્ઠિગતિકો વેદિતબ્બો. સો હિ ''અરૂપભવે રૂપં અત્થિ, અસઞ્ઞીભવે ચિત્તં પવત્તતિ, બહુચિત્તક્ખણિકો લોકુત્તરમગ્ગો, અનુસયો ચિત્તવિપ્પયુત્તો, તે ચ સત્તા સન્ધાવન્તિ સંસરન્તી''તિ વદન્તો અરિટ્ઠો વિય કણ્ટકસામણેરો વિય ચ વિચરતિ. પિસુણવાચો પન હોતિ, ઉપજ્ઝાયાદયો સદ્ધિવિહારિકાદીહિ ભિન્દન્તો વિચરતિ. સોપિ અરિયમગ્ગસોતં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

અબ્ભોકાસે નભં પૂરેત્વા વલ્લીહિ આબદ્ધો ઠિતો એકં દ્વે સંવચ્છરે અતિક્કમિત્વા આગતે મહોઘે સકિં વા દ્વિક્ખત્તું વા તેમનરુક્ખો વિય મહલ્લકકાલે પબ્બજિત્વા પચ્ચન્તે વસમાનો દુલ્લભસદ્ધદસ્સનો ચેવ દુલ્લભધમ્મસ્સવનો ચ પુગ્ગલો વેદિતબ્બો. એકચ્ચો હિ વુડ્ઢકાલે પબ્બજિતો કતિપાહેન ઉપસમ્પદં લભિત્વા પઞ્ચવસ્સકાલે પાતિમોક્ખં પગુણં કત્વા દસવસ્સકાલે વિનયધરત્થેરસ્સ સન્તિકે વિનયકથાકાલે મરિચં વા હરીતકખણ્ડં વા મુખે ઠપેત્વા બીજનેન મુખં પિધાય નિદ્દાયન્તો નિસીદિત્વા લેસકપ્પેન કતવિનયો નામ હુત્વા પત્તચીવરં આદાય પચ્ચન્તં ગચ્છતિ. તત્ર નં મનુસ્સા સક્કરિત્વા ભિક્ખુદસ્સનસ્સ દુલ્લભતાય ''ઇધેવ, ભન્તે, વસથા''તિ વિહારં કારેત્વા પુપ્ફૂપગફલૂપગરુક્ખે રોપેત્વા તત્થ વાસેન્તિ.

અથ મહાવિહારસદિસવિહારા બહુસ્સુતા ભિક્ખૂ, ‘‘જનપદે ચીવરરજનાદીનિ કત્વા આગમિસ્સામા’’તિ તત્થ ગચ્છન્તિ. સો તે દિસ્વા, હટ્ઠતુટ્ઠો વત્તપટિવત્તં કત્વા, પુનદિવસે આદાય ભિક્ખાચારગામં પવિસિત્વા, ‘‘અસુકો થેરો સુત્તન્તિકો, અસુકો અભિધમ્મિકો, અસુકો વિનયધરો, અસુકો તેપિટકો, એવરૂપે થેરે કદા લભિસ્સથ, ધમ્મસવનં કારેથા’’તિ વદતિ. ઉપાસકા ‘‘ધમ્મસ્સવનં કારેસ્સામા’’તિ વિહારમગ્ગં સોધેત્વા, સપ્પિતેલાદીનિ આદાય, મહાથેરં ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, ધમ્મસ્સવનં કારેસ્સામ, ધમ્મકથિકાનં વિચારેથા’’તિ વત્વા પુનદિવસે આગન્ત્વા ધમ્મં સુણન્તિ.

નેવાસિકત્થેરો આગન્તુકાનં પત્તચીવરાનિ પટિસામેન્તો અન્તોગબ્ભેયેવ દિવસભાગં વીતિનામેતિ. દિવાકથિકો ઉટ્ઠિતો સરભાણકો ઘટેન ઉદકં વમેન્તો વિય સરભાણં ભણિત્વા ઉટ્ઠિતો, તમ્પિ સો ન જાનાતિ. રત્તિકથિકો સાગરં ખોભેન્તો વિય રત્તિં કથેત્વા ઉટ્ઠિતો, તમ્પિ સો ન જાનાતિ. પચ્ચૂસકથિકો કથેત્વા ઉટ્ઠાસિ, તમ્પિ સો ન જાનાતિ. પાતોવ પન ઉટ્ઠાય મુખં ધોવિત્વા, થેરાનં પત્તચીવરાનિ ઉપનામેત્વા, ભિક્ખાચારં ઉપગચ્છન્તો મહાથેરં આહ – ‘‘ભન્તે, દિવાકથિકો કતરં જાતકં નામ કથેસિ, સરભાણકો કતરં સુત્તં નામ ભણિ, રત્તિકથિકો કતરં ધમ્મકથં નામ કથેસિ, પચ્ચૂસકથિકો કતરં જાતકં નામ કથેસિ, ખન્ધા નામ કતિ, ધાતુયો નામ કતિ, આયતના નામ કતી’’તિ. એવરૂપો એકં દ્વે સંવચ્છરાનિ અતિક્કમિત્વા ભિક્ખુદસ્સનઞ્ચેવ ધમ્મસ્સવનઞ્ચ લભન્તોપિ ઓઘે આગતે ઉદકેન સદ્ધિં વા દ્વિક્ખત્તું વા તેમિતરુક્ખસદિસો હોતિ. સો એવં સદ્ધદસ્સનતો ચ ધમ્મસ્સવનતો ચ પટિક્કમ્મ દૂરે વસન્તો અરિયમગ્ગં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

મજ્ઝે ગઙ્ગાય દીપકે જાતો મુદ્દરુક્ખો વિય મધુરસ્સરભાણકપુગ્ગલો વેદિતબ્બો. સો હિ અભિઞ્ઞાતાનિ અભિઞ્ઞાતાનિ વેસ્સન્તરાદીનિ જાતકાનિ ઉગ્ગણ્હિત્વા, દુલ્લભભિક્ખુદસ્સનં પચ્ચન્તં ગન્ત્વા, તત્થ ધમ્મકથાય પસાદિતહદયેન જનેન ઉપટ્ઠિયમાનો અત્તાનં ઉદ્દિસ્સ કતે સમ્પન્નપુપ્ફફલરુક્ખે નન્દનવનાભિરામે વિહારે વસતિ. અથસ્સ ભારહારભિક્ખૂ તં પવત્તિં સુત્વા, ‘‘અસુકો કિર એવં ઉપટ્ઠાકેસુ પટિબદ્ધચિત્તો વિહરતિ. પણ્ડિતો ભિક્ખુ પટિબલો બુદ્ધવચનં વા ઉગ્ગણ્હિતું, કમ્મટ્ઠાનં વા મનસિકાતું, આનેત્વા તેન સદ્ધિં અસુકત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં ઉગ્ગણ્હિસ્સામ, અસુકત્થેરસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાન’’ન્તિ તત્થ ગચ્છન્તિ.

સો તેસં વત્તં કત્વા સાયન્હસમયં વિહારચારિકં નિક્ખન્તેહિ તેહિ ‘‘ઇમં, આવુસો, ચેતિયં તયા કારિત’’ન્તિ પુટ્ઠો, ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ વદતિ. ‘‘અયં બોધિ, અયં મણ્ડપો, ઇદં ઉપોસથાગારં, એસા અગ્ગિસાલા, અયં ચઙ્કમો તયા કારિતો. ઇમે રુક્ખે રોપાપેત્વા તયા નન્દનવનાભિરામો વિહારો કારિતો’’તિ. ‘‘આમ, ભન્તે’’તિ, વદતિ.

સો સાયં થેરુપટ્ઠાનં ગન્ત્વા વન્દિત્વા પુચ્છતિ – ‘‘કસ્મા, ભન્તે, આગતત્થા’’તિ? ‘‘આવુસો, તં આદાય ગન્ત્વા, અસુકત્થેરસ્સ સન્તિકે ધમ્મં ઉગ્ગણ્હિત્વા, અસુકત્થેરસ્સ સન્તિકે કમ્મટ્ઠાનં, અસુકસ્મિં નામ અરઞ્ઞે સમગ્ગા સમણધમ્મં કરિસ્સામાતિ ઇમિના કારણેન આગતમ્હા’’તિ. સાધુ, ભન્તે, તુમ્હે નામ મય્હં અત્થાય આગતા, અહમ્પિ ચિરનિવાસેન ઇધ ઉક્કણ્ઠિતો ગચ્છામિ, પત્તચીવરં ગણ્હામિ, ભન્તેતિ. આવુસો, સામણેરદહરા મગ્ગકિલન્તા, અજ્જ વસિત્વા સ્વે પચ્છાભત્તં ગમિસ્સામાતિ. સાધુ, ભન્તેતિ પુનદિવસે તેહિ સદ્ધિં પિણ્ડાય પવિસતિ. ગામવાસિનો ‘‘અમ્હાકં અય્યો બહૂ આગન્તુકે ભિક્ખૂ ગહેત્વા આગતો’’તિ આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા યાગું પાયેત્વા સુખનિસિન્નકથં સુત્વા ભત્તં અદંસુ. થેરા ‘‘ત્વં, આવુસો, અનુમોદનં કત્વા નિક્ખમ, મયં ઉદકફાસુકટ્ઠાને ભત્તકિચ્ચં કરિસ્સામા’’તિ નિક્ખન્તા.

ગામવાસિનો અનુમોદનં સુત્વા પુચ્છિંસુ, ‘‘કુતો, ભન્તે, થેરા આગતા’’તિ? એતે અમ્હાકં આચરિયુપજ્ઝાયા સમાનુપજ્ઝાયા સન્દિટ્ઠા સમ્ભત્તાતિ. કસ્મા આગતાતિ? મં ગહેત્વા ગન્તુકામતાયાતિ. તુમ્હે પન ગન્તુકામાતિ? આમાવુસોતિ. કિં વદેથ, ભન્તે, અમ્હેહિ કસ્સ ઉપોસથાગારં કારિતં, કસ્સ ભોજનસાલા, કસ્સ અગ્ગિસાલાદયો કારિતા, મયં મઙ્ગલામઙ્ગલેસુ કસ્સ સન્તિકં ગમિસ્સામાતિ? મહાઉપાસિકાયોપિ તત્થેવ નિસીદિત્વા અસ્સૂનિ પવત્તયિંસુ. દહરો ‘‘તુમ્હેસુ એવં દુક્ખિતેસુ અહં ગન્ત્વા કિં કરિસ્સામિ? થેરે ઉય્યોજેસ્સામી’’તિ વિહારં ગતો.

થેરાપિ કતભત્તકિચ્ચા પત્તચીવરાનિ ગહેત્વા નિસિન્ના તં દિસ્વાવ, ‘‘કિં, આવુસો, ચિરાયસિ, દિવા હોતિ, ગચ્છામા’’તિ આહંસુ. આમ, ભન્તે, તુમ્હે સુખિતા, અસુકગેહસ્સ ઇટ્ઠકામૂલં ઠિતસઞ્ઞાનેનેવ ઠિતં, અસુકગેહાદીનં ચિત્તકમ્મમૂલાદીનિ અત્થિ, ગતસ્સાપિ મે ચિત્તવિક્ખેપો ભવિસ્સતિ, તુમ્હે પુરતો ગન્ત્વા અસુકવિહારે ચીવરધોવનરજનાદીનિ કરોથ, અહં તત્થ સમ્પાપુણિસ્સામીતિ. તે તસ્સ ઓસક્કિતુકામતં ઞત્વા ત્વં પચ્છા આગચ્છેય્યાસીતિ પક્કમિંસુ.

સો થેરે અનુગન્ત્વા નિવત્તો વિહારમેવ આગન્ત્વા ભોજનસાલાદીનિ ઓલોકેન્તો વિહારં રામણેય્યકં દિસ્વા ચિન્તેસિ – ‘‘સાધુ વતમ્હિ ન ગતો. સચે અગમિસ્સં, કોચિ, દેવ, ધમ્મકથિકો આગન્ત્વા , સબ્બેસં મનં ભિન્દિત્વા, વિહારં અત્તનો નિકાયસન્તકં કરેય્ય, અથ મયા પચ્છા આગન્ત્વા એતસ્સ પચ્છતો લદ્ધપિણ્ડં ભુઞ્જન્તેન ચરિતબ્બં ભવિસ્સતી’’તિ.

સો અપરેન સમયેન સુણાતિ, ‘‘તે કિર ભિક્ખૂ ગતટ્ઠાને એકનિકાયદ્વેનિકાયએકપિટકદ્વેપિટકાદિવસેન બુદ્ધવચનં ઉગ્ગણ્હિત્વા અટ્ઠકથાચરિયા જાતા વિનયધરા જાતા સતપરિવારાપિ સહસ્સપરિવારાપિ ચરન્તિ. યે પનેત્થ સમણધમ્મં કાતું ગતા, તે ઘટેન્તા વાયમન્તા સોતાપન્ના જાતા, સકદાગામિનો અનાગામિનો અરહન્તો જાતા, મહાસક્કારેન પરિનિબ્બુતા’’તિ . સો ચિન્તેસિ – ‘‘સચે અહમ્પિ અગમિસ્સં, મય્હમ્પેસા સમ્પત્તિ અભવિસ્સ, ઇમં પન ઠાનં મુઞ્ચિતું અસક્કોન્તો અતિવિય પરિહીનમ્હી’’તિ. અયં પુગ્ગલો અત્તનો મુદુતાય તં ઠાનં અમુઞ્ચન્તો અરિયમગ્ગં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

ગઙ્ગાય નદિયા તિરિયં પતિત્વા, વાલિકાય ઓત્થટભાવેન અન્તરસેતુ વિય હુત્વા, બહૂનં પચ્ચયો જાતરુક્ખો વિય રથવિનીતમહાઅરિયવંસચન્દોપમાદિપટિપદાસુ અઞ્ઞતરં પટિપદં ઉગ્ગહેત્વા ઠિતો ઓલીનવુત્તિકો પુગ્ગલો વેદિતબ્બો. સો હિ તં પટિપત્તિનિસ્સિતં ધમ્મં ઉગ્ગહેત્વા પકતિયા મઞ્જુસ્સરો ચિત્તલપબ્બતાદિસદિસં મહન્તં ઠાનં ગન્ત્વા ચેતિયઙ્ગણવત્તાદીનિ કરોતિ. અથ નં ધમ્મસ્સવનગ્ગં પત્તં આગન્તુકા દહરા ‘‘ધમ્મં કથેહી’’તિ વદન્તિ. સો સમ્મા ઉગ્ગહિતં ધમ્મં પટિપદં દીપેત્વા કથેતિ. અથસ્સ પંસુકૂલિકપિણ્ડપાતિકાદયો સબ્બે થેરનવમજ્ઝિમા ભિક્ખૂ ‘‘અહો સપ્પુરિસો’’તિ અત્તમના ભવન્તિ.

સો કસ્સચિ નિદાનમત્તં, કસ્સચિ ઉપડ્ઢગાથં, કસ્સચિ ગાથં ઉપટ્ઠાપેન્તો અયપટ્ટકેન આબન્ધન્તો વિય દહરસામણેરે સઙ્ગણ્હિત્વા મહાથેરે ઉપસઙ્કમિત્વા, ‘‘ભન્તે, અયં પોરાણકવિહારો અત્થિ, એત્થ કોચિ તન્તુપ્પાદો’’તિ?, પુચ્છતિ. થેરા – ‘‘કિં વદેસિ, આવુસો, ચતુવીસતિ કરીસસહસ્સાનિ તન્તુપ્પાદો’’તિ. ભન્તે, તુમ્હે એવં વદેથ, ઉદ્ધને પન અગ્ગિપિ ન જલતીતિ. આવુસો, મહાવિહારવાસીહિ લદ્ધા નામ એવમેવ નસ્સન્તિ, ન કોચિ સણ્ઠપેતીતિ. ભન્તે, પોરાણકરાજૂહિ દિન્નં ખીણાસવેહિ પટિગ્ગહિતં કસ્મા એતે નાસેન્તીતિ? આવુસો, તાદિસેન ધમ્મકથિકેન સક્કા ભવેય્ય લદ્ધુન્તિ. ભન્તે, મા એવં વદેથ, અમ્હે પટિપત્તિદીપકધમ્મકથિકા નામ, તુમ્હે મં ‘‘સઙ્ઘકુટુમ્બિકો

વિહારુપટ્ઠાકો’’તિ મઞ્ઞમાના કાતુકામાતિ. કિં નુ ખો, આવુસો, અકપ્પિયમેતં, તુમ્હાદિસેહિ પન કથિતે અમ્હાકં ઉપ્પજ્જેય્યાતિ? તેન હિ, ભન્તે, આરામિકેસુ આગતેસુ અમ્હાકં ભારં કરોથ, એકં કપ્પિયદ્વારં કથેસ્સામાતિ.

સો પાતોવ ગન્ત્વા, સન્નિપાતસાલાયં ઠત્વા, આરામિકેસુ આગતેસુ ‘‘ઉપાસકા અસુકખેત્તે ભાગો કુહિં, અસુકખેત્તે કહાપણં કુહિ’’ન્તિઆદીનિ વત્વા, અઞ્ઞસ્સ ખેત્તં ગહેત્વા, અઞ્ઞસ્સ દેતિ. એવં અનુક્કમેન તં તં પટિસેધેન્તો તસ્સ તસ્સ દેન્તો તથા અકાસિ , યથા યાગુહત્થા પૂવહત્થા ભત્તહત્થા તેલમધુફાણિતઘતાદિહત્થા ચ અત્તનોવ સન્તિકં આગચ્છન્તિ. સકલવિહારો એકકોલાહલો હોતિ, પેસલા ભિક્ખૂ નિબ્બિજ્જ અપક્કમિંસુ.

સોપિ આચરિયુપજ્ઝાયેહિ વિસ્સટ્ઠકાનં બહૂનં દુબ્બચપુગ્ગલાનં ઉપજ્ઝં દેન્તો વિહારં પૂરેતિ. આગન્તુકા ભિક્ખૂ વિહારદ્વારે ઠત્વાવ ‘‘વિહારે કે વસન્તી’’તિ, પુચ્છિત્વા, ‘‘એવરૂપા નામ ભિક્ખૂ’’તિ સુત્વા બાહિરેનેવ પક્કમન્તિ. અયં પુગ્ગલો સાસને તિરિયં નિપન્નતાય મહાજનસ્સ પચ્ચયભાવં ઉપગતો અરિયમગ્ગં ઓતરિત્વા સમાધિકુલ્લે નિસિન્નો નિબ્બાનસાગરં પાપુણિતું ન સક્કોતિ.

ભગવન્તં એતદવોચાતિ ‘‘નિબ્બાનપબ્ભારા’’તિ પદેન ઓસાપિતં ધમ્મદેસનં ઞત્વા અનુસન્ધિકુસલતાય એતં ‘‘કિં નુ ખો, ભન્તે’’તિઆદિવચનં અવોચ. તથાગતોપિ હિ ઇમિસ્સં પરિસતિ નિસિન્નો ‘‘અનુસન્ધિકુસલો ભિક્ખુ અત્થિ, સો મં પઞ્હં પુચ્છિસ્સતી’’તિ તસ્સેવ ઓકાસકરણત્થાય ઇમસ્મિં ઠાને દેસનં નિટ્ઠાપેસિ.

ઇદાનિ **ઓરિમં તીર**ન્તિઆદિના નયેન વુત્તેસુ અજ્ઝત્તિકાયતનાદીસુ એવં ઉપગમનાનુપગમનાદીનિ વેદિતબ્બાનિ. ‘‘મય્હં ચક્ખુ-પસન્નં, અહં અપ્પમત્તકમ્પિ રૂપારમ્મણં પટિવિજ્ઝિતું સક્કોમી’’તિ એતં નિસ્સાય ચક્ખું અસ્સાદેન્તોપિ તિમિરકવાતાદીહિ ઉપહતપસાદો ‘‘અમનાપં મય્હં ચક્ખુ, મહન્તમ્પિ રૂપારમ્મણં વિભાવેતું ન સક્કોમી’’તિ દોમનસ્સં આપજ્જન્તોપિ ચક્ખાયતનં ઉપગચ્છતિ નામ. અનિચ્ચં દુક્ખં અનત્તાતિ તિણ્ણં લક્ખણાનં વસેન વિપસ્સન્તો પન ન ઉપગચ્છતિ નામ. સોતાદીસુપિ એસેવ નયો.

મનાયતને પન ‘‘મનાપં વત મે મનો, કિઞ્ચિ વામતો અગ્ગહેત્વા સબ્બં દક્ખિણતોવ ગણ્હાતી’’તિ વા ‘‘મનેન મે ચિન્તિતચિન્તિતસ્સ અલાભો નામ નત્થી’’તિ વા એવં અસ્સાદેન્તોપિ, ‘‘દુચિન્તિતચિન્તિતસ્સ મે મનો અપ્પદક્ખિણગ્ગાહી’’તિ એવં દોમનસ્સં ઉપ્પાદેન્તોપિ મનાયતનં ઉપગચ્છતિ નામ. ઇટ્ઠે પન રૂપે રાગં, અનિટ્ઠે પટિઘં ઉપ્પાદેન્તો રૂપાયતનં ઉપગચ્છતિ નામ. સદ્દાયતનાદીસુપિ એસેવ નયો.

નન્દીરાગસ્સેતં અધિવચનન્તિ યથા હિ મજ્ઝે સંસીદિત્વા થલં પત્તં દારુક્ખન્ધં સણ્ઠૂલવાલિકા પિદહતિ, સો પુન સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કોતિ, એવં નન્દીરાગેન આબદ્ધો પુગ્ગલો ચતૂસુ મહાઅપાયેસુ પતિતો મહાદુક્ખેન પિધીયતિ, સો અનેકેહિપિ વસ્સસહસ્સેહિ પુન સીસં ઉક્ખિપિતું ન સક્કોતિ. તેન વુત્તં ‘‘નન્દીરાગસ્સેતં અધિવચન’’ન્તિ.

અસ્મિમાનસ્સેતં અધિવચનન્તિ યથા હિ થલે આરુળ્હો દારુક્ખન્ધો હેટ્ઠા ગઙ્ગોદકેન ચેવ ઉપરિ વસ્સેન ચ તેમેન્તો અનુક્કમેન સેવાલપરિયોનદ્ધો ‘‘પાસાણો નુ ખો એસ ખાણુકો’’તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ, એવમેવ અસ્મિમાનેન ઉન્નતો પુગ્ગલો પંસુકૂલિકટ્ઠાને પંસુકૂલિકો હોતિ, ધમ્મકથિકટ્ઠાને ધમ્મકથિકો, ભણ્ડનકારકટ્ઠાને ભણ્ડનકારકો, વેજ્જટ્ઠાને વેજ્જો, પિસુણટ્ઠાને પિસુણો. સો નાનપ્પકારં અનેસનં આપજ્જન્તો તાહિ તાહિ આપત્તીહિ

પલિવેઠિતો ''અત્થિ નુ ખો અસ્સ અબ્ભન્તરે કિઞ્ચિ સીલં, ઉદાહુ નત્થી''તિ વત્તબ્બતં આપજ્જતિ. તેન વુત્તં ''અસ્મિમાનસ્સેતં અધિવચન''ન્તિ.

પઞ્ચન્નેતં કામગુણાનં અધિવચનન્તિ યથા હિ આવટ્ટે પતિતદારુખન્ધો અન્તોયેવ પાસાણાદીસુ આહતસમબ્ભાહતો ભિજ્જિત્વા ચુણ્ણવિચુણ્ણં હોતિ, એવં પઞ્ચકામગુણાવટ્ટે પતિતપુગ્ગલો ચતૂસુ અપાયેસુ કમ્મકારણખુપ્પિપાસાદિદુક્ખેહિ આહતસમબ્ભાહતો દીઘરત્તં ચુણ્ણવિચુણ્ણતં આપજ્જતિ. તેન વુત્તં ''પઞ્ચન્નેતં કામગુણાનં અધિવચન''ન્તિ.

દુસ્સીલોતિ નિસ્સીલો. **પાપધમ્મો**તિ લામકધમ્મો. **અસુચી**તિ ન સુચિ. **સઙ્કસ્સરસમાચારો**તિ ''ઇમસ્સ મઞ્ઞે ઇમસ્સ મઞ્ઞે ઇદં કમ્મ''ન્તિ એવં પરેહિ સઙ્કાય સરિતબ્બસમાચારો. સઙ્કાય વા પરેસં સમાચારં સરતીતિપિ સઙ્કસ્સરસમાચારો. તસ્સ હિ દ્વે તયો જને કથેન્તે દિસ્વા, ''મમ દોસં મઞ્ઞે કથેન્તી''તિ તેસં સમાચારં સઙ્કસ્સરતિ ધાવતીતિ સઙ્કસ્સરસમાચારો.

સમણપટિઞ્ઞોતિ સલાકગ્ગહણાદીસુ ''કિત્તકા વિહારે સમણા''તિ ગણનાય આરદ્ધાય ''અહમ્પિ સમણો, અહમ્પિ સમણો''તિ પટિઞ્ઞં દેતિ, સલાકગ્ગહણાદીનિ કરોતિ. **બ્રહ્મચારિપટિઞ્ઞો**તિ ઉપોસથપવારણાદીસુ ''અહમ્પિ બ્રહ્મચારી''તિ પટિઞ્ઞાય તાનિ કમ્માનિ પવિસતિ . **અન્તોપૂતી**તિ વક્કહદયાદીસુ અપૂતિકસ્સપિ ગુણાનં પૂતિભાવેન, અન્તોપૂતિ. **અવસ્સુતો**તિ રાગેન તિન્તો. **કસમ્બુજાતો**તિ રાગાદીહિ કિલેસેહિ કચવરજાતો.

એતદવોચાતિ ગોગણં ગઙ્ગાતીરાભિમુખં કત્વા પરિસપરિયન્તે ઠિતો આદિતો પટ્ઠાય યાવ પરિયોસાના સત્થુ ધમ્મદેસનં સુત્વા, ''સત્થા ઓરિમતીરાદીનં અનુપગચ્છન્તાદિવસેન સક્કા પટિપત્તિં પૂરેતુન્તિ વદતિ. યદિ એવં પૂરેતું સક્કા, અહં પબ્બજિત્વા પૂરેસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા એતં ''અહં ખો, ભન્તે''તિઆદિવચનં અવોચ.

વચ્છગિદ્ધિનિયોતિ વચ્છેસુ સસ્નેહા થનેહિ ખીરં પગ્ઘરન્તેહિ વચ્છકસ્નેહેન સયમેવ ગમિસ્સન્તીતિ. **નિય્યાતેહેવા**તિ નિય્યાતેહિયેવ. ગાવીસુ હિ અનિય્યાતિતાસુ ગોસામિકા આગન્ત્વા, ''એકા ગાવી ન દિસ્સતિ, એકો ગોણો, એકો વચ્છકો ન દિસ્સતી''તિ તુય્હં પિટ્ઠિતો પિટ્ઠિતો વિચરિસ્સન્તિ, ઇતિ તે અફાસુકં ભવિસ્સતિ. પબ્બજ્જા ચ નામેસા સઇણસ્સ ન રુહતિ, અણણા પબ્બજ્જા ચ બુદ્ધાદીહિ સંવણ્ણિતાતિ દસ્સનત્થં એવમાહ. **નિય્યાતા**તિ નિય્યાતિતા. ઇમસ્મિં સુત્તે વટ્ટવિવટ્ટં કથિતં.

૫. દુતિયદારુક્ખન્ધોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૨. પઞ્ચમે **કિમિલાય**ન્તિ કિમિલાનામકે નગરે. **સંકિલિટ્ઠ**ન્તિ પટિચ્છન્નકાલતો પટ્ઠાય અસંકિલિટ્ઠા નામ આપત્તિ નત્થિ, એવરૂપં સંકિલિટ્ઠં આપત્તિં. **ન વુટ્ઠાનં પઞ્ઞાયતી**તિ પરિવાસમાનત્તઅબ્ભાનેહિ વુટ્ઠાનં ન દિસ્સતિ.

૬. અવસ્સુતપરિયાયસુત્તવણ્ણના

૨૪૩. છટ્ઠે **નવં સન્થાગાર**ન્તિ અધુના કારિતં સન્થાગારં, એકા મહાસાલાતિ અત્થો. ઉય્યોગકાલાદીસુ હિ રાજાનો તત્થ ઠત્વા, ''એત્તકા પુરતો ગચ્છન્તુ, એત્તકા પચ્છા, એત્તકા ઉભોહિ પસ્સેહિ, એત્તકા હત્થી અભિરુહન્તુ, એત્તકા અસ્સે, એત્તકા રથેસુ તિટ્ઠન્તૂ''તિ એવં સન્થં કરોન્તિ, મરિયાદં બન્ધન્તિ, તસ્મા તં ઠાનં **સન્થાગાર**ન્તિ વુચ્ચતિ. ઉય્યોગટ્ઠાનતો ચ આગન્ત્વા યાવ ગેહેસુ અલ્લગોમયપરિભણ્ડાદીનિ કારેન્તિ, તાવ દ્વે તીણિ દિવસાનિ

તે રાજાનો તત્થ સન્થરન્તીતિપિ સન્થાગારં. તેસં રાજૂનં સહ અત્થાનુસાસનં અગારન્તિપિ સન્થાગારં. ગણરાજાનો હિ તે, તસ્મા ઉપ્પન્નં કિચ્ચં એકસ્સ વસેન ન છિજ્જતિ, સબ્બેસં છન્દોપિ લદ્ધું વટ્ટતિ, તસ્મા સબ્બે તત્થ સન્નિપતિત્વા અનુસાસન્તિ. તેન વુત્તં ''સહ અત્થાનુસાસનં અગારન્તિપિ સન્થાગાર''ન્તિ. યસ્મા પન તે તત્થ સન્નિપતિત્વા, ''ઇમસ્મિં કાલે કસિતું વટ્ટતિ, ઇમસ્મિં કાલે વપિતુ''ન્તિ એવમાદિના નયેન ઘરાવાસકિચ્ચાનિ સમ્મન્તયન્તિ, તસ્મા છિદ્દાવછિદ્દં ઘરાવાસં તત્થ સન્થરન્તીતિપિ, સન્થાગારં. **અચિરકારિતં હોતી**તિ ઇટ્ઠકકમ્મસુધાકમ્મચિત્તકમ્માદિવસેન સુસજ્જિતં દેવવિમાનં વિય અધુના નિટ્ઠાપિતં. **સમણેન વા**તિ એત્થ યસ્મા ઘરવત્થુપરિગ્ગહણકાલેયેવ દેવતા અત્તનો વસનટ્ઠાનં ગણ્હન્તિ, તસ્મા ''દેવેન વા''તિ અવત્વા, ''સમણેન વા બ્રાહ્મણેન વા કેનચિ વા મનુસ્સભૂતેના''તિ વુત્તં.

યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂતિ સન્થાગારં નિટ્ઠિતન્તિ સુત્વા ''ગચ્છામ નં પસ્સિસ્સામા''તિ ગન્ત્વા દ્વારકોટ્ઠકતો પટ્ઠાય સબ્બં ઓલોકેત્વા ''ઇદં સન્થાગારં અતિવિય મનોરમં સસ્સિરિકં. કેન પઠમં પરિભુત્તં અમ્હાકં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય અસ્સા''તિ ચિન્તેત્વા – ''અમ્હાકં ઞાતિસેટ્ઠસ્સ પઠમં દિય્યમાનેપિ સત્થુનોવ અનુચ્છવિકં, દક્ખિણેય્યવસેન દિય્યમાનેપિ સત્થુનોવ અનુચ્છવિકં, તસ્મા સત્થારં પઠમં પરિભુઞ્જાપેસ્સામ, ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ ચ આગમનં કરિસ્સામ, ભિક્ખુસઙ્ઘે આગતે તેપિટકં બુદ્ધવચનં આગતમેવ ભવિસ્સતિ, સત્થારં તિયામરત્તિં અમ્હાકં ધમ્મકથં કથાપેસ્સામ, ઇતિ તીહિ રતનેહિ પરિભુત્તં પચ્છા મયં પરિભુઞ્જિસ્સામ, એવં નો દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી''તિ સન્નિટ્ઠાનં કત્વા ઉપસઙ્કમિંસુ.

યેન નવં સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમિંસૂતિ તંદિવસં કિર સન્થાગારં કિઞ્ચાપિ રાજકુલાનં દસ્સનત્થાય દેવવિમાનં વિય સુસજ્જિતં હોતિ સુપટિજગ્ગિતં, બુદ્ધારહં પન કત્વા અપઞ્ઞત્તં. બુદ્ધા હિ નામ અરઞ્ઞજ્ઝાસયા અરઞ્ઞારામા અન્તોગામે વસેય્યું વા નો વા, તસ્મા ''ભગવતો મનં જાનિત્વાવ, પઞ્ઞાપેસ્સામા''તિ ચિન્તેત્વા, તે ભગવન્તં ઉપસઙ્કમિંસુ, ઇદાનિ પન મનં લભિત્વા પઞ્ઞાપેતુકામા યેન સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમિંસુ.

સબ્બસન્થરિં સન્થાગારં સન્થરિત્વાતિ યથા સબ્બમેવ સન્થતં હોતિ, એવં તં સન્થરાપેત્વા. સબ્બપઠમં તાવ ''ગોમયં નામ સબ્બમઙ્ગલેસુ વટ્ટતી''તિ સુધાપરિકમ્મકતમ્પિ ભૂમિં અલ્લગોમયેન ઓપુઞ્જાપેત્વા, પરિસુક્ખભાવં ઞત્વા, યથા અક્કન્તટ્ઠાને પદં પઞ્ઞાયતિ, એવં ચતુજ્જાતિયગન્ધેહિ લિમ્પાપેત્વા ઉપરિ નાનાવણ્ણકટસારકે સન્થરિત્વા તેસં ઉપરિ મહાપિટ્ઠિકકોજવે આદિં કત્વા હત્થત્થરઅસ્સત્થરસીહત્થરબ્યગ્ઘત્થરચન્દત્થરકસૂરિયત્થરકચિત્તત્થરકાદીહિ નાનાવણ્ણેહિ અત્થરકેહિ સન્થરિતબ્બયુત્તકં સબ્બોકાસં સન્થરાપેસું. તેન વુત્તં ''સબ્બસન્થરિં સન્થાગારં સન્થરિત્વા''તિ.

આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વાતિ મજ્ઝટ્ઠાને તાવ મઙ્ગલથમ્ભં નિસ્સાય મહારહં બુદ્ધાસનં પઞ્ઞાપેત્વા, તત્થ તત્થ યં યં મુદુકઞ્ચ મનોરમઞ્ચ પચ્ચત્થરણં , તં તં પચ્ચત્થરિત્વા ઉભતોલોહિતકં મનુઞ્ઞદસ્સનં ઉપધાનં ઉપદહિત્વા ઉપરિ સુવણ્ણરજતતારકવિચિત્તવિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધદામપુપ્ફદામપત્તદામાદીહિ અલઙ્કરિત્વા સમન્તા દ્વાદસહત્થે ઠાને પુપ્ફજાલં કારેત્વા, તિંસહત્થમત્તં ઠાનં પટસાણિયા પરિક્ખિપાપેત્વા પચ્છિમભિત્તિં નિસ્સાય ભિક્ખુસઙ્ઘસ્સ પલ્લઙ્કપીઠઅપસ્સયપીઠમુણ્ડપીઠાનિ પઞ્ઞાપેત્વા ઉપરિ સેતપચ્ચત્થરણેહિ પચ્ચત્થરાપેત્વા પાચીનભિત્તિં નિસ્સાય અત્તનો અત્તનો મહાપિટ્ઠિકકોજવે પઞ્ઞાપેત્વા મનોરમાનિ હંસલોમાદિપૂરિતાનિ ઉપધાનાનિ ઠપાપેસું ''એવં અકિલમમાના સબ્બરત્તિં ધમ્મં સુણિસ્સામા''તિ. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ''આસનાનિ પઞ્ઞાપેત્વા''તિ.

ઉદકમણિકં પતિટ્ઠાપેત્વાતિ મહાકુચ્છિકં ઉદકચાટિં પતિટ્ઠાપેત્વા ‘‘એવં ભગવા ચ ભિક્ખુસઙ્ઘો ચ યથારુચિયા હત્થે વા ધોવિસ્સન્તિ પાદે વા, મુખં વા વિક્ખાલેસ્સન્તી’’તિ તેસુ તેસુ ઠાનેસુ મણિવણ્ણસ્સ ઉદકસ્સ પૂરાપેત્વા વાસત્થાય નાનાપુપ્ફાનિ ચેવ ઉદકવાસચુણ્ણાનિ ચ પક્ખિપિત્વા કદલિપણ્ણેહિ પિદહિત્વા પતિટ્ઠાપેસું. ઇદં સન્ધાય વુત્તં ‘‘ઉદકમણિકં પતિટ્ઠાપેત્વા’’તિ.

તેલપ્પદીપં આરોપેત્વાતિ રજતસુવણ્ણાદિમયદણ્ડદીપિકાસુ યોનકરૂપકિરાતરૂપકાદીનં હત્થે ઠપિતસુવણ્ણરજતાદિમયકપલ્લિકાસુ ચ તેલપ્પદીપં જાલાપેત્વાતિ અત્થો. **યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસૂ**તિ એત્થ પન તે સક્યરાજાનો ન કેવલં સન્થાગારમેવ, અથ ખો યોજનાવટ્ટે કપિલવત્થુસ્મિં નગરવીથિયોપિ સમ્મજ્જાપેત્વા ધજે ઉસ્સાપેત્વા ગેહદ્વારેસુ પુણ્ણઘટે ચ કદલિયો ચ ઠપાપેત્વા સકલનગરં દીપમાલાદીહિ વિપ્પકિણ્ણતારકં વિય કત્વા ‘‘ખીરૂપગે દારકે ખીરં પાયેથ, દહરે કુમારે લહું લહું ભોજેત્વા સયાપેથ, ઉચ્ચાસદ્દં મા કરિત્થ, અજ્જ એકરત્તિં સત્થા અન્તોગામે વસિસ્સતિ, બુદ્ધા નામ અપ્પસદ્દકામા હોન્તી’’તિ ભેરિં ચરાપેત્વા સયં દણ્ડદીપિકા આદાય યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિંસુ.

અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન નવં સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમીતિ ‘‘યસ્સ દાનિ, ભન્તે, ભગવા કાલં મઞ્ઞતી’’તિ એવં કિર કાલે આરોચિતે ભગવા લાખારસતિન્તરત્તકોવિળારપુપ્ફવણ્ણં રત્તદુપટ્ટં કત્તરિયા પદુમં કન્તેન્તો વિય, સંવિધાય તિમણ્ડલં પટિચ્છાદેન્તો નિવાસેત્વા સુવણ્ણપામઙ્ગેન પદુમકલાપં પરિક્ખિપન્તો વિય, વિજ્જુલતાસસ્સિરિકં કાયબન્ધનં બન્ધિત્વા રત્તકમ્બલેન ગજકુમ્ભં પરિયોનન્ધન્તો વિય, રતનસતુબ્બેધે સુવણ્ણગ્ઘિકે પવાળજાલં ખિપમાનો વિય સુવણ્ણચેતિયે રત્તકમ્બલકઞ્ચુકં પટિમુઞ્ચન્તો વિય, ગચ્છન્તં પુણ્ણચન્દં રત્તવણ્ણવલાહકેન પટિચ્છાદયમાનો વિય, કઞ્ચનપબ્બતમત્થકે સુપક્કલાખારસં પરિસિઞ્ચન્તો વિય, ચિત્તકૂટપબ્બતમત્થકં વિજ્જુલતાય પરિક્ખિપન્તો વિય ચ સચક્કવાળસિનેરુયુગન્ધરં મહાપથવિં સઞ્ચાલેત્વા ગહિતં નિગ્રોધપલ્લવસમાનવણ્ણં રત્તવરપંસુકૂલં પારુપિત્વા, ગન્ધકુટિદ્વારતો નિક્ખમિ કઞ્ચનગુહતો સીહો વિય ઉદયપબ્બતકૂટતો પુણ્ણચન્દો વિય ચ. નિક્ખમિત્વા પન ગન્ધકુટિપમુખે અટ્ઠાસિ.

અથસ્સ કાયતો મેઘમુખેહિ વિજ્જુકલાપા વિય રસ્મિયો નિક્ખમિત્વા સુવણ્ણરસધારાપરિસેકપિઞ્જરપત્તપુપ્ફફલવિટપે વિય આરામરુક્ખે કરિંસુ. તાવદેવ ચ અત્તનો અત્તનો પત્તચીવરમાદાય મહાભિક્ખુસઙ્ઘો ભગવન્તં પરિવારેસિ. તે પન પરિવારેત્વા ઠિતા ભિક્ખૂ એવરૂપા અહેસું – અપ્પિચ્છા સન્તુટ્ઠા પવિવિત્તા અસંસટ્ઠા આરદ્ધવીરિયા વત્તારો વચનક્ખમા ચોદકા પાપગરહિનો સીલસમ્પન્ના સમાધિસમ્પન્ના પઞ્ઞાવિમુત્તિવિમુત્તિઞાણદસ્સનસમ્પન્ના. તેહિ પરિવારિતો ભગવા રત્તકમ્બલપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણક્ખન્ધો, રત્તપદુમસણ્ડમજ્ઝગતા વિય સુવણ્ણનાવા, પવાળવેદિકાપરિક્ખિત્તો વિય સુવણ્ણપાસાદો વિરોચિત્થ. સારિપુત્તમોગ્ગલ્લાનાદયો મહાથેરાપિ નં મેઘવણ્ણં પંસુકૂલં પારુપિત્વા મણિવમ્મવમ્મિકા વિય મહાનાગા પરિવારયિંસુ વન્તરાગા ભિન્નકિલેસા વિજટિતજટા છિન્નબન્ધના કુલે વા ગણે વા અલગ્ગા.

ઇતિ ભગવા સયં વીતરાગો વીતરાગેહિ, વીતદોસો વીતદોસેહિ, વીતમોહો વીતમોહેહિ , નિત્તણ્હો નિત્તણ્હેહિ, નિક્કિલેસો નિક્કિલેસેહિ, સયં બુદ્ધો બહુસ્સુતબુદ્ધેહિ પરિવારિતો પત્તપરિવારિતં વિય કેસરં, કેસરપરિવારિતા વિય કણ્ણિકા, અટ્ઠનાગસહસ્સપરિવારિતો વિય છદ્દન્તો નાગરાજા, નવુતિહંસસહસ્સપરિવારિતો વિય ધતરટ્ઠો હંસરાજા, સેનઙ્ગપરિવારિતો વિય ચક્કવત્તિરાજા, મરુગણપરિવારિતો વિય સક્કો દેવરાજા, બ્રહ્મગણપરિવારિતો વિય

હારિતમહાબ્રહ્મા, તારાગણપરિવારિતો વિય પુણ્ણચન્દો અસમેન બુદ્ધવેસેન અપરિમાણેન બુદ્ધવિલાસેન કપિલવત્થુગામિમગ્ગં પટિપજ્જિ.

અથસ્સ પુરત્થિમકાયતો સુવણ્ણવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ પચ્છિમ-કાયતો, દક્ખિણહત્થતો, વામહત્થતો સુવણ્ણવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. ઉપરિ કેસન્તતો પટ્ઠાય સબ્બકેસાવટ્ટેહિ મોરગીવવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા ગગનતલે અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. હેટ્ઠા પાદતલેહિ પવાળવણ્ણા રસ્મિ ઉટ્ઠહિત્વા ઘનપથવિં અસીતિહત્થટ્ઠાનં અગ્ગહેસિ. એવં સમન્તા અસીતિહત્થટ્ઠાનં છબ્બણ્ણા બુદ્ધરસ્મિયો વિજ્જોતમાના વિપ્ફન્દમાના કઞ્ચનદણ્ડદીપિકાહિ નિચ્છરિત્વા આકાસં પક્ખન્દજાલા વિય ચાતુદ્દીપિકમહામેઘતો નિક્ખન્તવિજ્જુલતા વિય વિધાવિંસુ. સબ્બદિસાભાગા સુવણ્ણચમ્પકપુપ્ફેહિ વિકિરિયમાના વિય, સુવણ્ણઘટતો નિક્ખન્તસુવણ્ણરસધારાહિ સિઞ્ચમાના વિય, પસારિતસુવણ્ણપટપરિક્ખિત્તા વિય, વેરમ્ભવાતસમુટ્ઠિતકિંસુકકણિકારપુપ્ફચુણ્ણસમોકિણ્ણા વિય વિપ્પભાસિંસુ.

ભગવતોપિ અસીતિઅનુબ્યઞ્જનબ્યામપ્પભાદ્વત્તિંસવરલક્ખણસમુજ્જલસરીરં સમુગ્ગતતારકં વિય ગગનતલં, વિકસિતમિવ પદુમવનં, સબ્બપાલિફુલ્લો વિય યોજનસતિકો પારિચ્છત્તકો, પટિપાટિયા ઠપિતાનં દ્વત્તિંસચન્દાનં દ્વત્તિંસસૂરિયાનં દ્વત્તિંસચક્કવત્તીનં દ્વત્તિંસદેવરાજાનં દ્વત્તિંસમહાબ્રહ્માનં સિરિયા સિરિં અભિભવમાનં વિય વિરોચિત્થ, યથા તં દસહિ પારમીહિ દસહિ ઉપપારમીહિ દસહિ પરમત્થપારમીહિ સમ્મદેવ પૂરિતાહિ સમતિંસપારમિતાહિ અલઙ્કતં. કપ્પસતસહસ્સાધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ દિન્નદાનં રક્ખિતસીલં કતકલ્યાણકમ્મં એકસ્મિં અત્તભાવે ઓતરિત્વા વિપાકં દાતું ઠાનં અલભમાનં સમ્બાધપત્તં વિય અહોસિ. નાવાસહસ્સભણ્ડં એકનાવં આરોપનકાલો વિય, સકટસહસ્સભણ્ડં એકસકટં આરોપનકાલો વિય, પઞ્ચવીસતિયા ગઙ્ગાનં ઓઘસ્સ સમ્ભિજ્જ મુખદ્વારે એકતો રાસિભૂતકાલો વિય અહોસિ.

ઇમાય બુદ્ધસિરિયા ઓભાસમાનસ્સાપિ ચ ભગવતો પુરતો અનેકાનિ દણ્ડદીપિકાસહસ્સાનિ ઉક્ખિપિંસુ, તથા પચ્છતો, વામપસ્સે, દક્ખિણપસ્સે. જાતિસુમનચમ્પકવનમલ્લિકારત્તુપ્પલ-નીલુપ્પલ-બકુલસિન્દુવારપુપ્ફાનિ ચેવ નીલપીતાદિવણ્ણસુગન્ધગન્ધચુણ્ણાનિ ચ ચાતુદ્દીપિકમેઘવિસ્સટ્ઠા ઉદકવુટ્ઠિયો વિય વિપ્પકિરિયિંસુ. પઞ્ચઙ્ગિકતૂરિયનિગ્ઘોસા ચેવ બુદ્ધધમ્મસઙ્ઘગુણપટિસંયુત્તા થુતિઘોસા ચ સબ્બા દિસા પૂરયિંસુ. દેવમનુસ્સનાગસુપણ્ણગન્ધબ્બયક્ખાદીનં અક્ખીનિ અમતપાનં વિય લભિંસુ. ઇમસ્મિં પન ઠાને ઠત્વા **પદસહસ્સેન** ગમનવણ્ણં વત્તું વટ્ટતિ. તત્રિદં મુખમત્તં –

‘‘એવં સબ્બઙ્ગસમ્પન્નો, કમ્પયન્તો વસુન્ધરં;
અહેઠયન્તો પાણાનિ, યાતિ લોકવિનાયકો.

‘‘દક્ખિણં પઠમં પાદં, ઉદ્ધરન્તો નરાસભો
ગચ્છન્તો સિરિસમ્પન્નો, સોભતે દ્વિપદુત્તમો.

‘‘ગચ્છતો બુદ્ધસેટ્ઠસ્સ, હેટ્ઠાપાદતલં મુદુ;
સમં સમ્ફુસતે ભૂમિં, રજસા નુપલિપ્પતિ.

‘‘નિન્નટ્ઠાનં ઉન્નમતિ, ગચ્છન્તે લોકનાયકે;

ઉન્નતઞ્ચ સમં હોતિ, પથવી ચ અચેતના.

‘‘પાસાણા સક્ખરા ચેવ, કથલા ખાણુકણ્ટકા;
સબ્બે મગ્ગા વિવજ્જન્તિ, ગચ્છન્તે લોકનાયકે.

‘‘નાતિદૂરે ઉદ્ધરતિ, નચ્ચાસન્ને ચ નિક્ખિપં;
અઘટ્ટયન્તો નિય્યાતિ, ઉભો જાણૂ ચ ગોપ્ફકે.

‘‘નાતિસીઘં પક્કમતિ, સમ્પન્નચરણો મુનિ;
ન ચાપિ સણિકં યાતિ, ગચ્છમાનો સમાહિતો.

‘‘ઉદ્ધં અધો ચ તિરિયઞ્ચ, દિસઞ્ચ વિદિસં તથા;
ન પેક્ખમાનો સો યાતિ, યુગમત્તઞ્હિ પેક્ખતિ.

‘‘નાગવિક્કન્તચારો સો, ગમને સોભતે જિનો;
ચારું ગચ્છતિ લોકગ્ગો, હાસયન્તો સદેવકે.

‘‘ઉળુરાજાવ સોભન્તો, ચતુચારીવ કેસરી;
તોસયન્તો બહૂ સત્તે, પુરં સેટ્ઠં ઉપાગમી’’તિ.

વણ્ણકાલો નામ કિરેસ, એવંવિધેસુ કાલેસુ બુદ્ધસ્સ સરીરવણ્ણે વા ગુણવણ્ણે વા ધમ્મકથિકસ્સ થામોયેવ પમાણં. ચુણ્ણિયપદેહિ વા ગાથાબન્ધેન વા યત્તકં સક્કોતિ, તત્તકં વત્તબ્બં. દુક્કથિતન્તિ ન વત્તબ્બં. અપ્પમાણવણ્ણા હિ બુદ્ધા. તેસં બુદ્ધાપિ અનવસેસતો વણ્ણં વત્તું અસમત્થા, પગેવ ઇતરા પજાતિ. ઇમિના સિરિવિલાસેન અલઙ્કતપટિયત્તં સક્યરાજકુલં પવિસિત્વા ભગવા પસન્નચિત્તેન જનેન ગન્ધધૂમવાસચુણ્ણાદીહિ પૂજિયમાનો સન્થાગારં પાવિસિ. તેન વુત્તં ‘‘અથ ખો ભગવા નિવાસેત્વા પત્તચીવરમાદાય સદ્ધિં ભિક્ખુસઙ્ઘેન યેન નવં સન્થાગારં તેનુપસઙ્કમી’’તિ.

ભગવન્તંયેવ પુરક્ખત્વાતિ ભગવન્તં પુરતો કત્વા. તત્થ ભગવા ભિક્ખૂનઞ્ચેવ ઉપાસકાનઞ્ચ મજ્ઝે નિસિન્નો ગન્ધોદકેન ન્હાપેત્વા દુકૂલચુમ્બટકેન વોદકં કત્વા જાતિહિઙ્ગુલકેન મજ્જિત્વા રત્તકમ્બલપલિવેઠિતે પીઠે ઠપિતરત્તસુવણ્ણઘનપટિમા વિય અતિવિરોચિત્થ. અયં પનેત્થ પોરાણાનં વણ્ણભણનમગ્ગો –

‘‘ગન્ત્વાન મણ્ડલમાળં, નાગવિક્કન્તચારણો;
ઓભાસયન્તો લોકગ્ગો, નિસીદિ વરમાસને.

‘‘તહિં નિસિન્નો નરદમ્મસારથિ,
દેવાતિદેવો સતપુઞ્ઞલક્ખણો;
બુદ્ધાસને મજ્ઝગતો વિરોચતિ,
સુવણ્ણનેક્ખં વિય પણ્ડુકમ્બલે.

‘‘નેક્ખં જમ્બોનદસ્સેવ, નિક્ખિત્તં પણ્ડુકમ્બલે;
વિરોચતિ વીતમલો, મણિવેરોચનો યથા.

‘‘મહાસાલોવ સમ્ફુલ્લો, નેરુરાજાવ’લઙ્કતો;
સુવણ્ણયૂપસઙ્કાસો, પદુમો કોકનદો યથા.

‘‘જલન્તો દીપરુક્ખોવ, પબ્બતગ્ગે યથા સિખી;
દેવાનં પારિચ્છત્તોવ, સબ્બફુલ્લો વિરોચતી’’તિ.

કાપિલવત્થવે સક્યે બહુદેવ રત્તિં ધમ્મિયા કથાયાતિ એત્થ ધમ્મકથા નામ સન્થાગારાનુમોદનાપટિસંયુત્તા પકિણ્ણકકથા વેદિતબ્બા. તદા હિ ભગવા આકાસગઙ્ગં ઓતારેન્તો વિય પથવોજં આકડ્ઢન્તો વિય મહાજમ્બું મત્થકે ગહેત્વા ચાલેન્તો વિય યોજનિકં મધુભણ્ડં ચક્કયન્તેન પીળેત્વા મધુપાનં પાયમાનો વિય કપિલવત્થુવાસીનં સક્યાનં હિતસુખાવહં પકિણ્ણકકથં કથેસિ. ‘‘આવાસદાનં નામેતં, મહારાજ, મહન્તં, તુમ્હાકં આવાસો મયા પરિભુત્તો, ભિક્ખુસઙ્ઘેન ચ પરિભુત્તો , મયા ચ ભિક્ખુસઙ્ઘેન ચ પરિભુત્તો પન ધમ્મરતનેન પરિભુત્તોયેવાતિ તીહિ રતનેહિ પરિભુત્તો નામ હોતિ. આવાસદાનસ્મિઞ્હિ દિન્ને સબ્બદાનં દિન્નમેવ હોતિ. ભુમ્મટ્ઠકપણ્ણસાલાય વા સાખામણ્ડપસ્સ વાપિ આનિસંસો નામ પરિચ્છિન્દિતું ન સક્કા. આવાસદાનાનુભાવેન હિ ભવે ભવે નિબ્બત્તસ્સાપિ સમ્બાધિતગબ્ભવાસો ન હોતિ, દ્વાદસહત્થો ઓવરકો વિય માતુકુચ્છિ અસમ્બાધોવ હોતી’’તિ. એવં નાનાનયવિચિત્તં બહું ધમ્મિં કથં કથેત્વા –

‘‘સીતં ઉણ્હં પટિહન્તિ, તતો વાળમિગાનિ ચ;
સિરીસપે ચ મકસે, સિસિરે ચાપિ વુટ્ઠિયો.

‘‘તતો વાતાતપો ઘોરો, સઞ્જાતો પટિહઞ્ઞતિ;
લેણત્થઞ્ચ સુખત્થઞ્ચ, ઝાયિતુઞ્ચ વિપસ્સિતું.

‘‘વિહારદાનં સઙ્ઘસ્સ, અગ્ગં બુદ્ધેન વણ્ણિતં;
તસ્મા હિ પણ્ડિતો પોસો, સમ્પસ્સં અત્થમત્તનો.

‘‘વિહારે કારયે રમ્મે, વાસયેત્થ બહુસ્સુતે;
તેસં અન્નઞ્ચ પાનઞ્ચ, વત્થસેનાસનાનિ ચ.

‘‘દદેય્ય ઉજુભૂતેસુ, વિપ્પસન્નેન ચેતસા;
તે તસ્સ ધમ્મં દેસેન્તિ, સબ્બદુક્ખાપનૂદનં;
યં સો ધમ્મં ઇધઞ્ઞાય, પરિનિબ્બાતિ અનાસવો’’તિ. (ચૂળવ॰ ૨૯૫) –

એવં ‘‘અયમ્પિ આવાસે આનિસંસો, અયમ્પિ આવાસે આનિસંસો’’તિ બહુદેવ રત્તિં અતિરેકતરં દિયડ્ઢયામં આવાસાનિસંસકથં કથેસિ. તત્થ ઇમા તાવ ગાથાવ સઙ્ગહં આરુળ્હા, પકિણ્ણકધમ્મદેસના પન સઙ્ગહં નારોહતિ. **સન્દસ્સેત્વા**તિઆદીનિ વુત્તત્થાનેવ.

અભિક્કન્તાતિ અતિક્કન્તા દ્વે યામા ગતા. **યસ્સ દાનિ કાલં મઞ્ઞથા**તિ યસ્સ તુમ્હે ગમનસ્સ કાલં મઞ્ઞથ, ગમનકાલો તુમ્હાકં, ગચ્છથાતિ વુત્તં હોતિ. કસ્મા પન ભગવા તે ઉય્યોજેસીતિ? અનુકમ્પાય. સુખુમાલા હિ તે, તિયામરત્તિં નિસીદિત્વા વીતિનામેન્તાનં સરીરે આબાધો ઉપ્પજ્જેય્ય. ભિક્ખુસઙ્ઘોપિ મહા, તસ્સ ઠાનનિસજ્જાનં ઓકાસો લદ્ધું વટ્ટતીતિ ઉભયાનુકમ્પાય ઉય્યોજેસિ.

વિગતથિનમિદ્ધોતિ તત્ર કિર ભિક્ખૂ યામદ્વયં ઠિતાપિ નિસિન્નાપિ અચાલયિંસુ, પચ્છિમયામે પન આહારો પરિણમતિ, તસ્સ પરિણતત્તા ભિક્ખુસઙ્ઘો વિગતથિનમિદ્ધો જાતોતિ અકારણમેતં. બુદ્ધાનઞ્હિ કથં સુણન્તસ્સ કાયિકચેતસિકદરથા ન હોન્તિ, કાયચિત્તલહુતાદયો ઉપ્પજ્જન્તિ, તેન તેસં દ્વે યામે ઠિતાનમ્પિ નિસિન્નાનમ્પિ ધમ્મં સુણન્તાનં થિનમિદ્ધં વિગતં, પચ્છિમયામેપિ સમ્પત્તે તથા વિગતમેવ જાતં. તેનાહ ''વિગતથિનમિદ્ધો''તિ.

પિટ્ઠિ મે આગિલાયતીતિ કસ્મા આગિલાયતિ? ભગવતો હિ છબ્બસ્સાનિ મહાપધાનં પદહન્તસ્સ મહન્તં કાયદુક્ખં અહોસિ, અથસ્સ અપરભાગે મહલ્લકકાલે પિટ્ઠિવાતો ઉપ્પજ્જીતિ. અકારણં વા એતં. પહોતિ હિ ભગવા ઉપ્પન્નં વેદનં વિક્ખમ્ભેત્વા એકમ્પિ દ્વેપિ સત્તાહાનિ એકપલ્લઙ્કેન નિસીદિતું. સન્થાગારસાલં પન ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુઞ્જિતુકામો અહોસિ. તત્થ પાદધોવનટ્ઠાનતો યાવ ધમ્માસના અગમાસિ, એત્તકે ઠાને ગમનં નિપ્ફન્નં. ધમ્માસનં પત્તં થોકં ઠત્વા નિસીદિ, એત્તકે ઠાને ઠાનં નિપ્ફન્નં. દ્વેયામં ધમ્માસને નિસીદિ, એત્તકે ઠાને નિસજ્જા નિપ્ફન્ના. ઇદાનિ દક્ખિણેન પસ્સેન થોકં નિપન્ને સયનં નિપ્ફજ્જિસ્સતીતિ એવં ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુઞ્જિતુકામો અહોસિ. ઉપાદિન્નકસરીરઞ્ચ નામ ''નો આગિલાયતી''તિ ન વત્તબ્બં, તસ્મા ચિરનિસજ્જાય સઞ્જાતં અપ્પકમ્પિ આગિલાયનં ગહેત્વા એવમાહ.

સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેત્વાતિ સન્થાગારસ્સ કિર એકપસ્સે તે રાજાનો પટસાણિં પરિક્ખિપાપેત્વા કપ્પિયમઞ્ચકં પઞ્ઞાપેત્વા કપ્પિયપચ્ચત્થરણેન અત્થરિત્વા ઉપરિ સુવણ્ણતારકગન્ધમાલાદિદામપટિમણ્ડિતં વિતાનં બન્ધિત્વા ગન્ધતેલપ્પદીપં આરોપયિંસુ, ''અપ્પેવ નામ સત્થા ધમ્માસનતો વુટ્ઠાય થોકં વિસ્સમન્તો ઇધ નિપજ્જેય્ય, એવં નો ઇમં સન્થાગારં ભગવતા ચતૂહિ ઇરિયાપથેહિ પરિભુત્તં દીઘરત્તં હિતાય સુખાય ભવિસ્સતી''તિ. સત્થાપિ તદેવ સન્ધાય તત્થ સઙ્ઘાટિં પઞ્ઞાપેત્વા નિપજ્જિ. **ઉટ્ઠાનસઞ્ઞં મનસિ કરિત્વા**તિ ''એત્તકં કાલં અતિક્કમિત્વા વુટ્ઠહિસ્સામી''તિ વુટ્ઠાનસઞ્ઞં ચિત્તે ઠપેત્વા, તઞ્ચ ખો અનિદ્દાયન્તોવ થેરસ્સ ધમ્મકથં સુણમાનો.

અવસ્સુતપરિયાયન્તિ અવસ્સુતસ્સ પરિયાયં, અવસ્સુતસ્સ કારણન્તિ અત્થો. **અધિમુચ્ચતી**તિ કિલેસાધિમુચ્ચનેન અધિમુચ્ચતિ, ગિદ્ધો હોતિ. **બ્યાપજ્જતી**તિ બ્યાપાદવસેન પૂતિચિત્તો હોતિ. **ચક્ખુતો**તિ ચક્ખુભાવેન. **મારો**તિ કિલેસમારોપિ દેવપુત્તમારોપિ. **ઓતાર**ન્તિ વિવરં. **આરમ્મણ**ન્તિ પચ્ચયં. નળાગારતિણાગારં વિય હિ સવિસેવનાનિ આયતનાનિ, તિણુક્કા વિય કિલેસુપ્પત્તિરહં આરમ્મણં, તિણુક્કાય ઠપિતઠપિતટ્ઠાને અઙ્ગારસ્સુજ્જલનં વિય આરમ્મણે આપાથમાગતે કિલેસાનં ઉપ્પત્તિ. તેન વુત્તં **લભેથ મારો ઓતાર**ન્તિ.

સુક્કપક્ખે બહલમત્તિકપિણ્ડાવલેપનં કૂટાગારં વિય નિબ્બિસેવનાનિ આયતનાનિ, તિણુક્કા વિય વુત્તપકારારમ્મણં, તિણુક્કાય ઠપિતઠપિતટ્ઠાને નિબ્બાપનં વિય નિબ્બિસેવનાનં આયતનાનં આરમ્મણે આપાથમાગતે કિલેસપરિળાહસ્સ અનુપ્પત્તિ. તેન વુત્તં **નેવ લભેથ મારો ઓતાર**ન્તિ.

૭. દુક્ખધમ્મસુત્તવણ્ણના

૨૪૪. સત્તમે **દુક્ખધમ્માન**ન્તિ દુક્ખસમ્ભવધમ્માનં. પઞ્ચસુ હિ ખન્ધેસુ સતિ છેદનવધબન્ધનાદિભેદં દુક્ખં સમ્ભવતિ, તસ્મા તે દુક્ખસમ્ભવધમ્મત્તા દુક્ખધમ્માતિ વુચ્ચન્તિ. **તથા ખો પનસ્સા**તિ તેનાકારેનસ્સ. **યથાસ્સ કામે પસ્સતો**તિ યેનાકારેનસ્સ કામે પસ્સન્તસ્સ. **યથા ચરન્ત**ન્તિ યેનાકારેન ચારઞ્ચ વિહારઞ્ચ અનુબન્ધિત્વા ચરન્તં. **અઙ્ગારકાસૂપમા કામા દિટ્ઠા હોન્તી**તિ પરિયેટ્ઠિમૂલકસ્સ ચેવ પટિસન્ધિમૂલકસ્સ ચ દુક્ખસ્સ વસેન અઙ્ગારકાસુ વિય મહાપરિળાહાતિ દિટ્ઠા હોન્તિ. કામે પરિયેસન્તાનઞ્હિ નાવાય મહાસમુદ્દોગાહનઅજપથસઙ્કુપથપટિપજ્જનઉભતોબ્યૂળ્હસઙ્ગામપક્ખન્દનાદિવસેન પરિયેટ્ઠિમૂલકમ્પિ, કામે પરિભુઞ્જન્તાનં કામપરિભોગચેતનાય ચતૂસુ અપાયેસુ દિન્નપટિસન્ધિમૂલકમ્પિ મહાપરિળાહદુક્ખં ઉપ્પજ્જતિ. એવમેતસ્સ દુવિધસ્સાપિ દુક્ખસ્સ વસેન અઙ્ગારકાસુ વિય મહાપરિળાહાતિ દિટ્ઠા હોન્તિ.

દાયન્તિ અટવિં. **પુરતોપિ કણ્ટકો**તિ પુરિમપસ્સે વિજ્ઝિતુકામો વિય આસન્નટ્ઠાનેયેવ ઠિતકણ્ટકો. **પચ્છતો**તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. હેટ્ઠા પન પાદેહિ અક્કન્તટ્ઠાનસ્સ સન્તિકે, ન અક્કન્તટ્ઠાનેયેવ. એવં સો કણ્ટકગબ્ભં પવિટ્ઠો વિય ભવેય્ય. **મા મં કણ્ટકો**તિ મા મં કણ્ટકો વિજ્ઝીતિ કણ્ટકવેધં રક્ખમાનો.

દન્ધો, **ભિક્ખવે**, **સતુપ્પાદો**તિ સતિયા ઉપ્પાદોયેવ દન્ધો, ઉપ્પન્નમત્તાય પન તાય કાચિ કિલેસા નિગ્ગહિતાવ હોન્તિ, ન સણ્ઠાતું સક્કોન્તિ. ચક્ખુદ્વારસ્મિઞ્હિ રાગાદીસુ ઉપ્પન્નેસુ દુતિયજવનવારેન ''કિલેસા મે ઉપ્પન્ના''તિ ઞત્વા તતિયે જવનવારે સંવરજવનંયેવ જવતિ. અનચ્છરિયઞ્ચેતં, યં વિપસ્સકો તતિયજવનવારે કિલેસે નિગ્ગણ્હેય્ય. ચક્ખુદ્વારે પન ઇટ્ઠારમ્મણે આપાથગતે ભવઙ્ગં આવટ્ટેત્વા આવજ્જનાદીસુ ઉપ્પન્નેસુ વોટ્ઠબ્બનાનન્તરં સમ્પત્તકિલેસજવનવારં નિવત્તેત્વા કુસલમેવ ઉપ્પાદેતિ. આરદ્ધવિપસ્સકાનઞ્હિ અયમાનિસંસો ભાવનાપટિસઙ્ખાને પતિટ્ઠિતભાવસ્સ.

અભિહટ્ઠું પવારેય્યુન્તિ સુદિન્નત્થેરસ્સ વિય રટ્ઠપાલકુલપુત્તસ્સ વિય ચ કાયેન વા સત્ત રતનાનિ અભિહરિત્વા વાચાય વા ''અમ્હાકં ધનતો યત્તકં ઇચ્છસિ, તત્તકં ગણ્હા''તિ વદન્તા પવારેય્યું. **અનુદહન્તી**તિ સરીરે પલિવેઠિતત્તા ઉણ્હપરિળાહં જનેત્વા અનુદહન્તિ. સઞ્ઞાતસેદે વા સરીરે લગ્ગન્તા અનુસેન્તીતિપિ અત્થો. **યઞ્હિ તં**, **ભિક્ખવે**, **ચિત્ત**ન્તિ ઇદં યસ્મા ચિત્તે અનાવટ્ટન્તે પુગ્ગલસ્સ આવટ્ટનં નામ નત્થિ. એવરૂપઞ્હિ ચિત્તં અનાવટ્ટન્તિ, તસ્મા વુત્તં. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે વિપસ્સનાબલમેવ દીપિતં.

૮. કિંસુકોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૫. અટ્ઠમે **દસ્સન**ન્તિ પઠમમગ્ગસ્સેતં અધિવચનં. પઠમમગ્ગો હિ કિલેસપહાનકિચ્ચં સાધેન્તો પઠમં નિબ્બાનં પસ્સતિ, તસ્મા દસ્સનન્તિ વુચ્ચતિ. ગોત્રભુઞાણં પન કિઞ્ચાપિ મગ્ગતો પઠમતરં પસ્સતિ, પસ્સિત્વા પન કત્તબ્બકિચ્ચસ્સ કિલેસપહાનસ્સ અભાવેન ન દસ્સનન્તિ વુચ્ચતિ. અપિચ ચત્તારોપિ મગ્ગા દસ્સનમેવ. કસ્મા? સોતાપત્તિમગ્ગક્ખણે દસ્સનં વિસુજ્ઝતિ, ફલક્ખણે વિસુદ્ધં. સકદાગામિઅનાગામિઅરહત્તમગ્ગક્ખણે વિસુજ્ઝતિ, ફલક્ખણે વિસુદ્ધન્તિ એવં કથેન્તાનં ભિક્ખૂનં સુત્વા સો ભિક્ખુ ''અહમ્પિ દસ્સનં વિસોધેત્વા અરહત્તફલે પતિટ્ઠિતો દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનં સચ્છિકત્વા વિહરિસ્સામી''તિ તં ભિક્ખું ઉપસઙ્કમિત્વા એવં પુચ્છિ. સો ફસ્સાયતનકમ્મટ્ઠાનિકો છન્નં ફસ્સાયતનાનં વસેન રૂપારૂપધમ્મે પરિગ્ગહેત્વા અરહત્તં પત્તો. એત્થ હિ પુરિમાનિ પઞ્ચ આયતનાનિ રૂપં, મનાયતનં અરૂપં. ઇતિ સો અત્તના અધિગતમગ્ગમેવ કથેસિ.

અસન્તુટ્ઠોતિ પદેસસઙ્ખારેસુ ઠત્વા કથિતત્તા અસન્તુટ્ઠો. એવં કિરસ્સ અહોસિ – ‘‘અયં પદેસસઙ્ખારેસુ ઠત્વા કથેસિ. સક્કા નુ ખો પદેસસઙ્ખારેસુ ઠત્વા દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનં પાપુણિતુ’’ન્તિ? તતો નં પુચ્છિ – ‘‘આવુસો, ત્વંયેવ નુ ખો ઇદં દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનં જાનાસિ, ઉદાહુ અઞ્ઞેપિ જાનન્તા અત્થી’’તિ. અત્થાવુસો, અસુકવિહારે અસુકત્થેરો નામાતિ. સો તમ્પિ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ. એતેનુપાયેન અઞ્ઞમ્પિ અઞ્ઞમ્પીતિ.

એત્થ ચ દુતિયો પઞ્ચક્ખન્ધકમ્મટ્ઠાનિકો રૂપક્ખન્ધવસેન રૂપં, સેસક્ખન્ધવસેન નામન્તિ નામરૂપં વવત્થપેત્વા અનુક્કમેન અરહત્તં પત્તો. તસ્મા સોપિ અત્તના અધિગતમગ્ગમેવ કથેસિ. અયં પન ‘‘ઇમેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં ન સમેતિ, પઠમેન સપ્પદેસસઙ્ખારેસુ ઠત્વાવ કથિતં, ઇમિના નિપ્પદેસેસૂ’’તિ અસન્તુટ્ઠો હુત્વા તથેવ તં પુચ્છિત્વા પક્કામિ.

તતિયો મહાભૂતકમ્મટ્ઠાનિકો ચત્તારિ મહાભૂતાનિ સઙ્ખેપતો ચ વિત્થારતો ચ પરિગ્ગહેત્વા અરહત્તં પત્તો, તસ્મા અયમ્પિ અત્તના અધિગતમગ્ગમેવ કથેસિ. અયં પન ‘‘ઇમેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં ન સમેતિ, પઠમેન સપ્પદેસસઙ્ખારેસુ ઠત્વા કથિતં, દુતિયેન નિપ્પદેસેસુ, તતિયેન અતિસપ્પદેસેસૂ’’તિ અસન્તુટ્ઠો હુત્વા તથેવ તં પુચ્છિત્વા પક્કામિ.

ચતુત્થો તેભૂમકકમ્મટ્ઠાનિકો. તસ્સ કિર સમપ્પવત્તા ધાતુયો અહેસું, કલ્લસરીરં બલપત્તં, કમ્મટ્ઠાનાનિપિસ્સ સબ્બાનેવ સપ્પાયાનિ, અતીતા વા સઙ્ખારા હોન્તુ અનાગતા વા પચ્ચુપ્પન્ના વા કામાવચરા વા રૂપાવચરા વા અરૂપાવચરા વા, સબ્બેપિ સપ્પાયાવ. અસપ્પાયકમ્મટ્ઠાનં નામ નત્થિ. કાલેસુપિ પુરેભત્તં વા હોતુ પચ્છાભત્તં વા પઠમયામાદયો વા, અસપ્પાયો કાલો નામ નત્થિ. યથા નામ ચારિભૂમિં ઓતિણ્ણો મહાહત્થી હત્થેન ગહેતબ્બં હત્થેનેવ લુઞ્ચિત્વા ગણ્હાતિ, પાદેહિ પહરિત્વા ગહેતબ્બં પાદેહિ પહરિત્વા ગણ્હાતિ, એવમેવ સકલે તેભૂમકધમ્મે કલાપગ્ગાહેન ગહેત્વા સમ્મસન્તો અરહત્તં પત્તો, તસ્મા એસોપિ અત્તના અધિગતમગ્ગમેવ કથેસિ. અયં પન ‘‘ઇમેસં અઞ્ઞમઞ્ઞં ન સમેતિ. પઠમેન સપ્પદેસસઙ્ખારેસુ ઠત્વા કથિતં, દુતિયેન નિપ્પદેસેસુ, પુન તતિયેન સપ્પદેસેસુ, ચતુત્થેન નિપ્પદેસેસુયેવા’’તિ અસન્તુટ્ઠો હુત્વા તં પુચ્છિ – ‘‘કિં નુ ખો, આવુસો, ઇદં દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનં તુમ્હેહિ અત્તનોવ ધમ્મતાય ઞાતં, ઉદાહુ કેનચિ વો અક્ખાત’’ન્તિ? આવુસો, મયં કિં જાનામ? અત્થિ પન સદેવકે લોકે સમ્માસમ્બુદ્ધો, તં નિસ્સાયેતં અમ્હેહિ ઞાતન્તિ. સો ચિન્તેસિ – ‘‘ઇમે ભિક્ખૂ મય્હં અજ્ઝાસયં ગહેત્વા કથેતું ન સક્કોન્તિ, અહં સબ્બઞ્ઞુબુદ્ધમેવ પુચ્છિત્વા નિક્કઙ્ખો ભવિસ્સામી’’તિ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ.

ભગવા તસ્સ વચનં સુત્વા ‘‘યેહિ તે પઞ્હો કથિતો, તે ચત્તારોપિ ખીણાસવા, સુકથિતં તેહિ, ત્વં પન અત્તનો અન્ધબાલતાય તં ન સલ્લક્ખેસી’’તિ ન એવં વિહેસેસિ. કારકભાવં પનસ્સ ઞત્વા ‘‘અત્થગવેસકો એસ, ધમ્મદેસનાય એવ નં બુજ્ઝાપેસ્સામી’’તિ કિંસુકોપમં આહરિ. તત્થ ભૂતં વત્થું કત્વા એવમત્થો વિભાવેતબ્બો – એકસ્મિં કિર મહાનગરે એકો સબ્બગન્થધરો બ્રાહ્મણવેજ્જો પણ્ડિતો પટિવસતિ. અથેકો નગરસ્સ પાચીનદ્વારગામવાસી પણ્ડુરોગપુરિસો તસ્સ સન્તિકં આગન્ત્વા તં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. વેજ્જપણ્ડિતો તેન સદ્ધિં સમ્મોદિત્વા ‘‘કેનત્થેન આગતોસિ ભદ્રમુખા’’તિ, પુચ્છિ. રોગેનમ્હિ, અય્ય, ઉપદ્દુતો, ભેસજ્જં મે કથેહીતિ. તેન હિ, ભો, ગચ્છ, કિંસુકરુક્ખં છિન્દિત્વા, સોસેત્વા ઝાપેત્વા, તસ્સ ખારોદકં ગહેત્વા ઇમિના ચિમિના ચ ભેસજ્જેન યોજેત્વા, અરિટ્ઠં કત્વા પિવ, તેન તે ફાસુકં ભવિસ્સતીતિ. સો તથા કત્વા નિરોગો બલવા પાસાદિકો જાતો.

અથઞ્ઞો દક્ખિણદ્વારગામવાસી પુરિસો તેનેવ રોગેન આતુરો ‘‘અસુકો કિર ભેસજ્જં કત્વા અરોગો જાતો’’તિ સુત્વા તં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ – ‘‘કેન તે, સમ્મ, ફાસુકં જાત’’ન્તિ. કિંસુકારિટ્ઠેન નામ, ગચ્છ ત્વમ્પિ કરોહીતિ.

સોપિ તથા કત્વા તાદિસોવ જાતો.

અથઞ્ઞો પચ્છિમદ્વારગામવાસી...પે॰... ઉત્તરદ્વારગામવાસી પુરિસો તેનેવ રોગેન આતુરો ‘‘અસુકો કિર ભેસજ્જં કત્વા અરોગો જાતો’’તિ તં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ ‘‘કેન તે, સમ્મ, ફાસુકં જાત’’ન્તિ? કિંસુકારિટ્ઠેન નામ, ગચ્છ ત્વમ્પિ કરોહીતિ. સોપિ તથા કત્વા તાદિસોવ જાતો.

અથઞ્ઞો પચ્ચન્તવાસી અદિટ્ઠપુબ્બકિંસુકો એકો પુરિસો તેનેવ રોગેન આતુરો ચિરં તાનિ તાનિ ભેસજ્જાનિ કત્વા રોગે અવૂપસમમાને ‘‘અસુકો કિર નગરસ્સ પાચીનદ્વારગામવાસી પુરિસો ભેસજ્જં કત્વા અરોગો જાતો’’તિ સુત્વા ‘‘ગચ્છામહમ્પિ, તેન કતભેસજ્જં કરિસ્સામી’’તિ દણ્ડમોલુબ્ભ અનુપુબ્બેન તસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા, ‘‘કેન તે, સમ્મ, ફાસુકં જાત’’ન્તિ પુચ્છિ. કિંસુકારિટ્ઠેન સમ્માતિ. કીદિસો પન સો કિંસુકોતિ. ઝાપિતગામે ઠિતઝામથૂણો વિયાતિ. ઇતિ સો પુરિસો અત્તના દિટ્ઠાકારેનવ કિંસુકં આચિક્ખિ. તેન હિ દિટ્ઠકાલે કિંસુકો પતિતપત્તો ખાણુકકાલે દિટ્ઠત્તા તાદિસોવ હોતિ.

સો પન પુરિસો સુતમઙ્ગલિકત્તા ‘‘અયં ‘ઝાપિતગામે ઝામથૂણો વિયા’તિ આહ, અમઙ્ગલમેતં . એતસ્મિઞ્હિ મે ભેસજ્જે કતેપિ રોગો ન વૂપસમિસ્સતી’’તિ તસ્સ વેય્યાકરણેન અસન્તુટ્ઠો તં પુચ્છિ – ‘‘કિં નુ ખો, ભો, ત્વઞ્ઞેવ કિંસુકં જાનાસિ, ઉદાહુ અઞ્ઞોપિ અત્થી’’તિ. અત્થિ, ભો, દક્ખિણદ્વારગામે અસુકો નામાતિ. સો તં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ, સ્વાસ્સ પુપ્ફિતકાલે દિટ્ઠત્તા અત્તનો દસ્સનાનુરૂપેન ‘‘લોહિતકો કિંસુકો’’તિ આહ. સો ‘‘અયં પુરિમેન વિરુદ્ધં આહ, કાળકો લોહિતકતો સુવિદૂરદૂરે’’તિ તસ્સપિ વેય્યાકરણેન અસન્તુટ્ઠો ‘‘અત્થિ પન, ભો, અઞ્ઞોપિ કોચિ કિંસુકદસ્સાવી, યેન કિંસુકો દિટ્ઠપુબ્બો’’તિ? પુચ્છિત્વા, ‘‘અત્થિ પચ્છિમદ્વારગામે અસુકો નામા’’તિ વુત્તે તમ્પિ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ. સ્વાસ્સ ફલિતકાલે દિટ્ઠત્તા અત્તનો દસ્સનાનુરૂપેન ‘‘ઓચિરકજાતો આદિન્નસિપાટિકો’’તિ આહ. ફલિતકાલસ્મિઞ્હિ કિંસુકો ઓલમ્બમાનચીરકો વિય અધોમુખં કત્વા ગહિતઅસિકોસો વિય ચ સિરીસરુક્ખો વિય ચ લમ્બમાનફલો હોતિ. સો ‘‘અયં પુરિમેહિ વિરુદ્ધં આહ, ન સક્કા ઇમસ્સ વચનં ગહેતુ’’ન્તિ તસ્સપિ વેય્યાકરણેન અસન્તુટ્ઠો ‘‘અત્થિ પન, ભો, અઞ્ઞોપિ કોચિ કિંસુકદસ્સાવી, યેન કિંસુકો દિટ્ઠપુબ્બો’’તિ? પુચ્છિત્વા, ‘‘અત્થિ ઉત્તરદ્વારગામે અસુકો નામા’’તિ વુત્તે તમ્પિ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છિ. સો અસ્સ સઞ્છન્નપત્તકાલે દિટ્ઠત્તા અત્તનો દસ્સનાનુરૂપેન ‘‘બહલપત્તપલાસો સન્દચ્છાયો’’તિ આહ. **સન્દચ્છાયો** નામ સંસન્દિત્વા ઠિતચ્છાયો.

સો ‘‘અયમ્પિ પુરિમેહિ વિરુદ્ધં આહ, ન સક્કા ઇમસ્સ વચનં ગહેતુ’’ન્તિ તસ્સપિ વેય્યાકરણેન અસન્તુટ્ઠો તં આહ, ‘‘કિં નુ ખો, ભો, તુમ્હે અત્તનોવ ધમ્મતાય કિંસુકં જાનાથ, ઉદાહુ કેનચિ વો અક્ખાતો’’તિ? કિં, ભો, મયં જાનામ? અત્થિ પન મહાનગરસ્સ મજ્ઝે અમ્હાકં આચરિયો વેજ્જપણ્ડિતો, તં નિસ્સાય અમ્હેહિ ઞાતન્તિ. ‘‘તેન હિ અહમ્પિ આચરિયમેવ ઉપસઙ્કમિત્વા નિક્કઙ્ખો ભવિસ્સામી’’તિ તસ્સ સન્તિકં ઉપસઙ્કમિત્વા તં વન્દિત્વા અટ્ઠાસિ. વેજ્જપણ્ડિતો તેન સદ્ધિં સમ્મોદિત્વા, ‘‘કેનત્થેન આગતોસિ ભદ્રમુખા’’તિ પુચ્છિ. રોગેનમ્હિ, અય્ય, ઉપદ્દુતો, ભેસજ્જં મે કથેથાતિ. તેન હિ, ભો, ગચ્છ, કિંસુકરુક્ખં છિન્દિત્વા સોસેત્વા ઝાપેત્વા તસ્સ ખારોદકં ગહેત્વા ઇમિના ચિમિના ચ ભેસજ્જેન યોજેત્વા અરિટ્ઠં કત્વા પિવ, એતેન તે ફાસુકં ભવિસ્સતીતિ. સો તથા કત્વા નિરોગો બલવા પાસાદિકો જાતો.

તત્થ મહાનગરં વિય નિબ્બાનનગરં દટ્ઠબ્બં. વેજ્જપણ્ડિતો વિય સમ્માસમ્બુદ્ધો. વુત્તમ્પિ ચે તં ‘‘ભિસક્કો સલ્લકત્તોતિ ખો, સુનક્ખત્ત, તથાગતસ્સેતં અધિવચનં અરહતો સમ્માસમ્બુદ્ધસ્સા’’તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૬૫) ચતૂસુ

દ્વારગામેસુ ચત્તારો વેજ્જન્તેવાસિકા વિય ચત્તારો દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તા ખીણાસવા. પચ્ચન્તવાસી પઠમપુરિસો વિય પઞ્હપુચ્છકો ભિક્ખુ. પચ્ચન્તવાસિનો ચતુન્નં વેજ્જન્તેવાસિકાનં કથાય અસન્તુટ્ઠસ્સ આચરિયમેવ ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છનકાલો વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો ચતુન્નં દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તાનં ખીણાસવાનં કથાય અસન્તુટ્ઠસ્સ સત્થારં ઉપસઙ્કમિત્વા પુચ્છનકાલો.

યથા યથા અધિમુત્તાનન્તિ યેન યેનાકારેન અધિમુત્તાનં. **દસ્સનં સુવિસુદ્ધ**ન્તિ નિબ્બાનદસ્સનં સુટ્ઠુ વિસુદ્ધં. **તથા તથા ખો તેહિ સપ્પુરિસેહિ બ્યાકત**ન્તિ તેન તેનેવાકારેન તુય્હં તેહિ સપ્પુરિસેહિ કથિતં. યથા હિ ''કાળકો કિંસુકો''તિ કથેન્તો ન અઞ્ઞં કથેસિ, અત્તના દિટ્ઠનયેન કિંસુકમેવ કથેસિ, એવમેવ છફસ્સાયતનાનં વસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તખીણાસવોપિ ઇમં પઞ્હં કથેન્તો ન અઞ્ઞં કથેસિ, અત્તના અધિગતમગ્ગેન દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનમેવ કથેસિ.

યથા ચ ''લોહિતકો ઓચિરકજાતો બહલપત્તપલાસો કિંસુકો''તિ કથેન્તોપિ ન અઞ્ઞં કથેસિ, અત્તના દિટ્ઠનયેન કિંસુકમેવ કથેસિ, એવમેવ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધવસેન ચતુમહાભૂતવસેન તેભૂમકધમ્મવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તખીણાસવોપિ ઇમં પઞ્હં કથેન્તો ન અઞ્ઞં કથેસિ, અત્તના અધિગતમગ્ગેન દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનમેવ કથેસિ.

તત્થ યથા કાળકકાલે કિંસુકદસ્સાવિનોપિ તં દસ્સનં ભૂતં તચ્છં ન તેન અઞ્ઞં દિટ્ઠં, કિંસુકોવ દિટ્ઠો, એવમેવ છફસ્સાયતનવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તસ્સાપિ ખીણાસવસ્સ દસ્સનં ભૂતં તચ્છં, ન તેન અઞ્ઞં કથિતં, અત્તના અધિગતમગ્ગેન દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનમેવ કથિતં. યથા ચ લોહિતકાલે ઓચિરકજાતકાલે બહલપત્તપલાસકાલે કિંસુકદસ્સાવિનોપિ તં દસ્સનં ભૂતં તચ્છં, ન તેન અઞ્ઞં દિટ્ઠં, કિંસુકોવ દિટ્ઠો, એવમેવ પઞ્ચુપાદાનક્ખન્ધવસેન ચતુમહાભૂતવસેન તેભૂમકધમ્મવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તસ્સાપિ ખીણાસવસ્સ દસ્સનં ભૂતં તચ્છં, ન તેન અઞ્ઞં કથિતં, અત્તના અધિગતમગ્ગેન દસ્સનવિસુદ્ધિકં નિબ્બાનમેવ કથિતં.

સેય્યથાપિ , **ભિક્ખુ રઞ્ઞો પચ્ચન્તિમં નગર**ન્તિ ઇદં કસ્મા આરદ્ધં? સચે તેન ભિક્ખુના તં સલ્લક્ખિતં, અથસ્સ ધમ્મદેસનત્થં આરદ્ધં. સચે ન સલ્લક્ખિતં, અથસ્સ ઇમિના નગરોપમેન તસ્સેવત્થસ્સ દીપનત્થાય આવિભાવનત્થાય આરદ્ધં. તત્થ યસ્મા મજ્ઝિમપદેસે નગરસ્સ પાકારાદીનિ થિરાનિ વા હોન્તુ દુબ્બલાનિ વા, સબ્બસો વા મા હોન્તુ, ચોરાસઙ્કા ન હોન્તિ, તસ્મા તં અગ્ગહેત્વા ''પચ્ચન્તિમં નગર''ન્તિ આહ. **દળ્હુદ્ધાપ**ન્તિ થિરપાકારં. **દળ્હપાકારતોરણ**ન્તિ થિરપાકારઞ્ચેવ થિરતોરણઞ્ચ. તોરણાનિ નામ હિ પુરિસુબ્બેધાનિ નગરસ્સ અલઙ્કારત્થં કરીયન્તિ, ચોરનિવારણત્થાનિપિ હોન્તિયેવ. અથ વા તોરણન્તિ પિટ્ઠસઙ્ઘાટસ્સેતં નામં, થિરપિટ્ઠસઙ્ઘાટન્તિપિ અત્થો. **છદ્વાર**ન્તિ નગરદ્વારં નામ એકમ્પિ હોતિ દ્વેપિ સતમ્પિ સહસ્સમ્પિ, ઇધ પન સત્થા છદ્વારિકનગરં દસ્સેન્તો એવમાહ. **પણ્ડિતો**તિ પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતો. **બ્યત્તો**તિ વેય્યત્તિયેન સમન્નાગતો વિસદઞાણો. **મેધાવી**તિ ઠાનુપ્પત્તિકપઞ્ઞાસઙ્ખાતાય મેધાય સમન્નાગતો.

પુરત્થિમાય દિસાયાતિઆદિમ્હિ ભૂતમત્થં કત્વા એવમત્થો વેદિતબ્બો – સમિદ્ધે કિર મહાનગરે સત્તરતનસમ્પન્નો રાજા ચક્કવત્તિ રજ્જં અનુસાસતિ, તસ્સેતં પચ્ચન્તનગરં રાજાયુત્તવિરહિતં , અથ પુરિસા આગન્ત્વા ''અમ્હાકં, દેવ, નગરે આયુત્તકો નત્થિ, દેહિ નો કિઞ્ચિ આયુત્તક''ન્તિ આહંસુ. રાજા એકં પુત્તં દત્વા ''ગચ્છથ, એતં આદાય તત્થ અભિસિઞ્ચિત્વા વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીનિ કત્વા વસથા''તિ. તે તથા અકંસુ. રાજપુત્તો

પાપમિત્તસંસગ્ગેન કતિપાહેયેવ સુરાસોણ્ડો હુત્વા, સબ્બાનિ વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીનિ હારેત્વા, નગરમજ્ઝે ધુત્તેહિ પરિવારિતો સુરં પિવન્તો નચ્ચગીતાદિરતિયા વીતિનામેતિ. અથ રઞ્ઞો આગન્ત્વા આરોચયિંસુ.

રાજા એકં પણ્ડિતં અમચ્ચં આણાપેસિ – ''ગચ્છ કુમારં ઓવદિત્વા, વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીનિ કારેત્વા, પુન અભિસેકં કત્વા, એહી''તિ. ન સક્કા, દેવ, કુમારં ઓવદિતું, ચણ્ડો કુમારો ઘાતેય્યાપિ મન્તિ. અથેકં બલસમ્પન્નં યોધં આણાપેસિ – ''ત્વં ઇમિના સદ્ધિં ગન્ત્વા સચે સો ઓવાદે ન તિટ્ઠતિ, સીસમસ્સ છિન્દાહી''તિ. ઇતિ સો અમચ્ચો યોધો ચાતિ ઇદં સીઘં દૂતયુગં તત્થ ગન્ત્વા દોવારિકં પુચ્છિ – ''કહં, ભો, નગરસ્સ સામિ કુમારો''તિ. એસ મજ્ઝેસિઙ્ઘાટકે સુરં પિવન્તો ધુત્તપરિવારિતો ગીતાદિરતિં અનુભોન્તો નિસિન્નોતિ. અથ તં દૂતયુગં ગન્ત્વા અમચ્ચો તાવેત્થ, ''સામિ, વિનિચ્છયટ્ઠાનાદીનિ કિર કારેત્વા સાધુકં રજ્જં અનુસાસા''તિ આહ. કુમારો અસુણન્તો વિય નિસીદિ. અથ નં યોધો સીસે ગહેત્વા, ''સચે રઞ્ઞો આણં કરોસિ, કર, નો ચે, એત્થેવ તે સીસં પાતેસ્સામી''તિ ખગ્ગં અબ્બાહિ. પરિચારકા ધુત્તા તાવદેવ દિસાસુ પલાયિંસુ. કુમારો ભીતો સાસનં સમ્પટિચ્છિ. અથસ્સ તે તત્થેવ અભિસેકં કત્વા સેતચ્છત્તં ઉસ્સાપેત્વા ''સમ્મા રજ્જં અનુસાસાહી''તિ રઞ્ઞા વુત્તં યથાભૂતવચનં નિય્યાતેત્વા યથાગતમગ્ગમેવ પટિપજ્જિંસુ. ઇમમત્થં આવિકરોન્તો ભગવા ''પુરત્થિમાય દિસાયા''તિ આહ.

તત્રિદં ઓપમ્મસંસન્દનં – સમિદ્ધમહાનગરં વિય હિ નિબ્બાનનગરં દટ્ઠબ્બં, સત્તરતનસમન્નાગતો રાજા ચક્કવત્તિ વિય સત્તબોજ્ઝઙ્ગરતનસમન્નાગતો ધમ્મરાજા સમ્માસમ્બુદ્ધો, પચ્ચન્તિમનગરં વિય સક્કાયનગરં, તસ્મિં નગરે કૂટરાજપુત્તો વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો કૂટચિત્તુપ્પાદો, કૂટરાજપુત્તસ્સ ધુત્તેહિ પરિવારિતકાલો વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો પઞ્ચહિ નીવરણેહિ સમઙ્ગિકાલો, દ્વે સીઘદૂતા વિય સમથકમ્મટ્ઠાનઞ્ચ વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનઞ્ચ, મહાયોધેન સીસે ગહિતકાલો વિય ઉપ્પન્નપઠમજ્ઝાનસમાધિના નિચ્ચલં કત્વા ચિત્તગ્ગહિતકાલો, યોધેન સીસે ગહિતમત્તે ધુત્તાનં દિસાસુ પલાયિત્વા દૂરીભાવો વિય પઠમજ્ઝાનમ્હિ ઉપ્પન્નમત્તે નીવરણાનં દૂરીભાવો, ''કરિસ્સામિ રઞ્ઞો સાસન''ન્તિ સમ્પટિચ્છિતમત્તે વિસ્સટ્ઠકાલો વિય ઝાનતો વુટ્ઠિતકાલો, અમચ્ચેન રઞ્ઞો સાસનં આરોચિતકાલો વિય સમાધિના ચિત્તં કમ્મનિયં કત્વા વિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનસ્સ વડ્ઢિતકાલો, તત્થેવસ્સ તેહિ દ્વીહિ દૂતેહિ કતાભિસેકસ્સ સેતચ્છત્તઉસ્સાપનં વિય સમથવિપસ્સનાકમ્મટ્ઠાનં નિસ્સાય અરહત્તપ્પત્તસ્સ વિમુત્તિસેતચ્છત્તુસ્સાપનં વેદિતબ્બં.

નગરન્તિ ખો ભિક્ખુ ઇમસ્સેતં ચાતુમહાભૂતિકસ્સ કાયસ્સ અધિવચનન્તિઆદીસુ પન **ચાતુમહાભૂતિકસ્સા**તિઆદીનં પદાનં અત્થો હેટ્ઠા વિત્થારિતોવ. કેવલં પન વિઞ્ઞાણરાજપુત્તસ્સ નિવાસટ્ઠાનત્તા એત્થ કાયો ''નગર''ન્તિ વુત્તો, તસ્સેવ દ્વારભૂતત્તા છ આયતનાનિ ''દ્વારાની''તિ, તેસુ દ્વારેસુ નિચ્ચં સુપ્પતિટ્ઠિતત્તા સતિ ''દોવારિકો''તિ, કમ્મટ્ઠાનં આચિક્ખન્તેન ધમ્મરાજેન પેસિતત્તા સમથવિપસ્સના ''સીઘં દૂતયુગ''ન્તિ. એત્થ મહાયોધો વિય સમથો, પણ્ડિતામચ્ચો વિય વિપસ્સના વેદિતબ્બા.

મજ્ઝે સિઙ્ઘાટકોતિ નગરમજ્ઝે સિઙ્ઘાટકો. **મહાભૂતાન**ન્તિ હદયવત્થુસ્સ નિસ્સયભૂતાનં મહાભૂતાનં . વત્થુરૂપસ્સ હિ પચ્ચયદસ્સનત્થમેવેતં ચતુમહાભૂતગ્ગહણં કતં. નગરમજ્ઝે પન સો રાજકુમારો વિય સરીરમજ્ઝે હદયરૂપસિઙ્ઘાટકે નિસિન્નો સમથવિપસ્સનાદૂતેહિ અરહત્તાભિસેકેન અભિસિઞ્ચિતબ્બો વિપસ્સનાવિઞ્ઞાણરાજપુત્તો દટ્ઠબ્બો. નિબ્બાનં પન યથાભૂતસભાવં અકુપ્પં અધિકારીતિ કત્વા **યથાભૂતં વચન**ન્તિ વુત્તં. અરિયમગ્ગો પન યાદિસોવ પુબ્બભાગવિપસ્સનામગ્ગો, અયમ્પિ અટ્ઠઙ્ગસમન્નાગતત્તા તાદિસોયેવાતિ કત્વા **યથાગતમગ્ગો**તિ વુત્તો. ઇદં તાવેત્થ ધમ્મદેસનત્થં આભતાય ઉપમાય સંસન્દનં.

તસ્સેવત્થસ્સ પાકટીકરણત્થં આભતપક્ખે પન ઇદં સંસન્દનં – એત્થ હિ છદ્વારૂપમા છફસ્સાયતનવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તં ખીણાસવં દસ્સેતું આભતા, નગરસામિઉપમા પઞ્ચક્ખન્ધવસેન, સિઙ્ઘાટકૂપમા ચતુમહાભૂતવસેન, નગરૂપમા તેભૂમકધમ્મવસેન દસ્સનવિસુદ્ધિપત્તં ખીણાસવં દસ્સેતું આભતા. સઙ્ખેપતો પનિમસ્મિં સુત્તે ચતુસચ્ચમેવ કથિતં. સકલેનપિ હિ નગરસમ્ભારેન દુક્ખસચ્ચમેવ કથિતં, યથાભૂતવચનેન નિરોધસચ્ચં, યથાગતમગ્ગેન મગ્ગસચ્ચં, દુક્ખસ્સ પન પભાવિકા તણ્હા સમુદયસચ્ચં. દેસનાપરિયોસાને પઞ્હપુચ્છકો ભિક્ખુ સોતાપત્તિફલે પતિટ્ઠિતોતિ.

૯. વીણોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૬. નવમે **યસ્સ કસ્સચિ**, **ભિક્ખવે**, **ભિક્ખુસ્સ વા ભિક્ખુનિયા વા**તિ ઇદં સત્થા યથા નામ મહાકુટુમ્બિકો મહન્તં કસિકમ્મં કત્વા, નિપ્ફન્નસસ્સો ઘરદ્વારે મણ્ડપં કત્વા, ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દાનં પવત્તેય્ય. કિઞ્ચાપિ તેન ઉભતોસઙ્ઘસ્સ દાનં પટ્ઠપિતં, દ્વીસુ પન પરિસાસુ સન્તપ્પિતાસુ સેસજનમ્પિ સન્તપ્પેતિયેવ, એવમેવ ભગવા સમધિકાનિ ચત્તારિ અસઙ્ખ્યેય્યાનિ પારમિયો પૂરેત્વા બોધિમણ્ડે સબ્બઞ્ઞુતઞ્ઞાણં અધિગન્ત્વા પવત્તિતવરધમ્મચક્કો જેતવનમહાવિહારે નિસિન્નો ભિક્ખુપરિસાય ચેવ ભિક્ખુનિપરિસાય ચ મહાધમ્મયાગં યજન્તો વીણોપમસુત્તં આરભિ. તં પેનેતં કિઞ્ચાપિ દ્વે પરિસા સન્ધાય આરદ્ધં, ચતુન્નમ્પિ પન પરિસાનં અવારિતં. તસ્મા સબ્બેહિપિ સોતબ્બઞ્ચેવ સદ્ધાતબ્બઞ્ચ, પરિયોગાહિત્વા ચસ્સ અત્થરસો વિન્દિતબ્બોતિ.

તત્થ **છન્દો**તિઆદીસુ **છન્દો** નામ પુબ્બુપ્પત્તિકા દુબ્બલતણ્હા, સો રઞ્જેતું ન સક્કોતિ . અપરાપરં ઉપ્પજ્જમાના પન બલવતણ્હા **રાગો** નામ, સો રઞ્જેતું સક્કોતિ. દણ્ડાદાનાદીનિ કાતું અસમત્થો પુબ્બુપ્પત્તિકો દુબ્બલકોધો **દોસો** નામ. તાનિ કાતું સમત્થો અપરાપરુપ્પત્તિકો બલવકોધો **પટિઘં** નામ. **મોહો** પન મોહનસમ્મોહનવસેન ઉપ્પન્નં અઞ્ઞાણં. એવમેત્થ પઞ્ચહિપિ પદેહિ તીણિ અકુસલમૂલાનિ ગહિતાનિ. તેસુ ગહિતેસુ સબ્બેપિ તમ્મૂલકા કિલેસા ગહિતાવ હોન્તિ. ‘‘છન્દો રાગો’’તિ વા પદદ્વયેન અટ્ઠલોભસહગતચિત્તુપ્પાદા, ‘‘દોસો પટિઘ’’ન્તિ પદદ્વયેન દ્વે દોમનસ્સસહગતચિત્તુપ્પાદા, મોહપદેન લોભદોસરહિતા દ્વે ઉદ્ધચ્ચવિચિકિચ્છાસહગતચિત્તુપ્પાદા ગહિતાતિ. એવં સબ્બેપિ દ્વાદસ ચિત્તુપ્પાદા દસ્સિતાવ હોન્તિ.

સભયોતિ કિલેસચોરાનં નિવાસટ્ઠાનત્તા સભયો. **સપ્પટિભયો**તિ વધબન્ધનાદીનં કારણત્તા સપ્પટિભયો. **સકણ્ટકો**તિ રાગાદીહિ કણ્ટકેહિ સકણ્ટકો. **સગહનો**તિ રાગગહનાદીહિ સગહનો. **ઉમ્મગ્ગો**તિ દેવલોકં વા મનુસ્સલોકં વા નિબ્બાનં વા ગચ્છન્તસ્સ અમગ્ગો. **કુમ્મગ્ગો**તિ કુચ્છિતજેગુચ્છિભૂતટ્ઠાનગમનએકપદિકમગ્ગો વિય અપાયસમ્પાપકત્તા કુમ્મગ્ગો. **દુહિતિકો**તિ એત્થ ઇહિતીતિ ઇરિયના, દુક્ખા ઇહિતિ એત્થાતિ, **દુહિતિકો**. યસ્મિઞ્હિ મગ્ગે મૂલફલાદિખાદનીયં વા સાયનીયં વા નત્થિ, તસ્મિં ઇરિયના દુક્ખા હોતિ, ન સક્કા તં પટિપજ્જિત્વા ઇચ્છિતટ્ઠાનં ગન્તું. કિલેસમગ્ગમ્પિ પટિપજ્જિત્વા ન સક્કા સમ્પત્તિભવં ગન્તુન્તિ કિલેસમગ્ગો દુહિતિકોતિ વુત્તો. દ્વીહિતિકોતિપિ પાઠો, એસેવત્થો. **અસપ્પુરિસસેવિતો**તિ કોકાલિકાદીહિ અસપ્પુરિસેહિ સેવિતો.

તતો ચિત્તં નિવારયેતિ તેહિ ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યેહિ રૂપેહિ તં છન્દાદિવસેન પવત્તચિત્તં અસુભાવજ્જનાદીહિ ઉપાયેહિ નિવારયે. ચક્ખુદ્વારસ્મિઞ્હિ ઇટ્ઠારમ્મણે રાગે ઉપ્પન્ને અસુભતો આવજ્જન્તસ્સ ચિત્તં નિવત્તતિ, અનિટ્ઠારમ્મણે દોસે ઉપ્પન્ને મેત્તતો આવજ્જન્તસ્સ ચિત્તં નિવત્તતિ, મજ્ઝત્તારમ્મણે મોહે ઉપ્પન્ને ઉદ્દેસપરિપુચ્છં ગરુવાસં આવજ્જન્તસ્સ ચિત્તં નિવત્તતિ. એવં અસક્કોન્તેન પન સત્થુમહત્તતં ધમ્મસ્સ સ્વાક્ખાતતા સઙ્ઘસ્સ

સુપ્પટિપત્તિ ચ આવજ્જિતબ્બા. સત્થુમહત્તતં પચ્ચવેક્ખતોપિ હિ ધમ્મસ્સ સ્વાક્ખાતતં સઙ્ઘસ્સ સુપ્પટિપત્તિં પચ્ચવેક્ખતોપિ ચિત્તં નિવત્તતિ. તેન વુત્તં ''અસુભાવજ્જનાદીહિ ઉપાયેહિ નિવારયે''તિ.

કિટ્ઠન્તિ કિટ્ઠટ્ઠાને ઉપ્પન્નસસ્સં. **સમ્પન્ન**ન્તિ પરિપુણ્ણં સુનિપ્ફન્નં. **કિટ્ઠાદો**તિ સસ્સખાદકો . **એવમેવ ખો**તિ એત્થ સમ્પન્નકિટ્ઠં વિય પઞ્ચ કામગુણા દટ્ઠબ્બા, કિટ્ઠાદો ગોણો વિય કૂટચિત્તં, કિટ્ઠારક્ખસ્સ પમાદકાલો વિય ભિક્ખુનો છસુ દ્વારેસુ સતિં પહાય વિચરણકાલો, કિટ્ઠારક્ખસ્સ પમાદમાગમ્મ ગોણેન ગહિતગબ્ભસ્સ કિટ્ઠસ્સ ખાદિતત્તા સસ્સસામિનો સસ્સફલાનધિગમો વિય છદ્વારરક્ખિકાય સતિયા વિપ્પવાસમાગમ્મ પઞ્ચકામગુણં અસ્સાદેન્તેન ચિત્તેન કુસલપક્ખસ્સ નાસિતત્તા ભિક્ખુનો સામઞ્ઞફલાધિગમાભાવો વેદિતબ્બો.

ઉપરિઘટાયન્તિ દ્વિન્નં સિઙ્ગાનં અન્તરે. **સુનિગ્ગહિતં નિગ્ગણ્હેય્યા**તિ ઘટાયં પતિટ્ઠિતે નાસારજ્જુકે સુટ્ઠુ નિગ્ગહિતં કત્વા નિગ્ગણ્હેય્ય. **દણ્ડેના**તિ મુગ્ગરસદિસેન થૂલદણ્ડકેન. **એવઞ્હિ સો ભિક્ખવે ગોણો**તિ એવં સો કિટ્ઠારક્ખસ્સ પમાદમન્વાય યસ્મિં યસ્મિં ખણે કિટ્ઠં ઓતરિતુકામો હોતિ, તસ્મિં તસ્મિં ખણે એવં નિગ્ગણ્હિત્વા તાળેત્વા ઓસજ્જનેન નિબ્બિસેવનભાવં ઉપનીતો ગોણો.

એવમેવ ખોતિ ઇધાપિ સમ્પન્નકિટ્ઠમિવ પઞ્ચ કામગુણા દટ્ઠબ્બા, કિટ્ઠાદો વિય કૂટચિત્તં, કિટ્ઠારક્ખસ્સ અપ્પમાદો વિય ઇમસ્સ ભિક્ખુનો છસુ દ્વારેસુ સતિયા અવિસ્સજ્જનં, દણ્ડો વિય સુત્તન્તો, ગોણસ્સ કિટ્ઠાભિમુખકાલે દણ્ડેન તાળનં વિય ચિત્તસ્સ બહિદ્ધા પુથુત્તારમ્મણાભિમુખકાલે અનમતગ્ગિયદેવદૂતઆદિત્તઆસીવિસૂપમઅનાગતભયાદીસુ તં તં સુત્તં આવજ્જેત્વા ચિત્તુપ્પાદસ્સ પુથુત્તારમ્મણતો નિવારેત્વા મૂલકમ્મટ્ઠાને ઓતારણં વેદિતબ્બં. તેનાહુ પોરાણા –

> ''સુભાસિતં સુત્વા મનો પસીદતિ,
> દમેતિ નં પીતિસુખઞ્ચ વિન્દતિ;
> તદસ્સ આરમ્મણે તિટ્ઠતે મનો,
> ગોણોવ કિટ્ઠાદકો દણ્ડતજ્જિતો''તિ.

ઉદ્દુજિતન્તિ તજ્જિતં. **સુદ્દુજિત**ન્તિ સુતજ્જિતં, સુજિતન્તિપિ અત્થો. ઉદ્દુ, સુદ્દૂતિ ઇદં પન નિપાતમત્તમેવ. **અજ્ઝત્ત**ન્તિ ગોચરજ્ઝત્તં. **સન્તિટ્ઠતી**તિઆદીસુ પઠમજ્ઝાનવસેન સન્તિટ્ઠતિ, દુતિયજ્ઝાનવસેન સન્નિસીદતિ, તતિયજ્ઝાનવસેન એકોદિ હોતિ, ચતુત્થજ્ઝાનવસેન સમાધિયતિ. સબ્બમ્પિ વા એતં પઠમજ્ઝાનવસેન વેદિતબ્બં. એત્તાવતા હિ સમ્માસમ્બુદ્ધેન સમથાનુરક્ખણઇન્દ્રિયસંવરસીલં નામ કથિતં.

રઞ્ઞો વાતિ કસ્સચિદેવ પચ્ચન્તરઞ્ઞો વા. **સદ્દં સુણેય્યા**તિ પચ્ચૂસકાલે પબુદ્ધો કુસલેન વીણાવાદકેન વાદિયમાનાય મધુરસદ્દં સુણેય્ય. **રજનીયો**તિઆદીસુ ચિત્તં રઞ્જેતીતિ **રજનીયો**. કામેતબ્બતાય **કમનીયો**. ચિત્તં મદયતીતિ **મદનીયો**. ચિત્તં મુચ્છિતં વિય કરણતો મુચ્છિયતીતિ **મુચ્છનીયો**. આબન્ધિત્વા વિય ગહણતો બન્ધતીતિ **બન્ધનીયો**. **અલં મે, ભો**તિ વીણાય સણ્ઠાનં દિસ્વા તં અનિચ્છન્તો એવમાહ. **ઉપધારણે**તિ વેટ્ઠકે. **કોણ**ન્તિ ચતુરસ્સં સારદણ્ડકં.

સો તં વીણન્તિ સો રાજા ''આહરથ નં વીણં, અહમસ્સા સદ્દં પસિસ્સામી''તિ તં વીણં ગહેત્વા. **દસધા વા**તિઆદીસુ પઠમં તાવ દસધા ફાલેય્ય, અથસ્સા સદ્દં અપસ્સન્તો સતધા ફાલેય્ય, તથાપિ અપસ્સન્તો સકલિકં

સકલિકં કરેય્ય, તથાપિ અપસ્સન્તો ‘‘સકલિકા ઝાયિસ્સન્તિ, સદ્દો પન નિક્ખમિત્વા પલાયિસ્સતિ, તદા નં પસ્સિસ્સામી’’તિ અગ્ગિના ડહેય્ય. તથાપિ અપસ્સન્તો ‘‘સલ્લહુકાનિ મસિચુણ્ણાનિ વાતેન ભસ્સિસ્સન્તિ, સદ્દો સારધઞ્ઞં વિય પાદમૂલે પતિસ્સતિ, તદા નં પસ્સિસ્સામી’’તિ મહાવાતે વા ઓફુનેય્ય. તથાપિ અપસ્સન્તો ‘‘મસિચુણ્ણાનિ યથોદકં ગમિસ્સન્તિ, સદ્દો પન પારં ગચ્છન્તો પુરિસો વિય નિક્ખમિત્વા તરિસ્સતિ, તદા નં પસ્સિસ્સામી’’તિ નદિયા વા સીઘસોતાય પવાહેય્ય.

એવં વદેય્યાતિ સબ્બેહિપિમેહિ ઉપાયેહિ અપસ્સન્તો તે મનુસ્સે એવં વદેય્ય. **અસતી કિરાયન્તિ** અસતી કિર અયં વીણા, લામિકાતિ અત્થો. અસતીતિ લામકાધિવચનમેતં. યથાહ –

‘‘અસા લોકિત્થિયો નામ, વેલા તાસં ન વિજ્જતિ;
સારત્તા ચ પગબ્ભા ચ, સિખી સબ્બઘસો યથા’’તિ. (જા॰ ૧.૧.૬૧);

યથેવં યંકિઞ્ચિ વીણા નામાતિ ન કેવલઞ્ચ વીણાયેવ લામિકા, યથેવ પન અયં વીણા નામ, એવં યંકિઞ્ચિ અઞ્ઞમ્પિ તન્તિબદ્ધં, સબ્બં તં લામકમેવાતિ અત્થો. **એવમેવ ખો**તિ એત્થ વીણા વિય પઞ્ચક્ખન્ધા દટ્ઠબ્બા, રાજા વિય યોગાવચરો. યથા સો રાજા તં વીણં દસધા ફાલનતો પટ્ઠાય વિચિનન્તો સદ્દં અદિસ્વા વીણાય અનત્થિકો હોતિ, એવં યોગાવચરો પઞ્ચક્ખન્ધે સમ્મસન્તો અહન્તિ વા મમન્તિ વા ગહેતબ્બં અપસ્સન્તો ખન્ધેહિ અનત્થિકો હોતિ. તેનસ્સ તં ખન્ધસમ્મસનં દસ્સેન્તો **રૂપં સમન્વેસતિ યાવતા રૂપસ્સ ગતી**તિઆદિમાહ.

તત્થ **સમન્વેસતી**તિ પરિયેસતિ. **યાવતા રૂપસ્સ ગતી**તિ યત્તકા રૂપસ્સ ગતિ. તત્થ **ગતી**તિ ગતિગતિ, સઞ્જાતિગતિ, સલક્ખણગતિ, વિભવગતિ, ભેદગતીતિ પઞ્ચવિધા હોન્તિ. તત્થ ઇદં રૂપં નામ હેટ્ઠા અવીચિપરિયન્તં કત્વા ઉપરિ અકનિટ્ઠબ્રહ્મલોકં અન્તો કત્વા એત્થન્તરે સંસરતિ વત્તતિ, અયમસ્સ **ગતિગતિ** નામ.

અયં પન કાયો નેવ પદુમગબ્ભે, ન પુણ્ડરીકનીલુપ્પલાદીસુ સઞ્જાયતિ, આમાસયપક્કાસયાનં પન અન્તરે બહલન્ધકારે દુગ્ગન્ધપવનવિચરિતે પરમજેગુચ્છે ઓકાસે પૂતિમચ્છાદીસુ કિમિ વિય સઞ્જાયતિ , અયં રૂપસ્સ **સઞ્જાતિગતિ** નામ.

દુવિધં પન રૂપસ્સ લક્ખણં, ‘‘રુપ્પતીતિ ખો, ભિક્ખવે, તસ્મા રૂપ’’ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૩.૭૯) એવં વુત્ત રુપ્પનસઙ્ખાતં પચ્ચત્તલક્ખણઞ્ચ અનિચ્ચાદિભેદં સામઞ્ઞલક્ખણઞ્ચ, અયમસ્સ **સલક્ખણગતિ** નામ.

‘‘ગતિ મિગાનં પવનં, આકાસો પક્ખિનં ગતિ;
વિભવો ગતિ ધમ્માનં, નિબ્બાનં અરહતો ગતી’’તિ. (પરિ॰ ૩૩૯) –

એવં વુત્તો રૂપસ્સ અભાવો **વિભવગતિ** નામ. યો પનસ્સ ભેદો, અયં **ભેદગતિ** નામ. વેદનાદીસુપિ એસેવ નયો. કેવલઞ્હેત્થ ઉપરિ યાવ ભવગ્ગા તેસં સઞ્જાતિગતિ, સલક્ખણગતિયઞ્ચ વેદયિતસઞ્જાનનઅભિસઙ્ખરણવિજાનનવસેન પચ્ચત્તલક્ખણં વેદિતબ્બં.

તમ્પિ તસ્સ ન હોતીતિ યદેતં રૂપાદીસુ અહન્તિ વા મમન્તિ વા અસ્મીતિ વા એવં નિદ્દિટ્ઠં દિટ્ઠિતણ્હામાનગ્ગાહત્તયં, તમ્પિ તસ્સ ખીણાસવસ્સ ન હોતીતિ યથાનુસન્ધિનાવ સુત્તાગતં. તેન વુત્તં મહાઅટ્ઠકથાયં –

‘‘આદિમ્હિ સીલં કથિતં, મજ્ઝે સમાધિભાવના;
પરિયોસાને ચ નિબ્બાનં, એસા વીણોપમા કથા’’તિ.

૧૦. છપ્પાણકોપમસુત્તવણ્ણના

૨૪૭. દસમે **અરુગત્તો**તિ વણસરીરો. તેસંયેવ અરૂનં પક્કત્તા **પક્કગત્તો**. **સરવનન્તિ** કણ્ડવનં. **એવમેવ ખો**તિ અરુગત્તો પુરિસો વિય દુસ્સીલપુગ્ગલો વેદિતબ્બો. તસ્સ કુસકણ્ટકેહિ વિદ્ધસ્સ સરપત્તેહિ ચ અસિધારૂપમેહિ વિલિખિતગત્તસ્સ ભિય્યોસોમત્તાય દુક્ખદોમનસ્સં વિય તત્થ તત્થ સબ્રહ્મચારીહિ ‘‘અયં સો ઇમેસઞ્ચ ઇમેસઞ્ચ કમ્માનં કારકો’’તિ વુચ્ચમાનસ્સ ઉપ્પજ્જનદુક્ખં વેદિતબ્બં.

લભતિ વત્તારન્તિ લભતિ ચોદકં. **એવંકારી**તિ એવરૂપાનં વેજ્જકમ્મદૂતકમ્માદીનં કારકો. **એવંસમાચારો**તિ વિધવા ગોચરાદિવસેન એવરૂપગોચરો. **અસુચિગામકણ્ટકો**તિ અસુદ્ધટ્ઠેન અસુચિ, ગામવાસીનં વિજ્ઝનટ્ઠેન કણ્ટકોતિ ગામકણ્ટકો.

પક્ખિન્તિ હત્થિસોણ્ડસકુણં. **ઓસ્સજ્જેય્યા**તિ વિસ્સજ્જેય્ય. **આવિઞ્છેય્યુન્તિ** આકડ્ઢેય્યું. **પવેક્ખામી**તિ પવિસિસ્સામિ. **આકાસં ડેસ્સામી**તિ આકાસં ઉપ્પતિસ્સામિ.

એતેસુ પન અહિ ‘‘ભોગેહિ મણ્ડલં બન્ધિત્વા સુપિસ્સામી’’તિ વમ્મિકં પવિસિતુકામો હોતિ. સુસુમારો ‘‘દૂરે બિલં પવિસિત્વા નિપજ્જિસ્સામી’’તિ ઉદકં પવિસિતુકામો હોતિ. પક્ખી ‘‘અજટાકાસે સુખં વિચરિસ્સામી’’તિ આકાસં ડેતુકામો હોતિ. કુક્કુરો ‘‘ઉદ્ધનટ્ઠાને છારિકં બ્યૂહિત્વા ઉસુમં ગણ્હન્તો નિપજ્જિસ્સામી’’તિ ગામં પવિસિતુકામો હોતિ. સિઙ્ગાલો ‘‘મનુસ્સમંસં ખાદિત્વા પિટ્ઠિં પસારેત્વા સયિસ્સામી’’તિ આમકસુસાનં પવિસિતુકામો હોતિ. મક્કટો ‘‘ઉચ્ચે રુક્ખે અભિરુહિત્વા દિસાદિસં પક્ખન્દિસ્સામી’’તિ વનં પવિસિતુકામો હોતિ.

અનુવિધાયેય્યુન્તિ અનુગચ્છેય્યું, અનુવિધિયેય્યુન્તિપિ પાઠો, અનુવિધાનં આપજ્જેય્યુન્તિ અત્થો. યત્થ સો યાતિ, તત્થેવ ગચ્છેય્યુન્તિ વુત્તં હોતિ. **એવમેવા**તિ એત્થ છ પાણકા વિય છાયતનાનિ દટ્ઠબ્બાનિ, દળ્હરજ્જુ વિય તણ્હા, મજ્ઝે ગણ્ઠિ વિય અવિજ્જા. યસ્મિં યસ્મિં દ્વારે આરમ્મણં બલવં હોતિ, તં તં આયતનં તસ્મિં તસ્મિં આરમ્મણે આવિઞ્છતિ.

ઇમં પન ઉપમં ભગવા સરિક્ખકેન વા આહરેય્ય આયતનાનં વા નાનત્તદસ્સનવસેન. તત્થ **સરિક્ખકેન** તાવ વિસું અપ્પનાકિચ્ચં નત્થિ, પાળિયંયેવ અપ્પિતા. **આયતનાનં નાનત્તદસ્સનેન** પન અયં અપ્પના – અહિ નામેસ બહિ સિત્તસમ્મટ્ઠે ઠાને નાભિરમતિ, સઙ્કારટ્ઠાનતિણપણ્ણગહનવમ્મિકાનિયેવ પન પવિસિત્વા નિપન્નકાલે અભિરમતિ, એકગ્ગતં આપજ્જતિ. એવમેવ ચક્ખુપેતં વિસમજ્ઝાસયં, મટ્ઠાસુ સુવણ્ણભિત્તિઆદીસુ નાભિરમતિ, ઓલોકેતુમ્પિ ન ઇચ્છતિ, રૂપચિત્તપુપ્ફલતાદિવિચિત્તેસુયેવ પન અભિરમતિ. તાદિસેસુ હિ ઠાનેસુ ચક્ખુમ્હિ અપ્પહોન્તે મુખમ્પિ વિવરિત્વા ઓલોકેતુકામો હોતિ.

સુસુમારોપિ બહિ નિક્ખન્તો ગહેતબ્બં ન પસ્સતિ, અક્ખિં નિમીલેત્વા ચરતિ. યદા પન બ્યામસતમત્તં ઉદકં ઓગાહિત્વા બિલં પવિસિત્વા નિપન્નો હોતિ, તદા તસ્સ ચિત્તં એકગ્ગં હોતિ, સુખં સુપતિ. એવમેવ સોતમ્પેતં બિલજ્ઝાસયં આકાસસન્નિસ્સિતં, કણ્ણચ્છિદ્દકૂપકેયેવ અજ્ઝાસયં કરોતિ, કણ્ણચ્છિદ્દાકાસોયેવ તસ્સ સદ્દસવને

પચ્ચયો હોતિ. અજટાકાસોપિ વટ્ટતિયેવ. અન્તોલેણસ્મિઞ્હિ સજ્ઝાયે કયિરમાને ન લેણચ્છદનં ભિન્દિત્વા સદ્દો બહિ નિક્ખમતિ, દ્વારવાતપાનછિદ્દેહિ પન નિક્ખમિત્વા ધાતુપરમ્પરા ઘટ્ટેન્તો આગન્ત્વા સોતપસાદં ઘટ્ટેતિ. અથ તસ્મિં કાલે ''અસુકં નામ સજ્ઝાયતી''તિ લેણપિટ્ઠે નિસિન્ના જાનન્તિ.

એવં સન્તે સમ્પત્તગોચરતા હોતિ, કિં પનેતં સમ્પત્તગોચરન્તિ? આમ સમ્પત્તગોચરં. યદિ એવં દૂરે ભેરિઆદીસુ વજ્જમાનેસુ ''દૂરે સદ્દો''તિ જાનનં ન ભવેય્યાતિ. નો ન ભવતિ. સોતપસાદસ્મિઞ્હિ ઘટ્ટિતે ''દૂરે સદ્દો, આસન્ને સદ્દો, પરતીરે ઓરિમતીરે''તિ તથા તથા જાનનાકારો હોતિ, ધમ્મતા એસાતિ. કિં એતાય ધમ્મતાય? યતો યતો છિદ્દં, તતો તતો સવનં હોતિ ચન્દિમસૂરિયાદીનં દસ્સનં વિયાતિ અસમ્પત્તગોચરમેવેતં.

પક્ખીપિ રુક્ખે વા ભૂમિયં વા ન રમતિ. યદા પન એકં વા દ્વે વા લેડ્ડુપાતે અતિક્કમ્મ અજટાકાસં પક્ખન્દો હોતિ, તદા એકગ્ગચિત્તતં આપજ્જતિ. એવમેવ ઘાનમ્પિ આકાસજ્ઝાસયં વાતૂપનિસ્સયગન્ધગોચરં. તથા હિ ગાવો નવવુટ્ઠે દેવે ભૂમિં ઘાયિત્વા ઘાયિત્વા આકાસાભિમુખો હુત્વા વાતં આકડ્ઢન્તિ. અઙ્ગુલીહિ ગન્ધપિણ્ડં ગહેત્વાપિ ચ ઉપસિઙ્ઘનકાલે વાતં અનાકડ્ઢન્તો નેવ તસ્સ ગન્ધં જાનાતિ.

કુક્કુરોપિ બહિ ચરન્તો ખેમટ્ઠાનં ન પસ્સતિ, લેડ્ડુદણ્ડાદીહિ ઉપદ્દુતો હોતિ. અન્તોગામં પવિસિત્વા ઉદ્ધનટ્ઠાને છારિકં બ્યૂહિત્વા નિપન્નસ્સ પનસ્સ ફાસુ હોતિ. એવમેવ જિવ્હાપિ ગામજ્ઝાસયા આપોસન્નિસ્સિતરસારમ્મણા. તથા હિ તિયામરત્તિં સમણધમ્મં કત્વાપિ પાતોવ પત્તચીવરમાદાય ગામં પવિસિતબ્બં હોતિ. સુક્ખખાદનીયસ્સ ચ ન સક્કા ખેળેન અતેમિતસ્સ રસં જાનિતું.

સિઙ્ગાલોપિ બહિ ચરન્તો રતિં ન વિન્દતિ, આમકસુસાને મનુસ્સમંસં ખાદિત્વા નિપન્નસ્સેવ પનસ્સ ફાસુ હોતિ. એવમેવ કાયોપિ ઉપાદિણ્ણકજ્ઝાસયો પથવીસન્નિસ્સિતફોટ્ઠબ્બારમ્મણો. તથા હિ અઞ્ઞં ઉપાદિણ્ણકં અલભમાના સત્તા અત્તનોવ હત્થતલે સીસં કત્વા નિપજ્જન્તિ. અજ્ઝત્તિકબાહિરા ચસ્સ પથવી આરમ્મણગ્ગહણે પચ્ચયો હોતિ. સુસન્થતસ્સાપિ હિ સયનસ્સ હેટ્ઠાઠિતાનમ્પિ વા ફલકાનં ન સક્કા અનિસીદન્તેન વા અનુપ્પીળન્તેન વા થદ્ધમુદુભાવો જાનિતુન્તિ અજ્ઝત્તિકબાહિરા પથવી એતસ્સ ફોટ્ઠબ્બજાનને પચ્ચયો હોતિ.

મક્કટોપિ ભૂમિયં વિચરન્તો નાભિરમતિ, હત્થસતુબ્બેધં પનસ્સ રુક્ખં આરુય્હ વિટપપિટ્ઠે નિસીદિત્વા દિસાવિદિસા ઓલોકેન્તસ્સેવ ફાસુકો હોતિ. એવં મનોપિ નાનજ્ઝાસયો ભવઙ્ગપચ્ચયો, દિટ્ઠપુબ્બેપિ નાનારમ્મણજ્ઝાસયં કરોતિયેવ મૂલભવઙ્ગં પનસ્સ પચ્ચયો હોતીતિ અયમેત્થ સઙ્ખેપો, વિત્થારેન પન આયતનાનં નાનત્તં વિસુદ્ધિમગ્ગે આયતનનિદ્દેસે વુત્તમેવ.

તં ચક્ખુ નાવિઞ્છતીતિ તણ્હારજ્જુકાનં આયતનપાણકાનં કાયગતાસતિથમ્ભે બદ્ધાનં નિબ્બિસેવનભાવં આપન્નત્તા નાકડ્ઢતીતિ ઇમસ્મિં સુત્તે પુબ્બભાગવિપસ્સનાવ કથિતા.

૧૧. યવકલાપિસુત્તવણ્ણના

૨૪૮. એકાદસમે **યવકલાપી**તિ લાયિત્વા ઠપિતયવપુઞ્જો. **બ્યાભઙ્ગિહત્થા**તિ કાજહત્થા. **છહિ બ્યાભઙ્ગીહિ હનેય્યુ**ન્તિ છહિ પુથુલકાજદણ્ડકેહિ પોથેય્યું. **સત્તમો**તિ તેસુ છસુ જનેસુ યવે પોથેત્વા પસિબ્બકે પૂરેત્વા આદાય

ગતેસુ અઞ્ઞો સત્તમો આગચ્છેય્ય. **સુહતતરા અસ્સા**તિ યં તત્થ અવસિટ્ઠં અત્થિ ભુસપલાપમત્તમ્પિ, તસ્સ ગહણત્થં સુટ્ઠુતરં હતા.

એવમેવ ખોતિ એત્થ ચતુમહાપથો વિય છ આયતનાનિ દટ્ઠબ્બાનિ, ચતુમહાપથે નિક્ખિત્તયવકલાપી વિય સત્તો, છ બ્યાભઙ્ગિયો વિય ઇટ્ઠાનિટ્ઠમજ્ઝત્તવસેન અટ્ઠારસ આરમ્મણાનિ, સત્તમા બ્યાભઙ્ગી વિય ભવપત્થના કિલેસા. યથા ચતુમહાપથે ઠપિતા યવકલાપી છહિ બ્યાભઙ્ગીહિ હઞ્ઞતિ, એવમિમે સત્તા અટ્ઠારસહિ આરમ્મણદણ્ડકેહિ છસુ આયતનેસુ હઞ્ઞન્તિ. યથા સત્તમેન સુહતતરા હોન્તિ, એવં સત્તા ભવપત્થનકિલેસેહિ સુહતતરા હોન્તિ ભવેમૂલકં દુક્ખં અનુભવમાના.

ઇદાનિ નેસં તં ભવપત્થનકિલેસં દસ્સેતું **ભૂતપુબ્બં, ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ. **તત્રા**તિ સુધમ્માયં ભુમ્મં, સુધમ્માય દેવસભાય દ્વારેતિ અત્થો. **ધમ્મિકા ખો દેવા**તિ ધમ્મિકા એતે દેવા નામ, યેહિ માદિસં અસુરાધિપતિં ગહેત્વા મત્થં ભેદનમત્તમ્પિ ન કતન્તિ સન્ધાય વદતિ. **અધમ્મિકા દેવા**તિ અધમ્મિકા એતે દેવા નામ, યે માદિસં અસુરાધિપતિં નવગૂથસૂકરં વિય કણ્ઠપઞ્ચમેહિ બન્ધનેહિ બન્ધિત્વા નિસીદાપેન્તિ. **એવં સુખુમં ખો, ભિક્ખવે, વેપચિત્તિબન્ધનન્તિ** તં કિર પદુમનાળસુત્તં વિય મક્કટજાલસુત્તં વિય ચ સુખુમં હોતિ, છેત્તું પન નેવ વાસિયા ન ફરસુના સક્કા. યસ્મા પન ચિત્તેનેવ બજ્ઝતિ, ચિત્તેન મુચ્ચતિ, તસ્મા ''વેપચિત્તિબન્ધન''ન્તિ વુત્તં.

તતો સુખુમતરં મારબન્ધનન્તિ કિલેસબન્ધનં પનેસં તતોપિ સુખુમતરં, નેવ ચક્ખુસ્સ આપાથં ગચ્છતિ, ન ઇરિયાપથં નિવારેતિ. તેન હિ બદ્ધા સત્તા પથવિતલેપિ આકાસેપિ યોજનસતમ્પિ યોજનસહસ્સમ્પિ ગચ્છન્તિપિ આગચ્છન્તિપિ. છિજ્જમાનં પનેતં ઞાણેનેવ છિજ્જતિ, ન અઞ્ઞેનાતિ ''ઞાણમોક્ખં બન્ધન''ન્તિપિ વુચ્ચતિ.

મઞ્ઞમાનોતિ તણ્હાદિટ્ઠિમાનાનં વસેન ખન્ધે મઞ્ઞન્તો. **બદ્ધો મારસ્સા**તિ મારબન્ધનેન બદ્ધો. કરણત્થે વા એતં સામિવચનં, કિલેસમારેન બદ્ધોતિ અત્થો. **મુત્તો પાપિમતો**તિ મારસ્સ બન્ધનેન મુત્તો. કરણત્થેયેવ વા ઇદં સામિવચનં, પાપિમતા કિલેસબન્ધનેન મુત્તોતિ અત્થો.

અસ્મીતિ પદેન તણ્હામઞ્ઞિતં વુત્તં. **અયમહસ્મી**તિ દિટ્ઠિમઞ્ઞિતં. **ભવિસ્સન્તિ** સસ્સતવસેન દિટ્ઠિમઞ્ઞિતમેવ. **ન ભવિસ્સન્તિ** ઉચ્છેદવસેન. **રૂપી**તિઆદીનિ સસ્સતસ્સેવ પભેદદીપનાનિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા મઞ્ઞિતં આબાધં અન્તોદોસનિકન્તનવસેન રોગો ચેવ ગણ્ડો ચ સલ્લઞ્ચ, તસ્મા. **ઇઞ્જિતન્તિ**આદીનિ યસ્મા ઇમેહિ કિલેસેહિ સત્તા ઇઞ્જન્તિ ચેવ ફન્દન્તિ ચ પપઞ્ચિતા ચ હોન્તિ પમત્તાકારપત્તા, તસ્મા તેસં આકારદસ્સનત્થં વુત્તાનિ.

માનગતવારે પન માનસ્સ ગતં **માનગતં**, માનપવત્તીતિ અત્થો. માનોયેવ માનગતં ગૂથગતં મુત્તગતં વિય. તત્થ **અસ્મી**તિ ઇદં તણ્હાય સમ્પયુત્તમાનવસેન વુત્તં. **અયમહમસ્મી**તિ દિટ્ઠિવસેન. નનુ ચ દિટ્ઠિસમ્પયુત્તો નામ માનો નત્થીતિ? આમ નત્થિ, માનસ્સ પન અપ્પહીનત્તા દિટ્ઠિ નામ હોતિ. માનમૂલકં દિટ્ઠિં સન્ધાયેતં વુત્તં. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનમેવાતિ.

આસીવિસવગ્ગો.

ચતુત્થો પણ્ણાસકો.

સળાયતનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૨. વેદનાસંયુત્તં

૧. સગાથાવગ્ગો

૧. સમાધિસુત્તવણ્ણના

૨૪૯. વેદનાસંયુત્તે સગાથાવગ્ગસ્સ પઠમે **સમાહિતો**તિ ઉપચારેન વા અપ્પનાય વા સમાહિતો. **વેદના ચ પજાનાતી**તિ વેદના દુક્ખસચ્ચવસેન પજાનાતિ. **વેદનાનઞ્ચ સમ્ભવ**ન્તિ તાસંયેવ સમ્ભવં સમુદયસચ્ચવસેન પજાનાતિ. **યત્થ ચેતા**તિ યત્થેતા વેદના નિરુજ્ઝન્તિ, તં નિબ્બાનં નિરોધસચ્ચવસેન પજાનાતિ. **ખયગામિન**ન્તિ તાસંયેવ વેદનાનં ખયગામિનં મગ્ગં મગ્ગસચ્ચવસેન પજાનાતિ. **નિચ્છાતો પરિનિબ્બુતો**તિ નિત્તણ્હો હુત્વા કિલેસપરિનિબ્બાનેન પરિનિબ્બુતો. એવમેત્થ સુત્તે સમ્મસનચારવેદના કથિતા. ગાથાસુ દ્વીહિ પદેહિ સમથવિપસ્સના કથિતા, સેસેહિ ચતુસચ્ચં કથિતં. એવમેત્થ સબ્બસઙ્ગાહિકો ચતુભૂમકધમ્મપરિચ્છેદો વુત્તો.

૨. સુખસુત્તવણ્ણના

૨૫૦. દુતિયે **અદુક્ખમસુખં સહા**તિ અદુક્ખમસુખઞ્ચ સુખદુક્ખેહિ સહ. **અજ્ઝત્તઞ્ચ બહિદ્ધા ચા**તિ અત્તનો ચ પરસ્સ ચ. **મોસધમ્મ**ન્તિ નસ્સનસભાવં. **પલોકિન**ન્તિ પલુજ્જનકં ભિજ્જનસભાવં. **ફુસ્સ ફુસ્સ વયં પસ્સ**ન્તિ ઞાણેન ફુસિત્વા ફુસિત્વા વયં પસ્સન્તો. **એવં તત્થ વિરજ્જતી**તિ એવં તાસુ વેદનાસુ વિરજ્જતિ. ઇધાપિ સુત્તે સમ્મસનચારવેદના કથિતા, ગાથાસુ ઞાણફુસનં.

૩. પહાનસુત્તવણ્ણના

૨૫૧. તતિયે **અચ્છેચ્છિ તણ્હ**ન્તિ સબ્બમ્પિ તણ્હં છિન્દિ સમુચ્છિન્દિ. **વિવત્તયિ સંયોજન**ન્તિ દસવિધમ્પિ સંયોજનં પરિવત્તયિ નિમ્મૂલકમકાસિ. **સમ્મા**તિ હેતુના કારણેન. **માનાભિસમયા**તિ માનસ્સ દસ્સનાભિસમયા, પહાનાભિસમયા ચ. અરહત્તમગ્ગો હિ કિચ્ચવસેન માનં સમ્પસ્સતિ, અયમસ્સ દસ્સનાભિસમયો. તેન દિટ્ઠો પન સો તાવદેવ પહીયતિ, દિટ્ઠવિસેન દિટ્ઠસત્તાનં જીવિતં વિય. અયમસ્સ પહાનાભિસમયો.

અન્તમકાસિ દુક્ખસ્સાતિ એવં અરહત્તમગ્ગેન માનસ્સ દિટ્ઠત્તા ચ પહીનત્તા ચ યે ઇમે ''કાયબન્ધનસ્સ અન્તો જીરતિ (ચૂળવ॰ ૨૭૮) હરિતન્તં વા''તિ (મ॰ નિ॰ ૧.૩૦૪) એવં વુત્તઅન્તિમમરિયાદન્તો ચ, ''અન્તમિદં, ભિક્ખવે, જીવિકાન''ન્તિ (ઇતિવુ॰ ૯૧; સં॰ નિ॰ ૩.૮૦) એવં વુત્તલામકન્તો ચ, ''સક્કાયો એકો અન્તો''તિ (અ॰ નિ॰ ૬.૬૧; ચૂળનિ॰ તિસ્સમેત્તેય્યમાણવપુચ્છાનિદ્દેસ ૧૧) એવં વુત્તકોટ્ઠાસન્તો ચ, ''એસેવન્તો દુક્ખસ્સ સબ્બપચ્ચયસઙ્ખયા''તિ (સં નિ॰ ૨.૫૧; ૨.૪.૭૧; ઉદા॰ ૭૧) એવં વુત્તકોટન્તો ચાતિ ચત્તારો અન્તા, તેસુ સબ્બસ્સેવ વટ્ટદુક્ખસ્સ અદું ચતુત્થકોટિસઙ્ખાતં અન્તમકાસિ, પરિચ્છેદં પરિવટુમં અકાસિ, અન્તિમસમુસ્સયમત્તાવસેસં દુક્ખમકાસીતિ વુત્તં હોતિ.

સમ્પજઞ્ઞં ન રિઞ્ચતીતિ સમ્પજઞ્ઞં ન જહતિ. **સઙ્ખ્યં નોપેતી**તિ રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હોતિ પઞ્ઞત્તિં ન ઉપેતિ, તં પઞ્ઞત્તિં પહાય ખીણાસવો નામ હોતીતિ અત્થો. ઇમસ્મિં સુત્તે આરમ્મણાનુસયો કથિતો.

૪. પાતાલસુત્તવણ્ણના

૨૫૨. ચતુત્થે **પાતાલો**તિ પાતસ્સ અલં પરિયત્તો, નત્થિ એત્થ પતિટ્ઠાતિ **પાતાલો. અસન્તં અવિજ્જમાન**ન્તિ અસમ્ભૂતત્તં અપઞ્ઞાયમાનત્તં. **એવં વાચં ભાસતી**તિ અત્થિ મહાસમુદ્દે પાતાલોતિ એવં વાચં. સો હિ યં તં બલવામુખં મહાસમુદ્દસ્સ ઉદકં વેગેન પક્ખન્દિત્વા ચક્કવાળં વા સિનેરું વા આહચ્ચ યોજનદ્વિયોજનદસયોજનપ્પમાણમ્પિ ઉગ્ગન્ત્વા પુન મહાસમુદ્દે પતતિ, યસ્સ પતિતટ્ઠાને મહાનરકપપાતો વિય હોતિ, યં લોકે બલવામુખન્તિ વુચ્ચતિ. તં સન્ધાય એવં વદતિ.

યસ્મા પન તત્થ તથારૂપાનં મચ્છકચ્છપદેવદાનવાનં પતિટ્ઠાપિ હોતિ સુખનિવાસોપિ, તસ્મા અસન્તં અસંવિજ્જમાનં તં તં વાચં ભાસતિ નામ. યસ્મા પન સબ્બપુથુજ્જના સારીરિકાય દુક્ખવેદનાય પતિટ્ઠાતું ન સક્કોન્તિ, તસ્મા પાતસ્સ અલન્તિ અત્થેન અયમેવ પાતાલોતિ દસ્સેન્તો **સારીરિકાનં ખો એતં ભિક્ખવે**તિઆદિમાહ.

પાતાલે ન પચ્ચુટ્ઠાસીતિ પાતાલસ્મિં ન પતિટ્ઠાસિ. **ગાધ**ન્તિ પતિટ્ઠં. **અક્કન્દતી**તિ અનિબદ્ધં વિપ્પલાપં વિલપન્તો કન્દતિ. **દુબ્બલો**તિ દુબ્બલઞાણો. **અપ્પથામકો**તિ ઞાણથામસ્સ પરિત્તતાય પરિત્તથામકો. ઇમસ્મિં સુત્તે અરિયસાવકોતિ સોતાપન્નો. સોતાપન્નો હિ એત્થ ધુરં, બલવવિપસ્સકો ન તિક્ખબુદ્ધિ ઉપ્પન્નં વેદનં અનનુવત્તિત્વા પતિટ્ઠાતું સમત્થો યોગાવચરોપિ વટ્ટતિ.

૫. દટ્ઠબ્બસુત્તવણ્ણના

૨૫૩. પઞ્ચમે **દુક્ખતો દટ્ઠબ્બા**તિ વિપરિણામનવસેન દુક્ખતો દટ્ઠબ્બા. **સલ્લતો**તિ દુક્ખાપનવિનિવિજ્ઝનટ્ઠેન સલ્લાતિ દટ્ઠબ્બા. **અનિચ્ચતો**તિ અદુક્ખમસુખા હુત્વા અભાવાકારેન અનિચ્ચતો દટ્ઠબ્બા. **અદ્દા**તિ અદ્દસ. **સન્ત**ન્તિ સન્તસભાવં.

૬. સલ્લસુત્તવણ્ણના

૨૫૪. છટ્ઠે **તત્રા**તિ તેસુ દ્વીસુ જનેસુ. **અનુવેધં વિજ્ઝેય્યા**તિ તસ્સેવ વણમુખસ્સ અઙ્ગુલન્તરે વા દ્વઙ્ગુલન્તરે વા આસન્નપદેસે અનુગતવેધં. એવં વિદ્ધસ્સ હિ સા અનુવેધા વેદના પઠમવેદનાય બલવતરા હોતિ, પચ્છા ઉપ્પજ્જમાના દોમનસ્સવેદનાપિ એવમેવ પુરિમવેદનાય બલવતરા હોતિ. **દુક્ખાય વેદનાય નિસ્સરણ**ન્તિ દુક્ખાય વેદનાય હિ સમાધિમગ્ગફલાનિ નિસ્સરણં, તં સો ન જાનાતિ, કામસુખમેવ નિસ્સરણન્તિ જાનાતિ. **તાસં વેદનાન**ન્તિ તાસં સુખદુક્ખવેદનાનં. **સઞ્ઞુત્તો નં વેદયતી**તિ કિલેસેહિ સમ્પયુત્તોવ હુત્વા તં વેદનં વેદયતિ, ન વિપ્પયુત્તો. **સઞ્ઞુત્તો દુક્ખસ્મા**તિ કરણત્થે નિસ્સક્કં, દુક્ખેન સમ્પયુત્તોતિ અત્થો. **સઙ્ખાતધમ્મસ્સા**તિ વિદિતધમ્મસ્સ તુલિતધમ્મસ્સ. **બહુસ્સુતસ્સા**તિ પરિયત્તિબહુસ્સુતસ્સ પટિવેધબહુસ્સુતસ્સ ચ. **સમ્મા પજાનાતિ ભવસ્સ પારગૂ**તિ ભવસ્સ પારં નિબ્બાનં ગતો, તદેવ નિબ્બાનં સમ્મા પજાનાતિ. ઇમસ્મિમ્પિ સુત્તે આરમ્મણાનુસયોવ કથિતો. અરિયસાવકેસુ ચ ખીણાસવો એત્થ ધુરં, અનાગામીપિ વટ્ટતીતિ વદન્તિ.

૭. પઠમગેલઞ્ઞસુત્તવણ્ણના

૨૫૫. સત્તમે **યેન ગિલાનસાલા તેનુપસઙ્કમી**તિ ''સદેવકે લોકે અગ્ગપુગ્ગલો તથાગતોપિ ગિલાનુપટ્ઠાનં ગચ્છતિ, ઉપટ્ઠાતબ્બયુત્તકા નામ ગિલાનાતિ ભિક્ખૂ સદ્દહિત્વા ઓકપ્પેત્વા ગિલાને ઉપટ્ઠાતબ્બે મઞ્ઞિસ્સન્તી''તિ ચ ''યે તત્થ કમ્મટ્ઠાનસપ્પાયા, તેસં કમ્મટ્ઠાનં કથેસ્સામી''તિ ચ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ. **કાયે કાયાનુપસ્સી**તિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં પરતો વક્ખામ. **અનિચ્ચાનુપસ્સી**તિ અનિચ્ચતં અનુપસ્સન્તો. **વયાનુપસ્સી**તિ વયં અનુપસ્સન્તો. **વિરાગાનુપસ્સી**તિ વિરાગં અનુપસ્સન્તો. **નિરોધાનુપસ્સી**તિ નિરોધં અનુપસ્સન્તો. **પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સી**તિ પટિનિસ્સગ્ગં અનુપસ્સન્તો.

એત્તાવતા કિં દસ્સિતં હોતિ? ઇમસ્સ ભિક્ખુનો આગમનીયપટિપદા, સતિપટ્ઠાનાપિ હિ પુબ્બભાગાયેવ, સમ્પજઞ્ઞેપિ અનિચ્ચાનુપસ્સના વયાનુપસ્સના વિરાગાનુપસ્સનાતિ ચ ઇમાપિ તિસ્સો અનુપસ્સના પુબ્બભાગાયેવ, નિરોધાનુપસ્સનાપિ પટિનિસ્સગ્ગાનુપસ્સનાપિ ઇમા દ્વે મિસ્સકા. એત્તાવતા ઇમસ્સ ભિક્ખુનો ભાવનાકાલો દસ્સિતોતિ. સેસં વુત્તનયમેવ.

૮-૯. દુતિયગેલઞ્ઞસુત્તાદિવણ્ણના

૨૫૬-૨૫૭. અટ્ઠમે **ઇમમેવ ફસ્સં પટિચ્ચા**તિ વુત્તે બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં, અત્થતો પનેતં નિન્નાનાકરણં. કાયોવ હિ એત્થ ફસ્સોતિ વુત્તો. નવમં ઉત્તાનમેવ.

૧૦. ફસ્સમૂલકસુત્તવણ્ણના

૨૫૮. દસમે **સુખવેદનિય**ન્તિ સુખવેદનાય પચ્ચયભૂતં. સેસેસુપિ એસેવ નયો. અનુપદવણ્ણના પનેત્થ હેટ્ઠા વિત્થારિતાવ. ઇમસ્મિં સુત્તદ્વયે સમ્મસનચારવેદના કથિતા.

સગાથાવગ્ગો પઠમો.

૨. રહોગતવગ્ગો

૧. રહોગતસુત્તવણ્ણના

૨૫૯. રહોગતવગ્ગસ્સ પઠમે **યં કિઞ્ચિ વેદયિતં, તં દુક્ખસ્મિ**ન્તિ યં કિઞ્ચિ વેદયિતં, તં સબ્બં દુક્ખન્તિ અત્થો. **સઙ્ખારાનંયેવ અનિચ્ચત**ન્તિઆદીસુ યા એસા સઙ્ખારાનં અનિચ્ચતા ખયધમ્મતા વયધમ્મતા વિપરિણામધમ્મતા, એતં સન્ધાય યં કિઞ્ચિ વેદયિતં, તં દુક્ખન્તિ મયા ભાસિતન્તિ દીપેતિ. યા હિ સઙ્ખારાનં અનિચ્ચતા, વેદનાનમ્પિ સા અનિચ્ચતા એવ. અનિચ્ચતા ચ નામેસા મરણં, મરણતો ઉત્તરિ દુક્ખં નામ નત્થીતિ ઇમિના અધિપ્પાયેન સબ્બા વેદના દુક્ખાતિ વુત્તા. **અથ ખો પન ભિક્ખુ મયા**તિ ઇદં ન કેવલં અહં વેદનાનંયેવ નિરોધં પઞ્ઞાપેમિ, ઇમેસમ્પિ ધમ્માનં નિરોધં પઞ્ઞાપેમીતિ દસ્સનત્થં આરદ્ધં. વૂપસમો ચ પસ્સદ્ધિયો ચ એવરૂપાય દેસનાય બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તા. સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધગ્ગહણેન ચેત્થ ચત્તારો આરુપ્પા ગહિતાવ હોન્તીતિ વેદિતબ્બા.

૨-૩. પઠમઆકાસસુત્તાદિવણ્ણના

૨૬૦-૨૬૧. દુતિયે **પુથૂ વાયન્તિ માલુતા**તિ બહૂ વાતા વાયન્તિ. સેસં ઉત્તાનત્થમેવાતિ. તતિયં વિના ગાથાહિ બુજ્ઝન્તાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તં.

૪. અગારસુત્તવણ્ણના

૨૬૨. ચતુત્થે **પુરત્થિમા**તિ પુરત્થિમાય. એવં સબ્બત્થ. **સામિસાપિ સુખા વેદના**તિઆદીસુ **સામિસા સુખા** નામ કામામિસપટિસંયુત્તા વેદના. **નિરામિસા સુખા** નામ પઠમજ્ઝાનાદિવસેન વિપસ્સનાવસેન અનુસ્સતિવસેન ચ ઉપ્પન્ના વેદના. **સામિસા દુક્ખા** નામ કામામિસેનેવ સામિસા વેદના, **નિરામિસા દુક્ખા** નામ અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપયતો પિહપચ્ચયા ઉપ્પન્નદોમનસ્સવેદના. **સામિસા અદુક્ખમસુખા** નામ કામામિસેનેવ સામિસા વેદના. **નિરામિસા અદુક્ખમસુખા** નામ ચતુત્થજ્ઝાનવસેન ઉપ્પન્ના અદુક્ખમસુખા વેદના.

૫-૮. પઠમઆનન્દસુત્તાદિવણ્ણના

૨૬૩-૨૬૬. પઞ્ચમાદીનિ ચત્તારિ હેટ્ઠા કથિતનયાનેવ. પુરિમાનિ પનેત્થ દ્વે પરિપુણ્ણપસ્સદ્ધિકાનિ, પચ્છિમાનિ ઉપડ્ઢપસ્સદ્ધિકાનિ. દેસનાય બુજ્ઝનકાનં અજ્ઝાસયેન વુત્તાનિ.

૯-૧૦. પઞ્ચકઙ્ગસુત્તાદિવણ્ણના

૨૬૭-૨૬૮. નવમે **પઞ્ચકઙ્ગો થપતી**તિ **પઞ્ચકઙ્ગો**તિ તસ્સ નામં, વાસિફરસુનિખાદનદણ્ડમુગ્ગરકાળસુત્તનાળિસઙ્ખાતેહિ વા પઞ્ચહિ અઙ્ગેહિ સમન્નાગતત્તા સો પઞ્ચકઙ્ગોતિ પઞ્ઞાતો. **થપતી**તિ વડ્ઢકીજેટ્ઠકો. **ઉદાયી**તિ પણ્ડિતઉદાયિત્થેરો. **પરિયાય**ન્તિ કારણં. **દ્વેપાનન્દા**તિ દ્વેપિ, આનન્દ, **પરિયાયેના**તિ કારણેન. એત્થ ચ કાયિકચેતસિકવસેન દ્વે વેદિતબ્બા, સુખાદિવસેન તિસ્સોપિ, ઇન્દ્રિયવસેન સુખિન્દ્રિયાદિકા પઞ્ચ, દ્વારવસેન ચક્ખુસમ્ફસ્સજાદિકા છ, ઉપવિચારવસેન ''ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા સોમનસ્સટ્ઠાનિયં રૂપં ઉપવિચરતી''તિઆદિકા અટ્ઠારસ, છ ગેહસિતાનિ સોમનસ્સાનિ, છ નેક્ખમ્મસિતાનિ, છ ગેહસિતાનિ દોમનસ્સાનિ, છ નેક્ખમ્મસિતાનિ, છ ગેહસિતા ઉપેક્ખા, છ નેક્ખમ્મસિતાતિ એવં છત્તિંસ. તા અતીતે છત્તિંસ, અનાગતે છત્તિંસ, પચ્ચુપ્પન્ને છત્તિંસાતિ એવં અટ્ઠસતં વેદના વેદિતબ્બા.

પઞ્ચિમે આનન્દ કામગુણાતિ અયં પાટિયેક્કો અનુસન્ધિ. ન કેવલઞ્હિ દ્વે આદિં કત્વા વેદના ભગવતા પઞ્ઞત્તા, પરિયાયેન એકાપિ વેદના કથિતા, તં દસ્સેન્તો પઞ્ચકઙ્ગસ્સ થપતિનો વાદં ઉપત્થમ્ભેતું ઇમં દેસનં આરભિ. **અભિક્કન્તતર**ન્તિ સુન્દરતરં. **પણીતતર**ન્તિ અતપ્પકતરં. એત્થ ચ ચતુત્થજ્ઝાનતો પટ્ઠાય અદુક્ખમસુખા વેદના, સાપિ સન્તટ્ઠેન પણીતટ્ઠેન ચ સુખન્તિ વુત્તા. નિરોધો અવેદયિતસુખવસેન સુખં નામ જાતો. પઞ્ચકામગુણવસેન હિ અટ્ઠસમાપત્તિવસેન ચ ઉપ્પન્નં વેદયિતં સુખં નામ, નિરોધો અવેદયિતસુખં નામ. ઇતિ વેદયિતસુખં વા હોતુ અવેદયિતસુખં વા, નિદ્દુક્ખભાવસઙ્ખાતેન સુખટ્ઠેન એકન્તસુખમેવ જાતં.

યત્થ યત્થાતિ યસ્મિં યસ્મિં ઠાને. **સુખં ઉપલબ્ભતી**તિ વેદયિતં સુખં વા અવેદયિતં સુખં વા ઉપલબ્ભતિ. **તં તં તથાગતો સુખસ્મિં પઞ્ઞપેતિ**, તં સબ્બં તથાગતો નિદ્દુક્ખભાવં સુખસ્મિંયેવ પઞ્ઞપેતીતિ ઇધ ભગવા નિરોધસમાપત્તિં સીસં કત્વા નેય્યપુગ્ગલસ્સ વસેન અરહત્તનિકૂટેનેવ દેસનં નિટ્ઠાપેસિ. દસમં ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

રહોગતવગ્ગો દુતિયો.

૩. અટ્ઠસતપરિયાયવગ્ગો

૧. સીવકસુત્તવણ્ણના

૨૬૯. તતિયવગ્ગસ્સ પઠમે **મોળિયસીવકો**તિ **સીવકો**તિ તસ્સ નામં. ચૂળા પનસ્સ અત્થિ, તસ્મા મોળિયસીવકોતિ વુચ્ચતિ. **પરિબ્બાજકો**તિ છન્નપરિબ્બાજકો. **પિત્તસમુટ્ઠાનાની**તિ પિત્તપચ્ચયાનિ. **વેદયિતાની**તિ વેદના. તત્થ પિત્તપચ્ચયા તિસ્સો વેદના ઉપ્પજ્જન્તિ. કથં? એકચ્ચો હિ ''પિત્તં મે કુપિતં દુજ્જાનં ખો પન જીવિત''ન્તિ દાનં દેતિ, સીલં સમાદિયતિ ઉપોસથકમ્મં કરોતિ, એવમસ્સ કુસલવેદના ઉપ્પજ્જતિ. એકચ્ચો ''પિત્તભેસજ્જં કરિસ્સામી''તિ પાણં હનતિ, અદિન્નં આદિયતિ, મુસા ભણતિ, દસ દુસ્સીલ્યકમ્માનિ કરોતિ, એવમસ્સ અકુસલવેદના ઉપ્પજ્જતિ. એકચ્ચો ''એત્તકેનપિ મે ભેસજ્જકરણેન પિત્તં ન વૂપસમ્મતિ, અલં યં હોતિ. તં હોતૂ''તિ મજ્ઝત્તો કાયિકવેદનં અધિવાસેન્તો નિપજ્જતિ, એવં અસ્સ અબ્યાકતવેદના ઉપ્પજ્જતિ.

સામમ્પિ ખો એતન્તિ તં તં પિત્તવિકારં દિસ્વા અત્તનાપિ એતં વેદિતબ્બં. **સચ્ચસમ્મત**ન્તિ ભૂતસમ્મતં. લોકોપિ હિસ્સ સરીરે સબલવણ્ણતાદિપિત્તવિકારં દિસ્વા ''પિત્તમસ્સ કુપિત''ન્તિ જાનાતિ. **તસ્મા**તિ યસ્મા સામઞ્ચ વિદિતં લોકસ્સ ચ સચ્ચસમ્મતં અતિધાવન્તિ, તસ્મા. **સેમ્હસમુટ્ઠાના**દીસુપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **સન્નિપાતિકાની**તિ તિણ્ણમ્પિ પિત્તાદીનં કોપેન સમુટ્ઠિતાનિ. **ઉતુપરિણામજાની**તિ વિસભાગઉતુતો જાતાનિ. જઙ્ગલદેસવાસીનઞ્હિ અનુપદેસે વસન્તાનં વિસભાગો ઉતુ ઉપ્પજ્જતિ, અનુપદેસવાસીનઞ્ચ જઙ્ગલદેસેતિ એવં મલયસમુદ્દતીરાદિવસેનાપિ ઉતુવિસભાગતા ઉપ્પજ્જતિયેવ. તતો જાતાતિ ઉતુપરિણામજાતાનિ નામ.

વિસમપરિહારજાનીતિ મહાભારવહનસુધાકોટ્ટનાદિતો વા અવેલાય ચરન્તસ્સ સપ્પડંસકૂપપાતાદિતો વા વિસમપરિહારતો જાતાનિ. **ઓપક્કમિકાની**તિ ''અયં ચોરો વા પારદારિકો વા''તિ ગહેત્વા જણ્ણુકકપ્પરમુગ્ગરાદીહિ નિપ્પોથનઉપક્કમં પચ્ચયં કત્વા ઉપ્પન્નાનિ. એતં બહિ ઉપક્કમં લભિત્વા કોચિ વુત્તનયેનેવ કુસલં કરોતિ, કોચિ અકુસલં, કોચિ અધિવાસેન્તો નિપજ્જતિ. **કમ્મવિપાકજાની**તિ કેવલં કમ્મવિપાકતો, જાતાનિ. તેસુપિ હિ ઉપ્પન્નેસુ વુત્તનયેનેવ કોચિ કુસલં કરોતિ, કોચિ અકુસલં, કોચિ અધિવાસેન્તો નિપજ્જતિ. એવં સબ્બવારેસુ તિવિધાવ વેદના હોન્તિ.

તત્થ પુરિમેહિ સત્તહિ કારણેહિ ઉપ્પન્ના સારીરિકા વેદના સક્કા પટિબાહિતું, કમ્મવિપાકજાનં પન સબ્બભેસજ્જાનિપિ સબ્બપરિત્તાનિપિ નાલં પટિઘાતાય. ઇમસ્મિં સુત્તે લોકવોહારો નામ કથિતોતિ.

૨-૧૦. અટ્ઠસતસુત્તાદિવણ્ણના

૨૭૦-૨૭૮. દુતિયે **અટ્ઠસતપરિયાય**ન્તિ અટ્ઠસતસ્સ કારણભૂતં. **ધમ્મપરિયાય**ન્તિ ધમ્મકારણં. **કાયિકા ચ ચેતસિકા ચા**તિ એત્થ કાયિકા કામાવચરેયેવ લબ્ભન્તિ, ચેતસિકા ચતુભૂમિકાપિ . **સુખા**તિઆદીસુ સુખા વેદના અરૂપાવચરે નત્થિ, સેસાસુ તીસુ ભૂમીસુ લબ્ભન્તિ, દુક્ખા કામાવચરાવ, ઇતરા ચતુભૂમિકા. પઞ્ચકે સુખિન્દ્રિયદુક્ખિન્દ્રિયદોમનસ્સિન્દ્રિયાનિ કામાવચરાનેવ, સોમનસ્સિન્દ્રિયં તેભૂમકં, ઉપેક્ખિન્દ્રિયં ચતુભૂમકં. છક્કે પઞ્ચસુ દ્વારેસુ વેદના કામાવચરાવ, મનોદ્વારે ચતુભૂમિકા, અટ્ઠારસકે છસુ ઇટ્ઠારમ્મણેસુ સોમનસ્સેન સહ ઉપવિચરન્તીતિ **સોમનસ્સૂપવિચારા**. સેસદ્વયેપિ એસેવ નયો. ઇતિ અયં દેસના વિચારવસેન આગતા, તંસમ્પયુત્તાનં પન સોમનસ્સાદીનં વસેન ઇધ અટ્ઠારસ વેદના વેદિતબ્બા.

છ ગેહસિતાનિ સોમનસ્સાનીતિઆદીસુ ''ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાનં રૂપાનં ઇટ્ઠાનં કન્તાનં મનાપાનં મનોરમાનં લોકામિસપટિસંયુત્તાનં પટિલાભં વા પટિલાભતો સમનુપસ્સતો પુબ્બે વા પટિલદ્ધપુબ્બં અતીતં નિરુદ્ધં વિપરિણતં સમનુસ્સરતો ઉપ્પજ્જતિ સોમનસ્સં. યં એવરૂપં સોમનસ્સં, ઇદં વુચ્ચતિ ગેહસિતં સોમનસ્સ''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૦૬). એવં છસુ દ્વારેસુ વુત્તકામગુણનિસ્સિતાનિ સોમનસ્સાનિ **છ ગેહસિતસોમનસ્સાનિ** નામ.

''રૂપાનં ત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં 'પુબ્બે ચેવ રૂપા એતરહિ ચ, સબ્બે તે રૂપા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો ઉપ્પજ્જતિ સોમનસ્સં. યં એવરૂપં સોમનસ્સં, ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસિતં સોમનસ્સ''ન્તિ (મ॰ નિ॰ ૩.૩૦૬) એવં છસુ દ્વારેસુ ઇટ્ઠારમ્મણે આપાથગતે અનિચ્ચતાદિવસેન વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ઉસ્સુક્કાપેતું સક્કોન્તસ્સ ''ઉસ્સુક્કિતા મે વિપસ્સના''તિ સોમનસ્સજાતસ્સ ઉપ્પન્નસોમનસ્સાનિ **છ નેક્ખમ્મસિતસોમનસ્સાનિ** નામ.

''ચક્ખુવિઞ્ઞેય્યાનં રૂપાનં ઇટ્ઠાનં કન્તાનં મનાપાનં મનોરમાનં લોકામિસપટિસંયુત્તાનં અપ્પટિલાભં વા અપ્પટિલાભતો સમનુપસ્સતો પુબ્બે વા પટિલદ્ધપુબ્બં અતીતં નિરુદ્ધં વિપરિણતં સમનુસ્સરતો ઉપ્પજ્જતિ દોમનસ્સં. યં એવરૂપં દોમનસ્સં, ઇદં વુચ્ચતિ ગેહસિતં દોમનસ્સ''ન્તિ. એવં છસુ દ્વારેસુ ''ઇટ્ઠારમ્મણં નાનુભવિસ્સામિ નાનુભવામી''તિ વિતક્કયતો ઉપ્પન્નાનિ કામગુણનિસ્સિતદોમનસ્સાનિ **છ ગેહસિતદોમનસ્સાનિ** નામ.

''રૂપાનં ત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં 'પુબ્બે ચેવ રૂપા એતરહિ ચ , સબ્બે તે રૂપા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય દિસ્વા અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપેતિ 'કુદાસ્સુ નામાહં તદાયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરિસ્સામિ, યદરિયા એતરહિ આયતનં ઉપસમ્પજ્જ વિહરન્તી''તિ. ઇતિ અનુત્તરેસુ વિમોક્ખેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપયતો ઉપ્પજ્જતિ પિહપચ્ચયા દોમનસ્સં. યં એવરૂપં દોમનસ્સં, ઇદં વુચ્ચતિ નેક્ખમ્મસિતં દોમનસ્સન્તિ; એવં છસુ દ્વારેસુ ઇટ્ઠારમ્મણે આપાથગતે અનુત્તરવિમોક્ખસઙ્ખાતઅરિયફલધમ્મેસુ પિહં ઉપટ્ઠાપેત્વા તદધિગમાય અનિચ્ચતાદિવસેન વિપસ્સનં પટ્ઠપેત્વા ઉસ્સુક્કાપેતું અસક્કોન્તસ્સ ''ઇમમ્પિ પક્ખં ઇમમ્પિ માસં ઇમમ્પિ સંવચ્છરં વિપસ્સનં ઉસ્સુક્કાપેત્વા અરિયભૂમિં પાપુણિતું નાસક્ખિ''ન્તિ અનુસોચતો ઉપ્પન્નાનિ દોમનસ્સાનિ **છ નેક્ખમ્મસિતદોમનસ્સાનિ** નામ.

''ચક્ખુના રૂપં દિસ્વા ઉપ્પજ્જતિ ઉપેક્ખા બાલસ્સ મૂળ્હસ્સ પુથુજ્જનસ્સ અનોધિજિનસ્સ અવિપાકજિનસ્સ અનાદીનવદસ્સાવિનો અસ્સુતવતો પુથુજ્જનસ્સ . યા એવરૂપા ઉપેક્ખા, રૂપં સા નાતિવત્તતિ, તસ્મા સા ઉપેક્ખા ગેહસિતાતિ વુચ્ચતી''તિ; એવં છસુ દ્વારેસુ ઇટ્ઠારમ્મણે આપાથગતે ગુળપિણ્ડકે નિલીનમક્ખિકા વિય રૂપાદીનિ અનતિવત્તમાના તત્થેવ લગ્ગા લગ્ગિતા હુત્વા ઉપ્પન્નકામગુણનિસ્સિતા ઉપેક્ખા **છ ગેહસિતઉપેક્ખા** નામ.

''રૂપાનં ત્વેવ અનિચ્ચતં વિદિત્વા વિપરિણામવિરાગનિરોધં પુબ્બે ચેવ રૂપા એતરહિ ચ, 'સબ્બે તે રૂપા અનિચ્ચા દુક્ખા વિપરિણામધમ્મા'તિ એવમેતં યથાભૂતં સમ્મપ્પઞ્ઞાય પસ્સતો ઉપ્પજ્જતિ ઉપેક્ખા. યા એવરૂપા ઉપેક્ખા, રૂપં સા અતિવત્તતિ, તસ્મા સા ઉપેક્ખા નેક્ખમ્મસિતાતિ વુચ્ચતી''તિ; એવં છસુ દ્વારેસુ ઇટ્ઠાદિઆરમ્મણે આપાથગતે ઇટ્ઠે અરજ્જન્તસ્સ અનિટ્ઠે અદુસ્સન્તસ્સ અસમપેક્ખને અમુય્હન્તસ્સ ઉપ્પન્ના વિપસ્સનાઞાણસમ્પયુત્તા ઉપેક્ખા **નેક્ખમ્મસિતઉપેક્ખા** નામ. ઇમસ્મિં સુત્તે સબ્બસઙ્ગાહકો ચતુભૂમકધમ્મપરિચ્છેદો કથિતો. તતિયાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૧૧. નિરામિસસુત્તવણ્ણના

૨૭૯. એકાદસમે **સામિસા**તિ કિલેસામિસેન સામિસા. **નિરામિસતરા**તિ નિરામિસાયપિ ઝાનપીતિયા નિરામિસતરાવ. નનુ ચ દ્વીસુ ઝાનેસુ પીતિ મહગ્ગતાપિ હોતિ લોકુત્તરાપિ, પચ્ચવેક્ખણપીતિ લોકિયાવ, સા કસ્મા નિરામિસતરા જાતાતિ? સન્તપણીતધમ્મપચ્ચવેક્ખણવસેન ઉપ્પન્નત્તા. યથા હિ રાજવલ્લભો ચૂળુપટ્ઠાકો અપ્પટિહારિકં યથાસુખં રાજકુલં પવિસન્તો સેટ્ઠિસેનાપતિઆદયો પાદેન પહરન્તોપિ ન ગણેતિ. કસ્મા? રઞ્ઞો આસન્નપરિચારકત્તા. ઇતિ સો તેહિ ઉત્તરિતરો હોતિ, એવમયમ્પિ સન્તપણીતધમ્મપચ્ચવેક્ખણવસેન ઉપ્પન્નત્તા લોકુત્તરપીતિતોપિ ઉત્તરિતરાતિ વેદિતબ્બા. સેસવારેસુપિ એસેવ નયો.

વિમોક્ખવારે પન રૂપપટિસંયુત્તો વિમોક્ખો અત્તનો આરમ્મણભૂતેન રૂપામિસવસેનેવ સામિસો નામ, અરૂપપટિસંયુત્તો રૂપામિસાભાવેન નિરામિસો નામાતિ.

વેદનાસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૩. માતુગામસંયુત્તં

૧. પઠમપેય્યાલવગ્ગો

૧-૨. માતુગામસુત્તાદિવણ્ણના

૨૮૦-૨૮૧. માતુગામસંયુત્તસ્સ પઠમે **અઙ્ગેહી**તિ અગુણઙ્ગેહિ. **ન ચ રૂપવા**તિ ન રૂપસમ્પન્નો વિરૂપો દુદ્દસિકો. **ન ચ ભોગવા**તિ ન ભોગસમ્પન્નો નિદ્ધનો. **ન ચ સીલવા**તિ ન સીલસમ્પન્નો દુસ્સીલો. **અલસો ચા**તિ કન્તનપચનાદીનિ કમ્માનિ કાતું ન સક્કોતિ, કુસીતો આલસિયો નિસિન્નટ્ઠાને નિસિન્નોવ, ઠિતઠાને ઠિતોવ નિદ્દાયતિ એવ. **પજઞ્ચસ્સ ન લભતી**તિ અસ્સ પુરિસસ્સ કુલવંસપતિટ્ઠાપકં પુત્તં ન લભતિ, વઞ્ઝિત્થી નામ હોતિ. સુક્કપક્ખો વુત્તવિપરિયાયેન વેદિતબ્બો. દુતિયં પઠમે વુત્તનયેનેવ પરિવત્તેતબ્બં.

૩. આવેણિકદુક્ખસુત્તવણ્ણના

૨૮૨. તતિયે **આવેણિકાની**તિ પાટિપુગ્ગલિકાનિ પુરિસેહિ અસાધારણાનિ. **પારિચરિયન્તિ** પરિચારિકભાવં.

૪. તીહિધમ્મેહિસુત્તાદિવણ્ણના

૨૮૩-૩૦૩. ચતુત્થે **મચ્છેરમલપરિયુટ્ઠિતેના**તિ પુબ્બણ્હસમયસ્મિઞ્હિ માતુગામો ખીરદધિસઙ્ગોપનરન્ધનપચનાદીનિ કાતું આરદ્ધો, પુત્તકેહિપિ યાચિયમાનો કિઞ્ચિ દાતું ન ઇચ્છતિ. તેનેતં વુત્તં ‘‘પુબ્બણ્હસમયં મચ્છેરમલપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા’’તિ. મજ્ઝન્હિકસમયે પન માતુગામો કોધાભિભૂતોવ હોતિ, અન્તોઘરે કલહં અલભન્તો પટિવિસ્સકઘરમ્પિ ગન્ત્વા કલહં કરોતિ, સામિકસ્સ ચ ઠિતનિસિન્નટ્ઠાનાનિ વિલોકેન્તો વિચરતિ. તેન વુત્તં ‘‘મજ્ઝન્હિકસમયં ઇસ્સાપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા’’તિ. સાયન્હે પનસ્સા અસદ્ધમ્મપટિસેવનાય ચિત્તં નમતિ. તેન વુત્તં ‘‘સાયન્હસમયં કામરાગપરિયુટ્ઠિતેન ચેતસા’’તિ. પઞ્ચમાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૩. બલવગ્ગો

૧. વિસારદસુત્તવણ્ણના

૩૦૪. દસમે **રૂપબલ**ન્તિઆદીસુ રૂપસમ્પત્તિ **રૂપબલં**, ભોગસમ્પત્તિ **ભોગબલં**, ઞાતિસમ્પત્તિ **ઞાતિબલં**, પુત્તસમ્પત્તિ **પુત્તબલં**, સીલસમ્પત્તિ **સીલબલં**. પઞ્ચસીલદસસીલાનિ અખણ્ડાનિ કત્વા રક્ખન્તસ્સ હિ સીલસમ્પત્તિયેવ સીલબલં નામ હોતિ. **ઇમાનિ ખો ભિક્ખવે પઞ્ચ બલાની**તિ ઇમાનિ પઞ્ચ ઉપત્થમ્ભનટ્ઠેન બલાનિ નામ વુચ્ચન્તિ.

૨-૧૦. પસય્હસુત્તાદિવણ્ણના

૩૦૫-૩૧૩. **પસય્હા**તિ અભિભવિત્વા. **અભિભુય્ય વત્તતી**તિ અભિભવતિ અજ્ઝોત્થરતિ. **નેવ રૂપબલં તાયતી**તિ નેવ રૂપબલં તાયિતું રક્ખિતું સક્કોતિ. **નાસેન્તેવ નં, કુલે ન વાસેન્તી**તિ ‘‘દુસ્સીલા સંભિન્નાચારા અતિક્કન્તમરિયાદા’’તિ ગીવાયં ગહેત્વા નીહરન્તિ, ન તસ્મિં કુલે વાસેન્તિ. **વાસેન્તેવ નં કુલે, ન નાસેન્તી**તિ ‘‘કિં

રૂપેન ભોગાદીહિ વા, પરિસુદ્ધસીલા એસા આચારસમ્પન્ના’’તિ ઞત્વા ઞાતકા તસ્મિં કુલે વાસેન્તિયેવ, ન નાસેન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

માતુગામસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૪. જમ્બુખાદકસંયુત્તં

૧. નિબ્બાનપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૩૧૪. જમ્બુખાદકસંયુત્તે **જમ્બુખાદકો પરિબ્બાજકો**તિ એવંનામો થેરસ્સ ભાગિનેય્યો છન્નપરિબ્બાજકો. **યો ખો આવુસો રાગક્ખયો**તિ નિબ્બાનં આગમ્મ રાગો ખીયતિ, તસ્મા નિબ્બાનં રાગક્ખયોતિ વુચ્ચતિ. **દોસમોહક્ખયેસુપિ** એસેવ નયો.

યો પન ઇમિનાવ સુત્તેન કિલેસક્ખયમત્તં નિબ્બાનન્તિ વદેય્ય, સો વત્તબ્બો ‘‘કસ્સ કિલેસાનં ખયો, કિં અત્તનો, ઉદાહુ પરેસ’’ન્તિ? અદ્ધા ‘‘અત્તનો’’તિ વક્ખતિ. તતો પુચ્છિતબ્બો ‘‘ગોત્રભુઞાણસ્સ કિં આરમ્મણ’’ન્તિ? જાનમાનો ‘‘નિબ્બાન’’ન્તિ વક્ખતિ. કિં પન ગોત્રભુઞાણક્ખણે કિલેસા ખીણા ખીયન્તિ ખીયિસ્સન્તીતિ? ‘‘ખીણા’’તિ વા ‘‘ખીયન્તી’’તિ વા ન વત્તબ્બા, ‘‘ખીયિસ્સન્તી’’તિ પન વત્તબ્બાતિ. કિં પન તેસુ અખીણેસુયેવ કિલેસેસુ ગોત્રભુઞાણં કિલેસક્ખયં આરમ્મણં કરોતીતિ? અદ્ધા એવં વુત્તે નિરુત્તરો ભવિસ્સતિ.

મગ્ગઞાણેનાપિ ચેતં યોજેતબ્બં. મગ્ગક્ખણેપિ હિ કિલેસા ‘‘ખીણા’’તિ વા ‘‘ખીયિસ્સન્તી’’તિ વા ન વત્તબ્બા, ‘‘ખીયન્તી’’તિ પન વત્તબ્બા, ન ચ અખીણેસુયેવ કિલેસેસુ કિલેસક્ખયો આરમ્મણં હોતિ, તસ્મા સમ્પટિચ્છિતબ્બમેતં. યં આગમ્મ રાગાદયો ખીયન્તિ, તં નિબ્બાનં. તં પનેતં ‘‘રૂપિનો ધમ્મા અરૂપિનો ધમ્મા’’તિઆદીસુ (ધ॰ સ॰ દુકમાતિકા ૧૧) દુકેસુ અરૂપિનો ધમ્માતિ સઙ્ગહિતત્તા ન કિલેસક્ખયમત્તમેવાતિ.

૨. અરહત્તપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૩૧૫. અરહત્તપઞ્હબ્યાકરણે યસ્મા અરહત્તં રાગદોસમોહાનં ખીણન્તે ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા ‘‘રાગક્ખયો દોસક્ખયો મોહક્ખયો’’તિ વુત્તં.

૩-૧૫. ધમ્મવાદીપઞ્હાસુત્તાદિવણ્ણના

૩૧૬-૩૨૮. **તે લોકે સુગતા**તિ તે રાગાદયો પહાય ગતત્તા સુટ્ઠુ ગતાતિ સુગતા. **દુક્ખસ્સ ખો આવુસો પરિઞ્ઞત્થ**ન્તિ વટ્ટદુક્ખસ્સ પરિજાનનત્થં. **દુક્ખતા**તિ દુક્ખસભાવો. **દુક્ખદુક્ખતા**તિઆદીસુ દુક્ખસઙ્ખાતો દુક્ખસભાવો દુક્ખદુક્ખતા. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો.

૧૬. દુક્કરપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૩૨૯. **અભિરતી**તિ પબ્બજ્જાય અનુક્કણ્ઠનતા. **નચિરં આવુસો**તિ આવુસો ધમ્માનુધમ્મપ્પટિપન્નો ભિક્ખુ ‘‘પાતો અનુસિટ્ઠો સાયં વિસેસમધિગમિસ્સતિ, સાયં અનુસિટ્ઠો પાતો વિસેસમધિગમિસ્સતી’’તિ (મ॰ નિ॰ ૨.૩૪૫) વુત્તત્તા ઘટેન્તો વાયમન્તો નચિરસ્સં લહુયેવ અરહં અસ્સ, અરહત્તે પતિટ્ઠહેય્યાતિ દસ્સેતિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

જમ્બુખાદકસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૫. સામણ્ડકસંયુત્તવણ્ણના

૩૩૦-૩૩૧. સામણ્ડકસંયુત્તેપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો.

સામણ્ડકસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૬. મોગ્ગલ્લાનસંયુત્તં

૧-૮. પઠમઝાનપઞ્હાસુત્તાદિવણ્ણના

૩૩૨-૩૩૯. મોગ્ગલ્લાનસંયુત્તે **કામસહગતા**તિ પઞ્ચનીવરણસહગતા. તસ્સ હિ પઠમજ્ઝાનવુટ્ઠિતસ્સ પઞ્ચ નીવરણાનિ સન્તતો ઉપટ્ઠહિંસુ. તેનસ્સ તં પઠમજ્ઝાનં હાનભાગિયં નામ અહોસિ. તં પમાદં ઞત્વા સત્થા ''મા પમાદો''તિ ઓવાદં અદાસિ. દુતિયજ્ઝાનાદીસુપિ ઇમિનાવ નયેન અત્થો વેદિતબ્બો. આરમ્મણસહગતમેવ હેત્થ ''સહગત''ન્તિ વુત્તં.

૯. અનિમિત્તપઞ્હાસુત્તવણ્ણના

૩૪૦. અનિમિત્તં ચેતોસમાધિન્તિ નિચ્ચનિમિત્તાદીનિ પહાય પવત્તં વિપસ્સનાસમાધિંયેવ સન્ધાયેતં વુત્તન્તિ. **નિમિત્તાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતી**તિ એવં ઇમિના વિપસ્સનાસમાધિવિહારેન વિહરતો વિપસ્સનાઞાણે તિક્ખે સૂરે વહમાને. યથા નામ પુરિસસ્સ તિખિણેન ફરસુના રુક્ખં છિન્દન્તસ્સ ''સુટ્ઠુ વત મે ફરસુ વહતી''તિ ખણે ખણે ફરસુધારં ઓલોકેન્તસ્સ છેજ્જકિચ્ચં ન નિપ્ફજ્જતિ, એવં થેરસ્સાપિ ''સૂરં વત મે હુત્વા ઞાણં વહતી''તિ વિપસ્સનં આરબ્ભ નિકન્તિ ઉપ્પજ્જતિ. અથ વિપસ્સનાકિચ્ચં સાધેતું નાસક્ખિ. તં સન્ધાય વુત્તં ''નિમિત્તાનુસારિ વિઞ્ઞાણં હોતી''તિ. **સબ્બનિમિત્તાનં અમનસિકારા અનિમિત્તં ચેતોસમાધિં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિ**ન્તિ સબ્બેસં નિચ્ચસુખઅત્તનિમિત્તાનં અમનસિકારેન અનિમિત્તં વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સનાસમ્પયુત્તં ચેતોસમાધિં નિબ્બાનારમ્મણં ઉપરિમગ્ગફલસમાધિં ઉપસમ્પજ્જ વિહાસિં.

૧૦-૧૧. સક્કસુત્તાદિવણ્ણના

૩૪૧-૩૪૨. અવેચ્ચપ્પસાદેનાતિ અચલપ્પસાદેન. **દસહિ ઠાનેહી**તિ દસહિ કારણેહિ. **અધિગણ્હન્તી**તિ અભિભવન્તિ, અતિક્કમિત્વા તિટ્ઠન્તિ. સેસં સબ્બત્થ ઉત્તાનત્થમેવાતિ.

મોગ્ગલ્લાનસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૭. ચિત્તસંયુત્તં

૧. સંયોજનસુત્તવણ્ણના

૩૪૩. ચિત્તસંયુત્તસ્સ પઠમે **મચ્છિકાસણ્ડે**તિ એવંનામકે વનસણ્ડે. **અયમન્તરાકથા ઉદપાદી**તિ પોરાણકત્થેરા અતિરચ્છાનકથા હોન્તિ, નિસિન્નનિસિન્નટ્ઠાને પઞ્હં સમુટ્ઠાપેત્વા અજાનન્તા પુચ્છન્તિ, જાનન્તા વિસ્સજ્જેન્તિ, તેન નેસં અયં કથા ઉદપાદિ. **મિગપથક**ન્તિ એવંનામકં અત્તનો ભોગગામં. સો કિર અમ્બાટકારામસ્સ પિટ્ઠિભાગે હોતિ. **તેનુપસઙ્કમી**તિ ‘‘થેરાનં પઞ્હં વિસ્સજ્જેત્વા ફાસુવિહારં કત્વા દસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા ઉપસઙ્કમિ. **ગમ્ભીરે બુદ્ધવચને**તિ અત્થગમ્ભીરે ચેવ ધમ્મગમ્ભીરે ચ બુદ્ધવચને. **પઞ્ઞાચક્ખુ કમતી**તિ ઞાણચક્ખુ વહતિ પવત્તતિ.

૨. પઠમઇસિદત્તસુત્તવણ્ણના

૩૪૪. દુતિયે **આયસ્મન્તં થેર**ન્તિ તેસુ થેરેસુ જેટ્ઠકં મહાથેરં. **તુણ્હી અહોસી**તિ જાનન્તોપિ અવિસારદત્તા ન કિઞ્ચિ બ્યાહરિ. **બ્યાકરોમહં ભન્તે**તિ ‘‘અયં થેરો નેવ અત્તના બ્યાકરોતિ, ન અઞ્ઞે અજ્ઝેસતિ, ઉપાસકોપિ ભિક્ખુસઙ્ઘં વિહેસેતિ, અહમેતં બ્યાકરિત્વા ફાસુવિહારં કત્વા દસ્સામી’’તિ ચિન્તેત્વા આસનતો વુટ્ઠાય થેરસ્સ સન્તિકં ગન્ત્વા એવં ઓકાસમકાસિ, કતાવકાસો પન અત્તનો આસને નિસીદિત્વા બ્યાકાસિ.

સહત્થાતિ સહત્થેન. **સન્તપ્પેસી**તિ યાવદિચ્છકં દેન્તો સુટ્ઠુ તપ્પેસિ. **સમ્પવારેસી**તિ ‘‘અલં અલ’’ન્તિ હત્થસઞ્ઞાય ચેવ વાચાય ચ પટિક્ખિપાપેસિ. **ઓનીતપત્તપાણિનો**તિ પાણિતો અપનીતપત્તા ધોવિત્વા થવિકાય ઓસાપેત્વા અંસે લગ્ગિતપત્તાતિ અત્થો.

૩. દુતિયઇસિદત્તસુત્તવણ્ણના

૩૪૫. તતિયે **અવન્તિયા**તિ દક્ખિણાપથે અવન્તિરટ્ઠે. **કલ્યાણં વુચ્ચતી**તિ ‘‘ચતૂહિ પચ્ચયેહિ પટિજગ્ગિસ્સામી’’તિ વચનં નિદ્દોસં અનવજ્જં વુચ્ચતિ તયા ઉપાસકાતિ અધિપ્પાયેન વદતિ.

૪. મહકપાટિહારિયસુત્તવણ્ણના

૩૪૬. ચતુત્થે **સેસકં વિસ્સજ્જેથા**તિ તસ્સ કિર થેરેહિ સદ્ધિંયેવ કંસથાલં પમજ્જિત્વા પાયાસં વડ્ઢેત્વા અદંસુ. સો ભુત્તપાયાસો થેરેહિયેવ સદ્ધિં ગન્તુકામો ચિન્તેસિ ‘‘ઘરે તાવ ઉપાસિકા સેસકં વિચારેતિ, ઇધ પનિમે દાસકમ્મકારા મયા અવુત્તા ન વિચારેસ્સન્તિ, એવાયં પણીતપાયાસો નસ્સિસ્સતી’’તિ તેસં અનુજાનન્તો એવમાહ. **કુથિત**ન્તિ કુધિતં, હેટ્ઠા સન્તત્તાય વાલિકાય ઉપરિ આતપેન ચ અતિતિખિણન્તિ અત્થો. ઇદં પન તેપિટકે બુદ્ધવચને અસમ્ભિન્નપદં. **પવેલિયમાનેના**તિ પટિલિયમાનેન **સાધુ ખ્વસ્સ ભન્તે**તિ ‘‘ફાસુવિહારં કરિસ્સામિ નેસ’’ન્તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ.

ઇદ્ધાભિસઙ્ખારં અભિસઙ્ખરીતિ અધિટ્ઠાનિદ્ધિં અકાસિ. એત્થ ચ ‘‘મન્દમન્દો સીતકવાતો વાયતુ, અબ્ભમણ્ડપં કત્વા દેવો એકમેકં ફુસાયતૂ’’તિ એવં નાનાપરિકમ્મં – ‘‘સવાતો દેવો વસ્સતૂ’’તિ એવં અધિટ્ઠાનં એકતોપિ હોતિ. ‘‘સવાતો દેવો વસ્સતૂતિ એકતોપરિકમ્મં, મન્દમન્દો સીતકવાતો વાયતુ, અબ્ભમણ્ડપં કત્વા દેવો એકમેકં

કુસાયતૂ''તિ એવં નાનાઅધિટ્ઠાનં હોતિ. વુત્તનયેનેવ નાનાપરિકમ્મં નાનાધિટ્ઠાનં, એકતો પરિકમ્મં એકતો અધિટ્ઠાનમ્પિ હોતિયેવ. યથા તથા કરોન્તસ્સ પન પાદકજ્ઝાનતો વુટ્ઠાય કતપરિકમ્મસ્સ પરિકમ્માનન્તરેન મહગ્ગતઅધિટ્ઠાનચિત્તેનેવ તં ઇજ્ઝતિ. **ઓકાસેસી**તિ વિપ્પકિરિ.

૫. પઠમકામભૂસુત્તવણ્ણના

૩૪૭. પઞ્ચમે **નેલઙ્ગો**તિ નિદ્દોસો. **સેતપચ્છાદો**તિ સેતપટિચ્છાદનો. **અનીઘન્તિ** નિદુક્ખં. **મુહુત્તં તુણ્હી હુત્વા**તિ તસ્સ અત્થપેક્ખનત્થં તીણિ પિટકાનિ કણ્ણે કુણ્ડલં વિય સઞ્ચાલેન્તો ''અયં ઇમસ્સ અત્થો, અયં ઇમસ્સ અત્થો''તિ ઉપપરિક્ખણત્થં મુહુત્તં તુણ્હી હુત્વા. **વિમુત્તિયા**તિ અરહત્તફલવિમુત્તિયા. ઇમં પન પઞ્હં કથેન્તો ઉપાસકો દુક્કરં અકાસિ. સમ્માસમ્બુદ્ધો હિ ''પસ્સથ નો તુમ્હે, ભિક્ખવે, એતં ભિક્ખું આગચ્છન્તં ઓદાતકં તનુકં તુઙ્ગનાસિક''ન્તિ (સં॰ નિ॰ ૨.૨૪૫) અત્તનો દિટ્ઠેન કથેસિ. અયં પન નયગ્ગાહેન ''અરહતો એતં અધિવચન''ન્તિ આહ.

૬. દુતિયકામભૂસુત્તવણ્ણના

૩૪૮. છટ્ઠે **કતિ નુ ખો ભન્તે સઙ્ખારા**તિ અયં કિર, ગહપતિ, નિરોધં વલઞ્જેતિ, તસ્મા ''નિરોધપાદકે સઙ્ખારે પુચ્છિસ્સામી''તિ ચિન્તેત્વા એવમાહ. થેરોપિસ્સ અધિપ્પાયં ઞત્વા પુઞ્ઞાભિસઙ્ખારાદીસુ અનેકેસુ સઙ્ખારેસુ વિજ્જમાનેસુપિ કાયસઙ્ખારાદયોવ આચિક્ખન્તો **તયો ખો ગહપતી**તિઆદિમાહ. તત્થ કાયપ્પટિબદ્ધત્તા કાયેન સઙ્ખરીયતિ નિબ્બત્તીયતીતિ **કાયસઙ્ખારો**. વાચાય સઙ્ખરોતિ નિબ્બત્તેતીતિ **વચીસઙ્ખારો**. ચિત્તપ્પટિબદ્ધત્તા ચિત્તેન સઙ્ખરીયતિ નિબ્બત્તીયતીતિ **ચિત્તસઙ્ખારો**.

કતમો પન ભન્તેતિ ઇધ કિં પુચ્છતિ? ''ઇમે સઙ્ખારા અઞ્ઞમઞ્ઞં મિસ્સા આલુળિતા અવિભૂતા દુદ્દીપના. તથા હિ કાયદ્વારે આદાનગ્ગહણમુઞ્ચનચોપનાનિ પાપેત્વા ઉપ્પન્ના અટ્ઠ કામાવચરકુસલચેતના દ્વાદસ અકુસલચેતનાતિ એવં કુસલાકુસલા વીસતિ ચેતનાપિ, અસ્સાસપસ્સાસાપિ **કાયસઙ્ખારો**ત્વેવ વુચ્ચન્તિ. વચીદ્વારે હનુસઞ્ચોપનં વચીભેદં પાપેત્વા ઉપ્પન્ના વુત્તપ્પકારાવ વીસતિ ચેતનાપિ વિતક્કવિચારાપિ **વચીસઙ્ખારો**ત્વેવ વુચ્ચન્તિ. કાયવચીદ્વારેસુ ચોપનં અપત્વા રહો નિસિન્નસ્સ ચિન્તયતો ઉપ્પન્ના કુસલાકુસલા એકૂનતિંસચેતનાપિ, સઞ્ઞા ચ વેદના ચાતિ ઇમે દ્વે ધમ્માપિ **ચિત્તસઙ્ખારો**ત્વેવ વુચ્ચન્તિ. એવં ઇમે સઙ્ખારા અઞ્ઞમઞ્ઞં મિસ્સા આલુળિતા અવિભૂતા દુદ્દીપના, તે પાકટે વિભૂતે કત્વા કથાપેસ્સામી''તિ પુચ્છિ.

કસ્મા પન ભન્તેતિ ઇધ કાયસઙ્ખારાદિનામસ્સ પદત્થં પુચ્છતિ. તસ્સ વિસ્સજ્જને **કાયપ્પટિબદ્ધા**તિ કાયનિસ્સિતા. કાયે સતિ હોન્તિ, અસતિ ન હોન્તિ. **ચિત્તપ્પટિબદ્ધા**તિ ચિત્તનિસ્સિતા. ચિત્તે સતિ હોન્તિ, અસતિ ન હોન્તિ.

ઇદાનિ ''કિં નુ ખો એસ સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધં વલઞ્જેતિ, નો વલઞ્જેતિ, ચિણ્ણવસી વા તત્થ નો ચિણ્ણવસી''તિ જાનનત્થં પુચ્છન્તો **કથં પન ભન્તે સઞ્ઞાવેદયિતનિરોધસમાપત્તિ હોતી**તિ આહ. તસ્સ વિસ્સજ્જને **સમાપજ્જિસ્સન્તિ** વા **સમાપજ્જામી**તિ વા પદદ્વયેન નેવસઞ્ઞાનાસઞ્ઞાયતનસમાપત્તિકાલો કથિતો. **સમાપન્નો**તિ પદેન અન્તોનિરોધો. તથા પુરિમેહિ દ્વીહિ પદેહિ સચિત્તકકાલો કથિતો, પચ્છિમેન અચિત્તકકાલો.

પુબ્બેવ તથા ચિત્તં ભાવિતં હોતીતિ નિરોધસમાપત્તિતો પુબ્બે અદ્ધાનપરિચ્છેદકાલેયેવ "એત્તકં કાલં અચિત્તકો ભવિસ્સામી"તિ અદ્ધાનપરિચ્છેદં ચિત્તં ભાવિતં હોતિ. **યં તં તથત્તાય ઉપનેતી**તિ યં પન એવં ભાવિતં ચિત્તં, તં પુગ્ગલં તથત્તાય અચિત્તકભાવાય ઉપનેતિ. **વચીસઙ્ખારો પઠમં નિરુજ્ઝતી**તિ સેસસઙ્ખારેહિ પઠમં દુતિયજ્ઝાનેયેવ નિરુજ્ઝતિ. **તતો કાયસઙ્ખારો**તિ તતો પરં કાયસઙ્ખારો ચતુત્થજ્ઝાને નિરુજ્ઝતિ. **તતો ચિત્તસઙ્ખારો**તિ તતો પરં ચિત્તસઙ્ખારો અન્તોનિરોધે નિરુજ્ઝતિ. **આયૂ**તિ રૂપજીવિતિન્દ્રિયં. **વિપરિભિન્નાની**તિ ઉપહતાનિ વિનટ્ઠાનિ.

તત્થ કેચિ "નિરોધસમાપન્નસ્સ 'ચિત્તસઙ્ખારો ચ નિરુદ્ધો'તિ વચનતો ચિત્તં અનિરુદ્ધં હોતિ, તસ્મા સચિત્તકાપિ અયં સમાપત્તી"તિ વદન્તિ. તે વત્તબ્બા – "વચીસઙ્ખારોપિસ્સ નિરુદ્ધો"તિ વચનતો વાચા અનિરુદ્ધા હોતિ, તસ્મા નિરોધસમાપન્નેન ધમ્મમ્પિ કથેન્તેન સજ્ઝાયમ્પિ કરોન્તેન નિસીદિતબ્બં સિયા. યો ચાયં મતો કાલઙ્કતો, તસ્સાપિ ચિત્તસઙ્ખારો નિરુદ્ધોતિ વચનતો ચિત્તં અનિરુદ્ધં ભવેય્ય, તસ્મા કાલઙ્કતે માતાપિતરો વા અરહન્તે વા ઝાપેન્તેન આનન્તરિયકમ્મં કતં ભવેય્ય. ઇતિ બ્યઞ્જને અભિનિવેસં અકત્વા આચરિયાનં નયે ઠત્વા અત્થો ઉપપરિક્ખિતબ્બો. અત્થો હિ પટિસરણં, ન બ્યઞ્જનં.

ઇન્દ્રિયાનિ વિપ્પસન્નાનીતિ કિરિયમયપવત્તસ્મિઞ્હિ વત્તમાને બહિદ્ધારમ્મણેસુ પસાદે ઘટ્ટેન્તેસુ ઇન્દ્રિયાનિ કિલમન્તિ, ઉપહતાનિ મક્ખિત્તાનિ વિય હોન્તિ વાતાદીહિ ઉટ્ઠિતરજેન ચતુમહાપથે ઠપિતઆદાસો વિય. યથા પન થવિકાય પક્ખિપિત્વા મઞ્જૂસાદીસુ ઠપિતો આદાસો અન્તોયેવ વિરોચતિ, એવં નિરોધસમાપન્નસ્સ ભિક્ખુનો અન્તોનિરોધે પઞ્ચ પસાદા અતિવિય વિરોચન્તિ. તેન વુત્તં "ઇન્દ્રિયાનિ વિપ્પસન્નાની"તિ.

વુટ્ઠહિસ્સન્તિ વા **વુટ્ઠહામી**તિ વા પદદ્વયેન અન્તોનિરોધકાલો કથિતો, **વુટ્ઠિતો**તિ પદેન ફલસમાપત્તિકાલો. તથા પુરિમેહિ દ્વીહિ પદેહિ અચિત્તકકાલો કથિતો, પચ્છિમેન સચિત્તકકાલો. **પુબ્બેવ તથા ચિત્તં ભાવિતં હોતી**તિ નિરોધસમાપત્તિતો પુબ્બે અદ્ધાનપરિચ્છેદકાલેયેવ "એત્તકં કાલં અચિત્તકો હુત્વા તતો પરં સચિત્તકો ભવિસ્સામી"તિ અદ્ધાનપરિચ્છેદં ચિત્તં ભાવિતં હોતિ. **યં તં તથત્તાય ઉપનેતી**તિ યં એવં ભાવિતં ચિત્તં, તં પુગ્ગલં તથત્તાય સચિત્તકભાવાય ઉપનેતિ. ઇતિ હેટ્ઠા નિરોધસમાપજ્જનકાલો ગહિતો, ઇધ નિરોધતો વુટ્ઠાનકાલો.

ઇદાનિ નિરોધકથં કથેતું કાલોતિ નિરોધકથા કથેતબ્બા સિયા. સા પનેસા "દ્વીહિ બલેહિ સમન્નાગતત્તા તયો ચ સઙ્ખારાનં પટિપસ્સદ્ધિયા સોળસહિ ઞાણચરિયાહિ નવહિ સમાધિચરિયાહિ વસીભાવતાપઞ્ઞા નિરોધસમાપત્તિયં ઞાણ"ન્તિ માતિકં ઠપેત્વા સબ્બાકારેન વિસુદ્ધિમગ્ગે કથિતા, તસ્મા તત્થ કથિતનયેનેવ ગહેતબ્બા. કો પનાયં નિરોધો નામ? ચતુન્નં ખન્ધાનં પટિસઙ્ખા અપ્પવત્તિ. અથ કિમત્થમેતં સમાપજ્જન્તીતિ? સઙ્ખારાનં પવત્તે ઉક્કણ્ઠિતા સત્તાહં અચિત્તકા હુત્વા સુખં વિહરિસ્સામ, દિટ્ઠધમ્મનિબ્બાનં નામેતં યદિદં નિરોધોતિ એતદત્થં સમાપજ્જન્તિ.

ચિત્તસઙ્ખારો પઠમં ઉપ્પજ્જતીતિ નિરોધા વુટ્ઠહન્તસ્સ હિ ફલસમાપત્તિચિત્તં પઠમં ઉપ્પજ્જતિ. તંસમ્પયુત્તં સઞ્ઞઞ્ચ વેદનઞ્ચ સન્ધાય "ચિત્તસઙ્ખારો પઠમં ઉપ્પજ્જતી"તિ આહ. **તતો કાયસઙ્ખારો**તિ તતો પરં ભવઙ્ગસમયે કાયસઙ્ખારો ઉપ્પજ્જતિ.

કિં પન ફલસમાપત્તિ અસ્સાસપસ્સાસે ન સમુટ્ઠાપેતીતિ? સમુટ્ઠાપેતિ. ઇમસ્સ પન ચતુત્થજ્ઝાનિકા ફલસમાપત્તિ, સા ન સમુટ્ઠાપેતિ. કિં વા એતેન? ફલસમાપત્તિ પઠમજ્ઝાનિકા વા હોતુ

દુતિયતતિયચતુત્થજ્ઝાનિકા વા, સન્તસમાપત્તિતો વુટ્ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો અસ્સાસપસ્સાસા અબ્બોહારિકા હોન્તિ, તેસં અબ્બોહારિકભાવો **સઞ્જીવત્થેરવત્થુના** વેદિતબ્બો. સઞ્જીવત્થેરસ્સ હિ સમાપત્તિતો વુટ્ઠાય કિંસુકપુપ્ફસદિસે વીતચ્ચિતઙ્ગારે મદ્દમાનસ્સ ગચ્છતો ચીવરે અંસુમત્તમ્પિ ન ઝાયિ, ઉસ્માકારમત્તમ્પિ નાહોસિ. સમાપત્તિબલં નામેતન્તિ વદન્તિ. એવમેવ સન્તાય ફલસમાપત્તિયા વુટ્ઠિતસ્સ ભિક્ખુનો અસ્સાસપસ્સાસા અબ્બોહારિકા હોન્તીતિ ભવઙ્ગસમયેનેવેતં કથિતન્તિ વેદિતબ્બં.

તતો વચીસઙ્ખારોતિ તતો પરં કિરિયમયપવત્તવલઞ્જનકાલે વચીસઙ્ખારો ઉપ્પજ્જતિ. કિં ભવઙ્ગં વિતક્કવિચારે ન સમુટ્ઠાપેતીતિ? સમુટ્ઠાપેતિ. તંસમુટ્ઠાના પન વિતક્કવિચારા વાચં અભિસઙ્ખાતું ન સક્કોન્તીતિ કિરિયમયપવત્તવલઞ્જનકાલેનેવેતં કથિતં.

સુઞ્ઞતો ફસ્સોતિઆદયો સગુણેનાપિ આરમ્મણેનાપિ કથેતબ્બા. **સગુણેન** તાવ સુઞ્ઞતા નામ ફલસમાપત્તિ, તાય સહજાતફસ્સં સન્ધાય ‘‘સુઞ્ઞતો ફસ્સો’’તિ વુત્તં. અનિમિત્તપ્પણિહિતેસુપિ એસેવ નયો. **આરમ્મણેન** પન નિબ્બાનં રાગાદીહિ સુઞ્ઞત્તા સુઞ્ઞતા નામ, રાગનિમિત્તાદીનં અભાવા અનિમિત્તં, રાગદોસમોહપ્પણિધીનં અભાવા અપ્પણિહિતં, સુઞ્ઞતં નિબ્બાનં આરમ્મણં કત્વા ઉપ્પન્નફલસમાપત્તિસમ્ફસ્સો સુઞ્ઞતો નામ. અનિમિત્તપ્પણિહિતેસુપિ એસેવ નયો.

અપરા આગમનિયકથા નામ હોતિ. સુઞ્ઞતઅનિમિત્તઅપ્પણિહિતાતિ હિ વિપસ્સનાપિ વુચ્ચતિ. તત્થ યો ભિક્ખુ સઙ્ખારે અનિચ્ચતો પરિગ્ગહેત્વા અનિચ્ચતો દિસ્વા અનિચ્ચતો વુટ્ઠાતિ, તસ્સ વુટ્ઠાનગામિનિવિપસ્સના અનિમિત્તા નામ હોતિ. યો દુક્ખતો પરિગ્ગહેત્વા દુક્ખતો દિસ્વા દુક્ખતો વુટ્ઠાતિ, તસ્સ અપ્પણિહિતા નામ. યો અનત્તતો પરિગ્ગહેત્વા અનત્તતો દિસ્વા અનત્તતો વુટ્ઠાતિ, તસ્સ સુઞ્ઞતા નામ. તત્થ અનિમિત્તવિપસ્સનાય મગ્ગો અનિમિત્તો નામ, અનિમિત્તમગ્ગસ્સ ફલં અનિમિત્તં નામ, અનિમિત્તફલસમાપત્તિસહજાતે ફસ્સે ફુસન્તે ‘‘અનિમિત્તો ફસ્સો ફુસતી’’તિ વુચ્ચતિ. અપ્પણિહિતસુઞ્ઞતેસુપિ એસેવ નયો. આગમનિયેન કથિતે પન સુઞ્ઞતો વા ફસ્સો અનિમિત્તો વા ફસ્સો અપ્પણિહિતો વા ફસ્સોતિ વિકપ્પો આપજ્જેય્ય, તસ્મા સગુણેન ચેવ આરમ્મણેન ચ કથેતબ્બં. એવઞ્હિ તયો ફસ્સા ફુસન્તીતિ સમેતિ.

વિવેકનિન્નન્તિઆદીસુ નિબ્બાનં વિવેકો નામ. તસ્મિં વિવેકે નિન્નં ઓનતન્તિ વિવેકનિન્નં. **વિવેકપોણ**ન્તિ અઞ્ઞતો અગન્ત્વા યેન વિવેકો, તેન વઙ્કં વિય હુત્વા ઠિતન્તિ વિવેકપોણં. યેન વિવેકો, તેન પતમાનં વિય ઠિતન્તિ **વિવેકપબ્ભારં**.

૭. ગોદત્તસુત્તવણ્ણના

૩૪૯. સત્તમે **નાનત્થા ચેવ નાનાબ્યઞ્જના ચા**તિ બ્યઞ્જનમ્પિ નેસં નાનં, અત્થોપિ. તત્થ બ્યઞ્જનસ્સ નાનતા પાકટા. અત્થો પન અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિ ભૂમન્તરતો મહગ્ગતા હોતિ રૂપાવચરા, આરમ્મણતો સત્તપણ્ણત્તિઆરમ્મણા. આકિઞ્ચઞ્ઞા ભૂમન્તરતો મહગ્ગતા અરૂપાવચરા, આરમ્મણતો નવત્તબ્બારમ્મણા. સુઞ્ઞતા ભૂમન્તરતો કામાવચરા, આરમ્મણતો સઙ્ખારારમ્મણા. વિપસ્સના હિ એત્થ સુઞ્ઞતાતિ અધિપ્પેતા. અનિમિત્તા ભૂમન્તરતો લોકુત્તરા, આરમ્મણતો નિબ્બાનારમ્મણા.

રાગો ખો ભન્તે પમાણકરણોતિઆદીસુ યથા પબ્બતપાદે પૂતિપણ્ણકસટઉદકં નામ હોતિ કાળવણ્ણં, ઓલોકેન્તાનં બ્યામસતગમ્ભીરં વિય ખાયતિ, યટ્ઠિં વા રજ્જું વા ગહેત્વા મિનન્તસ્સ પિટ્ઠિપાદોત્થરણમત્તમ્પિ ન હોતિ; એવમેવ યાવ રાગાદયો નુપ્પજ્જન્તિ, તાવ પુગ્ગલં સઞ્જાનિતું ન સક્કા હોતિ, સોતાપન્નો વિય સકદાગામી વિય અનાગામી વિય ચ ખાયતિ. યદા પનસ્સ રાગાદયો ઉપ્પજ્જન્તિ, તદા રત્તો દુટ્ઠો મૂળ્હોતિ પઞ્ઞાયતિ. ઇતિ તે ''એત્તકો અય''ન્તિ પુગ્ગલસ્સ પમાણં દસ્સેન્તાવ ઉપ્પજ્જન્તીતિ પમાણકરણા નામ વુત્તા.

યાવતા ખો ભન્તે અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિયોતિ યત્તકા અપ્પમાણા ચેતોવિમુત્તિયો. કિત્તકા પન તા? ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા, ચત્તારો મગ્ગા, ચત્તારિ ફલાનીતિ દ્વાદસ. તત્ર બ્રહ્મવિહારા ફરણઅપ્પમાણતાય અપ્પમાણા, સેસા પમાણકારકાનં કિલેસાનં અભાવેન નિબ્બાનમ્પિ અપ્પમાણમેવ, ચેતોવિમુત્તિ પન ન હોતિ, તસ્મા ન ગહિતં. **અકુપ્પા**તિ અરહત્તફલચેતોવિમુત્તિ. સા હિ તાસં સબ્બજેટ્ઠિકા, તસ્મા ''અગ્ગમક્ખાયતી''તિ વુત્તા. **રાગો ખો ભન્તે કિઞ્ચન**ન્તિ રાગો ઉપ્પજ્જિત્વા પુગ્ગલં કિઞ્ચતિ મદ્દતિ પલિબુન્ધતિ, તસ્મા કિઞ્ચનન્તિ વુત્તો. મનુસ્સા કિર ગોણેહિ ખલં મદ્દાપેન્તા ''કિઞ્ચેહિ કપિલ કિઞ્ચેહિ કાળકા''તિ વદન્તિ. એવં મદ્દનટ્ઠો કિઞ્ચનટ્ઠોતિ વેદિતબ્બો. **દોસમોહેસુપિ**એસેવ નયો.

આકિઞ્ચઞ્ઞા ચેતોવિમુત્તિયો નામ નવ ધમ્મા આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં મગ્ગફલાનિ ચ. તત્થ આકિઞ્ચઞ્ઞાયતનં કિઞ્ચનં આરમ્મણં અસ્સ નત્થીતિ **આકિઞ્ચઞ્ઞં**. મગ્ગફલાનિ કિઞ્ચનાનં મદ્દનપલિબુન્ધનકિલેસાનં નત્થિતાય આકિઞ્ચઞ્ઞાનિ, નિબ્બાનમ્પિ આકિઞ્ચઞ્ઞં, ચેતોવિમુત્તિ પન ન હોતિ, તસ્મા ન ગહિતં.

રાગો ખો ભન્તે નિમિત્તકરણોતિઆદીસુ યથા નામ દ્વિન્નં કુલાનં સદિસા દ્વે વચ્છકા હોન્તિ. યાવ તેસં લક્ખણં ન કતં હોતિ, તાવ ''અયં અસુકકુલસ્સ વચ્છકો, અયં અસુકકુલસ્સા''તિ ન સક્કા હોતિ જાનિતું. યદા પન તેસં તિસૂલાદીસુ અઞ્ઞતરં લક્ખણં કતં હોતિ, તદા સક્કા હોતિ જાનિતું. એવમેવ યાવ પુગ્ગલસ્સ રાગો નુપ્પજ્જતિ, તાવ ન સક્કા હોતિ જાનિતું ''અરિયો વા પુથુજ્જનો વા''તિ. રાગો પનસ્સ ઉપ્પજ્જમાનોવ ''સરાગો નામ અયં પુગ્ગલો''તિ સઞ્જાનનનિમિત્તં કરોન્તો વિય ઉપ્પજ્જતિ, તસ્મા નિમિત્તકરણોતિ વુત્તો. **દોસમોહેસુપિ** એસેવ નયો.

અનિમિત્તા ચેતોવિમુત્તિયો નામ તેરસ ધમ્મા વિપસ્સના, ચત્તારો આરુપ્પા, ચત્તારો મગ્ગા, ચત્તારિ ફલાનિ. તત્થ વિપસ્સના નિચ્ચનિમિત્તં સુખનિમિત્તં અત્તનિમિત્તં ઉગ્ઘાટેતીતિ **અનિમિત્તા** નામ. ચત્તારો આરુપ્પા રૂપનિમિત્તસ્સ અભાવા અનિમિત્તા નામ. મગ્ગફલાનિ નિમિત્તકરાનં કિલેસાનં અભાવેન અનિમિત્તાનિ, નિબ્બાનમ્પિ અનિમિત્તમેવ, તં પન ચેતોવિમુત્તિ ન હોતિ, તસ્મા ન ગહિતં. અથ કસ્મા સુઞ્ઞતા ચેતોવિમુત્તિ ન ગહિતાતિ? સા ''સુઞ્ઞા રાગેના''તિઆદિવચનતો સબ્બત્થ અનુપવિટ્ઠાવ, તસ્મા વિસું ન ગહિતાતિ.

એકત્થાતિ આરમ્મણવસેન એકત્થા ''અપ્પમાણં આકિઞ્ચઞ્ઞં સુઞ્ઞતં અનિમિત્ત''ન્તિ હિ સબ્બાનેતાનિ નિબ્બાનસ્સેવ નામાનિ. ઇતિ ઇમિના પરિયાયેન એકત્થા. અઞ્ઞસ્મિં પન ઠાને અપ્પમાણાપિ હોતિ, અઞ્ઞસ્મિં આકિઞ્ચઞ્ઞા, અઞ્ઞસ્મિં સુઞ્ઞતા, અઞ્ઞસ્મિં અનિમિત્તાતિ ઇમિના પરિયાયેન નાનાબ્યઞ્જનાતિ.

૮. નિગણ્ઠનાટપુત્તસુત્તવણ્ણના

૩૫૦. અટ્ઠમે **તેનુપસઙ્કમી**તિ સયં આગતાગમો વિઞ્ઞાતસાસનો અનાગામી અરિયસાવકો સમાનો કસ્મા નગ્ગભોગ્ગં નિસ્સિરિકં નિગણ્ઠં ઉપસઙ્કમીતિ? ઉપવાદમોચનત્થઞ્ચેવ વાદારોપનત્થઞ્ચ. નિગણ્ઠા કિર ''સમણસ્સ

ગોતમસ્સ સાવકા થદ્ધખદિરખાણુકસદિસા, કેનચિ સદ્ધિં પટિસન્થારમ્પિ ન કરોન્તી''તિ ઉપવદન્તિ, તસ્સ ઉપવાદસ્સ મોચનત્થઞ્ચ, ''વાદઞ્ચસ્સ આરોપેસ્સામી''તિ ઉપસઙ્કમિ. **ન ખ્વાહં એત્થ ભન્તે ભગવતો સદ્ધાય ગચ્છામી**તિ યસ્સ ઞાણેન અસચ્છિકતં હોતિ. સો ''એવં કિરેત''ન્તિ અઞ્ઞસ્સ સદ્ધાય ગચ્છેય્ય, મયા પન ઞાણેનેતં સચ્છિકતં, તસ્મા નાહં એત્થ ભગવતો સદ્ધાય ગચ્છામીતિ દીપેન્તો એવમાહ.

ઉલ્લોકેત્વાતિ કાયં ઉન્નામેત્વા કુચ્છિં નીહરિત્વા ગીવં પગ્ગય્હ સબ્બં દિસં પેક્ખમાનો ઉલ્લોકેત્વા. **બાધેતબ્બં મઞ્ઞેય્યા**તિ યથા વિનિવિજ્ઝિત્વા ન નિક્ખમતિ, એવં પટિબાહિતબ્બં મઞ્ઞેય્ય બન્ધિતબ્બં વા. **સહધમ્મિકા**તિ સકારણા. **અથ મં પટિહરેય્યાસિ સદ્ધિં નિગણ્ઠપરિસાયા**તિ એતેસં અત્થે ઞાતે અથ મે નિગણ્ઠપરિસાય સદ્ધિં અભિગચ્છેય્યાસિ, પતીહારસ્સ મે સન્તિકં આગન્ત્વા અત્તનો આગતભાવં જાનાપેય્યાસીતિ અત્થો. **એકો પઞ્હો**તિ એકો પઞ્હમગ્ગો, એકં પઞ્હગવેસનન્તિ અત્થો. **એકો ઉદ્દેસો**તિ એકં નામ કિન્તિ? અયં એકો ઉદ્દેસો. **એકં વેય્યાકરણ**ન્તિ ''સબ્બે સત્તા આહારટ્ઠિતિકા''તિ (ખુ॰ પા॰ ૪.૧; અ॰ નિ॰ ૧૦.૨૭) ઇદં એકં વેય્યાકરણં. એવં સબ્બત્થ અત્થો વેદિતબ્બો.

૯. અચેલકસ્સપસુત્તવણ્ણના

૩૫૧. નવમે **કીવચિરં પબ્બજિતસ્સાતિ** કીવચિરો કાલો પબ્બજિતસ્સાતિ અત્થો. **ઉત્તરિ મનુસ્સધમ્મા**તિ મનુસ્સધમ્મો નામ દસકુસલકમ્મપથા, તતો મનુસ્સધમ્મતો ઉત્તરિ. **અલમરિયઞાણદસ્સનવિસેસો**તિ અરિયભાવં કાતું સમત્થતાય અલમરિયોતિ સઙ્ખાતો ઞાણદસ્સનવિસેસો. **નગ્ગેય્યા**તિ નગ્ગભાવતો. **મુણ્ડેય્યા**તિ મુણ્ડભાવતો. **પવાળનિપ્ફોટનાયા**તિ પાવળનિપ્ફોટનતો, ભૂમિયં નિસીદન્તસ્સ આનિસદટ્ઠાને લગ્ગાનં પંસુરજવાલિકાનં ફોટનત્થં ગહિતમોરપિઞ્છમત્તતોતિ અત્થો.

૧૦. ગિલાનદસ્સનસુત્તવણ્ણના

૩૫૨. દસમે **આરામદેવતા**તિ પુપ્ફારામફલારામેસુ અધિવત્થા દેવતા. **વનદેવતા**તિ વનસણ્ડેસુ અધિવત્થા દેવતા. **રુક્ખદેવતા**તિ મત્તરાજકાલે વેસ્સવણો ચ દેવતાતિ એવં તેસુ તેસુ રુક્ખેસુ અધિવત્થા દેવતા. **ઓસધિતિણવનપ્પતીસૂ**તિ હરીતકામલકીઆદીસુ મુઞ્જપબ્બજાદીસુ વનજેટ્ઠરુક્ખેસુ ચ અધિવત્થા દેવતા. **સંગમ્મા**તિ સન્નિપતિત્વા. **સમાગમ્મા**તિ તતો તતો સમાગન્ત્વા. **પણિધેહી**તિ પત્થનાવસેન ઠપેહિ. **ઇજ્ઝિસ્સતિ સીલવતો ચેતોપણિધી**તિ સમિજ્ઝિસ્સતિ સીલવન્તસ્સ ચિત્તપત્થના. **ધમ્મિકો**તિ દસકુસલધમ્મસમન્નાગતો અગતિગમનરહિતો. **ધમ્મરાજા**તિ તસ્સેવ વેવચનં, ધમ્મેન વા લદ્ધરજ્જત્તા ધમ્મરાજા. **તસ્મા**તિ ''યસ્મા તેન હિ, અય્યપુત્ત, અમ્હેપિ ઓવદાહી''તિ વદથ, તસ્મા. **અપ્પટિવિભત્ત**ન્તિ ''ઇદં ભિક્ખૂનં દસ્સામ, ઇદં અત્તના ભુઞ્જિસ્સામા''તિ એવં અવિભત્તં ભિક્ખૂહિ સદ્ધિં સાધારણમેવ ભવિસ્સતીતિ.

ચિત્તસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૮. ગામણિસંયુત્તં

૧. ચણ્ડસુત્તવણ્ણના

૩૫૩. ગામણિસંયુત્તસ્સ પઠમે **ચણ્ડો ગામણી**તિ ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ ચણ્ડોતિ ગહિતનામો એકો ગામણિ. **પાતુકરોતી**તિ ભણ્ડન્તં પટિભણ્ડન્તો અક્કોસન્તં પચ્ચક્કોસન્તો પહરન્તં પટિપહરન્તો પાકટં કરોતીતિ દસ્સેતિ. **ન પાતુકરોતી**તિ અક્કુટ્ઠોપિ પહટોપિ કિઞ્ચિ પચ્ચનીકં અકરોન્તોતિ દસ્સેતિ.

૨. તાલપુટસુત્તવણ્ણના

૩૫૪. દુતિયે **તાલપુટો**તિ એવંનામકો. તસ્સ કિર બન્ધના પમુત્તતાલપક્કવણ્ણો વિય મુખવણ્ણો વિપ્પસન્નો અહોસિ, તેનસ્સ તાલપુટોતિ નામં અકંસુ. સ્વાયં અભિનીહારસમ્પન્નો પચ્છિમભવિકપુગ્ગલો. યસ્મા પન પટિસન્ધિ નામ અનિયતા આકાસે ખિત્તદણ્ડસદિસા, તસ્મા એસ નટકુલે નિબ્બત્તિ. વુદ્ધિપ્પત્તો પન નટસિપ્પે અગ્ગો હુત્વા સકલજમ્બુદીપે પાકટો જાતો. તસ્સ પઞ્ચ સકટસતાનિ પઞ્ચ માતુગામસતાનિ પરિવારો, ભરિયાયપિસ્સ તાવતકાવાતિ માતુગામસહસ્સેન ચેવ સકટસહસ્સેન ચ સદ્ધિં યં યં નગરં વા નિગમં વા પવિસતિ, તત્થસ્સ પુરેતરમેવ સતસહસ્સં દેન્તિ. સમજ્જવેસં ગણ્હિત્વા પન માતુગામસહસ્સેન સદ્ધિં કીળં કરોન્તસ્સ યં હત્થૂપગપાદૂપગાદિઆભરણજાતં ખિપન્તિ, તસ્સ પરિયન્તો નત્થિ. સો તંદિવસં માતુગામસહસ્સપરિવારિતો રાજગહે કીળં કત્વા પરિપક્કઞાણત્તા સપરિવારોવ યેન ભગવા તેનુપસઙ્કમિ.

સચ્ચાલિકેનાતિ સચ્ચેન ચ અલિકેન ચ. **તિટ્ઠતેતન્તિ** તિટ્ઠતુ એતં. **રજનીયા**તિ રાગપ્પચ્ચયા મુખતો પઞ્ચવણ્ણસુત્તનીહરણવાતવુટ્ઠિદસ્સનાદયો અઞ્ઞે ચ કામસ્સાદસંયુત્તાકારદસ્સનકા અભિનયા. **ભિય્યોસોમત્તાયા**તિ અધિકપ્પમાણત્તાય. **દોસનીયા**તિ દોસપ્પચ્ચયા હત્થપાદચ્છેદાદિદસ્સનાકારા. **મોહનીયા**તિ મોહપ્પચ્ચયા ઉદકં ગહેત્વા તેલકરણં, તેલં ગહેત્વા ઉદકકરણન્તિ એવમાદયો માયાપભેદા.

પહાસો નામ નિરયોતિ વિસું પહાસનામકો નિરયો નામ નત્થિ, અવીચિસ્સેવ પન એકસ્મિં કોટ્ઠાસે નચ્ચન્તા વિય ગાયન્તા વિય ચ નટવેસં ગહેત્વાવ પચ્ચન્તિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. **નાહં, ભન્તે, એતં રોદામી**તિ અહં, ભન્તે, એતં ભગવતો બ્યાકરણં ન રોદામીતિ એવં સકમ્મકવસેનેત્થ અત્થો વેદિતબ્બો, ન અસ્સુવિમોચનમત્તેન. ''મતં વા અમ્મરોદન્તી''તિઆદયો ચેત્થ અઞ્ઞેપિ વોહારા વેદિતબ્બા.

૩-૫. યોધાજીવસુત્તાદિવણ્ણના

૩૫૫-૩૫૭. તતિયે **યોધાજીવો**તિ યુદ્ધેન જીવિકં કપ્પનકો ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ એવં ગહિતનામો. **ઉસ્સહતિ વાયમતી**તિ ઉસ્સાહં વાયામં કરોતિ. **પરિયાપાદેન્તી**તિ મરણં પટિપજ્જાપેન્તિ. **દુક્કટન્તિ** દુટ્ઠુ કતં. **દુપ્પણિહિતન્તિ** દુટ્ઠુ ઠપિતં. **પરજિતો નામ નિરયો**તિ અયમ્પિ ન વિસું એકો નિરયો, અવીચિસ્સેવ પન એકસ્મિં કોટ્ઠાસે પઞ્ચાવુધસન્નદ્ધા ફલકહત્થા હત્થિઅસ્સરથે આરુય્હ સઙ્ગામે યુજ્ઝન્તા વિય પચ્ચન્તિ, તં સન્ધાયેતં વુત્તં. ચતુત્થપઞ્ચમેસુપિ એસેવ નયો.

૬. અસિબન્ધકપુત્તસુત્તવણ્ણના

૩૫૮. છટ્ઠે **પચ્છાભૂમકા**તિ પચ્છાભૂમિવાસિનો. **કામણ્ડલુકા**તિ સકમણ્ડલુનો. **સેવાલમાલિકા**તિ પાતોવ ઉદકતો સેવાલઞ્ચેવ ઉપ્પલાદીનિ ચ ગહેત્વા ઉદકસુદ્ધિકભાવજાનનત્થાય માલં કત્વા પિળન્ધનકા. **ઉદકોરોહકા**તિ સાયંપાતં ઉદકં ઓરોહનકા. **ઉય્યાપેન્તી**તિ ઉપરિ યાપેન્તિ. **સઞ્ઞાપેન્તી**તિ સમ્મા ઞાપેન્તિ. **સગ્ગં નામ ઓક્કામેન્તી**તિ પરિવારેત્વા ઠિતા ''ગચ્છ, ભો, બ્રહ્મલોકં, ગચ્છ, ભો, બ્રહ્મલોક''ન્તિ વદન્તા સગ્ગં પવેસેન્તિ. **અનુપરિસક્કેય્યા**તિ અનુપરિગચ્છેય્ય. **ઉમ્મુજ્જા**તિ ઉમ્મુજ્જ ઉટ્ઠહ. **થલમુપ્લવા**તિ થલમભિરુહ. **તત્ર યાસ્સા**તિ તત્ર યા ભવેય્ય. **સક્ખરા વા કઠલા વા**તિ સક્ખરા ચ કઠલા ચ . **સા અધોગામી અસ્સા**તિ સા અધો ગચ્છેય્ય, હેટ્ઠાગામી ભવેય્ય. **અધોગચ્છા**તિ હેટ્ઠા ગચ્છ.

૭. ખેત્તૂપમસુત્તવણ્ણના

૩૫૯. સત્તમે **જઙ્ગલ**ન્તિ થદ્ધં ન મુદુ. **ઊસર**ન્તિ સઞ્જાતલોણં. **પાપભૂમી**તિ લામકભૂમિભાગં. **મંદીપા**તિઆદીસુ અહં દીપો પતિટ્ઠા એતેસન્તિ મંદીપા. અહં લેણો અલ્લીયનટ્ઠાનં એતેસન્તિ **મંલેણા**. અહં તાણં રક્ખા એતેસન્તિ **મંતાણા**. અહં સરણં ભયનાસનં એતેસન્તિ **મંસરણા**. **વિહરન્તી**તિ મં એવં કત્વા વિહરન્તિ.

ગોભત્તમ્પીતિ ધઞ્ઞફલસ્સ અભાવેન લાયિત્વા કલાપકલાપં બન્ધિત્વા ઠપિતં ગિમ્હકાલે ગુન્નમ્પિ ખાદનં ભવિસ્સતીતિ અત્થો. **ઉદકમણિકો**તિ કુચ્છિયં મણિકમેખલાય એવં લદ્ધનામો ભાજનવિસેસો. **અહારી અપરિહારી**તિ ઉદકં ન હરતિ ન પરિહરતિ, ન પરિયાદિયતીતિ અત્થો. ઇતિ ઇમસ્મિં સુત્તે સક્કચ્ચધમ્મદેસનાવ કથિતા. બુદ્ધાનઞ્હિ અસક્કચ્ચધમ્મદેસના નામ નત્થિ. સીહસમાનવુત્તિનો હિ બુદ્ધા, યથા સીહો પભિન્નવરવારણસ્સપિ સસબિળારાદીનમ્પિ ગહણત્થાય એકસદિસમેવ વેગં કરોતિ, એવં બુદ્ધાપિ એકસ્સ દેસેન્તાપિ દ્વિન્નં બહૂનં ભિક્ખુપરિસાય ભિક્ખુનિઉપાસકઉપાસિકાપરિસાયપિ તિત્થિયાનમ્પિ દેસેન્તા સક્કચ્ચમેવ દેસેન્તિ. ચતસ્સો પન પરિસા સદ્દહિત્વા ઓકપ્પેત્વા સુણન્તીતિ તાસં દેસના સક્કચ્ચદેસના નામ જાતા.

૮. સઙ્ખધમસુત્તવણ્ણના

૩૬૦. અટ્ઠમે **યંબહુલં યંબહુલ**ન્તિ ઇમિના નિગણ્ઠો અત્તનાવ અત્તનો વાદં ભિન્દતિ. તસ્મા ભગવા **એવં સન્તે ન કોચિ આપાયિકો**તિઆદિમાહ. પુરિમાનિ પન ચત્તારિ પદાનિ દિટ્ઠિયા પચ્ચયા હોન્તિ. તસ્મા તેસુપિ આદીનવં દસ્સેન્તો **ઇધ, ગામણિ, એકચ્ચો સત્થા એવંવાદી હોતી**તિઆદિમાહ. તત્થ **અહમ્પમ્હી**તિ અહમ્પિ અમ્હિ.

મેત્તાસહગતેનાતિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં સબ્બં સદ્ધિં ભાવનાનયેન વિસુદ્ધિમગ્ગે વુત્તમેવ. **સેય્યથાપિ, ગામણિ, બલવા સઙ્ખધમો**તિઆદિ પન ઇધ અપુબ્બં. તત્થ **બલવા**તિ બલસમ્પન્નો. **સઙ્ખધમો**તિ સઙ્ખધમકો. **અપ્પકસિરેના**તિ અકિચ્છેન અદુક્ખેન. દુબ્બલો હિ સઙ્ખધમો સઙ્ખં ધમન્તોપિ ન સક્કોતિ ચતસ્સો દિસા સરેન વિઞ્ઞાપેતું, નાસ્સ સઙ્ખસદ્દો સબ્બતો ફરતિ, બલવતો પન વિપ્ફારિકો હોતિ, તસ્મા ''બલવા''તિ આહ.

મેત્તાય ચેતોવિમુત્તિયાતિ એત્થ ''મેત્તા''તિ વુત્તે ઉપચારોપિ અપ્પનાપિ વટ્ટતિ, ''ચેતોવિમુત્તી''તિ વુત્તે પન અપ્પનાવ વટ્ટતિ. **યં પમાણકતં કમ્મ**ન્તિ પમાણકતં કમ્મં નામ કામાવચરં વુચ્ચતિ, અપ્પમાણકતં કમ્મં નામ રૂપાવચરં. તઞ્હિ પમાણં અતિક્કમિત્વા ઓધિસકઅનોધિસકદિસાફરણવસેન વડ્ઢેત્વા કતત્તા અપ્પમાણકતન્તિ વુચ્ચતિ.

ન તં તત્રાવસિસ્સતિ, **ન તં તત્રાવતિટ્ઠતી**તિ તં કામાવચરકમ્મં તસ્મિં રૂપારૂપાવચરકમ્મે ન ઓહીયતિ ન તિટ્ઠતિ. કિં વુત્તં હોતિ? તં કામાવચરકમ્મં તસ્સ રૂપારૂપાવચરકમ્મસ્સ અન્તરા લગ્ગિતું વા ઠાતું વા રૂપારૂપાવચરકમ્મં ફરિત્વા પરિયાદિયિત્વા અત્તનો ઓકાસં ગહેત્વા પતિટ્ઠાતું વા ન સક્કોતિ. અથ ખો રૂપારૂપાવચરકમ્મમેવ કામાવચરં મહોઘો વિય પરિત્તં ઉદકં ફરિત્વા પરિયાદિયિત્વા અત્તનો ઓકાસં કત્વા તિટ્ઠતિ, તસ્સ વિપાકં પટિબાહિત્વા સયમેવ બ્રહ્મસહબ્યતં ઉપનેતીતિ. ઇતિ ઇદં સુત્તં આદિમ્હિ કિલેસવસેન વુટ્ઠાય અવસાને બ્રહ્મવિહારવસેન ગહિતત્તા યથાનુસન્ધિનાવ ગતં.

૯. કુલસુત્તવણ્ણના

૩૬૧. નવમે **દુબ્ભિક્ખા**તિ દુલ્લભભિક્ખા. **દ્વીહિતિકા**તિ ''જીવિસ્સામ નુ ખો ન નુ ખો''તિ એવં પવત્તઈહિતિકા. ''દુહિતિકા''તિપિ પાઠો. અયમેવ અત્થો. દુક્ખા ઈહિતિ એત્થ ન સક્કા કોચિ પયોગો સુખેન કાતુન્તિ **દુહિતિકા**. તત્થ તત્થ મતમનુસ્સાનં વિપ્પકિણ્ણાનિ સેતાનિ અટ્ઠિકાનિ એત્થાતિ **સેતટ્ઠિકા**. **સલાકાવુત્તા**તિ સલાકમત્તવુત્તા, યં તત્થ વુત્તં વાપિતં, તં સલાકમત્તમેવ અહોસિ, ફલે ન જનયતીતિ અત્થો.

ઉગ્ગિલિતુન્તિ દ્વે અન્તે મોચેત્વા કથેતું અસક્કોન્તો ઉગ્ગિલિતું બહિ નીહરિતું ન સક્ખીતિ . **ઓગિલિતુન્તિ** પુચ્છાય દોસં દિસ્વા હારેતું અસક્કોન્તો ઓગિલિતું અન્તો પવેસેતું ન સક્ખીતિ.

ઇતો સો ગામણિ એકનવુતિકપ્પેતિ ભગવા કથયમાનોવ યાવ નિક્ખન્તો નાસિકવાતો ન પુન પવિસતિ, તાવતકેન કાલેન એકનવુતિકપ્પે અનુસ્સરિ ''અત્થિ નુ ખો કિઞ્ચિ કુલે પક્કભિક્ખાદાનેન ઉપહતપુબ્બ''ન્તિ પરિજાનનત્થં. અથેકમ્પિ અપસ્સન્તો ''ઇતો સો, ગામણી''તિઆદિમાહ. ઇદાનિ દાનાદીનં આનિસંસં કથેન્તો **અથ ખો યાનિ તાનિ કુલાનિ અડ્ઢાની**તિ ધમ્મદેસનં આરભિ. તત્થ **દાનસમ્ભૂતાની**તિ દાનેન સમ્ભૂતાનિ નિબ્બત્તાનિ. સેસપદદ્વયેપિ એસેવ નયો. એત્થ પન **સચ્ચં નામ** સચ્ચવાદિતા. **સામઞ્ઞં નામ** સેસસીલં. **વિકિરતી**તિ અયોગેન વળઞ્જેન્તો વિપ્પકિરતિ. **વિધમતી**તિ ધમેન્તો વિય નાસેતિ. **વિદ્ધંસેતી**તિ નાસેતિ. **અનિચ્ચતા**તિ હુત્વા અભાવો બહુનાપિ કાલેન સઞ્ચિતાનં ખણેનેવ અન્તરધાનં.

૧૦. મણિચૂળકસુત્તવણ્ણના

૩૬૨. દસમે **તં પરિસં એતદવોચા**તિ તસ્સ કિર એવં અહોસિ ''કુલપુત્તા પબ્બજન્તા પુત્તદારઞ્ચેવ જાતરૂપરજતઞ્ચ પહાયેવ પબ્બજન્તિ, ન ચ સક્કા યં પહાય પબ્બજિતા, તં તેહિ ગહેતુ''ન્તિ નયગ્ગાહે ઠત્વા ''મા અય્યો''તિઆદિવચનં અવોચ. **એકંસેનેત**ન્તિ એતં પઞ્ચકામગુણકપ્પનં અસ્સમણધમ્મો અસક્યપુત્તિયધમ્મોતિ એકંસેન ધારેય્યાસિ.

તિણન્તિ સેનાસનચ્છદનતિણં. **પરિયેસિતબ્બ**ન્તિ તિણચ્છદને વા ઇટ્ઠકચ્છદને વા ગેહે પલુજ્જન્તે યેહિ તં કારિતં, તેસં સન્તિકં ગન્ત્વા ''તુમ્હેહિ કારિતસેનાસનં ઓવસ્સતિ, ન સક્કા તત્થ વસિતુ''ન્તિ આચિક્ખિતબ્બં. મનુસ્સા સક્કોન્તા કરિસ્સન્તિ, અસક્કોન્તા ''તુમ્હે વડ્ઢકિં ગહેત્વા કારાપેથ, મયં તે સઞ્ઞાપેસ્સામા''તિ વક્ખન્તિ. એવં વુત્તે કારેત્વા તેસં આચિક્ખિતબ્બં. મનુસ્સા વડ્ઢકીનં દાતબ્બં દસ્સન્તિ. સચે આવાસસામિકા નત્થિ, અઞ્ઞેસમ્પિ ભિક્ખાચારવત્તેન આરોચેત્વા કારેતું વટ્ટતિ. ઇદં સન્ધાય ''પરિયેસિતબ્બ''ન્તિ વુત્તં.

દારુન્તિ સેનાસને ગોપાનસિઆદીસુ પલુજ્જમાનેસુ તદત્થાય દારું. **સકટન્તિ** ગિહિવિકતં કત્વા તાવકાલિકસકટં. ન કેવલઞ્ચ સકટમેવ, અઞ્ઞમ્પિ વાસિફરસુકુદ્દાલાદિઉપકરણં એવં પરિયેસિતું વટ્ટતિ. **પુરિસો**તિ હત્થકમ્મવસેન પુરિસો પરિયેસિતબ્બો. યંકિઞ્ચિ હિ પુરિસં ''હત્થકમ્મં , આવુસો, કત્વા દસ્સસી''તિ વત્વા ''દસ્સામિ, ભન્તે,''તિ વુત્તે ''ઇદઞ્ચિદઞ્ચ કરોહી''તિ યં ઇચ્છતિ, તં કારેતું વટ્ટતિ. **ન ત્વેવાહં, ગામણિ, કેનચિ પરિયાયેના**તિ જાતરૂપરજતં પનાહં કેનચિપિ કારણેન પરિયેસિતબ્બન્તિ ન વદામિ.

૧૧. ભદ્રકસુત્તવણ્ણના

૩૬૩. એકાદસમે **મલ્લેસૂ**તિ એવંનામકે જનપદે. **વધેના**તિ મારણેન. **જાનિયા**તિ ધનજાનિયા. **અકાલિકેન પત્તેના**તિ ન કાલન્તરેન પત્તેન, કાલં અનતિક્કમિત્વાવ પત્તેનાતિ અત્થો. **ચિરવાસી નામ કુમારો**તિ એવંનામકો તસ્સ પુત્તો. **બહિ આવસથે પટિવસતી**તિ બહિનગરે કિઞ્ચિદેવ સિપ્પં ઉગ્ગણ્હન્તો વસતિ. ઇમસ્મિં સુત્તે વટ્ટદુક્ખં કથિતં.

૧૨. રાસિયસુત્તવણ્ણના

૩૬૪. દ્વાદસમે **રાસિયો**તિ રાસિં કત્વા પઞ્હસ્સ પુચ્છિતત્તા રાસિયોતિ એવં ધમ્મસઙ્ગાહકત્થેરેહિ ગહિતનામો. **તપસ્સિન્તિ** તપનિસ્સિતકં. **લૂખજીવિન્તિ** લૂખજીવિકં. **અન્તા**તિ કોટ્ઠાસા. **ગામો**તિ ગામ્મો. ગમ્મોતિપિ પાઠો, ગામવાસીનં ધમ્મોતિ અત્થો. **અત્તકિલમથાનુયોગો**તિ અત્તનો કિલમથાનુયોગો, સરીરદુક્ખકરણન્તિ અત્થો.

કસ્મા પનેત્થ કામસુખલ્લિકાનુયોગો ગહિતો, કસ્મા અત્તકિલમથાનુયોગો, કસ્મા મજ્ઝિમા પટિપદાતિ? કામસુખલ્લિકાનુયોગો તાવ કામભોગીનં દસ્સનત્થં ગહિતો, અત્તકિલમથાનુયોગો તપનિસ્સિતકાનં, મજ્ઝિમા પટિપદા તિણ્ણં નિજ્જરવત્થૂનં દસ્સનત્થં ગહિતા. કિં એતેસં દસ્સને પયોજનન્તિ? ઇમે દ્વે અન્તે પહાય તથાગતો મજ્ઝિમાય પટિપદાય સમ્માસમ્બોધિં પત્તો. સો કામભોગિનોપિ ન સબ્બે ગરહતિ ન પસંસતિ, તપનિસ્સિતકેપિ ન સબ્બે ગરહતિ ન પસંસતિ, ગરહિતબ્બયુત્તકેયેવ ગરહતિ, પસંસિતબ્બયુત્તકે પસંસતીતિ ઇમસ્સત્થસ્સ પકાસનં એતેસં દસ્સને પયોજનન્તિ વેદિતબ્બં.

ઇદાનિ તમત્થં પકાસેન્તો **તયો ખોમે, ગામણિ, કામભોગિનો**તિઆદિમાહ. તત્થ **સાહસેના**તિ સાહસિકકમ્મેન. **ન સંવિભજતી**તિ મિત્તસહાયસન્દિટ્ઠસમ્ભત્તાનં સંવિભાગં ન કરોતિ. **ન પુઞ્ઞાનિ કરોતી**તિ અનાગતભવસ્સ પચ્ચયભૂતાનિ પુઞ્ઞાનિ ન કરોતિ. **ધમ્માધમ્મેના**તિ ધમ્મેન ચ અધમ્મેન ચ. **ઠાનેહી**તિ કારણેહિ. **સચ્છિકરોતી**તિ કથં અત્તાનં આતાપેન્તો પરિતાપેન્તો સચ્છિકરોતિ? ચતુરઙ્ગવીરિયવસેન ચ ધુતઙ્ગવસેન ચ. **તિસ્સો સન્દિટ્ઠિકા નિજ્જરા**તિ એત્થ એકોપિ મગ્ગો તિણ્ણં કિલેસાનં નિજ્જરણતાય તિસ્સો નિજ્જરાતિ વુત્તોતિ.

૧૩. પાટલિયસુત્તવણ્ણના

૩૬૫. તેરસમે **દૂતેય્યાની**તિ દૂતકમ્માનિ પણ્ણાનિ ચેવ મુખસાસનાનિ ચ. **પાણાતિપાતઞ્ચાહન્તિ** ઇદં કસ્મા આરદ્ધં? ન કેવલં અહં માયં જાનામિ, અઞ્ઞમ્પિ ઇદઞ્ચિદઞ્ચ જાનામીતિ સબ્બઞ્ઞુભાવદસ્સનત્થં આરદ્ધં. **સન્તિ હિ, ગામણિ, એકે સમણબ્રાહ્મણા**તિ ઇદં સેસસમણબ્રાહ્મણાનં લદ્ધિં દસ્સેત્વા તસ્સા પજહાપનત્થં આરદ્ધં.

માલી કુણ્ડલીતિ માલાય માલી, કુણ્ડલેહિ કુણ્ડલી. **ઇત્થિકામેહી**તિ ઇત્થીહિ સદ્ધિં કામા ઇત્થિકામા, તેહિ ઇત્થિકામેહિ. **આવસથાગારન્તિ** કુલઘરસ્સ એકસ્મિં ઠાને એકેકસ્સેવ સુખનિવાસત્થાય કતં વાસાગારં. **તેનાહં યથાસત્તિ યથાબલં સંવિભજામી**તિ તસ્સાહં અત્તનો સત્તિઅનુરૂપેન ચેવ બલાનુરૂપેન ચ સંવિભાગં કરોમિ. **અલન્તિ** યુત્તં. **કઙ્ખનિયે ઠાને**તિ કઙ્ખિતબ્બે કારણે. **ચિત્તસમાધિન્તિ** તસ્મિં ધમ્મસમાધિસ્મિં ઠિતો ત્વં સહ વિપસ્સનાય ચતુન્નં મગ્ગાનં વસેન ચિત્તસમાધિં સચે પટિલભેય્યાસીતિ દસ્સેતિ. **અપણ્ણકતાય મય્હન્તિ** અયં પટિપદા મય્હં અપણ્ણકતાય અનપરાધકતાય એવ સંવત્તતીતિ અત્થો. **કટગ્ગાહો**તિ જયગ્ગાહો.

અયં ખો, ગામણિ, ધમ્મસમાધિ, તત્ર ચે ત્વં ચિત્તસમાધિં પટિલભેય્યાસીતિ એત્થ **ધમ્મસમાધી**તિ દસકુસલકમ્મપથધમ્મા, **ચિત્તસમાધી**તિ સહ વિપસ્સનાય ચત્તારો મગ્ગા. અથ વા ''પામોજ્જં જાયતિ, પમુદિતસ્સ પીતિ જાયતી''તિ (અ॰ નિ॰ ૫.૨૬) એવં વુત્તા પામોજ્જપીતિપસ્સદ્ધિસુખસમાધિસઙ્ખાતા પઞ્ચ ધમ્મા ધમ્મસમાધિ નામ, ચિત્તસમાધિ પન સહ વિપસ્સનાય ચત્તારો મગ્ગાવ. અથ વા દસકુસલકમ્મપથા ચત્તારો બ્રહ્મવિહારા ચાતિ અયં ધમ્મસમાધિ નામ, તં ધમ્મસમાધિં પૂરેન્તસ્સ ઉપ્પન્ના ચિત્તેકગ્ગતા ચિત્તસમાધિ નામ. **એવં ત્વં ઇમં કઙ્ખાધમ્મં પજહેય્યાસી**તિ એવં ત્વં ઇમસ્મિં વુત્તપ્પભેદે ધમ્મસમાધિસ્મિં ઠિતો સચે એવં ચિત્તસમાધિં પટિલભેય્યાસિ, એકંસેનેતં કઙ્ખં પજહેય્યાસીતિ અત્થો. સેસં સબ્બત્થ વુત્તનયમેવાતિ.

ગામણિસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૯. અસઙ્ખતસંયુત્તં

૧. પઠમવગ્ગો

૧-૧૧. કાયગતાસતિસુત્તાદિવણ્ણના

૩૬૬-૩૭૬. અસઙ્ખતસંયુત્તે **અસઙ્ખત**ન્તિ અકતં. **હિતેસિના**તિ હિતં એસન્તેન. **અનુકમ્પકેના**તિ અનુકમ્પમાનેન. **અનુકમ્પં ઉપાદાયા**તિ અનુકમ્પં ચિત્તેન પરિગ્ગહેત્વા, પટિચ્ચાતિપિ વુત્તં હોતિ. **કતં વો તં મયા**તિ તં મયા ઇમં અસઙ્ખતઞ્ચ અસઙ્ખતમગ્ગઞ્ચ દેસેન્તેન તુમ્હાકં કતં. એત્તકમેવ હિ અનુકમ્પકસ્સ સત્થુ કિચ્ચં, યદિદં અવિપરીતધમ્મદેસના. ઇતો પરં પન પટિપત્તિ નામ સાવકાનં કિચ્ચં. તેનાહ **એતાનિ, ભિક્ખવે, રુક્ખમૂલાનિ... પે॰... અમ્હાકં અનુસાસની**તિ ઇમિના રુક્ખમૂલસેનાસનં દસ્સેતિ. **સુઞ્ઞાગારાની**તિ ઇમિના જનવિવિત્તં ઠાનં. ઉભયેન ચ યોગાનુરૂપં સેનાસનં આચિક્ખતિ, દાયજ્જં નિય્યાતેતિ.

ઝાયથાતિ આરમ્મણૂપનિજ્ઝાનેન અટ્ઠતિંસારમ્મણાનિ, લક્ખણૂપનિજ્ઝાનેન ચ અનિચ્ચાદિતો ખન્ધાયતનાદીનિ ઉપનિજ્ઝાયથ, સમથઞ્ચ વિપસ્સનઞ્ચ વડ્ઢેથાતિ વુત્તં હોતિ. **મા પમાદત્થા**તિ મા પમજ્જિત્થ. **મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થા**તિ યે હિ પુબ્બે દહરકાલે અરોગકાલે સત્તસપ્પાયાદિસમ્પત્તિકાલે સત્થુ સમ્મુખીભાવકાલે ચ યોનિસોમનસિકારરહિતા રત્તિન્દિવં મઙ્ગુલભત્તં હુત્વા સેય્યસુખં મિદ્ધસુખં અનુભોન્તા પમજ્જન્તિ, તે પચ્છા જરાકાલે રોગકાલે મરણકાલે વિપત્તિકાલે સત્થુ પરિનિબ્બુતકાલે ચ તં પુબ્બે પમાદવિહારં અનુસ્સરન્તા સપ્પટિસન્ધિકાલકિરિયઞ્ચ ભારિયં સમ્પસ્સમાના વિપ્પટિસારિનો હોન્તિ. તુમ્હે પન તાદિસા મા અહુવત્થાતિ દસ્સેન્તો આહ ''મા પચ્છા વિપ્પટિસારિનો અહુવત્થા''તિ.

અયં વો અમ્હાકં અનુસાસનીતિ અયં અમ્હાકં સન્તિકા ''ઝાયથ મા પમાદત્થા''તિ તુમ્હાકં અનુસાસની, ઓવાદોતિ વુત્તં હોતિ.

૨. દુતિયવગ્ગો

૧-૩૩. અસઙ્ખતસુત્તાદિવણ્ણના

૩૭૭-૪૦૯. કાયે કાયાનુપસ્સીતિઆદીસુ યં વત્તબ્બં, તં પરતો વક્ખામ.

અનતન્તિઆદીસુ તણ્હાનતિયા અભાવેન અનતં. ચતુન્નં આસવાનં અભાવેન **અનાસવં**. પરમત્થસચ્ચતાય **સચ્ચં**. વટ્ટસ્સ પરભાગટ્ઠેન **પારં**. સણ્હટ્ઠેન **નિપુણં**. સુટ્ઠુ દુદ્દસતાય **સુદુદ્દસં**. જરાય અજરિતત્તા **અજજ્જરં**. થિરટ્ઠેન **ધુવં**. અપલુજ્જનતાય **અપલોકિતં**. ચક્ખુવિઞ્ઞાણેન અપસ્સિતબ્બત્તા **અનિદસ્સનં**. તણ્હામાનદિટ્ઠિપપઞ્ચાનં અભાવેન **નિપ્પપઞ્ચં**.

સન્તભાવટ્ઠેન **સન્તં**. મરણાભાવેન **અમતં**. ઉત્તમટ્ઠેન **પણીતં**. સસ્સિરિકટ્ઠેન **સિવં**. નિરુપદ્દવતાય **ખેમં**. તણ્હાક્ખયસ્સ પચ્ચયત્તા **તણ્હક્ખયં**.

વિમ્હાપનીયટ્ઠેન અચ્છરં પહરિતબ્બયુત્તકન્તિ **અચ્છરિયં**. અભૂતમેવ ભૂતં અજાતં હુત્વા અત્થીતિ વા **અબ્ભુતં**. નિદ્દુક્ખત્તા **અનીતિકં**. નિદ્દુક્ખસભાવત્તા **અનીતિકધમ્મં**. વાનાભાવેન **નિબ્બાનં**. બ્યાબજ્ઝાભાવેનેવ **અબ્યાબજ્ઝં**. વિરાગાધિગમસ્સ પચ્ચયતો **વિરાગં**. પરમત્થસુદ્ધિતાય **સુદ્ધિ**. તીહિ ભવેહિ મુત્તતાય **મુત્તિ**. કામાલયાનં અભાવેન **અનાલયં**. પતિટ્ઠટ્ઠેન **દીપં**. અલ્લીયિતબ્બયુત્તટ્ઠેન **લેણં**. તાયનટ્ઠેન **તાણં**. ભયસરણટ્ઠેન **સરણં**, ભયનાસનન્તિ અત્થો. પરં અયનં ગતિ પતિટ્ઠાતિ **પરાયણં**. સેસમેત્થ વુત્તનયમેવાતિ.

અસઙ્ખતસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

૧૦. અબ્યાકતસંયુત્તં

૧. ખેમાસુત્તવણ્ણના

૪૧૦. અબ્યાકતસંયુત્તસ્સ પઠમે **ખેમા**તિ ગિહિકાલે બિમ્બિસારસ્સ ઉપાસિકા સદ્ધાપબ્બજિતા મહાથેરી ‘‘એતદગ્ગં, ભિક્ખવે, મમ સાવિકાનં ભિક્ખુનીનં મહાપઞ્ઞાનં યદિદં ખેમા’’તિ એવં ભગવતા મહાપઞ્ઞતાય એતદગ્ગે ઠપિતા. **પણ્ડિતા**તિ પણ્ડિચ્ચેન સમન્નાગતા. **વિયત્તા**તિ વેય્યત્તિયેન સમન્નાગતા. **મેધાવિની**તિ મેધાય પઞ્ઞાય સમન્નાગતા. **બહુસ્સુતા**તિ પરિયત્તિબાહુસચ્ચેનપિ પટિવેધબાહુસચ્ચેનપિ સમન્નાગતા.

ગણકોતિ અચ્છિદ્દકગણનાય કુસલો. **મુદ્દિકો**તિ અઙ્ગુલિમુદ્દાય ગણનાય કુસલો. **સઙ્ખાયકો**તિ પિણ્ડગણનાય કુસલો. **ગમ્ભીરો**તિ ચતુરાસીતિયોજનસહસ્સગમ્ભીરો. **અપ્પમેય્યો**તિ આળ્હકગણનાય અપ્પમેય્યો. **દુપ્પરિયોગાહો**તિ આળ્હકગણનાય પમાણગહણત્થં દુરોગાહો. **યેન રૂપેન તથાગત**ન્તિ યેન રૂપેન દીઘો રસ્સો સામો ઓદાતોતિ સત્તસઙ્ખાતં તથાગતં પઞ્ઞપેય્ય. **તં રૂપં તથાગતસ્સ પહીન**ન્તિ તં વુત્તપ્પકારરૂપં સમુદયપ્પહાનેન સબ્બઞ્ઞુતથાગતસ્સ પહીનં. **રૂપસઙ્ખાય વિમુત્તો**તિ આયતિં રૂપસ્સ અનુપ્પત્તિયા રૂપારૂપકોટ્ઠાસેનપિ એવરૂપો નામ ભવિસ્સતીતિ વોહારસ્સપિ પટિપસ્સદ્ધત્તા રૂપપણ્ણત્તિયાપિ વિમુત્તો. **ગમ્ભીરો**તિ અજ્ઝાસય ગમ્ભીરતાય ચ ગુણગમ્ભીરતાય ચ ગમ્ભીરો. તસ્સ એવં ગુણગમ્ભીરસ્સ સતો સબ્બઞ્ઞુતથાગતસ્સ યં ઉપાદાય સત્તસઙ્ખાતો તથાગતોતિ પઞ્ઞત્તિ હોતિ, તદભાવેન તસ્સા પઞ્ઞત્તિયા અભાવં પસ્સન્તસ્સ અયં સત્તસઙ્ખાતો **હોતિ તથાગતો પરં મરણા**તિ ઇદં વચનં ન ઉપેતિ ન યુજ્જતિ, **ન હોતિ તથાગતો પરં મરણા**તિઆદિવચનમ્પિ ન ઉપેતિ ન યુજ્જતીતિ અત્થો.

સંસન્દિસ્સતીતિ એકં ભવિસ્સતિ. **સમેસ્સતી**તિ નિરન્તરં ભવિસ્સતિ. **ન વિરોધયિસ્સતી**તિ ન વિરુદ્ધં પદં ભવિસ્સતિ. **અગ્ગપદસ્મિ**ન્તિ દેસનાય. દેસના હિ ઇધ અગ્ગપદન્તિ અધિપ્પેતા.

૨. અનુરાધસુત્તવણ્ણના

૪૧૧. દુતિયં **ખન્ધિયવગ્ગે** વિત્થારિતમેવ, અબ્યાકતાધિકારતો પન ઇધ વુત્તં.

૩-૮. પઠમસારિપુત્તકોટ્ઠિકસુત્તાદિવણ્ણના

૪૧૨-૪૧૭. તતિયે **રૂપગતમેત**ન્તિ રૂપમત્તમેતં. એત્થ રૂપતો અઞ્ઞો કોચિ સત્તો નામ ન ઉપલબ્ભતિ, રૂપે પન સતિ નામમત્તં એતં હોતીતિ દસ્સેતિ. **વેદનાગતમેત**ન્તિઆદીસુપિ એસેવ નયો. **અયં ખો આવુસો હેતૂ**તિ અયં રૂપાદીનિ મુઞ્ચિત્વા અનુપલબ્ભિયસભાવો હેતુ, યેનેતં અબ્યાકતં ભગવતાતિ. ચતુત્થાદીનિ ઉત્તાનત્થાનેવ.

૯. કુતૂહલસાલાસુત્તવણ્ણના

૪૧૮. નવમે **કુતૂહલસાલાય**ન્તિ કુતૂહલસાલા નામ પચ્ચેકસાલા નત્થિ, યત્થ પન નાનાતિત્થિયા સમણબ્રાહ્મણા નાનાવિધં કથં પવત્તેન્તિ, સા બહૂનં ‘‘અયં કિં વદતિ, અયં કિં વદતી’’તિ કુતૂહલુપ્પવત્તિટ્ઠાનતો

કુતૂહલસાલાતિ વુચ્ચતિ. **દૂરમ્પિ ગચ્છતી**તિ યાવ આભસ્સરબ્રહ્મલોકા ગચ્છતિ. **ઇમઞ્ચ કાયં નિક્ખિપતી**તિ ચુતિચિત્તેન નિક્ખિપતિ. **અનુપપન્નો હોતી**તિ ચુતિક્ખણેયેવ પટિસન્ધિચિત્તસ્સ અનુપ્પન્નત્તા અનુપપન્નો હોતિ.

૧૦. આનન્દસુત્તવણ્ણના

૪૧૯. દસમે **તેસમેતં સદ્ધિં અભવિસ્સા**તિ તેસં લદ્ધિયા સદ્ધિં એતં અભવિસ્સ. **અનુલોમં અભવિસ્સ ઞાણસ્સ ઉપ્પાદાય સબ્બે ધમ્મા અનત્તા**તિ યં એતં ‘‘સબ્બે ધમ્મા અનત્તા’’તિ વિપસ્સનાઞાણં ઉપ્પજ્જતિ, અપિ નુ મે તસ્સ અનુલોમં અભવિસ્સાતિ અત્થો.

૧૧. સભિયકચ્ચાનસુત્તવણ્ણના

૪૨૦. એકાદસમે **એતમેત્તકેન એત્તકમેવા**તિ આવુસો યસ્સાપિ એતં એત્તકેન કાલેન ‘‘હેતુમ્હિ સતિ રૂપીતિઆદિ પઞ્ઞાપના હોતિ, અસતિ ન હોતી’’તિ બ્યાકરણં ભવેય્ય, તસ્સ એત્તકમેવ બહુ. **કો પન વાદો અતિક્કન્તે**તિ અતિક્કન્તે પન અતિમનાપે ધમ્મદેસનાનયે વાદોયેવ કો, નત્થિ વાદો, છિન્ના કથાતિ.

અબ્યાકતસંયુત્તવણ્ણના નિટ્ઠિતા.

ઇતિ સારત્થપ્પકાસિનિયા સંયુત્તનિકાય-અટ્ઠકથાય

સળાયતનવગ્ગવણ્ણના નિટ્ઠિતા.